

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

tarîhi değiştiren günler

P O P Ü L E R T A R İ H

A L İ Ç İ M E N

P O P Ü L E R T A R İ H

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantev.org>

Tarihi Değiştiren Günler

IX of *Tarihi Değiştiren*

Ali Çimen

Timaş Yayınları (2017)

Derecelendirme:

Etiketler: Tarih, Kişiler - Siyaset, Aktüel Siyaset

Tarihi Değiştirenler Serisi tüm hızıyla devam ediyor...

Serinin 9. Kitabı tarihte dönüm noktası olan günlere odaklanıyor...
"O sırada Türkiye'de ne oluyordu?" bölümüyle de okurlara
karşılaştırmalı tarih imkanı sağlıyor...

Süveyş Krizi, Vietnam Sendromu, Neil Armstrong, Baas Partisi, Keşmir Sorunu, Kore Savaşı, Uzun Yürüyüş, Bağımsızlık Bildirgesi, Büyük Bunalım, New Deal, İran İşlam Devrimi, Amerikan İÇ Savaşı, Cemal Abdl Nasır, 11 Eylül Saldırıları, Mahatma Ghandi, Başkan Kennedy, Kıbrıs Barış Harekâtı, Mehmet Ali Ağca, İnebahtı, Çernobil, Petrol Krizi, Normandiya Çıkartması, Saddam Hüseyin, Pearl Harbor Baskını, El Kaide, Everest, Apartheid, Gagarin, Perestroika, Başkan Mao, Konstantinopol, Waterloo, Küba Füze Krizi, Savaşların Anası, Afganistan'ın İşgali, Berlin Duvarı, Haçlı Seferi, Sivil İtaatsizlik, Tiananmen Olayları, Macar Ayaklanması, Prag Baharı, Nelson Mandela, Enosis, Politbüro, Klonlama, İnternet, Viyana Kuşatması, Filistin-İsrail Barışı, Napolyon, Soğuk Savaş, JFK, Albaylar Cuntası,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Martin Luther King, Ekim Devrimi ve daha onlarcası...

BU İSİMLER VE KAVRAMLAR HAYATIMIZA NASIL GİRDİ DERSİNİZ?

iyiki kitaplar var...

TİMAŞ YAYINLARI | 2509
Popüler Tarih Dizisi | 22

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Emine Eroğlu

EDİTÖR
Adem Koçal

DÜZELTİ
Tuğçe İnceoğlu

KAPAK TASARIMI
Ravza Kızıltuğ

1. BASKI
Mart 2011, İstanbul

ISBN
978-605-114-196-1

E-ISBN
978-

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi, Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24 Faks: (0212) 512 40 00

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
facebook.com/timasyayingrubu
twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir. İzinsiz yayınlanamaz.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

ALİ ÇİMEN

1971 yılında İstanbul/Üsküdar'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra yüksek öğrenimini bir süre Karadeniz Teknik Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliğı Bölümü'nde devam ettirdi. Ardından 1991'de İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümündeki eğitimiyle eşzamanlı olarak ZAMAN gazetesinde gazetecilik serüvenine başladı. Uzun yıllar gazetenin İstanbul'daki merkezinde Dış Haberler, Haber Merkezi ve Magazin servislerinde çevirmen, muhabir, redaktör ve editör olarak görev yaptı. Aynı gazetenin Frankfurt, Amsterdam ve Londra merkezlerinde de uzun süre çalışan yazar, gazetecilik kariyerini halen Fransa'da, uluslararası haber kanalı EURONEWS'in Haber Merkezi'nde sürdürüyor. Uluslararası basın kartı sahibi olan Ali Çimen, İngilizce, Almanca, Fransızca ve Hollandaca bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Papa II. Urban Haçlı seferlerini başlatıyor

Fatih Konstantinopol'ün aşılmaz surlarını aştı

İnebahtı: Osmanlı denizde battı

İkinci Viyana Kuşatması/Bozgunu

Fransız Devrimi patlak veriyor

Waterloo'da Napolyon'a son darbe

Amerikan İç Savaşı başlıyor

Franz Ferdinand Saraybosna'da suikasta uğradı

Çarlık yıkılıyor, Sovyetler Birliği ufukta görünüyor

Osmanlı İmparatorluğu tarihe karışıyor

Büyük Bunalım savaşa giden yolu açıyor

Gandhi sivil itaatsizlik hareketini başlatıyor

Mao Uzun Yürüyüşüne başladı

Naziler Polonya'yı işgal ediyor

Japonlar Pearl Harbor'ı basıyor

Müttefikler Normandiya'ya çıktı

Amerika Hiroşima'ya atom bombası atıyor

Hindistan ve Pakistan tarih sahnesine çıkıyor

İsrail devleti kuruldu

Kuzey Kore birlikleri Güney Kore'ye girdi

İnsanoğlu dünyanın çatısına çıktı

Rosa Parks ırk ayrımcılığına başkaldırıyor

Mısır Süveyş Kanalı'na el koydu

Sovyetler Macaristan'ı eziyor

[İlk insan uzayda, dünya şokta](#)
[İnternet hayatımızı baştan aşağı değiştiriyor](#)
[Küba Füze Krizi patlak veriyor](#)
[Martin Luther King: "Bir hayalim var!"](#)
[Ruslar Çekoslovakya'yı işgal etti](#)
[İnsanoğlu Ay'a ilk adımını attı](#)
[OPEC Petrol Ambargosu](#)
[Türkiye Kıbrıs'a asker çıkarıyor](#)
[Watergate Skandalı Nixon'ı istifa ettiriyor](#)
[Saygon düşüyor, Vietnam Savaşı bitiyor](#)
[Ayetullah Humeyni İran'a döndü](#)
[Mısır İsrail'le barışıyor](#)
[Sovyetler Afganistan'ı işgal etti](#)
[Mehmet Ali Ağca Papa'yı vurdu](#)
[Gorbaçov Sovyetler Birliği'nin dümenini ele aldı](#)
[Çernobil Nükleer Santrali'nde patlama](#)
[Tiananmen Meydanı'nda katliam](#)
[Berlin Duvarı tarih oluyor](#)
[Nelson Mandela nihayet özgür](#)
[Saddam Hüseyin Kuveyt'i işgal ediyor](#)
[Arafat ve Rabin barış için ilk kez el sıkışıyor](#)
[Sırp Srebrenica'da soykırım gerçekleştiriyor](#)
['Kopya koyun' Dolly doğdu](#)
[El Kaide Amerika'ya savaş açtı](#)
[Bağdat düştü...](#)
[BUNLAR DA OLDU](#)

ÖNSÖZ

Değerli okur,

Tarihi değiştirenler serisinin sonndan bir önceki istasyonunda tekrar buluştuk. *Tarihi Değiştiren Günler* başlıklı bu kitapta da bundan öncekilerde olduğu gibi çoğunlukla yakın, ara ara da uzak tarihin koridorlarında bir gezinti yapacağız. şu ana dek geride bıraktığımız duraklarda tarihe damgasını vurmuş konuşmalarla aşka geldik, savaş cephelerinde barut koklayıp kılıç sakırtılarına kulak kabarttık, tarihi sarsan ve bazen de şekillendiren kudretli kadınların saraylarına konuk olduk, bilim adamlarıyla laboratuvarlarda sabahlayıp imparatorlarla ülkeler fethettik. Seyyahlarla yeni diyarlar keşfedip tarihimizi sarsan olayların şahidi olduk... Ve şimdi de günlerle birlikte bir yolculuğa ıkıyoruz.

Neden günler?

Hatırlayacağınız zere *Tarihi Değiştiren Olaylar*'da Fransız Devrimi, Rönesans, Soğuk Savaş ve Sanayi Devrimi gibi belli bir zaman dilimine yayılan ve kademe kademe gelişerek insanoğlunun ortak tarih bilincini oluşturan olayları incelemiştik. Bununla birlikte tabii ki tarih sadece zamana yayılan gelişmelerden ibaret değil. Bilakis bazen saatler içinde olup biten olaylar da meydana geldikleri günlerle özdeşleşerek tarihteki yerlerini aldılar, alıyorlar da. işte şimdi de bu günleri irdeleyeceğiz. Bununla birlikte, *Tarihi Değiştiren Olaylar*'da masaya yatırdığımız bazı başlıkları doruk noktasında oldukları günleri merkeze alarak elinizdeki kitaba konuk ettik. Ve yine bu başlıkta diğerlerinden farklı olarak, karşılaştırmalı bir Türkiye tarihi okuması da yapmaya çalıştık. Sözgelimi "Amerikalıların Ay'a çıktığı, Sovyetler Birliği'nin tarih sahnesinden çekildiği ya da İnternet'e dönük ilk çalışmaların yapıldığı günlerde Türkiye'de kimler ve hangi konular gündemdeydi?" sorularının cevabını aradık. Tüm

bunlara ek olarak, tarihe mal olmuş bazı önemli günleri ve şu aralar Arap dünyasında yaşanmakta olan önemli gelişmeleri de kitabın ek bölümünde kısa da olsa bir kez daha hatırlatmak istedik.

Günleri kime ve neye göre seĉtik?

Bu, bir gazeteci tarafından yazılmış popüler bir tarih kitabı. Akademisyen tarihĉilerin kaleminden ĉıkmıř bir ĉalıřma, belki iĉerik aĉısından biraz farklı olabilirdi. Ama biz yola ĉıkarken, bu serinin popüler tarihe duyulan ilgiye cevap vermesini ve genel kültürümüz aĉısından bir boşluğu doldurmasını hedefledik. Bu vesileyle sık sık sorulan “İĉerięi nasıl belirliyorsunuz?” sorusuna da cevap vermek istiyorum. 17. yılını geride bıraktığım meslek hayatım boyunca kullandığım; hem iĉ hem de uluslararası basında kendisine en ĉok atıfta bulunulan kavramları, isimleri ve olayları not ettiğim bir yol haritası var. Timaş’ın değerli editörlerinin ve kıymetli gazeteci meslektaşlarımla da katkılarıyla bu haritayı zenginleştiriyor; akabinde, konu başlıklarına göre bu haritaya bakarak kitapların iĉeriklerini belirliyoruz.

Ve son olarak *Milliyet* gazetesine teşekkür etmek istiyorum. 1950’li yıllardan itibaren yayımlanan nüshalarını internet üzerinden paylaşıma aĉmıř olmakla hem olağanüstü bir kültür hizmeti yapmış, hem de benim gibi gazeteci yazarlara arşiv ĉalıřmalarında büyük katkı sağlamış oluyor.

Seyahatimizin son istasyonunda buluşabilmek dileğiyle...

Ali Ćimen
şubat 2011/Prag

Avrupalı maceracı Hıristiyanlar Kudüs’e doğru yola ĉıkıyor

Papa II. Urban Haĉlı
seferlerini başlatıyor

27 Kasım 1095

*“Tanrı öyle istiyor!”***Urban**

Papa II. Urban belki de Ortaçağ'ın en etkili konuşmasını yapıyor ve Avrupa'daki Hristiyanları Müslümanlara karşı savaşmaya ve onların elinde bulunan kutsal toprakları almaya çağırıyordu. Sloganıysa gayet vurucuydu: “Deus le volt!” (Tanrı öyle istiyor!)

On birinci yüzyılın sonlarında Kutsal Topraklar, yani bugünkü Filistin toprakları, Avrupalı Hristiyanların gözünü üzerinden alamadıkları bir diyardı. Altıncı yüzyıldan beri Hristiyan hacılar dinlerinin doğduğu bu topraklara hac yolculuğu yapıyorlardı. Selçuklu Türkleri bölgenin kontrolünü ele geçirince, onların bu bölgeye girişleri yasaklandı.

Bizans İmparatoru I. Alexius, Müslüman Türkler Bizans'ın kapılarına dayanınca Urban'dan yardım istedi. Bu, Papa'dan istenen ilk yardım değildi ama Urban açısından mükemmel bir zamanlamaya denk gelmişti. Nitekim Papalık'ın gücünü pekiştirmek isteyen Urban, Hristiyan Avrupa'yı kendi komutasında birleştirmeye ve kutsal toprakları Türklerin elinden almaya yönelik çabasına bu sayede soyundu. Yüzlerce din adamı ve soylunun bir araya geldiği Fransa'da, Clermont konsülünde tüyleri diken diken eden bir konuşma yapan Papa, fakir olsun zengin olsun tüm Hristiyanları birbirleriyle didişmeyi bırakmaya ve Kudüs'ü 'kafir' Müslümanların elinden kurtarmak için doğudaki kardeşlerine yardım etmeye çağırdı. Cazip teşvikler sunmayı da ihmal etmiyordu. Dedğine göre, *Haç'ın emrinde ölen herkesin günahları bağışlanacaktı.*

Çağrısı ortalığı alevlendirmeye yetti. Avrupa'daki tüm din adamları Müslümanlara karşı çıkılacak Haçlı seferi için asker

toplamaya koyuldu. Urban'ın çağrısına 60 ila 100 bin civarında eli kılıç tutan Hristiyan cevap vermişti. Tabii ki katılanların hepsinin kalbi Hristiyanlık ateşiyle yanıp tutuşuyor değildi. Doğunun dillere destan zenginliklerinin hayaliyle başı dönen soylular da Kudüs için kılıç kuşanmakta gecikmemişti. Bu soyluların sefer boyunca tek yaptığı, hem gidişte hem de dönuşe, yol üzerinde karşılaştıkları ve kendi 'kutsal misyonlarına' katılmayı reddeden masumları tepelemek ve mallarına el koymak olacaktı.

Sonuç olarak Kudüs'e ulaşan toplama Hristiyan ordusu, profesyonel İşlam ordusu karşısında çok zayiat verse de, şehri kuşatıp almayı başardı. Müşlümanlara ve Yahudilere dönük büyük bir kıyım yapıldı. Urban, Kudüs'n alınmasından iki hafta kadar sonra öldü, ama son nefesini verdiğinde Hristiyan zaferinin haberi henüz Avrupa'ya ulaşmamıştı. Hristiyanlığa yaptığı büyük 'katkılardan' dolayı Urban, 1881'de Katolik Kilisesi tarafından kutsandı.

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Urban'ın fitilini ateşlediği ilk haçlı seferi, takip eden iki asır boyunca yapılacak yedi seferin ilki olarak kayıtlara geçti. Haçlı seferleri aslında Avrupa'nın genişleme, büyüme devrine rastlamıştı. Bu seferlere Kudüs'n Müslümanların elinden alınması hedefiyle bir kutsal savaş havası verilmiş olsa bile, asıl amaç yeni toprakların fethedilmesiydi. Nitekim Urban konsülde *'Bu memleket artık sakinlerini doyurmaktan acizdir; onun için mlk tahrip ediyor ve bitmez tükenmez şekilde birbirinizle savaşıyorsunuz'* diyerek yeni topraklara işaret etmişti. Özetle Papa Urban, Hristiyanlarla Müslümanlar arasında şok dalgaları halen bile hissedilen düşmanlık tohumlarını ortaya saçan din adamı olarak tarihteki yerini almasıyla birlikte, aynı zamanda Hristiyan

Avrupa'nın yayılcılığını hayata geçiren bir ideologdu da. Uzun lafın kısısı, bir adam tek başına, üstelik de asırlar boyu sürececek şekilde, Batı'yla Doğu'nun birbirlerini algılama şekline damga vurmuştu.

Akılda kalanlar

- Aslında ilk Haçlı seferi fikri Papa VII. Gregarius'a aitti. Hayata geçiren kişiye Papa II. Urban oldu.
- Kilisenin fazlasıyla dünyevi meselelere odaklandığından şikâyetçi olan Urban, Papalık'ı devralır almaz burayı tekrar daha dinî bir çizgiye çekmeye çalıştı. Siyasi olduğu kadar kutsal bir misyon da yüklediği haçlı seferi de bu görüşüne hizmet etti.
- Urban'ın sefer çağrısı, özellikle Fransa'daki Hristiyanları hedefliyordu. İspanya'daki Hristiyanların ülkelerinde kalıp Endülüs Müslümanlarıyla savaşmaları istenmişti.
- Papalık'ın teşvikiyle gerçekleştirilen bütün Haçlı seferleri, 11–13. yüzyıllar arası Anadolu'da ve kutsal mekânların bulunduğu Kudüs'te Batı'nın hükümranlığını kurmak için düzenlendi. Bu seferlere katılanların zırhlarının ve silahlarının üzerine işlenen haç işareti, seferlere de adını verecekti.

Doğu Roma'nın başkenti Müslümanların eline geçti

Fatih Konstantinopol'n aşılmaz surlarını aştı

29 Mayıs 1453

“Asya steplerinden kopup gelen ikinci İslami

dalga
Ortaçağ'ı silip süpürdüğünde, en büyük ödülleri,
kırmızı
elmaları Konstantinopol'dü. Şehir neredeyse bin
yıl
boyunca her 40 yılda bir işgalden kurtulmayı
başarmıştı.
Ta ki II. Mehmed'e dek. Zafere susamış 22
yaşındaki bu
sultan, 1453 Nisanı'nda şehir duvarlarına
dayandığında,
askerleri gökteki yıldızlar kadar sayısızdı..."
Roger Crowley
(Tarihçi)

Roma İmparatoru Constantine, Doğu ve Batı kültürlerinin birleştiği noktada ve kolay savunulabilir bir konumda olması nedeniyle Roma'nın başkentini 324'te Byzantium'a taşımış, şehrin adını da Nova Roma'ya (*Yeni Roma*) çevirmişti. Ölümünün ardından şehir Konstantinopol adını aldı ve on beşinci yüzyıla kadar Batı Akdeniz'de Hristiyanlığın ve Batı medeniyetinin bayraktarlığını yapan Bizans İmparatorluğu'nun kalbi oldu.

Bu günler aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun da baş döndürücü hızla genişlediği günlerdi. İmparatorluğun asıl büyük zıplamayı yapması için önünde önemli bir engel daha vardı: Bizans İmparatorluğu. Zamanla parçalana parçalana eski haşmetinden uzak düşmüş olan Bizans, Müslüman Türkler kapısına dayandığında Boğaz'ın kenarına yayılmış başkentine sıkışıp kalmıştı. Şehrin parlak beyinleri, özellikle o zamanlarda yeni yeni filizlenen Rönesans dalgasına kapılarak İtalya'ya gitmişti. Yanı başında yükselen Müslüman Osmanlı, Anadolu'dan aldığı güçle şahlanırken; Hristiyan Bizans dibe

doğru yuvarlanıyordu. 1452'de Osmanlı İmparatoru II. Mehmed, bu şehir imparatorluğā son darbeyi vurmak için kolları sıvadı. Boğaz'a koca bir kale inşa ettirdi. Deneyimli ve devasa bir ordu topladı. Bizans'ın müttefikleri Macaristan ve Venedik'in tarafsız kalmasını sağladı. Şehri daha önce defalarca kuşatmış olmasına rağmen her defasında efsane savunma surlarına takılıp kalan Arapların aksine, Osmanlılar top kullanma konusunda hnerliydi. Müslüman Türkler, 1453 yılının Nisan ayında başlayan 54 günlük kuşatmanın ardından, 29 Mayıs 1453'te toplarıyla uzun uzun dövdükleri surları aşarak nihayet Hristiyanların bu önemli başkentine girmişlerdi. Bizans imparatoru bu çatışmada öldü, büyük kiliseleri Ayasofya ise camiye dönüştürüldü. *II. Mehmed, artık Fatih Sultan Mehmed'di.*

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Konstantinopol'n düşüşü Ortaçağ'ın bitişi de oldu. Avrupa'da yeni bir sayfa açıldı. Bizans alim ve sanatçılarının birçoğ İtalya'ya kaçarak ileride tüm kıtanın çehresini değiştirecek Rönesans hareketinin beyin takımına katıldı. Tabii hepsi kaçmamıştı. Kalanlar Fatih'in sarayında görev alarak

Osmanlı Rönesansı'nın tohumlarını attı.

Bizans'ın yıkılmasının ardından siyasi mirasını, kendisini III. Roma olarak isimlendiren Çarlık Rusyası sahiplendi. Ortodoks Kilisesi'nin liderliği de yine Rusya'ya gitti.

Bizans'ın Batı'dan kopmasıyla Karadeniz'e çıkışını ve Asya'yla olan kara bağlantısını kaybeden Avrupa, biraz da zorunluluktan, coğrafi keşifler yoluyla yeni dünyalara açıldı. Bu keşifler, hem Avrupalı güçlerin hem de bununla bağlantılı olarak dünyanın çehresini değiştirecekti.

Fatih'in Konstantinopol'ü fethi, Müslüman Türklere ihtişam ve prestij kazandırmış; Osmanlı, uluslararası arenada ilk kez İmparatorluk olarak tanınmaya başlanmıştı.

Akılda kalanlar

- Bizde bilinen yaygın ve yukarıda dile getirdiğim kanaatin aksine, Avrupalı tarihçilerin birçoğu Konstantinopol'ün fethinin 'çağ açıp çağ kapamadığına', fetihten önce zaten İtalya'da Rönesans'ın adımlarının atıldığına inanır. Bu görüşe göre Avrupa o yıllarda denizcilik ve haritalama konusunda durdurulamaz bir ivme kazanmıştı ve fetih, sadece olacak olanları biraz daha hızlandırmış oldu.
- II. Mehmed, Konstantinopol'ün Roma İmparatorluğu'nun 330'da Roma'dan İstanbul'a taşınan başkenti olmasından hareketle, sıfatları arasına Kaiser-i Rum (Doğu Roma İmparatoru) unvanını da ekledi.
- Konstantinopol'ü daha önceden Mesleme bin Abdülmelik ve Emevi Halifesi Muaviye'nin oğlu Yezit'in komuta ettiği Müslüman ordular dörder yıl

- kuşatsalar da almayı başaramamışlardı.
- Bin yüz yıllık tarihe sahip Konstantinopol onlarca defa kuşatılmasına rağmen, ilkinde Haçlı Ordusu, ikinci ve son keresinde de Osmanlılar tarafından olmak üzere sadece iki kez ele geçirilebildi.
 - Bizans imparatorları kızgın kömür, kükürt ve zift karışımından oluşan ve *Yunan Ateşi* olarak bilinen tarihin ilk kimyasal silahıyla Konstantinopol'ü asırlarca işgallere karşı korudu.

İnebahtı: Osmanlı denizde battı

7 Ekim 1571

*“Türklerin yenilmez olduğu konusunda, bütün
ülkelerin
yanıldığı gün... Hıristiyanlığın en hayırlı günü”*

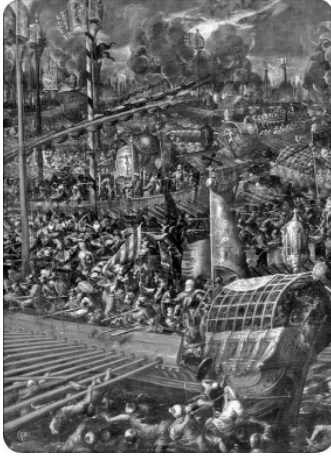
Cervantes

(İnebahtı'nda yaralanan İspanyol yazar)

Muhteşem Süleyman'ın idaresi altındaki Müslüman Türkler; Arabistan yarımadası, Suriye, Irak, Mısır, Kuzey Afrika'da fırtına gibi esiyor, Karadeniz'in kuzey kıyılarına yerleşiyor, Avrupa'ya korku salıyorlardı. 1526'da Macar savaşçıları Mohaç meydanına gömülmüştü ve Müslümanların ilerleyişini durduracak tek güç olarak Habsburg Hanedanlığı vardı. 1529'da Viyana işgalden son anda kurtulmuş, Türkler uzun süren kuşatmadan eli boş dönmüştü. Ama bu onları durduramayacaktı.

Bir süre sonra gözlerini Malta'ya diktiler. 30 bin asker ve 181 gemiden oluşan donanmayla adanın kapısına dikildiler. Hedef, Akdeniz'in kalbindeki bu stratejik noktayı alarak tüm Hıristiyan Avrupa gemilerini Akdeniz'den sürmek ve deniz hatlarıyla ticaret

rotalarının kontrolünü ele geçirmektir. Denizlerdeki hâkimiyetleri ve ekonomik güçleri sayesinde tüm Avrupa önlerinde diz çökecekti. *En azından plan buydu...*

Batılılar İnebahtı'nda donanmasını denize gömerek özgüveni zirvelerde gezen Osmanlı'ya iyi ve pahalı bir ders vermişlerdi ama Sokullu'nun da dediği gibi bu, kesilen sakalın yerine daha görünün çıkmasına engel olamayacaktı.

1565'te Kanuni'nin emriyle Osmanlılar Malta'ya yüklendi, lakin destansı bir kuşatma savaşına rağmen Malta şövalyeleri tarafından geri püskürtüldü. Osmanlı soluklanmak için bir süre durdu.

1566'da Avrupa'daki ruhani liderlikte devir teslim yaşandı.

Yeni papanın adı V. Pius'du. Sofuluğuyla dikkat çeken ve 16 yıl boyunca felsefe ve teoloji öğreten Katolik dünyasının bu yeni lideri, diğerlerine nazaran daha alçakgönüllü ve içe dönük bir karakterdi. *Bir başka özelliği ise, Hristiyanlığı Osmanlı Türklerine karşı koruma konusunda oldukça ciddi olmasıydı.* Türklerin Avrupa'yı rahat bırakmayacaklarını biliyordu. Viyana ve doğu sınırları sürekli bir tehdit altındaydı. İtalya'da, Papalık'a bağlı bulunan küçük devletçikler de yakında tehlikeye düşebilirdi.

Süleyman'ın varisi II. Selim'in emri üzerine 1571'de Kıbrıs'ın alınmasıyla Vatikan'da alarm zilleri çalmaya başladı. Zira Osmanlı donanması bu kez doğrudan Venedik'i gözüne kestirmişti. Pius'un çağrısıyla Akdeniz'deki Hristiyan güçler, Osmanlıların'nın Akdeniz'de giderek artan etkinliğini budamak için devasa bir ordu toplamaya başladı. Sicilya Adası'nın Messina limanında Temmuz ve Ağustos aylarında toplanan ve İspanya, Malta, Cenova, Papalık devletçikleri ve Savoy'dan gemilerin oluşturduğu Kutsal İttifak donanmasına Avusturyalı Don John komuta ediyordu. Avrupalıların duasını ve Papanın manevi gücünü arkasına alan 212 gemilik bu donanma Akdeniz'e açıldı. Taraflar kozlarını paylaşmak için Yunanistan açıklarındaki Patras Körfezi'nde karşı karşıya geldi.

Vatikan arşivlerine göre 7 Ekim 1571 sabahı Pius ve havarileri Santa Maria Maggiore Bazilikası'nda Katoliklerin zaferi için dua ediyorlardı. İki devasa ordu Akdeniz'de birbirlerine ateş yağdırdığı esnada Pius yakarılarına devam ediyordu. Yine kayıtlara göre gün ortalarına doğru kardinalleriyle yaptığı görüşmeye ara verdi ve ellerini kaldırarak *"İşlere ara verin! Şimdi yapmamız gereken asıl iş, Katoliklere verdiği bu zafer için Tanrı'ya şükranla dua etmektir."* diyecekti.

Papa'ya galiba malum olmuştu. Zira dört saat süren savaşın ardından Ali Paşa komutasındaki Osmanlı donanması tam

anlamıyla hezimete uğradı. Kutsal İttifak 50 gemisini ve 13 bin askerini kaybetti. Buna karşılık neredeyse aynı sayıda kle, Osmanlı donanmasındaki gemilerden kurtarılmıştı. Osmanlılar 25 bin civarında l ve yaralı vermiş, 3 bin 500 denizcisi de esir dşmştı. Ayrıca 210 gemi kaybetmiş, bunların 130'u düşman tarafından ele geçirilmişti.

7 Ekim 1571; Osmanlı için kara, Avrupalılar içinse gururla anacakları bir gün olarak tarihe geçiyordu...

NEYİ DEğİşTİRDİ?

İnebahtı Savaşı, 16. yüzyılın ve tarihin en büyük deniz savaşlarından biri olarak zihinlerde yer etmiş olsa da, bu zaferin Avrupa açısından stratejik sonuçları olmadı. 1573'te denizlerde tamamen tükenen Venedik; Osmanlı'yla mücadelesinde pes etmiş, Kıbrıs tamamen Osmanlı denetimine girmiş, 1574'te Türkler, La Goulette ve Tunus'ta zafer kazanmışlardı. Buna rağmen İnebahtı, Türk gücünün büyüsünü bozması sebebiyle zihinlerde yer etti. 1580'li yıllardan sonra, muazzam Osmanlı donanması kendiliğinden zlme sürecine girecekti. Bununla birlikte Haçlıların bu zaferi, dönemin ünlü ressamaları Titian, Tintoretto ve Veronese'nin tablolarına ilham kaynağı olacak kadar moral aşılamıştı Avrupalılara. Zafer, yüzyıllardır Avrupa'da giderek büyümekte olan Türk korkusunu az da olsa dindirmiş, aynı savaşta Türklere karşı çarpışmış olan nl İspanyol yazar Cervantes'in de işaret ettiği gibi, Türklerin de 'yenilebilir' olduğunu göstermişti. Avrupa'daki Hristiyanlığın kriz anında gelen bu zafer, Hristiyanların kendine güvenini arttırmış ve Osmanlı'nın denizler üzerinden Batı'ya doğru genişlemesine bir süreliğine de olsa sekte vurmuştu.

Akılda kalanlar

- Osmanlı donanması yeteri kadar hazırlanmadan yola Ćıktı. Özellikle Pertev Pařa'nın asker ve krekĀilerin eksik olduğuna dair uyarıları dikkate alınmadı. Pařa, İnebahtı limanında kalınmasını ve savunma savaşı yapılmasını önermişti.
- Donanma darmadağın olsa da sadece UluĀ Ali Paşa'nın kumandasındaki sağ kanat hiĀbir kayba uğramadı ve üstelik düşmana da bir hayli zayıat verdirdi. UluĀ Ali Paşa, bu başarısının ardından Kaptanıderyalığa getirildi ve 'KılıĀ Ali Paşa' olarak anılmaya başladı.
- Osmanlı kaynaklarında 'Sıngın' olarak da geĀen savaşta, Mezzinzde Ali Paşa gibi birĀok değerli Osmanlı paşası ve beylerbeyi de öldüğü iĀin komuta kademelerindeki yetişmiş insan gücü sekteye uğradı.
- İmha olan donanma yerine yenisinin yapılmasını isteyen Sokullu Mehmed Paşa, mazeretler dile getirilmesi üzerine tarihe geĀen sözünü söylemişti: "Devletin servet ve kudreti o derecededir ki, gerekirse donanmanın demirlerini gümüşten, halatlarını ibrişimden, yelkenlerini atlastan yapabilir."
- Sokullu'nun savaşın ardından görüştüğü Venedik elĀisine hitaben tarihe geĀen bir başka vecizesi de şöyle oldu: "Biz Kıbrıs'ı almakla sizin kolunuzu kestik, siz İnebahtı'nda bizi yenmekle sakalımızı tıraş ettiniz. Kesilen kolun yerine yenisi gelmez, fakat kesilen sakal daha gr Āıkar."

Osmanlıların Avrupa iĀlerine ilerleyişi dramatik bir şekilde sona eriyor

İkinci Viyana

Kuşatması/Bozgunu

12 Eylül 1683

*“Osmanlılar kaçarken öyle çok barut ve cephane
bıraktı ki,
bir milyon askere yeter”*

Polonya Kralı Sobieski

Polonya Kralı Jan III. Sobieski, Viyana yakınlarındaki Kahlenberg tepelerindeki şapelde ellerini açıp Tanrı'ya yakarıyordu “Beni Türklere karşı muzaffer kıl” diyerek. Tanrı, bu kez, savaşma bilinci daha yüksek ve daha iyi hazırlanmış Hristiyanların sesini duyacaktı. Öğleden sonra Sobieski'nin komutasındaki Polonyalı süvariler, ölüm olmuş, yeniçerilerin üzerine yağıyordu adeta. Viyana'yı ikinci kez kuşatmış olan Osmanlılar, bir anda kendilerini kuşatma altında bulmuş, panik içinde dağılmışlardı. Kan oluk oluk aktı, atlar dizlerine dek kan deryasına battı. Kral Sobieski, ertesi gün Viyana Kuşatması'nın komutanı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın çadırından karısına yolladığı mektupta, *“Osmanlılar kaçarken öyle çok barut ve cephane bıraktı ki, bir milyon askere yeter”* diyecek ve Osmanlı kampını “neredeyse Varşova kadar büyük” şeklinde tanımlayacaktı. Kral, Osmanlıların geride bıraktığı yeşil bayrağı Papa'ya göndermeyi de ihmal etmedi, üzerine de özellikle ‘Veni, Vidi, Deus Vicit’ yazmayı da unutmamıştı: “Geldim, gördüm ve Tanrı mağılup etti.”

O zamana kadarki bilinen en büyük atlı hücuma sahne olan II. Viyana Kuşatması'nda Osmanoğulları, 150 bin ila 300 bin kadar askerle çıktıkları bu seferde geride 15 bin şehit bırakmışlardı. Getirdikleri 300 topun hepsi imha olmuştu. İmha olanlar arasında 'Büyük Türk' imajı da vardı...

Viyana bozgununun bedelini kellesiyle ödeyen Kara Mustafa Paşa'nın başı gümüş tepsi içinde padişaha yollanırken, tarihin ibresi de Osmanlı'nın aleyhine dönmeye başlıyordu...

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Viyana bozgunuyla başlayan Osmanlı geri çekilmesi, 1918'e yani imparatorluk ilk dünya savaşında hezimete uğrayıp dağılana dek sürdü.

Kuşatmanın ardından Osmanlılar 16 yıl daha ümitsizce savaşmaya devam etti. 1699'daki Karlofça (Karlowitz) Antlaşması'yla sona erecek bu süreçte Macaristan ve Transilvanya da ellerinden uçup gitti. Avusturya başat bir g olarak sivrilmeye başladı. Bu bozgunla başlayan süreçte Avusturya ve Rusya, Avrupa'da Osmanlı'nın belalı s olarak sahne aldı. Kuşatmanın başlıca değiştirdiği şeyse, Avrupalıların zihinlerine yer etmiş 'yenilmez Türk' algısıydı. Grmşlerdi. Onlar da yenilebiliyordu. *stelik artık hep yenileceklerdi de...*

Akılda kalanlar

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

- Osmanlılar, çok uluslu bir Hristiyan güçle savaştı. Avrupa'nın kalbinde verilen bir din savaşı olduğu, hatta Hristiyanlığın kaderi söz konusu olduğu için Avrupalı Hristiyan güçler Papanın çağrısıyla tek vücut olmayı başarabilmişlerdi.
- Bazı tarihçiler kuşatmanın başarısız olmasını, Kara Mustafa Paşa'nın 'ganimet sağlam olsun' mantığıyla şehri fazla tahrip olmadan ele geçirme isteğine ve bunun için de 'topyekün saldırı' emri vermemesine bağlasa da, Kırım Hanlığı'yla Moldovya ve Transilvanya beylikleri gibi müttefiklerinin söz verdikleri desteği vermemesi sonuçta etkili olmuştur.
- Fiyaskoyla sonuçlanan kuşatma Kara Mustafa Paşa'yı kellesinden ederken, Sobieski'nin kellesiniye paha biçilmez hale getirmişti. Zaferinin ardından Türkler tarafından 'Leh Aslanı' olarak isimlendirilen Sobieski, Papa tarafından da 'Avrupa Hristiyanlığının kurtarıcısı' övgüsüne mazhar olmuştu.
- Her 12 Eylül'de Hz. Meryem'i anmak için kutlanan 'Meryem'in Kutsal Adı Yortusu', Viyana zaferini şereflelendirmek isteyen Papa XI. Innocent'in emriyle Roman Katolik Kilisesi'nin takvimine 1684'ten itibaren dâhil edildi.
- Kuşatma öncesi pide gibi düz hazırlanan "Croissant" (krosan), Viyanalı fırıncılar tarafından kuşatma sonrası kahraman Polonyalı Kral Sobieski'ye Osmanlı Sancağı üzerindeki hilali andıran şekli ile sunulmuş, ardından da tüm Avrupa'ya "Viyana Çöreği" (Viennoiserie) olarak yayılmıştı.
- Efsaneye göre kaçan Osmanlı ordusunun geride bıraktığı kahve çekirdekleriyle dolu torbalar

bulunmuş, Sobieski bu torbayı subayı ve çevirmeni George Franz Kolschitzky'e vermiş, o da sonraları çok meşhur olacak Viyana kahvehanelerinden ilkinı kurmuştur. Tabii bu tatlı söylentiye destekleyen bir veri olmadığını da ekleyelim.

- Bir efsane de müzikle ilgili. Yine derler ki, panik içinde kaçan Osmanlı ordusunun geride bıraktıkları arasında, muhtemelen mehteran ekibine ait olan simballer, ks davulları ve üçgen ziller bulunuyordu. İşte Batı'nın bu enstrümanlarla tanışması da böyle olmuştu. Her ne kadar koca Osmanlı ordusunun, bir 'zili' bile geride bırakacak kadar panik içinde kaçtığına inanmak zor da olsa, bunu da not etmeden geçmeyelim.

Kitleler eşitlik diye ayaklandı; dünya değişti

Fransız Devrimi patlak veriyor

14 Temmuz 1789

*"Fransız Devrimi'ni kibir gerçekleştirdi;
zgrlk sadece kılıftıydı."*

Napolyon Bonapart

1789 yazında Fransa drtnala devrime koşuyordu. O yıl peş peşe yaşanan kıtlıklar halkı ileden çıkarmış, açlıktan nefesi kokmaya başlayan ahali krala dış bilemeye başlamıştı. Fransa için sıkıntılı günlerdi. Yedi Yıl Savaşları'yla Kuzey Amerika'daki tüm sömürgelerini kaybettiği gibi, bu savaş sonucu hazinesi de kurumuştu. Taze kaynak arayan iktidar, akla ilk geleni yaptı ve yeni vergiler saldı, mevcut olanları arttırdı. Kral XVI. Lui, soyluları

toplayıp toprak mülkiyeti üzerinden vergi alacağını söyleyince soylular huysuzlandı. Parlamantonun toplanmasını istediler. Parlamento; soylular, din adamları ve köylü ve tüccar sınıfından seçilen üç ayrı kamaradan oluşuyordu. Bunların kendi aralarındaki uçurum da cabasıydı. Sistemin tüm yükünü neredeyse halkın çoğunluğunu oluşturan köylüler çekiyordu. Vergi veriyor, askerlik yapıyor, soyluların ve din adamlarının topraklarında çalışıyorlardı. Üstelik hiçbir hakka da sahip değillerdi. Bununla birlikte Sanayi Devrimi ülkedeki orta sınıfın önünü açmıştı. Daha sonradan burjuva adını alacak olan bu zengin tüccar sınıf, elindeki ekonomik güçle paralel siyasi gücü olmamasından fena halde rahatsızdı. Fransa'da her şey kraldan soruluyordu. O da iktidarını, lütfederse, sadece kilise ve soylularla paylaşıyordu. Üstelik bu iki sınıfın vergi için eli cebine gitmezdi. Bütün yük, orta direği oluşturan köylüler ve tüccarların sırtındaydı. Zamanla tüccarlar, köylülere *"Yahu neden bütün yükü biz çekiyoruz, diğerleri de vergi versin"* deyince saatli bomba tıklamaya başladı. Böylelikle bu iki sınıf, krala başkaldırdı ve yeni bir anayasa, vergi indirimi, gümrük duvarlarının kaldırılması ve daha fazla siyasi ağırlık gibi taleplerle sokaklara döküldüler. Kral, bu taleplere kulaklarını tıkadı. *Başına gelecekleri tahmin etse, bunu asla yapmazdı.*

Öfkeli kalabalık ve onlara destek veren isyancı ordu birlikleri, monarşinin zulmünü sembolize eden ve monarşi karşıtlarının tutulduğu Bastil (Bastille) Hapishanesi'ni bastıklarında, takvim yaprakları 14 Temmuz 1789'u gösteriyordu. Baskın basanın oldu. Hapishane ele geçirildi, tutuklular serbest bırakıldı. Bu olay, Fransız Devrimi'nin fitilini ateşlemişti. On yıl sürecek olan ve nihayetinde kralın ve ekmek bulamadıkları için sızlanan kalabalık için *"O halde pasta yesinler"* dediği rivayet edilen sevgili karısı Marie Antoinette'in de aralarında bulunduğu onbinlerce kişinin kellesinden olduğu siyasi kriz ve terör dönemi işte böyle

başlamıştı. Devrimin hemen ardından başlayan kaos döneminden sonra 1792’de Cumhuriyet ilan edildi. Ardından devrim mahkemeleriyle cumhuriyet karşıtlarının kellesi giyotinle tanışmaya başladı. İşte o andan itibaren Fransa, akıl almaz bir rejim değişikliği trafiği yaşayacaktı. Devrimi takip eden 75 yıl boyunca, sırasıyla cumhuriyet, diktatörlük, anayasal monarşi ve imparatorluk rejimiyle yönetilerek baş döndürücü bir trafik sergilemişti.

“zgrlk, eşitlik, kardeşlik!” sloganlarıyla sokaklara dökülen Fransızlar, monarşiyi alaşağı ettikleri gibi, kibritini çaktıkları milliyetçilik ateşiyle de, bir bakıma dünya üzerindeki diğer imparatorlukların dibine de dinamit yerleştiriyorlardı...

NEYİ DEğİşTİRDİ?

1789’da başlayıp 1790’da biten devrimin ilk dalgasında, Fransız vatandaşları ülkelerinin siyasi manzarasını değiştirdi, asırlardır

devam edegelen monarşi ve feodalizm gibi kurumları ortadan kaldırdı (Her ne kadar sonradan Napolyon monarşiyi canlandırırsa da). Kendisinden nceki Amerikan Devrimi gibi, Fransız Devrimi de aydınlanmacı fikirlerden, özellikle millî hkimiyet ve devredilemez insan hakları gibi kavramlardan etkilendi. Devrim başlangıçtaki hedeflerinin hepsini hayata geiremeyip kısa sürede kan banyosu yapılan siyasi bir ortam doğursa da, modern ulus kavramının ortaya çıkmasında büyük rol oynadı. ‘zgrlk, eşitlik, kardeşlik!’ (*Liberty, Equality, Fraternity*) düsturuna yaslanan Fransız Devrimi, insanoğlunun doğuştan gelen inkâr edilemez haklarına yaptığı vurguyla, insanın kendi kaderini kendisinin tayin etmesi fikrini pekiştirdi. Bu haliyle, aralarında Osmanlı’nın da bulunduğu çok uluslu imparatorlukların dönüşme ve dağılmasındaki önemli faktörlerden biri oldu. Bunu biraz daha açalım isterseniz.

Fransızlar devrimle ülkelerindeki mutlak monarşiyi yıktıkları gibi, ‘egemenliğin halka ait olduğu’ fikrini de tescil ettirdi. Sonuç olarak milliyet, eşitlik, hürriyet, adalet gibi ilkeler tüm dünyaya yayıldı. Bununla birlikte devrimin Osmanlı için hem olumlu hem de olumsuz yansımaları olmuştu. Her ne kadar Osmanlı, Fransa’da yanan bu ateşe başta kayıtsız kalsa da, ateş bir şekilde sınırlarımıza dayandı. Devrimin yukarıda bahsettiğimiz prensipleri dünya genelinde benimsendike, Osmanlı da vatandaşlık haklarının korunması, yargı güvencesi, din ayrımı yapılmaksızın herkesin kanunlar önünde eşit kabul edilmesi gibi ilkeleri benimsedi. Demokrasi fikrinin bu topraklarda kökleşmesinde Fransa’da yaşanan bu deneyimin büyük katkısı oldu. Sosyal hayatı zamanın ruhuna uydurmak ve bir yandan da saltanat üzerindeki baskıyı hafifletmek için hayata geçirilen Tanzimat Fermanı ve ülkemizin ilk anayasası olarak bilinen Kanun-i Esasî’nin kabulünde Bastil’i basanların izini de görmek mümkün...

Diğerk yandan devrimle beraber, ‘millet’ kavramının cazibesi daha da arttı. Milliyetler konuşulmaya başlanınca da, doğal olarak milletler üstü bir siyasi kimlik olan imparatorluklar için de çanlar çalmaya başladı. Milliyetçilik akımının şahlanmasıyla 19. yüzyıl Osmanlı açısından ‘Ayaklanmalar Yüzyılı’ oldu ve imparatorluk çatırdamaya başladı...

Fransız Devrimi’nin en önemli sonuçlarından biri Fransa’nın saldırgan bir dış politika benimsemesi oldu. Önce 1792’den 1803’e dek süren ve Fransa’daki yeni rejimi korumak ve diğerk Avrupa monarşilerine de yaymak adına yapılan Fransız Devrimi Savaşları’yla, ardından da Fransız Devrimi’yle sahneye çıkıp sonrasında da sahneyi ele geçiren Napolyon’un ihtiraslarıyla alevlenen Napolyon Savaşları’yla Fransa dünyaya kan kusturdu.

Akılda kalanlar

- Montesquieu, Didero, Voltaire ve özellikle yazdığı ‘Sosyal Mukavele’ (Contrat Social) isimli eserinde, insanın hür olarak doğmasına rağmen her yerde zincire vurulduğunu, hakları çiğnenenlerin haklarını geri almak için ihtilal yapmaya hakları olduğunu vurgulayan Jean Jacques Rousseau gibi aydınlanmacı fikir adamları, devrimin entelektüel zeminini hazırladı.
- 40 bin kadar kellenin giyotinle kesildiğı 1793–1794 yılları arasındaki dönem, tarihe Terör İktidarı olarak geçti. Bu dönemde yeni rejime muhalif olmak değil, muhalefeti aklından dahi geçirmek ölüm sebebiydi.
- Devrimin ardından sivrilen ve Fransız Devrimi Savaşları’nda Fransa’yı zaferden zafere taşıyan Napolyon Bonaparte, zamanla ülkenin mutlak hâkimi oldu.

- Fransa'nın ikinci büyük şehri Lyon, cumhuriyete karşı direndi. Uzun süre kuşatılmasına rağmen pes etmeyen şehir nihayetinde teslim bayrağını çekti, isyancılar idam edildi ve ceza olarak da şehrin adı değiştirildi: Ville-affranchie (özgürleştirilmiş şehir).
- Benzer bir uygulamadan Marsilya da nasibini aldı ve adı 'La Ville-sans-nom' (isimsiz şehir) olarak değiştirildi.

Fransız İmparatorluğu fikri buharlaşıyor

Waterloo'da Napolyon'a son darbe

15 Haziran 1815

*“Waterloo Savaşı'nın kaybedilmesi
Fransa'nın kurtuluşu olmuştur.”*

Thomas Jefferson
(Amerika'nın 3. Başkanı)

Napolyon'un Belçika'nın Waterloo meydanında Wellington Dükü karşısında hezimete uğramasıyla Avrupa tarihindeki Napolyon dönemi kapanmış oluyordu. Avrupa tarihinin en parlak asker imparatorlarından Korsika doğumlu Napolyon, 1790'larda Fransız Devrim Ordusu'nda hızla yükselmişti. 1799'da devrimin itici gücüyle şaha kalkan Fransa, Avrupa'nın çoğuyla savaş halindeydi.

Mısır seferinden dönen Napolyon, ulusu çöküşten kurtarmaya kararlıydı. 1800'de Birinci Konsül olmasının ardından orduyu toplayıp Avusturya'yı mağlup etti. 1802'de bir tür hukuk sistemi olan Napolyon Kodu'nu hayata geçirdi ve nihayet 1804'te Notre Dame Katedrali'nde imparatorluk tacını giydi. *Şimdi büyük*

hayallerini hayata geçirmesinin önünde engel kalmamıştı. 1807'ye gelindiğinde kuzeyde Elbe Nehri'nden güneyde İtalya'ya, Pirenelerden Dalmaçya kıyılarına kadar uzanan bir imparatorluğa hükmediyordu. 1812'den itibaren işler ters gitmeye başladı. nce Moskova'da yüzüne şamar gibi inen bir hezimet, ardından da İspanya'yı kaybetmesi geldi. Bir de bunlara 1814'te Birleşik Avrupa gücü karşısında yaşadığı utandırıcı mağlubiyet eklendi. Karizması fena halde örselenen ve gözden düşen imparator, Elbe Adası'na sürgün edildi. Ama pes etmeye niyetli değildi. Adadan kaçtığı gibi soluğu Paris'te aldı ve geride bıraktığı adamlarıyla yeni bir rejim kurdu. Napolyon'dan çok çekmiş olan Avrupalılar tekrar ortak bir ordu kurma hazırlıklarına başladı. Napolyon'sa, kurduğu büyük bir orduyla Belçika'ya yürüdü. Amacı, düşman toparlanmadan hepsini birer birer ortadan kaldırmaktı. 16 Haziran 1815'te Prusyalıları mağlup etti. Ardından 72 bin kişilik ordusuyla, İspanya'yı elinden alan Wellington Dükü'yle kozlarını paylaşmak için Belçika'ya, Waterloo'ya yürüdü ve orada kaldı. Ağır bir mağlubiyet daha aldı. Bu sonuncusuydu. Napolyon efsanesi Waterloo'nun çamurlu topraklarına gömüldü gitti.

Paris'e dönen Napolyon, tahtını oğluna bıraktı. Karşı devrimci gler kendisini ortadan kaldırmadan ülkeden ayrılmak istiyordu. Amerika'ya gönderilme umuduyla sığındığı İngilizler, onu Afrika'nın Atlantik kıyılarına yakın Saint Helena Adası'na

sürgüne yolladı. Hayatının geri kalanını burada gözlerden uzak geçirdi ve 1821'de, 51 yaşındayken öldü. Naaşı Paris'e getirildi ve büyük bir merasimle Invalides Katedrali'ne defnedildi.

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Waterloo'da tek yenilen Napolyon değildi. Onunla birlikte *'Tüm Avrupa'yı kapsayan bir Fransız İmparatorluğu'* fikri de buruşturulup tarihin çöplüğüne atılmıştı. Napolyon tehdidinin bertaraf edilmesi için toplanan Viyana Kongresi'nin amacı, Avrupa'yı Fransız İhtilali'nden önceki durumuna geri döndürmek ve hatta Fransa'nın başına da bir kral oturtmaktı. Ama tarihi başa sardırma imkansızdı. Fransa'ya karşı savaşan Rusya, Finlandiya'yı ve Polonya'nın büyük bir kısmını aldı. Alman devletçikleri bir konfederasyon oluşturdu. Bu konfederasyon, iki nesil geçmeden büyük bir imparatorluğa dönüşecek ve Napolyon'un imparatorluğunun yerini dolduracaktı. *Fransa'yı alt eden İngiltere ise o dönem için dünyanın tek süper gücü oldu ve bu konumunu yüzyılın sonuna kadar devam ettirdi.* Waterloo'dan en kazançlı çıkan İngilizler olmuştu. Fransız devriminin idealleri -özgürlük, eşitlik ve kardeşlik- bir asırdan daha fazla süre etkisini sürdürmeye devam etti.

Akılda kalanlar

- Napolyon, Waterloo'da birleşik İngiliz, Hollanda ve Alman güçlerine karşı savaştı.
 - Waterloo'daki mağlubiyet, 1792'de Fransız Devrimi Savaşları ile başlayan, arada Napolyon'un 11 aylık sürgünüyle kesilen ve 1803'te başlayan Napolyon Savaşları'yla devam eden 23 yıllık savaşlar serisinin de sonu oldu.
 - Napolyon'un Waterloo'da uğradığı hezimet, aynı
- Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

zamanda imparatorun '100 Gün' olarak tarihe geçen parlak kariyerinin son bölümüne de nokta koydu.

Aynı günlerde Osmanlı'da...

Napolyon'un kendine dünya imparatorluğu kurmaya çalıştığı günlerde Osmanlı İmparatorluğu, Sultan II. Mahmud'un iktidarını yaşıyordu. Sultan Mahmud, bir yandan 'Avrupa'nın hasta adamı' damgası yemeye doğru ilerleyen Osmanlı devlet mekanizmasını iyileştirmeye çalışıyor, bir yandan da Fransız Devrimi'nin rüzgârıyla bağımsızlıkları peşinde koşan devletçiklerle uğraşıyordu. Avrupa'nın Napolyon'la boğuştuğu 1815'te Osmanlı, Miloş Obrenoviç'in liderliği altında ikinci kez ayaklanan Sırp'lar ve onlara destek veren Ruslarla mücadele ediyordu.

Amerika'yı ABD yapan, köleliği kaldıran savaş

Amerikan İç Savaşı başlıyor

12 Nisan 1861

*"Kölelik olmasa iç savaş olmazdı. Kölelik olmasa,
bu kadar uzun sürmezdi."*

Abraham Lincoln
(ABD Başkanı/1862)

1861 baharıydı. Yaklaşık bir asır kadar önce İngiliz sömürgesi olmaktan kurtulan Amerika Birleşik Devletleri'nin kuzeyiyle güneyi arasındaki gerginlik elle tutulur seviyeye gelmişti. Eyaletlerin merkezî yönetim karşısındaki hakları, batıya doğru genişleme ve hepsinden de önemlisi köleliğin geleceği gibi konular konusunda şiddetli bir fikir ayrılığı yaşanıyordu. Köleliğe

hücrelerine kadar karřı olan ve kölelięi kaldıracadıını vaat eden Cumhuriyetći Abraham Lincoln'n 1860'da bařkan sećilmesi, kölelięe dayalı tarım ekonomisiyle ayakta duran güney eyaletlerinden yedisini ayaklandırdı.

South Carolina, Mississippi, Florida, Alabama, Teksas, Georgia ve Louisiana bağımsızlıklarını ilan edip, Amerika Konfedere Devletleri'ni kurduklarını aćıkladılar. 12 Nisan 1861'de güney birliklerinin Charleston limanını ele gećirmesiyle savaş başladı. Ardından Arkansas, Virginia, North Carolina ve Tennessee de ayaklanarak konfederasyona katıldı. Dört yıl süren ić savaş, Bull Run (Manassas), Antietam, Chancellorsville, Gettysburg ve Vicksburg'daki akıl almaz ćarpıřmalarla komşuyu komşuyla, hatta kardeşi kardeşle karşı karşıya getirdi. Sona erdiğinde Konfederasyon kuvvetleri havlu atmıştı. Bu savaş, Amerikan topraklarındaki en kanlı savaş olarak tarihe gećti. 2.4 milyon askerin 620 bini lmştı. Güney eyaletleri ve nüfusu tarumar olmuştu.

Karşı saflarda yer alan aile fertlerinin bile birbirini boğazladığı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Amerikan İç Savaşı, bu yönüyle tam anlamıyla bir iç savaş olduğu gibi, zırhlı savaş gemilerinin ilk kez kullanılmasıyla da cephelerde bir çığır açmıştı.

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Savaşın nedeni olarak köleliğe karşı olmak gibi basit bir tanım yapılsa da, genel olarak sanayide yaşanan dönüşüm rol oynamıştı bu tarihin en büyük iç savaşında. 19. yüzyılın ortalarında ülkenin güney ve güneydoğusunda tarıma ve dolayısıyla da el emeğine dayalı bir ekonomi söz konusuydu. Gereken işgücü Afrika'dan getirilmiş olan kölelerden sağlanıyordu. Diğer bölgelerdeyse sanayileşme ön plandaydı. Sonuç olarak iki farklı üretim biçimi savaşmış; sanayi, tarıma üstün gelmişti. İç savaşın ardından yapılan anayasa değişikliği ile kölelik kaldırıldı, Amerika'da yaşayan her birey Amerikan vatandaşı olarak kabul edildi, vatandaşlık hakları garanti altına alındı. Ülkenin güneyinde köleliğe dayanan tarım ekonomisi sona erdi. Bu savaşta kullanılan silahlar, askerî teknolojide çığır açtı. İnsanlık öldürücü gücü yüksek silahlarla bu savaşta tanıştı. Tek başına yivli mermiler 234 bin askerin ölümüne yol açmıştı. Bu tarihteki ilk endüstriyel savaşı da. Hem kargo taşımak için, hem de hücum bot olarak ilk defa nehir istimbotları bu savaşta kullanıldı. Amerikan İç Savaşı zırhlı savaş gemilerinin kullanıldığı ilk savaş olması, telgraf teknolojisinin muharebe alanı ile komutanlık arasındaki iletişimde çığır açması ve ilk 'telekomünikasyon' savaşı olması açısından da önemlidir. *Sonuç olarak Amerika, tercihini sanayileşmeden yana yaptı ve bölünme tehlikesinin üstesinden gelerek tekrar tek bir bayrak altında birleşmiş oldu.*

Akılda kalanlar

- Savaş esnasında ülkenin toplam nüfusu 30 milyon civarındaydı. 1.5 milyonluk ordusu bulunan kuzey

eyaletlerinden 360 bin, yaklaşık 1 milyonluk ordusu bulunan güneylilerdense 260 bin kişi hayatını kaybetti.

- Her ne kadar savaş sonrası kölelere oy hakkı tanınsa da Kızılderililer ve kadınlar bu haktan muaf tutuldu.
- Tarihin bilinen ilk balistik incelemesi Amerikan İç Savaşında yapıldı.
- İrili ufaklı 6 bin çarpışma yaşandı. Virginia'ya bağlı Winchester kasabası 70 kez el değiştirmişti.
- Osmanlı tebaası altında bulunan ve yeni kıtaya göç eden milletlerin mensupları, Amerikan İç Savaşında kuzey birliklerinin yanında savaştı. Bunların çoğu Müslüman'dı.
- Başkan Abraham Lincoln'ün Konfederasyon Ordusu'nda çarpışan dört kayınbiraderi vardı. Bu anlamıyla iç savaş, Amerikalılar açısından tam bir aile içi savaş olmuştu.
- Savaş boyunca en tehlikeli iş sancak taşıymaktı. Sadece Gettysburg'daki çarpışmalarda bir günde her iki taraftan sancak taşıyan 22 asker öldürölmüştü.
- *New York Times*, 1861 Nisanı'ndaki bir nüshasında, 'güneydeki isyanın' bir aydan fazla sürmeyeceğini öne sürmüştü.

Kara El tetiği çekiyor, Dünya Savaşı patlak veriyor

Franz Ferdinand
Saraybosna'da suikasta
uğradı

28 Haziran 1914

*“Kuşmanızın ne faydası var ki? Saraybosna’ya
ziyarete
geliyorum, üzerime el bombası atılıyor. Bu ne
cüret!”*

Arşidük Franz Ferdinand
(Kendisini hedef alan ilk saldırının ardından
Belediye
Meclisi’nde konuşma yapan Saraybosna
Belediye Başkanı’na sesleniyor.)

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun bir parçası olan Bosna’nın başkenti Saraybosna, tarihî günlerinden birini yaşıyordu. Zira imparatorluğun varisi Prens Franz Ferdinand Bosna’ya teşrif edecekti. 1908’de imparatorluk topraklarına dahil edilen bu ülkedeki imparatorluk askerlerini ziyaret etmeyi planlıyordu. Meydanı dolduran kalabalık, soylu ve asil birini görecektik olmanın heyecanı ile birbirini çığnıyor; herkes korteji daha iyi görebileceği bir yer kapmak için birbirini omuzluyordu. Prensi heyecanla bekleyen sadece Bosnalılar değildi. Kalabalığın arasına sızmış biri vardı ki, heyecanının sebebi diğerlerinden oldukça farklıydı. *Görmek için değil, öldürmek için gelmişti.* Gavrilo Princip isimli 19 yaşındaki tetikçi, Sırp gizli servisi Kara El’in mensubuydu. *Kara El*ciler Avusturyalıları başlarından defedip, Bosna’yla Sırbistan’ı birleştirmek istiyorlardı. Veliahdın ziyaretini haber alır almaz harekete geçtiler. Suikastla Sırbistan üzerindeki Avusturya hakimiyetinden kurtulmak istediklerini dost düşmana göstereceklerdi. Öyle ki veliahdın kortejinin harekete geçtiği ilk saatlerde, arabasına bir el bombası atmışlar, prens kılı payı kurtulmuştu. Onlarca kişi ölmesine ve yaralanmasına rağmen Ferdinand, ‘Yola devam’ demişti. Kara El de kararlıydı. Belediyeye yaptığı ziyaretin ardından saldırıda yaralananları görmek isteyen Ferdinand hastaneye uğradı. Çıkışta şoförü yanlış

bir yola girdi. İşte orada Azrail kılığına girmiş Princip onları bekliyordu. İki kurşunla hem veliahdı hem de karısı Sophie'yi öldürdü. *Bu kurşunlar pandoranın kutusunu açacaktır...*

Henüz 20'sine bile ulaşmamış olan Gavrilo Princip, işlediği cinayetlerin üzerinden dakikalar geçmeden işte böyle yaka paa yakalanmıştı. O hapse girerken, dünya savaşı da epeydir beklediği delikten çıkmaya hazırlanıyordu.

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Suikasttan bir ay sonra Avusturya, Sırbistan'a savaş açtı. Birkaç hafta içinde bu iki ülkenin mttetikleri olan Almanya, İngiltere, Fransa ve Rusya'da ateşe atladı. Onları dünyanın diğer başat güçleri izledi. Avrupa'nın zaten kırılgan olan barışı, iki mermiyle kmştı. İlk dünya savaşı geride 10 milyon l, 21 milyon da yaralı bırakmıştı. Avusturya-Macaristan, Osmanlı ve arlık Rusyası tarih olmuştu. Yine de hiçbir yaraya merhem olmayan bu savaş, sömürgeciliği daha da pekiştirdiği gibi, Faşizm ve Nazizm gibi ideolojileri doğuran şartları hazırladığı için İkinci Dünya Savaşı'na giden kapıyı da araladı. şüphesiz ki Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine neden olan daha derin ve karışık sebepler vardı ama her halükarda fitili ateşleyen Gavrilo Princip olmuştu.

Akılda kalanlar

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

- Princip, Ferdinand'ı öldürmek için seçilmiş  gençten biriydi. Kara El'in talimatlarına göre gençler, suikastı gerçekleştirdikten sonra kendilerine verilen siyanürlü haplarla intihar edecekti. Zorlanmadan kabul ettiler çünkü hepsi ölümcül tüberkülozun pençesindeydi ve zaten çok yaşamayacaklardı.
- Princip, görevini tamamladıktan sonra silahını kafasına dayadı ama tetiği ekemededen yakalandı. 20 yaşından küçük olduğu için idam edilemedi. 20 yıl hapis cezası alsa da, 4 yıl sonra tüberkülozdan öldü.
- El bombasıyla ilk saldırıyı gerçekleştiren Nedjelko Cabrinovi, başarısız olmasının ardından, daha önceden hazırlanmış siyanürü içerek kendini nehre attı ama bir şekilde canlı olarak kurtarıldı.

Aynı günlerde Osmanlı'da...

İttihat ve Terakki yönetimi, Ege kıyıları ve Doğu Trakya'daki Rumların bir güvenlik önlemi olarak Anadolu'ya zorunlu nakillerine karar veriyor, bunun zerine Yunanistan 1914 Haziranı'nda Makedonya Müslümanlarıyla İzmir Rumlarının zorunlu mübadelesine razı oluyordu. Fakat savaşın patlak vermesiyle mübadele rafa kalkacaktı.

Yine aynı günlerde, dünya savaşının patlak vermesi durumunda Ermenilerin takınacağı tavrın belirlenmesi için Erzurum'da Ermeni Kongresi yapılmıştı. İttihat ve Terakki, Ermenilerin savaş çıkması durumunda sadık kalacağına dair söz vermesini istiyordu. Ermeniler, zetle "Sadık kalırız ama Kafkas Ermenilerini ayaklandırma planlarınızda yokuz" demişlerdi. Tarihi Edward J. Ericson'a göre, İttihatçılar bu toplantı sonrası Ermenilerin bölgeyi Osmanlı'dan ayırmaya niyetli olduklarına kanaat getirmişti.

“Ekmek... Barış... Sosyalizm!”

**Çarlık yıkılıyor,
Sovyetler Birliği ufukta
görünüyor**

23-24 Ekim 1917

“Napolyon, ‘Önce büyük bir savaşa gir, sonra ne
olduğuna bak’ demişti. Biz de ilk büyük
savaşımızı 1917
Ekimi’nde yaptık. Ve şimdi, muzaffer
olduğumuz kesin.”

Rus devriminin Mimarı Lenin
(1923)

On yedinci yüzyıldan itibaren ele geçirdiği topraklarla Çarlık Rusyası; Pasifik’te, Baltık’ta, Kuzey Atlantik’te ve Karadeniz’de limanları olan devasa bir imparatorluğa dönüşmüştü. Lakin 1917’ye gelindiğinde Çarlık rejimi için tehlike çanları çalmaya başladı. Birinci Dünya Savaşı’nın baş aktörlerinden biri olan ülke, savaşın birçok cephesinde hezimete uğramıştı. Ülke modern savaş teknikleriyle başa çıkacak donanımdan yoksundu. Az gelişmiş ve kötü yönetilen ekonomi, asırlardır halkı canından bezdiren baskıcı Çarlık rejimiyle birleşmiş, olası bir devrim için ideal şartlar oluşmuştu. Halk burnundan solur durumdaydı. Bir kıvılcım, ortalığı yangın yerine çevirebilirdi...

Düşmandan ziyade açlık ve sefaletle savaşan askerlerden, uzun zamandır kendilerini insan yerine bile koymayan bir sistem adına savaşması bekleniyordu. 1917’de tavan yapan büyük kıtlığın tüm ülkeyi tehdit eder hale gelmesinin ardından 1917 Şubatı’nda halk sokaklara döküldü. Grevler patlak verdi. Ordu da ufağın başını işçilerin çektiği grevcilerin safına geçmeye başladı. Çar II. Nikolay topun ağzına gelmişti. Grev dalgası kısa zamanda şiddete

dnştı. Çar'ın hkmetini dinleyen yoktu. Yönetim kademe kademe dönemin en büyük siyasi hareketi Sosyalist İşçi Partisi'ne geçiyordu. Çar'ın ayaklanmaları bastırma emrini verdiği ordu da halkın safına geçti. Başkent işgal edildi, Çarlık hkmetine dair ne varsa yerle bir edildi. Her yerde İşçi Konseyi manasına gelen Sovyetler kuruluyordu. Bu işçi konseyleri, parlamentoyla birlikte hareket ediyordu. Başlangıçta komünistler, bu işçi meclislerinde çoğunluğa sahip değildi. Durum azılı devrimci Vladimir İlyich Ulyanov'ın (Lenin) sürgüne yollandığı Almanya'dan dönmesiyle değişti. Lenin faktörüyle canlanan Komünist Parti tekrar aktif hale gelip olayların ortasına daldı. 28 şubat 1917'de Lenin ve yandaşlarının azınlık olarak kaldığı işçi konseylerinin desteğiyle parlamento (Duma) lkenin yönetimini resmen üstlendi. 1547'den bu yana devam eden Çarlık rejimi son nefesini vermişti. Buna karşın yeni rejim de Birinci Dünya Savaşı'na ne pahasına olursa olsun devam edilsin istiyordu. Lenin'in liderliğini yaptığı grupsa savaşa iliklerine dek karşıydı. Zamanla işçi konseyleri radikalleşmeye ve parlamentoyu kenara itmeye başladı. Lenin'in yakın arkadaşı Troçki'nin olağanüstü organizasyon yeteneğiyle, azınlık kanadı (Bolşevikler) çoğunluğun (Menşevikler) etkisini kırdı ve Sovyetlerin hkimiyetini ele geçirdi. Lenin ve Troçki, başkent sokaklarını doldurmuş savaş karşıtı ateşli kitleleri '*ekmek, barış ve sosyalizm*' içerikli nutuklarla coşturduka coşturdu. Ekim ayı geldiğinde ülkenin dört bir yanındaki işçi organizasyonlarında Bolşeviklerin sözü geçiyordu.

Lenin liderliğindeki devrimciler, bir avuç komünist entelektüele ilham kaynağı oldu. Hep birlikte Çar'a karşı dış bileyen işçi sınıfını ve askerleri ayaklandırıp, Rusya'da bir dönemin ipini çektiler. Sonuçta dünyanın ilk Marksist İşçi İmparatorluğu olan Sovyetler Birliği doğdu. Fotoğrafta Lenin, Ekim Devrimi'nden birkaç gün önce Petrograd'da ateşli bir nutuk çekerken, devrimin motoru ve sağ kolu Troçki kürsünün sağında etrafı süzüyor.

24-25 Ekim 1917 gecesi Bolşevikler, tüm önemli hükümet binalarına ve birimlerine el koydu. Bütün birlikler başkentteki Kışlık Saray'a ve hükümet binalarına saldırdı, kim varsa alaşağı edildi. 25 Ekim'de Troçki, resmen Duma'nın öldüğünü ilan etti. Yeni bir Bolşevik hükümeti kurulmasına karar verildi. Çarlık Rusyası tarih sahnesinden çekilmiş, Sovyetler Birliği'ne giden macera başlamıştı...

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Öncelikle Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesine neden olduğu için Osmanlı'yı rahatlatdı. Osmanlı kaybettiğı bazı toprakları geri aldı. Ekim Devrimi sonucu kurulan Sovyetler Birliği, Kurtuluş Savaşı sürecinde Türkiye'ye hem maddi hem de manevi anlamda destek verdi. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da Sovyet rejimi yeni Türk devletinden desteğini esirgemedi.

Ekim Devrimi'nin çocuğu olan Sovyetler Birliği, 70 yıl boyunca hem yayılcı ideolojisi hem de nükleer gücüyle dünyayı diken üzerinde oturttu. Dünyanın ideolojik olarak ikiye bölünmesine neden oldu; komünist devletlerin sahneye çıkmasına ebelik etti. Uzak ve silahlanma yarışının baş aktörü olarak 1990'a dek dünyanın gidişatını yakından etkiledi.

Akılda kalanlar

- Çar'ın devrilmesine kadar geçen süreç Şubat Devrimi olarak isimlendirilir.
- Ekim Devrimi'nden önce, Çarlık rejimini hedef alan grevler, siyasi terör, işçi ve çiftçi ayaklanmaları sonucu çok partili sisteme geçilmiş, Duma olarak bilinen meclis kurulmuş ve 1906'da da ülkenin ilk anayasası kabul edilmişti.
- Çarlığın yıkılmasının ardından kurulan yeni hükümet Birinci Dünya Savaşı'ndan çekildi. 1918 Martı'nda imzalanan Brest Litovsk Antlaşması'yla Ukrayna ve Batı Rusya'nın bazı bölgeleri Almanya'ya, 1878'de ele geçirilen Kars, Ardahan ve Iğdır da Osmanlı İmparatorluğu'na geri verildi.
- Çarlığın yıkılmasından sonra yapılan ilk seçimleri kaybeden Bolşevikler, parlamentoyu dağıttı. 1918'de iç savaş patlak verdi. Bolşeviklerin, kırmızı bayraklarından dolayı 'Kızılar' olarak isimlendirildiği bu savaşın karşı safında Menşevikler ve Çar taraftarlarının oluşturduğu 'Beyazlar' vardı. 3 yıl süren savaş Kızılar kazandı ve Sovyetler Birliği kuruldu.
- Kızıların gizli servisi Çeka, İç Savaş sırasında 7 bin Beyaz'ı öldürerek estirdiği terörle iç savaşın

- kazanılmasında önemli bir rol oynadı. Çeka, ünlü Rus gizli servisi KGB'nin de atasıydı.
- Bolşevikler, Çar hayatta olduğu sürece devrimin tehlikede olduğunu düşünüyordu. Çar II. Nikolay ve tüm ailesi Lenin'in emriyle katledildi. Çar ailesinin izleri tamamen silindi. 1991'de mezarları bulundu ve 1998'de de aileye iade-i itibar yapıldı.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluyor

Osmanlı İmparatorluğu tarihe karışıyor

29 Ekim 1923

*'Osmanlı'nın dağılması ve Türkiye'nin
yükselmesiyle
bu yüzyılın tarihi şekillendi.'*

Bill Clinton

(ABD eski başkanı, 15 Kasım 1999, TBMM)

1915 yılında Çanakkale Savaşları'nda İngilizlere kök söktüren Mustafa Kemal, ülkesinin batısını işgal eden Yunanları da bertaraf ettikten sonra, o güne kadar yaptıklarının hepsini gölgede bırakacak bir işe soyundu.

Yaşlı ve bitkin imparatorluğun miadının dolduğuna inanan bu idealist ve bir o kadar tutkulu lider; ülkesini adı, başkenti, rejimi ve hatta istikameti de dâhil olmak üzere baştan aşağı değiştirecekti...

29 Ekim 1923 saat 20.30'da Ankara'daki Meclis Binası'nda kopan alkış fırtınası, yeni bir ülkenin doğumunu müjdeliyordu: *Türkiye Cumhuriyeti*. Atatürk adını alacak olan Mustafa Kemal artık, 600 yıllık saltanat yönetimine dayalı ve Sünni

Müslümanların hamisi Osmanlı İmparatorluğu'nun yerini almış olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı oluyordu. 29 Ekim 1923, tarihe sadece dünyanın en büyük imparatorluklarından biri olan Osmanlı'nın resmen harita üzerinden kalktığı gün olarak değil, aynı zamanda Ortadoğu ve Balkanlar'da günümüze kadar sürecek bir iktidar boşluğunun başladığı an olarak da geçiyordu. Söz konusu tarihte sahneden çekilen Osmanlı, toprakları üzerinde 64 devlete yer açarken, 600 yıllık ömrüne de dünya tarihi açısından olağanüstü dönüm noktaları sığdırmış bir ihtiyaer olarak, halefi geçen cumhuriyeti selamlıyordu...

Osmanlı paşası Mustafa Kemal, ilan edilmesinde başrol oynadığı Cumhuriyet'le Atatürk olurken, imparatorluk urbasından sıyrılan yeni Cumhuriyet Türkiyesi de, uzun ve çileli bir yolculuğa koyuluyordu...

Osmanlı İmparatorluğu, saltanattaki çürüme, ticaret

yollarından gelen gelirlerin Avrupalıların denizaşırı coğrafyalar keşfetmesi sonucu azalması, askerî yeniliklerin ıskalanması, sanayileşmenin uzaktan izlenmekle kalınması, milliyetçilik akımı sonucu merkezin çevre üzerindeki hakimiyetini kaybetmesi gibi onlarca faktörün oluşturduğu kombinasyonla yıkılmış, nihai kertede de cumhuriyetin kurucusu Atatürk tarafından da tamamen ilga edilmişti.

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle Türkiye, kendisine yeni devlet sistemi olarak Fransız Devrimi ile ortaya konan insan haklarına dayanan 'Ulusal ve Laik Devlet'i seçerken, 624 yıllık Osmanlı İmparatorluğu da tarih oluyordu. Bununla birlikte bölgemizdeki tarih, Osmanlı'nın yıkılışı ile yeniden yazılmaya başlanacaktı. *Hem Türkiye'nin hem de Osmanlı'nın gölgesinin düştüğü toprakların tarihi...*

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Modern anlamda Ortadoğu, Osmanlı'nın tarih sahnesinden çekilmesiyle ortaya çıkmıştır diyebiliriz. Osmanlı'nın boşalttığı topraklara yerleşen Batılı muzaferler, çizdikleri suni sınırlarla, çağın yeni zenginliği petrole doymuş bu toprakları daha rahat kontrol edebilecekleri bir ortam oluşturdular. Bu durumun yarattığı istikrarsızlık, onlarca savaşa neden oldu. Osmanlı'nın sahneden çekilmesiyle dengesi bozulan Ortadoğu, bir daha huzur yüzü görmedi.

Aynı durum Osmanlı'nın Balkanlar'daki topraklarında da yaşandı. Komünist Yugoslavya deneyiminin bir süreliğine dondurduğu etnik ve dinî ihtilaflar, Balkanlar'daki Osmanlı gölgesinin kalktığı günden bu yana kah artıyor kah azalıyor, ama hiç bitmiyor. Saltanatın kaldırılmasıyla sonuçlanan Cumhuriyet'in ilanı, bir süre sonra halifelğin ilgasını da getirdi. Zira ülkenin kurucu babası Atatürk, hilafeti, yapılmasını elzem gördüğü sosyal ve laik karakterdeki devrimlerin önünde bir engel

olarak görüyordu. 3 Mart 1924 tarihli, 'Hilafetin ilgasına ve Hanedan-ı Osmanîye'nin Türkiye Cumhuriyeti memalik-i hariciyesine çıkarılmasına dair kanun' ile hilafet kurumu da tarihe karıştı. Böylelikle, İslam ülkelerinin ve içerideki muhafazakar kesimin gözünde 'Yeni Türkiye', İslam dünyası ile bağlarını koparıyor ve yeni istikametini belirliyordu: Batı.

Kurulduğundan itibaren İslam'ı ortak değer ve birleştirici mayaya olarak gören Osmanlı'nın Müslüman halkı, dinin laik karakterli devrimlerle gönüllere hapsedilmesi sonucu düştüğü kimlik krizinden uzun süre sıyrılamayacaktı. Laikliğin en katı şekliyle yorumlanması ve ulus devletin pekiştirilmesi amacıyla din yerine ırka yapılan vurgunun ön plana çıkarılması, ülkenin Batı'ya odaklı seküler bürokrat eliyle muhafazakar ve Doğu/Osmanlı odaklı halkı arasında kırılmalara yol açacak; bu durum, 'dinin devlet kontrolüne alınmasının yarattığı gerilim' ve 'Kürt sorunu' gibi günümüzde de sürmekte olan sosyal ve siyasi çalkantılara yol açacaktı.

Akılda kalanlar

- Osmanlı İmparatorluğu'nun üç kıtada boşalttığı topraklardan tam 64 ülke doğdu. Osmanlı ayrıca Hindistan, Pakistan ve Bangladeş Müslümanlarını, Singapur, Malezya, Endonezya, Türkistan Hanlıklarını, Nijerya ve Kamerun'u da hilafet otoritesinin altına almıştı.
- Osmanlı ordusu çeşitli zamanlarda 14 değişik ülkede bulundu. Donanması dünyanın birçok denizinde yelken bastı.
- Osmanlı İmparatorluğu'nun resmî ideolojisi diyebileceğimiz İslamcılık, Cumhuriyet'le birlikte yerini milliyetçiliğe, bu da tek parti devrinde yine

yerini Atatürk milliyetçiliği olarak tanımlanan karma bir ideolojiye bıraktı.

- Atatürk'ün ilan ettiği Cumhuriyet, başından itibaren demokrasiye soğuk baktı. lke, Batılılaşma retoriğini başarıyla kullanan bürokratik diktatörlükle yönetilmeye başlandı.
- Apar topar uygulamaya soktuğu devrimlerle hızlı bir Batılışma isteyen ve 'aydınlanmacı diktatör' olarak tanımlanabilecek olan Atatürk'ün yerini İsmet İnönü'ye bırakmasıyla birlikte tipik bir baskıcı tek parti rejimiyle yönetilmeye başlanan Türkiye, kr total da olsa 1950'de çok partili rejime geri döndü. Rejimin gerçek anlamda Batılılaşmaya başlaması, 1980'lerden itibaren, Turgut zal'ın başbakanlığı ile birlikte başladı.

Amerika'da borsa çöktü, dünya ekonomik krize girdi

Büyük Bunalım savaşa giden yolu açıyor

29 Ekim 1929

"Artık asrımızda bir başka kriz daha olmayacak."

Ekonomist John Maynard Keynes
(1927'de)

Büyük Bunalım ya da sonsuza dek 'Kara Salı' olarak bilinecek ilk büyük küresel ekonomik kriz, 29 Ekim 1929'da Amerika'da başlamıştı. Neredeyse on yıldır aralıksız yükselen New York borsası bir anda tepetaklak devrilince, ülke ekonomik darboğaza sürüklendi. Spekülatörler ayaklarındaki pantolonu bile kaybetti, bankalar ve şirketler çöktü, ülkenin para rezervleri buharlaştı,

işsizlik roket gibi fırladı. Dönemin Amerikan Başkanı Herbert Hoover panik içindeki halka sabır ve itidal tavsiye etti ama hiç kimsenin ona kulak verecek hali yoktu. Herkes gelecek endişesi denen sinsi canavarın nefesini ensesinde hissediyordu. Başkana göre durum gelip geçici bir krizden ibaretti ve devletin doğrudan müdahale edip çözüm araması yersiz olurdu. 1932’de, krizin en hararetli yılında, her dört Amerikalıdan biri işsiz olarak kaldırımları arşınlamaya başladığında Hoover ne büyük bir değerlendirme hatası yaptığını anlayacaktı.

Başlangıçta ekonomistler de krizi bir yol kazası, piyasanın kendi kendini temizlemesi şeklinde yorumlamıştı. Kimilerine göreyse Amerika’nın Birinci Dünya Savaşından sonra yaşadığı durgunluktan daha kötü bir kriz değildi. Gerçek kısa zamanda bu kişilerin yüzünde tokat gibi patladı. Bunalım giderek derinleşiyordu. Gayrisafi millî hasıla 104 milyar dolardan 56’ya inmişti! Her ne kadar kriz kısa zamanda tüm dünyayı avuçlarına alsa da, Almanya hariç hiçbir ülkede işsizlik Amerika’daki kadar can yakıcı seviyeye ulaşmamıştı. Ekonomik enkazın en altında kalan fakirlerin resmen canı çıkmıştı. 1932’de işsizlik oranı Harlem’de yüzde 50’yi bulmuş, 1935’te siyahlar tarafından işletilen ya da sahibi olunan işletmelerin oranı yüzde 30’dan 5’e düşmüştü. Acı gerçek şuydu ki Amerika batıyordu. Nitekim bütçe kısıntılarından dolayı eğitim yılı bile kısaltılmış, ders saatleri azaltılmıştı. Kimse ne yapılacağını bilmiyordu. Başkan Hoover işsizlik parası dağıtmanın işleri daha da berbat duruma getireceğini düşünüyordu. Tüm söylediği ‘Federal hkmetler ve vakıflar fakirlere kucak açsın’ cümlesinden ibaretti. Kara bulutlar ortalığı kaplamıştı. Chicago’ya bağlı Cook County’de sekiz aydır maaşlarını alamamış itfaiyecilerin, öğretmenlerin ve polislerin işten çıkarılması krizde geline son noktayı özetliyordu. Bir süre sonra zenginliğiyle göz kamaştıracak olan ülkenin o günkü gerçeği, sayıları hızla artan evsiz kamplarıydı. İntihar oranı,

gazına basılmış araba gibi fırlamıştı. Zamanla kalabalıkların öfkesi arttı, protesto gösterilerine şiddet bulaştı. Bazı gösterilere ordu bile müdahale etti. Göstericiler öldürüldü, polis ve askerler dayak yedi. 1933'te Beyaz Saray'a yerleşen Başkan Franklin Roosevelt hemen kolları sıvadı. Perişan durumdaki halka moral vermek için o tarihî *'korkmamız gereken tek şey korkunun kendisi'* başlıklı konuşmasını yaptı. Ardından sekiz yıla yayılacak ve tarihe 'New Deal' (Yeni Düzen) olarak geçecek politikaları hayata geçirdi. Çözüm basitti. Kapitalist Amerika'nın felsefesine aykırı da olsa, devlet en büyük işveren olacaktı. Baraj, köprü, otoyol inşası, park bahçe bakımı gibi irili ufaklı kamu projeleriyle işsizliğe karşı mücadeleye girildi. Buna karşın New Deal kısmı bir iyileşme sağlayabildi. Her ne kadar gayrisafî millî hasıla oranı 1929 seviyesine gelse ve bazı temel bankacılık reformları yapılsa da, krizden ancak İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle devreye giren savaş ekonomisi sayesinde çıkılacaktı...

Kriz, dünya üzerindeki o zamanın en yüksek refah standardına sahip Amerika'nın üzerine bir kabus gibi çökmüş, halk 'Amerikan rüyası' olarak tanımlanan bu standarda atıfta bulunan reklam posterleri önünde bedava yemek kuyruklarına girmek zorunda kalmıştı. Aş evlerinde bir tas sıcak çorba içebilenler, kendilerini şanslı

hissediyordu...

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Amerikan ekonomisi, tarihinde ilk kez devlet müdahalesine maruz kaldı. İlk kez Merkez Bankası kuruldu. Mevduatlar devlet güvencesine alındı. Bankacılık sisteminin düzeltilebilmesi için 500 kadar yeni düzenleme yapıldı. Krizin Amerikan toplumu üzerinde büyük etkisi oldu. Hükümet, işadamları ve sanayiciler arasındaki ilişkiyi yeniden düzenledi. New Deal'e kadar Amerikan halkı geleceğini özel sektörde görüyordu. Depresyon'un ardından ise yüzünü başkente çevirdi. Federal hükümetin ekonomiye müdahalesini bekler oldu. Sanayici ve işadamları Amerika'daki belirleyici tek güç olmaktan çıktı, hükümet ve işçi sendikaları da sahnede boy göstermeye başladı. Amerikan hükümeti, Merkez Bankası Sistemi aracılığı ile para yönetimini üstlendi. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) kuruldu. Refah devleti ilkesi gündeme geldi. Almanya ve Japonya gibi ülkelerde bunalıma karşı uygulanan metotlar, militarist iktidarlara kapı araladı. Almanya'da Naziler, Japonya'da militarist milliyetçiler ipleri ele aldı.

Akılda kalanlar

- Kriz temel olarak, suni şekilde şişen emlak piyasası ve borsanın, geri ödenemeyen kredilerden dolayı patlamasıyla ortaya çıktı.
- Büyük Bunalım sonucunda dünyada 50 milyon insan işini kaybetti. Yeryüzündeki toplam üretim yüzde 42, dünya ticaretise yüzde 65 oranında azaldı. O güne kadarki en büyük krizde dünya ticareti en fazla yüzde 7 oranında azalmıştı.
- Bunalımın mahvettiği siyasi iklim sonucu 1930-1931

- yılları arasında on iki ülkenin onunda askerî darbeyle olmak üzere hükümet ve rejim değişikliği gerçekleşti.
- Kriz ncesi Amerikan ekonomisinin yüzde 50'si üzerinde söz sahibi olan şirket sayısı 200 kadardı. Bunlardan birinin iflasının bile ekonomiyi kötü etkileyeceği belliydi.
 - “Kara Perşembe” olarak anılan 24 Ekim 1929'da borsanın dibe vurması sonucu bir günde tam 4.2 milyar dolar buharlaştı. Bunalımın yayılmasıyla batan banka sayısı 4 bini buldu.
 - Kriz ncesi Amerika'da tamamen başına buyruk bir bankacılık sistemi vardı. Sermaye esaslarını, rezerv ve kredi oranlarını belirleyen yasalar yoktu. şirketler de farklı değildi.
 - Başkan Hoover, 1920'lerde hüküm süren liberal ekonomi anlayışına göre ekonomiye devletin müdahalesine karşı ıkmiş, hata yapmıştı. Müdahale edildiğinde de geç kalınmıştı.
 - Piyasadaki para bir anda buharlaştı. İnsanlar ihtiyaçlarını karşılamak için asırlar sonra tekrar takasa başladı, değiş-tokuş ekonomisi geri geldi.
 - Devlet işsizliği azaltmak adına normalde 50 kişiyle yapılan işe 200 kişi aldı. Tüketimi teşvik adına, 1920'lerden itibaren yürürlüğe sokulmuş olan iki yasağı bile kaldırıldı.

Aynı günlerde Türkiye'de...

İstanbul-Berlin arasında uçuşların başlayacağı müjdesi veriliyordu. Lufthansa havayollarının pırpırlı uçağıyla İstanbul'a gelen Alman pilotlar o günün Türk gazetelerine alımlı pozlar

verirken, Boğazlar'dan geçen Yunan gemilerine karşı güçlük çıkartıldığı iddiaları Türkiye ile Yunanistan arasında küçük atışmalara neden oluyordu. Yine o günlerde *Milliyet* gazetesi 1930 yılı Türkiye güzeline seçmek için kolları sıvamıştı. Seçilecek güzelin Paris'teki beynelmilel müsabakaya iştirakının sağlandığı da not edilmişti. Gazete, *"Bir güzellik kraliçesinin yeni bir yıla girmekle güzelliği eksilmez bilakis artarsa da ne yapalım ki bu işte rehberimiz olan Avrupalılar güzellik kraliçesini bir yıldan fazla tahtında oturtmuyorlar"* şirinliğiyle, olası güzel adaylarına göz kırpmayı da ihmal etmiyordu. Cumhuriyet Bayramı'nın altıncısının kutlanmasıyla ilgili haberler dikkat çekiyordu. Gazetelere göre "Altı senede yapılan işler altı asra sığmayacak kadar mühim ve muazzamdı."

Bir adam yürüyor, bir millet yürümeyi öğreniyor

Gandhi sivil itaatsizlik hareketini başlatıyor

12 Mart 1930

"Eğer zalimlere karşı zalimlerin usullerini kullanırsak, onlardan farkımız kalmaz."

Gandhi

Hindistan bağımsızlık lideri Mahatma Gandhi, İngilizlerin tuz tekeli hedef alan bir protesto dalgası başlattı. Bu, İngilizlerin denetiminde bulunan Hindistan'daki en cesur sivil itaatsizlik çıkışıydı.

İngiliz Tuz Düzenlemesi, Hintlilerin tuz üretmesini ve satmasını yasaklıyordu. Tuz ki, Hint mutfağının vazgeçilmeziydi. Tuz üretme ve satma ayrıcalığı sadece beyaz

efendilere aitti ve onlar da fahiş fiyattan satıyorlardı. Üstelik saldıkları yüksek tuz vergisi de cabasıydı. Her ne kadar zaten ağır vergiler altında canları çıkıyor olsa da, Hintliler tuz tüketmekten geri durmuyordu. İngilizler, tabiri caizse, iyi yere dükkan açmıştı. Hintlilerin manevi önderi Mahatma Gandhi, tuz düzenlemesine başkaldırmanın İngiliz hukukuna barışçıl yönden darbe vurmanın en iyi yolu olduğunu düşünüyordu. Satyagraha olarak da bilinen 'sivil itaatsizlik' politikasını hayata geçirmek için, söz konusu tuz politikalarına meydan okumanın iyi bir başlangıç olacağına karar verdi. 12 Mart 1930'da, 78 yandaşıyla birlikte Sabarmati'den yola çıktı. Hedefleri 241 mil uzakta bulunan Arap Denizi kıyısındaki Dandi'ye ulaşmaktı. Hintli lider oraya ulaştığında, İngilizlerin deniz suyundan tuz üretme politikasına meydan okumaya kararlıydı. Yol boyunca kalabalıklara hitap etti, politikasını anlattı. Her konuşmasının ardından kendisini izleyenlerin sayısı artıyordu. 5 Nisan'da Dandi'ye ulaştığında ardındaki kalabalık 10 bin kişiyi bulmuştu. Dualar edildi. Ertesi gün kalabalık, deniz kıyısına indi. Kendi tuzlarını kendileri elde edeceklerdi. Ama bir anda İngiliz askerleri o ana dek şiddetten uzak durmaya büyük bir özen göstermiş kalabalığa müdahale etti. Kopan patırtıya rağmen Gandhi, iki arada bir derede, üzerinde kıyametin koptuğu sahilten bir parça doğal tuzu avuçlamayı başardı ve gururla kalabalığa gösterdi. *İngiliz hukuku, sembolik de olsa delinmişti.* Binlerce takipçisi de onu izledi. Olayın duyulmasının ardından Bombay ve Karaçi gibi sahil şehirlerinde Hint milliyetçileri, kendi tuzlarını üretmek için harekete geçen kalabalıklara önderlik etmeye başladı. Sivil itaatsizlik dalga dalga Hint topraklarına yayıldı. Kısa zamanda milyonlarca Hintli, kırıp dökmeden İngiliz iradesine karşı direnişe geçti. İngilizler 60 binden fazla Hintliyi tutukladı. Gandhi de 5 Mayıs'ta kendisini demir parmaklıklar ardında buldu. Ama ok yaydan çıkmıştı bir kez. Satyagraha onsuz da hız kesmedi. 21 Mayıs'ta Hintli şair

Sarojini Naidu, Bombay'ın 150 mil kuzeyindeki Dharasana tuz üretim merkezine doğru 2 bin 500 kişiyle birlikte yürüyüşe geçti. İngiliz kontrolündeki yüzlerce Hintli polis memuru kalabalığa şiddetle müdahale etti. Olan biteni gazetesine aktaran Amerikalı gazeteci Webb Miller'in haberleri sayesinde Hindistan'daki İngiliz politikalarına karşı uluslararası bir öfke dalgası kabardı. Sömürgeci İngiliz yönetimi, kendilerine karşı tek bir fiske vurmayan bu sakin ama bir o kadar da kararlı kitle karşısında köşeye sıkışmaya başladı. 1931 yılı Ocak ayında Gandhi serbest bırakıldı. Hindistan'daki İngiliz Genel Valisi Lord Irwin'le buluştu ve Londra'da Hindistan'ın geleceğinin konuşulacağı konferansta eşit söz hakkına sahip katılımcı olması karşılığında sivil itaatsizlik hareketine son vermeyi kabul etti. Ağustos'ta Hint milliyetçilerinin siyasi organı Hindistan Ulusal Kongresi'nin tek temsilcisi olarak Londra'ya gitti. Kongreden bir sonuç çıkmasa da İngilizler bir şeyi görmüşlerdi: *Gandhi'yi artık ne baskı altına alabilirler, ne de göz ardı edebilirlerdi.* Nihayetinde Hindistan Ağustos 1947'de bağımsızlığına kavuşmuştu ama bunda birinci derecede rol oynayan Gandhi'nin özgür yaşamı sadece altı ay sürecekti. Ta ki bir Hint milliyetçisi tarafından suikastla ortadan kaldırılana dek...

İngiliz güvenlik kordonunu aşır deniz kenarından avuçladığı ham tuzu takipçilerine gösteren Gandhi, sembolik de olsa tuz ambargosunu

kırmış oluyordu. Milyonlarca vatandaşı onu izleyip deniz kenarlarında soluğu alacaktı. İngiliz hakimiyetine karşı sivil direniş başlamıştı...

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Yirminci yüzyılın en ses getiren olaylarından biri Gandi'nin 'pasif direniş' yöntemi ile, tek bir kurşun bile sıkmadan, koskoca Britanya İmparatorluğu'na diz çöktürüp lkesi Hindistan'a bağımsızlığını kazandırmasıydı. Sosyal değişim için en etkin yol olarak sivil itaatsizliği ve şiddet içermeyen toplu gösterileri savunması, Polonya'dan Amerika'ya, oradan Burma'ya kadar özgürlük mücadelesi veren kitlelere çok şey öğretti. En önemlisi ise işgalci bir güce karşı şiddete başvurmadan da mücadele edilebileceğini ve başarıya ulaşılabileceğini tüm dünyaya göstermişti.

Akılda kalanlar

- 'Sivil itaatsizlik' felsefesinin temellerini Güney Afrika'da geçirdiği yıllarda atmıştı. *Satyagraha* (gerçeğe adanma) olarak dillendirdiği felsefenin ana hatlarını şiddet karşıtlığı, sivil itaatsizlik, pasifizm, uzlaşmacılık, çilecilik, Asya milliyetçiliği, Hinduizm akımının dinsel mistik öğeleri, dinlere saygı ve teknoloji karşıtlığı oluşturuyordu.
- Gandi'ye göre zalimlere karşı  silah kullanılmalıydı: Düşmanla işbirliği yapılmamalı, beraber olunmamalı ve alışılmamalıydı.

Aynı günlerde Türkiye'de...

'Gazi Hazretleri'nin yazmakta olduğu bir tarih kitabıyla ilgili havadisler gazetelerde başköşeyi almıştı. 50 milyon Türk Lirası sermayeyle Devlet Bankası'nın kurulacağı ilan ediliyordu.

İstanbul Belediyesi'nin 1930 yılı bütçesinde yarım milyon lira açık olduğu bildiriliyor ve devlet demiryolları idaresinin İstanbul'a nakli tartışılıyordu. Ankara'da Maliye Vekili Rüştü Saraçoğlu'nun himayesinde maliye müfettişleri kongresi başlamıştı. Açılışa İsmet ve Kazım Karabekir paşalar da iştirak etmişti. Türkiye ile Yunanistan arasındaki mübadele komisyonu ile ilgili gelişmeler de o günlerin izlenen haberleri arasındaydı. Buna göre Yunanistan'dan mübadele yoluyla gelenler, hükümetin Yunanistan'daki mallarına karşılık kendilerine vermeyi planladığı parayı az buluyor, mallarının gerçek değerlerini talep ediyorlardı...

Komünist Çin'e uzanan büyük yolculuk

Mao Uzun Yürüyüşüne başladı

16 Ekim 1934

“Gerilla, kalabalıklar arasında balığın denizde yüzdüğü gibi hareket etmelidir.”

Mao

Savaşta tarumar olmuş Çinli komünistler, milliyetçi düşmanlarının hatlarını yararak, Çin'in güneyinde bulunan kuşatılmış merkezlerinden destansı bir kaçışa başlamışlardı. Ch'ang Cheng (Uzun Yürüyüş) olarak tarihe geçecek 9 bin kilometrelik bu geri çekiliş, 368 gün sürmüştü! Perişan bir şekilde yürüyüşü tamamlayabilenlerin son duraklarına ulaşabildikleri o tarihî günden sonra Çin, bambaşka bir ülke olacaktı...

1927'de Çin'de komünistlerle milliyetçiler arasında iç savaş patlak vermişti. 1931'de komünist lider Mao Zedong, güneydeki Kiangsi eyaletinde ilan edilen Çin Sovyet Cumhuriyeti'nin

başkanlığına seçildi. 1930-1934 yılları arasında Chiang Kai-shek liderliğindeki milliyetçiler, bu cumhuriyete karşı kuşatma hareketları gerçekleştirdi. Mao'nun komünistleri bu beş kuşatma hareketının dördüne müthiş gerilla taktikleriyle direnebilmiş olsa da, sonuncusunda Chiang Kai-shek'in topladığı 700 bin kişilik ordu karşısında havlu atmak zorunda kalacaklardı. Milliyetçilerin bu kuşatmasında, açlıktan ve çatışmalardan dolayı binlerce köylü hayatını kaybetti. Mao da bu arada koltuğundan alaşağı edildi. Yeni komünist liderlik, mücadele taktiklerini değiştirse de, kızıl ordusu, milliyetçiler karşısında budanmaktan kurtulamadı. Hezimetin kaçınılmaz olduğunu gören komünistler, milliyetçi kuşatmayı en zayıf halkasından kırmaya karar verdi. İşte bu tarihî uzun yürüyüş, bu şekilde, 16 Ekim 1934 akşamı saat beşte başladı. Gizlilik ve oyalama taktiklerinden dolayı milliyetçilerin, kızıl ordunun sıvıştığını anlaması birkaç haftayı bulacaktı. Aslında bir tür kaçış olan, ama Mao'nun dehasıyla bir tür destansı sefer olarak pazarlanan bu yürüyüşe ilk etapta başlayan kitlenin sayısı seksen bin civarındaydı. Eşek ve katırların sırtlarına yüklenen mühimmatlarla yola çıkan bu devasa kalabalığın uzunluğu 50 kilometreyi buluyordu. Genellikle gece yürüdüler. Lakin düşman da boş durmuyordu. Hsiang Nehri yakınlarında pusuya düştüler ve çıkan çatışmalarda 50 bini can verdi. Bu zorlu koşullarda kitlelerin güvenini kazanan Mao, tekrar parti liderliğine getirildi. Toplu olarak hareket etmenin faturasını ödediklerini gören Çinli lider, değişik kollara ayrılmalارını isteyerek düşmanı şaşırtma yoluna gitti.

Komünist Çin'in kurucusu Mao, 'rejim düşmanlarının' iddialarına göre, efsaneleştirilen Uzun Yürüyüş'un büyük bir bölümünde yürümemiş, kah at sırtında kah tahtirevanda seyahat etmişti...

Komünistlerin hedefi, kuzeydeki Shensi vilayetine ulaşmak ve orada Japon işgalcilere karşı savaşarak Çinlilerin saygınlığını kazanmaktı.

Açlığın, hava bombardımanlarının ve milliyetçilerle girişilen göğüs göğüse mücadelelerin ardından büyük konvoydan geriye kalanlar 20 Ekim 1935'te Çin Seddi'nin yamaçlarına ulaşmayı başardı. Orada kendilerini bekleyen komünist glerle birleştiler. Büyük Yürüyüş sona ermişti. Bu seferi tamamlamayı başaranlar zamanla halk kahramanı mertebesine yükseldiler. Bugünkü Çin gençliğinin çoğunun gzndeysel komünist propagandanın kuklalarından başka bir şey değiller.

Komünist Parti, bu yryşu kuruluş felsefesini besleyen efsanelerden birine dönüştürdüğü için gerçeklerle yalanlar fazlasıyla birbirine karışmış durumda. Yürüyüş kimilerinin gözünde idealist bir kalkışma, kimilerinin gzndeysel canlarını kurtarmak için kaanların hikayesinden başka bir şey değil. Bununla birlikte bugünkü Çin'e rengini veren olaylardan biri olduğu da tartışılmaz.

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Askerî tarihin en uzun yürüyüşü olarak tarihe geçen bu sefer, Mao Zedong'u Çinli komünistlerin tartışmasız lideri yaptı. Milliyetçilere karşı verilen destansı mücadeleden ve bu uzun soluklu yürüyüşte sergilenen kararlılıktan etkilenen binlerce Çinli genç, Shensi'ye gelerek Mao'nun Kızıl Ordusu'na asker yazıldı. Japonlara karşı verilen savaşın ardından Çinli milliyetçiler ve komünistler tekrar yaka paça oldu. 4 yıl süren bu iç savaştan muzaffer çıkan Mao, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti ve 1976'ya kadar Çin'in tartışmasız lideri oldu.

Akılda kalanlar

- Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1949 yılında kurulmasından bu yana Uzun Yürüyüş, Çin Komünist Partisi'nin güç ve direncinin simgesi olarak yüceltili.
- Komünistler bu soluk kesen sefer esnasında 24 nehir, çoğu karlarla kaplı 18 dağ zirvesi ve 11 vilayet aştı.
- Yürüyüş 328 gün sürdü. 9 bin 650 kilometre katedildi. İlk etapta yola çıkan 80 bin kişiden sadece 6 bini yürüyüşü tamamlayabildi. Yolda katılan 200 bin kişininse 40 bini son durağa ulaşabildi.
- Yürüyüşü tamamlayabilenler arasında bulunan Mao Zedong, Zhou Enlai, Lin Biao ve Deng Xiaoping gibi isimler Çin'in gelecek 40 yılına damgasını vuracaktı.
- Kimi iddialara göre Mao, partinin dayattığı resmî tarihin aksine, yürüyüşün büyük bir bölümünde yürümedi! Tahtırevanla taşındı ve vaktinin büyük bir bölümünü okuyarak geçirdi.

Aynı günlerde Türkiye’de...

‘Başvekil Hazretleri’ İsmet İnönü, Turhal’da bir şeker fabrikası açılışı yapıyor; ‘Cumhuriyetin yeni eseri’ başlığıyla gazetelere haber olan fabrikanın açılış konuşmasında, “Millî sanayi olmadan refaha kavuşulamaz” diyordu. Bulgaristan gelen muhacirler yeni yaşam alanlarına yerleştiriliyor, Heybeliada açıklarında batarak 33 kişinin ölümüne neden olan vapurla ilgili tahkikat başlıyor, ‘İktisat Vekili’ Celal Bayar’ın huzurlarında memleket topraklarında petrol bulmak amacıyla ilk sondaj Midyat’ta gerçekleştiriliyordu. İsveç veliahdı Gustav Adolf hazretleri ve beraberindekilerin İzmir’i ziyareti ilgiyle izlenirken, tayyare piyangosundan 200 bin lira kazanan bir aşçı gazetelere haber oluyordu...

Hitler İkinci Dünya Savaşı’nı başlatan adımı atıyor

Naziler Polonya’yı işgal ediyor

1 Eylül 1939

“Polonya’nın yenilgisi, Varşova hükümetinin müttefiklerinin alacakları tavra ve ordularının direniş gücüne dair kurdukları hayallerin kaçınılmaz sonucu oldu.”

Erich von Manstein

(Alman Ordusu mareşallerinden)

Otuzlu yılların sonuna yaklaşıyor, tüm dünya Nazilerin lideri Hitler’i konuşuyordu. Demokratik seçimlerle iktidara geldiği Almanya’da demokrasiye bir tekme atıp diktatörlüğünü kurmuş, tüm Almanya’yı muma çevirmişti. Üstelik bir süredir de gözü etraftaydı. Bir imparatorluk kurmaya niyetliydi ve her imparator

gibi daha fazla toprağa ihtiyaç duyuyordu. İşte Hitler'e göre Polonya'nın işgali, Alman halkı için yeni *yaşam alanları* açacaktı. Bu politikasını *Lebensraum* kelimesiyle ölümsüzleştirmişti.

Planına göre üstün ırk olan Almanlar, bölgeyi sömürgeleştirecek, zavallı Slavların hepsi de Almanların kölesi olacaktı. Almanların yayılması 1938'de Avusturya'nın ilhak edilmesiyle başlamış, Çekoslovakya'nın Almanca konuşulan Sudetenland bölgesiyle ve ardından da 1939'da tüm Çekoslovakya'nın yutulmasıyla devam etmişti. O ana dek bu işleri tereyağından kıl çeker gibi halleden ve dönemin büyük güçlerini kışkırtmadan yol alan çılgın lider, aynı hoşgörüyü Polonya'da da göreceğini sanıyordu ama bu düşüncesinde yanılacaktı. Polonya'nın yardımına gelmesini önlemek için Rusya'yla 1939'da saldırmazlık paktı imzalayan Alman diktatör, aynı zamanda ideolojik düşmanı olan bu ülkeyle Polonya'yı gizlice paylaşacak kadar pragmatistti de. Hitler aslında Polonya işgali için 26 Ağustos'ta düğmeye basacaktı ama İngiltere'nin Polonya'yla '*Sana saldıran bana saldırmış sayılır*' antlaşması yaptığını öğrenince bir gün öncesinden vazgeçti ve olası bir İngiliz müdahalesini önlemek için propaganda savaşı başlattı. Buna göre Polonya'nın doğusunda yaşayan ve Almanca konuşan azınlık baskı altındaydı. Almanların saldırısından korkan Polonya seferberlik ilan etmeye kalksa da, İngiltere ve Fransa "*Dur bakalım şu Almanya'yla bir daha konuşalım*" diyerek Polonya'dan 31 Ağustos'a kadar beklemesini istedi. Hata etmişlerdi.

31 Ağustos'ta Hitler, ertesi sabah erkenden Polonya operasyonunun başlaması emrini verdi. Aynı akşam Polonya üniforması giymiş Alman birlikleri, uyduruk bir Almanya işgali yaptı. Almanya sınırı içinde kalan bazı önemsiz hedefler tahrip edildi. Toplama kamplarından getirdikleri cesetlere Polonya üniforması giydirip sınırın Almanya tarafında bırakmayı da ihmal etmediler ki, Almanya'nın 'Polonya saldırganlığına' karşı öne

sürebileceği deliller tamamlanmış olsun.

Ve 1 Eylül sabahı, cehennem Polonya'ya indi.

Saat 4:45'te 1,5 milyonluk Alman ordusu, bendini aşmış sel suyu gibi Polonya topraklarına girdi. Eşzamanlı olarak Alman Hava Kuvvetleri ülkeye bomba yağdırıyor, Alman denizaltıları Baltık Denizi'ndeki Polonya donanmasına denizleri dar ediyordu. Nazi lideri, olan bitenin sadece savunma amaçlı olduğunu söylüyordu. Bu saçma açıklamadan doğal olarak ikna olmayan İngiltere ve Fransa, 3 Eylül'de Almanya'ya savaş ilan etti. *Lambadaki cin çıkmış, İkinci Dünya Savaşı başlamıştı...*

NEYİ DEğİşTİRDİ?

Polonya'nın işgali tarihi değiştirmedir, adeta baştan yazdı desek yeridir. Sebep olduğu İkinci Dünya Savaşı; sınırları, rejimleri ve çağı değiştirdi. Doğu cephesinde savaşa son noktayı koyan atom bombaları, geride 100 bine yakın l bıraktı. Dünyanın girdiği ikinci topyekn savaşın faturası inanılmazdı. Bazı kaynaklara göre savaş masrafları 1,5 trilyon doları bulmuş, bazılarına göreyse uğranılan tahribat ile maddi kayıp 4 trilyon doları geçmişti. 6 yıl süren savaş boyunca çeşitli ülkelerde 110 milyon kişi silah altına alınmış, bunların 27 milyonu cephelerde lmştı. Sivil kayıplarının sayısı 25 milyon kadardı. Savaş sonunda Almanya, Doğu ve Batı olarak iki parçaya ayrılmış, Doğu Avrupa lkeleri Polonya, Romanya, Macaristan, Çekoslovakya, Bulgaristan ve Arnavutluk'ta komünist rejim kurulmuş, Çin'de yıllardan beri süren komünist ihtilal tamamlanmıştı. Özetle Polonya işgaliyle başlayan İkinci Dünya Savaşı, halen içinde yaşadığımız düzenin temellerini atmıştı diyebiliriz.

Akılda kalanlar

- Almanların Polonya'yı işgalde kullandıkları askeri

taktik, tarihe 'blitzkrieg' (Yıldırım Savaşı) olarak geçti. Almanlar bu taktiğı İkinci Dünya Savaşı'nda sıklıkla kullandı. Buna göre Alman panzerleri düşman hatlarına süratle giriyor, onları parçalara ayırıyor, geriden gelen Alman birlikleri bu parçalanmış düşman birliklerini kuşatıp ortadan kaldırıyor.

- Polonyalılar ani Alman saldırısından dolayı öylesine şaşkın düşmüştü ki, bir ara atlı süvarileri bile Alman zırhlılarına karşı kullanmaya kalktılar.
- İngiltere ve Fransa, Polonya'ya söz verdikleri halde neredeyse kollarını kıpırdatmadılar; dostlar alışverişte görsün babında birkaç ufak saldırı girişimi haricinde Polonya'nın yutulmasını izlemekle yetindiler.
- Almanlar Polonya'yı işgalleri boyunca yaklaşık 3 milyon Polonya Yahudisini toplama kamplarında öldürdü. Naziler, Polonya kültür ve sanat yaşamını da yerle bir etti.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Almanya'daki Nazi rejimine karşı sıcak duygular besleyen CHP iktidarının yönetimindeki Türkiye'de, Polonya'nın işgalinden bir gün önce Almanya'da yaptırılan Batıray denizaltısı denize indirilmişti. Savaşın patlak vermesiyle Türkiye de savaş atmosferine giriyordu. 4 Eylül'de tüm gıda maddelerine ihraç yasağı konuyor, bir sonraki günse İstanbul'daki müzeler önlem amacıyla kapatılıyordu. 6 Eylül'de demiryolu Erzurum'a ulaşıyor, 10 Eylül'deyse Karabük Demir ve Çelik fabrikaları üretime başlıyordu.

Uyuyan devin uyandığı gün

Japonlar Pearl Harbor'ı basıyor

7 Aralık 1941

“Onlarla işimiz bittiğinde, Japonca sadece cehennemde konuşuluyor olacak.”

Amiral Frederick Halse

(Aralık 1941 Pasifik Donanması
komutanlarından)

Güneşli, ılık bir Pazar sabahıydı ve üsdeki personeli kiliseye gitmek için izin kullanıyordu. Saat 7:02'de radar operatörleri kuzeyden yaklaşan devasa bir uçak filosu tespit etmişler, ama onlara aynı saatlerde ana karadan B-17 filosu beklendiği için alarm vermelerine gerek olmadığı söylenmişti. Bu ihmal pahalıya patlayacaktı. Hawaii saatiyle sabah saat 7:55'te, kuyruğunda sembol olarak güneşin işlenmiş olduğu bir Japon bombardıman uçağı, Oahu Adası üzerindeki bulutları yararak dalışa geçti. Arkasındaki 360 savaş uçağı da onu takip etti. Azrail'in orağı olmuşlar, altlarında uzanan Pearl limanında konuşlanmış Amerikan donanmasını biçmeye başlamışlardı. Hawaii'nin kristal berraklığındaki suları kısa zamanda petrol, kan ve barut karışımıyla ürkütücü bir renge bürünmüş, yanmayla boğulma arasında tercih yapmak zorunda kalan Amerikan askerlerine mezar olmuştu.

Pasifik filosu bir anda okyanusun dibini boyladı. Sekiz savaş gemisinden beşi, üç destroyer ve diğer yedi gemi batmış ya da ciddi derecede hasar görmüştü. Tahrip edilen uçak sayısı 200 civarındaydı. Baskın sonucu 2 bin 400 Amerikan askeri ölürken, 1200'ü de yaralanmıştı. Japonların kaybıysa 30 uçak, beş mini denizaltı ve 100 askerle sınırlı kalacaktı. *Kelimenin tam anlamıyla baskın basanın olmuştu.* Amerikalıların tek kazancı, Pasifik

donanmasına bağlı üç uçak gemisinin açık denizde tatbikatta olmasıydı. Saldırıdan kurtulan bu dev deniz canavarları, altı ay sonra Midway Savaşı'nda bileği bükülmez Japon donanmasını perişan ederek baskının intikamını alacaktı.

Japonya'yla diplomatik ilişkilerini kesmiş olan Başkan Franklin D. Roosevelt ve danışmanları, olası bir saldırıyı bekliyorlardı ama buna karşın Pearl Harbor'daki güvenliği arttıracak hiçbir önlem alınmamıştı. Bu sürpriz saldırının ardından Kongre'de bir konuşma yapan Başkan Roosevelt, "Dün, 7 Aralık 1941... Tiksintiyle hatırlayacağımız bu günde Amerika, Japon Hava Kuvvetleri ve donanmasının bilinçli ve ani saldırısına maruz kalmıştır." diyerek, Kongre'den Japonya'ya savaş ilan etme yetkisi istiyordu. Senato başkanın bu isteğini oybirliğiyle (82-0) kabul ederken, Temsilciler Meclisi bir fireyle (388-1) onay verdi. Savaşa tek red oyu, Birinci Dünya Savaşı'na girilmesini de reddetmiş Montana senatörü Jeannette Rankin olmuştu. Üç gün sonra Japonya'nın müttefikleri Almanya ve İtalya, Amerika'ya savaş ilan etti. Amerikalılar aynı süratle cevap vermekte gecikmedi. *Japonlar, uyuyan devı uyandırmıştı...*

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Öncelikle savaşın kaderini değiştirdi. Amerika'nın da girmesiyle savaş tam anlamıyla bir dünya savaşı oldu ve neredeyse tüm yerküreye yayıldı. Birinci Dünya Savaşı sonrası dünya içlerine bulaşmama eğiliminde olan Amerika, Japonların baskınıyla istemese de girdiği bu ikinci küresel savaştan nükleer güç olarak çıkacak ve o günden itibaren de dünya liderliğine ipotek koyacaktı.

Akılda kalanlar

- Japonlar, hayati malzemelerde kendilerine ambargo uyguladığı için Amerika'ya saldırdıklarını iddia etmişlerdi. Saldırının ardından da Amerikalılar şoku atlatana dek Pasifik'in tek hakimi olmuşlardı.
- Komplo teorilerinden Pearl Harbor baskını da nasibini aldı. Birçok aykırı tarihçi, dönemin Amerikan yönetiminin savaşa girmeye istekli olduğunu ve buna soğuk bakan halkı ikna etmek için göstere göstere gelen baskına gözünü yumduğunu iddia eder.
- Baskını planlayan Japon Amiral Yamamoto Isoroku, denizcilik tarihinin gelmiş geçmiş en başarılı komutanlarından biriydi. Öyle ki, baskında gafil avlandığı için tenzili rütbe olan Pearl Harbor amirallerinden Husband E. Kimmel bile "Yapılan kalleşliği bir kenara bırakırsak, Japonlar gerçekten iyi iş çıkardı" demişti.
- Dünyaca nl sualtı araştırmacısı Robert Ballard'dan bir iddia: "İlk ateş, limana gizlice girmeye alışan Japon denizaltısını vuran Amerikan destroyeri USS Ward'dan gelmişti. 60 yıldır yapılan incelemelerin hiçbiri bu gerçeğe gereken önemi vermedi."

Aynı günlerde Türkiye’de...

15 Aralık’ta 769 Rumen Yahudisi yolcusuyla Filistin’e giden Struma gemisi İstanbul’a gelmişti. Geminin yolcu indirmesi yasaktı. Yine o günlerde Dünya Savaşı etkisini iyice hissettirmeye başlıyordu. Öyle ki 19 Aralık’ta İstanbul’da ekmek karneye bağlanacaktı. Ülke, CHP iktidarı altında, dünya savaşının ateşinden kendini korumaya çalışıyor, içine kapanık yorgun bir imparatorluk mirasçısı olarak kendi halinde yaşayıp gidiyordu...

Dünya tek vücut oldu; Nazi Savaş makinesi durdu

Müttefikler Normandiya’ya çıktı

6 Haziran 1944

“Her yer savaş gemileriyle kaplı. Tıpkı gri gökyüzünü kaplamış kara bulutlar gibi...”

Amerikalı gazeteci George Hicks
(U.S.S. Ancon savaş gemisinin güvertesinden radyo canlı yayınında operasyonu anlatıyor)

Hitler önderliğindeki Almanlar dünyayı birbirine katmış, ortalığı kana bulamıştı. Avrupa’nın büyük bölümünü işgal etmişlerdi. Yanına kendisi gibi faşist Japonya ve İtalya’yı da alan Almanya, savaşın başladığı 1938’de bir fırtına gibi esmesine rağmen, özellikle Amerika’nın savaşa dâhil olmasıyla hız kesmişti. Amerika önderliğindeki diğer devletler, bu faşist saldırganlığı durdurmak için var güçleriyle savaşıyorlardı. Takvimler 1944 yılını gösterirken, Nazi savaş makinesi, eski ivmesini kaybetmiş olsa da, öldürmeye devam ediyordu. Üstelik

mttelefiki Japonlar da dünyanın diğerk ucunda, Pasifik Okyanusu'ndaki deniz çarpışmalarında Amerikan donanmasının canına ot tıkiyordu. Savaşın en azından bir cephede bitirilmesi gerekiyordu. Japonlar, Almanlara nazaran daha dirençliydi. O halde doğı cephesinde aynı anda hem Ruslara, hem Amerikalılara, hem de İngilizlere karşı savaşan Almanlar, son ve güçlü bir darbe ile saf dışı bırakılabilirdi. *İşte bu darbe, Normandiya Çıkartması olacaktı!*

Müttefikler operasyon için 1943'te düğmeye bastı. Milyonlarca Amerikalı silhaltına alındı. Çıkartma gemisi yapımına hız verildi. Tarihin en büyük deniz operasyonu için gece gündüz çalışılıyordu. Aynı dönemde Almanya'nın son darbe öncesi nefesini daha da kesmek için gece gündüz bombardımana başlandı. Öyle ki bazen aynı anda bin bombardıman uçağı Almanya'yı dövüyordu! Tarihe D-Day ya da Operation Overlord olarak geçen çıkartma için Fransa'nın Normandiya kıyıları seçildi.

Çıkartma, müttefik birliklerinin komutanı General Eisenhower'ın emriyle, 6 Haziran 1944 gününün ilk saatlerinde başladı. Altı aylık zaman dilimine yayılan bu tarihin en büyük deniz harekâtı çerçevesinde, Nazi işgali altındaki Fransa'ya 3,5 milyon müttefik askeri ıktı. Yoğn çarpışmaların ardından

Fransa'dan çıkartılan Alman birlikleri, kendi başkentleri Berlin'e dek kovalandı. Aynı esnada Ruslar da Almanları doğu cephesinden Almanya'ya doğru sürüyordu. Çember daraldı ve 30 Nisan 1945'te Hitler'in başkent Berlin'deki sığınağında intihar etmesiyle Almanlar pes etti. Bu sayede İkinci Dünya Savaşı, en azından doğu cephesinde sona ermiş, Avrupa kurtulmuştu.

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Operasyonun somut sonucu Avrupa'daki Nazi işgalinin sona ermesi ve Avrupalıların faşizmin pençelerinden kurtulması oldu. Savaşın daha fazla geç olmadan bitirilmesiyle, Almanlara karşı savaşan Rusların Doğu Avrupa'nın içlerine doğru daha fazla ilerlemesinin engellenmesiye dolaylı sonucu oldu. Bunun önemi, İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayan Soğuk Savaş boyunca Rusların Doğu Avrupa'da kurduğu baskıcı rejimlerin ortaya çıkmasıyla anlaşılacaktı. Bir bakıma komünizmin etki alanının yayılmasının da önüne set çekilmişti.

Akılda kalanlar

- Tarihin en büyük deniz operasyonuydu. İlk gününde 9 bin müttefik askerine karşı, 4-9 bin civarında Alman askeri hayatını kaybetmişti. Çıkartma bittiğinde müttefiklerin kaybı 209 bin, Almanlarınki ise 200 bin kadardı.
- Altı aylık zaman diliminde müttefikler 2 bin savaş uçağı kaybetmiş olmalarına rağmen, bu operasyonla 1688'den bu yana İngiliz kanalını geçebilen tek işgal ordusu olmuştu.
- Operasyonun ilk gününe 5 bin gemi katılmış, 100 bin asker ve 30 bin araç ilk günün sonunda karaya çıkmıştı.

- Müttefiklere komuta ederek kariyerinde parlak bir sayfa aan General Eisenhower ilerleyen yıllarda Amerika'nın 34. başkanı olacaktı.
- Operasyona 'Karar Günü' manasına gelen Decision Day'den hareketle D-Day adı verildiği genel kabul görse de, D-Day'in tam olarak ne maksatla seçildiği halen muammadır. Amerikalı askerı uzmanlar, bunun özel bir anlamı olmadığını savunur.
- ıkartma bölgesi olan Normandiya, Almanları şaşırtmak adına son ana dek saklandı. Öyle ki ilk karaya ayak basan müttefik askerleri bile, nereye çıkacaklarını bilmiyorlardı.
- ıkartma için 17 milyon dolayında harita ve fotoğraf kullanıldı. Eğitimlerde kullanılan hiçbir harita üzerinde gerçek isimlere yer verilmemişti.
- ıkartmada büyük bir rol oynayan düz tabanlı çıkartma gemileri, Amerikalı Andrew Jackson tarafından, 1920'lerde Mississippi'deki sel mağdurlarını kurtarmak düşüncesiyle tasarlanmıştı. Uzunca bir süre tasarımını Amerikan ordusuna satmaya alışan Jackson, bu hedefine ancak Normandiya öncesinde ulaşabildi ve büyük bir servet sahibi oldu. Tasarımı, günümüzde de kullanılan çıkartma gemileri için standart teşkil etti.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Dünya savaşın gidişatını izlerken savaşın dışındaki Türkiye'de gündem, 1854 yılından beri devam eden Düyun-ı Umumiye'nin tarihe karışmasıydı. Normandiya'dan iki gün evvel, Türkiye'nin dış borçlarının yapılandırılması için oluşturulan bu kurumun faaliyetlerine son verilmişti.

Dünya atomun ölümcül yüzüyle karşılaşüyor

**Amerika Hiroşima'ya
atom bombası atıyor**

6 Ağustos 1945

*“Eğer şartlarımızı kabul etmezlerse, bu dünyada
daha
önce hiç görülmemiş bir şekilde, gökyüzünden
gelecek
yıkım yağmuruna maruz kalacaklar!”*

ABD Başkanı Truman

(Hiroşima'dan sonraki açıklaması)

İkinci Dünya Savaşı'nın Uzakdoğu'da ortalığı kasıp kavurduğu günlerdi. Japonya saatiyle saat sabah 8.16'da Enola Gay isimli Amerikan B-29 bombardıman uçağı, dünyanın ilk atom bombasını Japonya'nın Hiroşima kenti üzerine bıraktı. İlk patlamayla birlikte bir anda adeta 80 bin kişi küle döndü, 35 bin kişi yaralandı. Yıl sonuna dek patlamanın dolaylı etkilerinden dolayı 60 bin kişi daha ölecekti. İnsanoğlu daha önce hiç şahit olunmamış bir güçle tanışmıştı: *Atomun gücüyle.*

Amerikalılar 1940'lardan beri atom bombası geliştirmeye çalışıyordu. Albert Einstein'ın *“Dikkat edin, Naziler nükleer silahlar üzerine çalışmalar yapıyor”* şeklindeki uyarısıyla harekete geçmişlerdi. Lakin 1945'te ilk atom bombası testi başarıyla gerçekleştirildiğinde, Almanya çoktan savaşta havlu atmıştı. Buna karşın Pasifik'te Japonlara karşı verilen savaş hız kesmeden sürüyordu. Amerika'ya Pasifik'te kök söktüren Japonya, Potsdam Konferansı'nda kendisine yapılan kayıtsız şartsız teslim çağrısını elinin tersiyle itince, ABD Başkanı Harry S. Truman atom bombasının kullanılması emrini verdi. Ona göre, bu yapılmasa ve Japonya'yı işgale kalsalar, tahmin edilenden çok daha fazla

sayıda kişi ölecekti. Kendi mantığına göre kötünün iyisini seçmişti.

Amerikalılar Japonya'ya yönelik konvansiyonel bombardımanı devam ettirirken, diğer yandan da atom bombası üzerinde çalışıyorlardı. Nihayet zamanın geldiğine karar verdiklerinde, Japonya için hazırlanan iki atom bombasından biri olan 'Little Boy' (küçük oğlan), Pasifik'te küçük bir adadaki Amerikan ssnden Enola Gay'e yüklendi. Uçak tarihe geçecek o kara günün sabahı saat 2.45'te havalandı. Bombanın zerinde *"Indianapolis mürettebatından imparatora sevgilerle"* yazıyordu. Indianapolis, bombayı adaya getiren geminin adıydı. Beş buçuk saat sonra, hedefin üzerine varılınca bomba yuvasından serbest bırakıldı ve bir hastanenin üzerinde, yerden yaklaşık 500 metre kadar yukarıda infilak etti. 12 bin 500 ton TNT'ye eşdeğer bir g ortaya ıktı. Bir dalga gibi yayılmaya ve şehri yutmaya başladı. Atom bombası patladığında şehirdeki yüzlerce kız ğrenci, konvansiyonel bombardımanların sebep olduğu yangının izlerini temizlemekle meşgld. *Hayata dair son gördükleri gözleri kr eden bir parlaklık olacaktı...* Atom bombasının ardından şehirde o kadar çok yangın ıkmişti ki, bir süre sonra yukarıdan durumu izleyen Enola Gay mürettebatı saymayı bıraktı.

Atom bombasının patlamasıyla birlikte Hiroşima'daki her şey, adeta atomlarına ayrılmıştı. Bombanın ardından geride kalan, kelimenin tam anlamıyla bir ölüm sessizliğiydi...

Lakin ilginçtir her ne kadar Amerikalılar bu büyük yıkımın ardından Japonlar pes eder diye beklese de, Hiroşima'daki atom felaketi Japonları durdurmayı başaramadı. Büyük bir iştahla savaşmaya devam ediyorlardı. Bu kez üç gün sonra Nagazaki hedef alındı. Bir anda 40 bin Japon daha öldü. Birkaç gün sonra Japonya teslim olduğunu açıkladı. Dönemin Amerikan Dışışleri Bakanı James Byrnes, Japonya'yı işgale kalksalar 500 bin Amerikalının ölmüş olacağını söyleyecekti. Birçok Amerikalı askerî danışmansa, en kötü senaryoyla 1 milyon Amerikan askerinin ölebileceğini öngörüyordu. Onlara göre, Amerikan kayıplarını en aza indirmek için atom bombasını kullanmak

zorunda kalmışlardı. Bu akıl yürütmeler, atom bombalarının kullanılmasını ne derece haklı çıkartır bilinmez. Lakin bir şey kesindi: *Atom bombalarının ardından bir daha dünya eskisi gibi olmayacaktı.*

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Amerika, atom bombasını ilk ve son kez kullanan ülke oldu. Japonya'ya atılan atom bombaları, İkinci Dünya Savaşını doğu cephesinde sona erdirdi. Bu, aynı zamanda birçok tarihçiye göre Soğuk Savaş'ın da başlangıcı olmuştu. Japonya'ya atom bombaları atılmasının ardından birçok tarihçi, bunda Japonları pes ettirmek ve Amerikalıların ekin gibi biçildiği Pasifik'te savaşı hızlı bir şekilde sona erdirmek kadar, Sovyetlere gözdağı verilmesinin de hedeflerden biri olduğunu savundu. Zira Postdam Konferansı'nda Amerikalıların o zamanki müttefiklerine karşı besledikleri şüpheler yoğunlaşmıştı. Ruslar o günlerde Doğu Avrupa'nın birçok yerini işgal altında tutuyordu. Truman ve danışmanları, atom bombalarıyla kuracakları tekelin Sovyetlerin gözünü korkutacağını umuyordu. Bu bağlamda atom bombalarının kullanılması, aynı zamanda Soğuk Savaş'ın da ilk patlayan mermileri olarak kabul edilebilir. Lakin Amerikalıların niyeti bu bile olsa, pek işe yaramayacaktı. Zira 1949'da Ruslar da atom bombasına sahip olmuş, ardından Soğuk Savaş'la birlikte akıl almaz bir nükleer silahlanma yarışı başlamıştı.

Akılda kalanlar

- Patlamadan nce Hiroşima'da 90 bin bina vardı. Patlamanın ardından 28 bini ayakta kaldı. şehrin 200 doktorundan 180'i, 1780 hemşiresinden 1630'u ilk patlamayla öldü.
- Atom bombası hedef komitesi, muhtemel hedefler

olarak Kyoto, Hiroşima, Yokohama ve Kokura'daki cephanelikleri belirlemişti. Kültürel ve tarihî öneminden dolayı Kyoto listeden çıkarıldı. İlk hedef olarak savaş mahkmlarının bulunmadığı endüstri merkezi Hiroşima'da karar kılındı.

- İkinci atom bombasının asıl hedefi Kokura'ydı. şehrin üzeri bulutlarla kaplı olduğu için grsel temas sağlanamayınca, Hiroşima kurban olarak seçildi.
- Japonlar, biri atom bombası taşıyan  uçağı radarda tespit ettikleri halde, küçük bir filo olduğu için uçak kaldırmamışlardı. Zira o günler için Japonya'nın bombalanması çok sıradan bir durumdur.
- Hiroşima'da ölenler arasında 2 bin dolayında Japon asıllı Amerikalı da vardı. Birçoğu savaş öncesinde eğitim amaçlı gelmişler ve bir daha ülkeden ayrılamamışlardı.
- Atom bombasından kurtulanlara, 'Bombaya maruz kalanlar' şeklinde açılımı yapılabilecek Hibakusha ismi takıldı. Bugün halen Japonya'da 260 bin dolayında Hibakusha yaşıyor.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Savaşın dışında kalmaya gayret eden ve ağır savaş şartlarının yaşandığı tek partili CHP Türkiyesi'nde o günlerde kahve sıkıntısı çekiliyordu. Tekel tarafından yapılan aıklamadaysa, stokta yeteri kadar kahve olduğu söyleniyordu. Selanik-Dedeağaç tren yolu hattının işletimin hakkının Lozan Antlaşması gereği Yunanlara bırakılması için görüşmeler başlamıştı. Öte yandan İstanbul'daki bazı tren raylarının acilen değiştirilmesi gerektiği için ray bulunması icap ediyordu. Savaş şartları gereği ekmek karneyle dağıtılırken, aynı şekilde makara da karneyle dağıtılmaya

başlanmıştı. Buna göre nüfus başına bir makara verilmesi kararlaştırılmıştı. Pirincin fiyatının yüksekliği, kasaplarla celepler arasındaki fiyat ihtilafı, yazın toplanması planlanan dil kurultayı da gündemin diğer irili ufaklı konu başlıklarıydı. Ama hepsinden önemlisi Atom Bombası'nın yankıları Türkiye'ye de ulaşmıştı. Dönemin gazetelerinden *Akşam*, bu yeni silahı, "Kömür petrol devri bitecek, buhar tarihe karışacak" başlığıyla duyuruyordu.

İngilizler bölgeden çekiliyor, Keşmir sorunu doğuyor

Hindistan ve Pakistan tarih sahnesine çıkıyor

14-15 Ağustos 1947

*"Keşmir meselesi zaten Keşmir halkı tarafından
çözümlemiştir. Bu halk kendisini Hindistan
Cumhuriyeti'nin ayrılmaz bir parçası olarak
telakki
ediyor. Sovyet hükümeti Keşmir meselesinde
Hindistan'ın
politikasını desteklemektedir."*

Kruşçev

(Sovyet Lideri/1955)

Hint alt kıtası tarihi boyunca pek çok işgalciye boyun eğmişti. Gazneliler ve Babürlülerin ardından 18. yüzyıldan itibaren İngilizler ve Fransızlar, bu bölgeye çöreklenmek için kıyasıya bir mücadeleye girişmiş, muzafer çıkan İngilizler olmuştu. 1858'de doğrudan İngiliz tahtına bağlanan topraklar, ancak 1947'de kendini majestelerinin denetiminden kurtarabilecekti. Hinduların çoğunlukta olduğu bölgede Hindistan, Müslümanların çoğunlukta olduğu batı topraklarındaysa Pakistan kurulmuş ve işte asıl film de iki ülkenin birbirine 'elveda'

dediği 14–15 Ağustos 1947’de başlamıştı...

Bugünün en keskin etnik ve dinî ĉekiřmelerinden biri, her ikisi de nükleer gĉ olan Hindistan ve Pakistan arasında sregeliyor. Üstelik tüm bu hikâyenin bařlangıĉ noktası, 1900’l yılların başında Hint milliyetĉi hareketinin İngilizlere karşı ĉıkarken ülkedeki Müslümanların haklarına karşı duyarsız kaldığı günlere dek uzanıyor. Müslümanların Hindu ĉođunluk tarafından yönetilecek olmaktan dolayı duydukları haklı korku, iki ulusun da, İngilizlerin ĉekilmesinin ardından, aynı toprakları paylaşmasını zorlaştırmıştı. Buna rağmen İngiliz sömürgesi olan Hint alt kıtasının Pakistan ve Hindistan arasında bölünmüş olması da sorunu ĉzmedi. İki ulus halen birbirlerinin ensesinde. İhtilafın merkezindeyse tartışmalı sınırlarıyla Keşmir bölgesi yatıyor.

Bölünmeye giden yol bir grup Hint milliyetĉisinin 1885’te Kongre Partisi’ni kurmasıyla başlamıştı. İlk etapta bir lobi grubunu andıran hareket, 1900’lerden itibaren iĉinden daha radikal bir grup ĉıkardı. Bu arada kongredeki Müslümanlar, giderek artan Hindu milliyetĉiliđinden rahatsız olmaya başlamışlardı. Nihayetinde 1906’da kongreden koparak, Muhammed Ali Cinnah liderliğinde kendi örgütleri olan İslam Ligi’ni kurdular. *Artık Hindistan’ın bağımsızlığı iĉin ĉalıřan iki ĉatı vardı.*

Ve 1915’te Gandhi Hindistan’a geldi. Sivil itaatsizlik politikasıyla İngiliz sömürge idaresine kök sktrmeye başladı. Bununla birlikte ülkenin idaresi halen Londra’nın ellerindeydi. Ne Hindular ne de Müslümanlar bu durumdan hoşnuttu. Ülkedeki tansiyonu düşürmek isteyen İngilizler, savunma ve dışışleri hariĉ, ülkenin kaderini yerli halka bırakma kararı aldı. Sınırlı yetkiye sahip bir hükümet kuruldu. Lakin Müslümanlar burada hakkıyla temsil edilmiyordu. Her ne kadar Gandhi’nin uzlaştırıcı

çabaları söz konusu olsa da, bağımsızlık hareketini sürükleyen birçok Hindu açısından Müslümanların temel hak ve hürriyetleri pek de önemli mevzular değildi. Bu sınırlı bağımsızlığın hayata geçirilme şekli Müslümanlar açısından hiç de iyi sinyaller vermiyor; söz gelimi yeni cami yapmalarına izin verilmiyordu. O andan itibaren Hindularla birlikte olamayacaklarına karar verdiler ve İngilizlerle yapılan görüşmeler tamamen bağımsız bir Müslüman devlet isteğı üzerinde yoğunlaştı. İkinci Dünya Savaşı patlak verince İngilizlerle müzakereler donduruldu. İngilizler, Hindulara ya da Müslümanlara danışmadan, imparatorluğun parçası olan Hindistan'ın da savaşa girdiğini duyurdu. Hindular, buna tepki olarak hükümetten çekildi ve savaşı da bahane ederek tam bağımsızlık taleplerine hız verdi. Buna mukabil İngilizler, *“Tamam önce şu savaşı aradan çıkaralım, sonra istediğiniz olacak”* yaklaşımını benimseyince, savaş boyunca sadakatle kraliçe adına cepheye gittiler. Muhtemelen İngiltere'nin savaşı kaybetmesi durumunda işlerin kendileri açısından daha kötü olacağını düşünüyorlardı ki gerçekten de 1940'ta müttefiklerin cephedeki durumu pek de parlak görünmüyordu. Nihayet savaşın bitmesinden sonra her iki tarafın da istediğı oldu. İngiliz Hinti'nden; İngilizlerin deyimiyle ‘taçtaki mücevherden’, iki bağımsız devlet doğdu: 14 Ağustos 1947’de Pakistan, bir gün sonra da Hindistan dünya siyaset sahnesine çıktı. *Bu çiftte doğum, bölgeyi bir mayın tarlasına dönştrecekti...*

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Kendini bir anda yanlış tarafta bulan milyonlarca Hindu ve Müslüman, karşılıklı ve zorlu bir göçe girişti. Her iki tarafın fanatiklerinin saldırılarıyla çok kan döküldü. Ayrılığın ardından bir zamanlar aynı toprakları paylaşan bu iki milletin arasındaki yüksek gerilim hattının merkeziyse Keşmir oldu. Hindistan ayrılık anlaşmasına aykırı olarak nüfusunun çoğı Müslüman

olan Keşmir'i Pakistan'a bırakmaya yanaşmadı. Bunun zerine bölgedeki Müslümanlar ayaklandı. Bağımsızlıklarının üzerinden bir yıl geçmemişti ki, iki lke Keşmir yüzünden savaşa tutuştu. Bu ilk savaştan bir sonuç çıkmadı. Sadece her iki tarafın da kini ve bölgeye yaptığı yığınak artmıştı. Nitekim aynı meseleden dolayı iki kez daha karşı karşıya geleceklerdi.

Bu topraklardaki sorun iki ülke arasındaki gerilimle sınırlı değildi. Pakistan da kendi içinde blnmştı. Batısıyla doğusu arasındaki tek ortak bağ İslam'dı ama bu onları bir arada tutmaya yetmeyecekti. Her iki taraf arasındaki sosyal, etnik ve ekonomik farkların üzerine merkezî hükümetin doğuda yaşanan afetlere zamanında tepki verememesi zerine Doğu Pakistan, 1971'de bağımsızlığını ilan ederek Bangladeş adıyla haritadaki yerini aldı. Lakin henüz bağımsızlık ilanının dumanı üzerinde tterken iç savaş başladı. Müslüman, Müslüman'ın boğazına sarılmış, bu sırada Hint birlikleri de Bangladeş safında Pakistan'a karşı verilen mücadeleye dâhil olmuştu. Hint alt kıtasında göz gözü görmüyordu. 1974'te Hindistan'ın nükleer kulübe girmesiyle sorun daha da çetrefilli hale geldi. Pakistan geride kalacak değildi ya; o da bir süre sonra nükleer silah sahibi seçkinlerin safına katıldı.

Hindistan-Pakistan ayrışması, bölgedeki ikili ilişkileri tümden değiştirdi. Hindistan, Sovyet saflarına yaklaştı. Silahlarını Ruslardan aldı, Çin'le ikili ilişkilerini geliştirdi. Pakistan'sa buna karşılık Amerika'yı kendine müttefik edindi. Özellikle Afganistan'daki Sovyet işgali sırasında Amerika, Pakistan zerinden Afganistan'daki işgalci Kızıl Ordu'yla mücadele etti. 1989'da Soğuk Savaş'ın bitmesiyle bölgedeki ilişkiler demeti yeniden şekillendi. Amerika her iki ülkeye yaptığı yardımı kesti ve özellikle 1998'de yaptıkları nükleer denemelerin ardından ikisine de yaptırım uygulamaya başladı. Lakin 11 Eylül 2001 saldırılarıyla kartlar yeniden dağıtıldı. Pakistan bir kez daha Amerika'nın sıkı

müttefiki oldu ve Amerika'nın Afganistan'ı işgal etmesinde merkezî bir rol üstlendi. Terörle Savaş stratejisi çerçevesinde bölgedeki önemi giderek arttı.

Kuruldukları günden bu yana her iki ülke de birbirlerini, kendi topraklarındaki radikal unsurları beslemek ve kışkırtmakla suçluyor. Taraflara göre Hindistan, Pakistan'daki Sindh bölgesini kaşlıyor; Pakistan'sa Hindistan'ın Pencap eyaletindeki bağımsızlık yanlısı Sih milisleri el altından destekliyor.

Keşmir sorununa gelince... Modern çağların en uzun soluklu ihtilaflarından biri olan Keşmir, şu an resmen kilitlenmiş durumda. Hindistan, BM kararlarına rağmen bölge halkının kendi tercihini (plesibit) yapmasına yanaşmıyor. Her ikisinin de nükleer silah sahibi olması, tarafları topyekün bir saldırıdan caydırmış gibi görünüyor. Bununla birlikte her iki taraftaki radikaller, sık sık etnik ve dinî motifli saldırılar gerçekleştirerek bölgedeki tansiyonu yüksek tutmaya devam ediyor.

Akılda kalanlar

- Hindistan ve Pakistan, Keşmir sorunundan dolayı 1948, 1965 ve 1971 yıllarında savaştı.
- İki ülke arasında bugüne dek yaşanan çatışmalarda 1 milyon civarında kişi hayatını kaybetti.
- Keşmir meselesi, Soğuk Savaş boyunca Sovyetler, Çin ve Rusya arasında adeta bir bilyardo topuna döndü. Taraflar, söz konusu dengelere göre meseleye dönük tutumlarını değiştirip durdu.
- İki ülke arasındaki milliyetçi kargaşa ortamının kurbanlarından biri bizzat Hindistan'ın doğmasına ebelik edenlerin başında gelen Mahatma Gandhi oldu. Müslümanlara dönük barış ve uzlaşî politikalarına dış

bileyen Hindu fanatiklerden birinin düzenlediği suikastla hayatını kaybetti.

- Hindistan Başbakanı Indira Gandhi, 1984'te iki ayrılıkçı Sih militanı tarafından öldürüldü.

“Araplar için felaket, Yahudiler için kurtuluş”

İsrail devleti kuruldu

14 Mayıs 1948

“İsrail’in bölgedeki Amerikan çıkarlarının korunmasında ABD ile yakın işbirliğinde bulunma konusunda gösterdiği istek, Washington’daki birçok yetkilinin gözündeki İsrail imajını değiştirdi.”
İzhak Rabin

David Ben Gurion İsrail devletinin kurulduğunu ilan ettiğinde, Yahudi halkının Romalılar tarafından kovuldukları topraklara bir gün döneceklerine dair yaklaşık 2 bin yıldır canlı tuttıkları umutları da meyvesini vermiş oluyordu. Naziler tarafından İkinci Dünya Savaşı’nda soykırım tabii tutulmalarının ardından rüzgar onlardan yana esmeye başlamış ve İngiliz idaresindeki Filistin’deki kaos ortamında devletlerini kurduklarını ilan etmişlerdi.

Kuruluşa giden yol, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Filistin’i kontrol altında bulunduran İngiltere’nin bölgeyle ilgili nihai karar için meseleyi BM’ye götürmesiyle başlayacaktı. Topraklarındaki Arap-Yahudi çatışmasından bıkan İngilizler, meseleyi BM aracılığıyla çözmek istiyorlardı. 29 Kasım 1947’de BM, Filistin topraklarının yüzde 56’sının 650 bin kişilik Yahudi

nüfusuna, yüzde 44nn ise 1 milyon 300 bin kişilik nüfusa sahip Filistinlilere verilmesini kabul etti. Aynı karara göre Kudüs şehrine BM denetiminde milletlerarası bir bölge statüsü tanındı. Yahudiler planı kabul etti; ama Araplar etmedi. Bunun zerine Filistin İç Savaşı başladı. 1948 yılı 14 Mayısnda İngiliz mandasının sona ermesi zerine David Ben Gurion ortaya çıktı ve meseleye son noktayı koydu. Filistinliler vatansız kalmış, İsraililerse 'kendilerince' vatan sorununu czmşlerdi.

Ortadoğu'da, 1948 yılında İsrail'in kurulmasıyla başlayan 50 yıllık savaş-barış çabaları, ateşkes ve anlaşmalara rağmen dinmek bilmeyecekti.

İsrail'in kurucu babası olan David Ben Gurion (1886-1977) İsrail devletinin kurulduğunu ilan ettiği bu andan itibaren, tarih Ortadoğu için bir başka istikamette akmaya başlayacaktı. Asırlardır zulüm ceken bir millet, nihayet bir ülkeye sahip olmuştu, ama kısa zamanda dünya mazlumun zalime dönüştüğüne şahit olacaktı.

NEYİ DEğİşTİRDİ?

Araplar, İsrail devletinin ilan edilmesini "El Nakba", yani felaket olarak niteledi. İsrail'in kurulmasıyla birlikte bölge adeta patlamaya hazır bir barut fıçısına döndü ve sık sık patladı da. Devlet ilanının hemen ardından Mısır, Ürdün, Irak, Suriye ve

Lübnan'dan gelen Arap kuvvetleri, Filistin'in Yahudilere verilmeyen güney ve doğu bölgelerini işgal etti ve Eski Kudüs'ü ele geçirdi. İsrail devletinin kurulmasından sonra, 1956 (Süveyş Bunalımı), 1967 (6 Gün savaşları) ve 1973 (Yom Kippur Savaşı) yıllarında Araplarla Yahudiler tekrar tekrar savaştı. Bu savaşlardan İsrail kazançlı çıktı. Bölgenin haritası değişti. İsrail, Amerika'nın bölgedeki en sağlam müttefiki olarak bir bakıma İran'ın yerini aldı. İsrail'in devlet olarak ortaya çıkmasıyla Ortadoğu, kanla yıkanmış bir satranç tahtasına döndü. 1948'de başlayan oyun halen sürüyor...

Akılda kalanlar

- Türkiye, İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke oldu.
- 1973 yılındaki savaştan bu yana ABD, İsrail'e hiçbir devlete yapmadığı ekonomik yardımları yaptı. 1976 yılından bu yana İsrail, en fazla ekonomik ve askerî yardım alan ülke oldu. Bu rakam 140 milyar doları aştı. İsrail, her yıl 3 milyar dolar direkt yardım alıyor ve her İsrailli için bu, yıllık 500 dolar anlamına geliyor.
- Bugün İsrail, Ortadoğu'daki en güçlü askerî yapı. Kara kuvvetleri, komşularınınkinden çok üstün ve nükleer silaha sahip olan bölgedeki tek ülke. 200'e yakın deklare edilmemiş nükleer savaş başlığı olduğu biliniyor.
- 1991'de meydana gelen Körfez Savaşı sırasında Irak, İsrail'e çeşitli zamanlarda füze saldırısında bulundu ise de İsrail buna cevap vermedi. Bu savaş İsrail'in Ortadoğu'da ABD'nin liderliğinde meydana gelen yeni düzende kilit bir rol üstlenmesini sağladı.

Aynı günlerde Türkiye'de...

İsrail'in tarih sahnesine çıkmasından iki hafta kadar önce *Hürriyet* gazetesi yayın hayatına merhaba diyordu. Kurulmasından 5 gün sonraysa İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği ile İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği birleşecekti. Böylece kısa adı TMTF olan Türkiye Millî Talebe Federasyonu kurulacaktı. Yine aynı günlerde Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu, Milli Eğitim Bakanlığı denetiminde imam-hatip kursları açılmasına karar vererek, bu konuyu Türkiye'nin gündemine sokuyordu.

Türkiye'yi Batı'ya bağlayan savaş başlıyor

Kuzey Kore birlikleri Güney Kore'ye girdi

25 Haziran 1950

*“Yanlış düşmanla, yanlış zamanda,
yanlış yerde yapılan yanlış bir savaş olur.”*

Amerikalı General Omar Bradley

(Kore'de savaşın Çin'i de içine alacak şekilde genişletilmesi önerisine karşılık olarak)

Eski bir Japon sömürgesi olan Kore, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, tıpkı Almanya gibi işgal bölgelerine ayrılmıştı. Amerika, Güney Kore'deki, Rusya'ysa Kuzey Kore'deki Japon birliklerini teslim almıştı. Üstelik tıpkı Almanya gibi Kore'de de geçici olan bu bölünme, bir süre sonra kalıcı hale geldi. Sovyetler kendi denetimlerindeki Kuzey'de komünist bir rejim kurarken, Amerika'ysa güneyde kendisine yakın rejimin mali ve askerî finansörü oldu. 25 Haziran 1950'de Kuzey Kore güçleri süpriz bir baskınla güneye girip hızla başkent Seul'e doğru ilerlemeye başladı. Amerika'nın girişimiyle BM'den Güney Kore'ye askerî yardım yapılması hususunda karar çıktı (*O esnada Rusya güvenlik*

konseyini boykot ettiği için söz konusu tasarıyı veto edememişti). BM'den onayı alan ABD Başkanı Harry S. Truman, hava, kara ve deniz kuvvetlerini Kore'ye doğru yola çıkardı. Onun tabiriyle Amerika 'polislik' yapacaktı. Amerikalıların devreye girmesiyle, durum bir anda kuzeyin aleyhine döndü. Güney Kore birlikleri kuzeyin ilerine doğru akmaya başladı. Bu kez bu duruma seyirci kalmak istemeyen Çin savaşa dahil oldu. Mücadele neredeyse kilitlenmişti. İki taraf da birbirine ağır zayıat verdiriyor ama son darbeyi vuramıyordu. 1953'te Kuzey Kore ve ABD, savaşı bitiren bir ateşkes antlaşması imzaladı. Antlaşmayla, savaş öncesinde iki Kore'yi ayıran çizgi, hiç değişmeden bugünkü sabit sınıra dnşti.

Kore Savaşı, fotoğrafta savaşın cephelerinden birinde bir Amerikan tankının ardına mevzilenmiş görülen Türk askerlerinin yazdığı kahramanlık destanına sahne olmuştu.

Kore Savaşı, Soğuk Savaş'ın ilk sıcak harbiydi. Yaklaşık 55 bin Amerikan askeri öldü. Aynı zamanda ilk 'sınırlı savaş' olarak da tarihe geçti. Zira her ne kadar kuzeyin işgal edilmesi istense de, Çin faktörü bunu imkansız kılmıştı. Akabinde savaşın amacı düşmanın topyekn mağlup edilmesinden ziyade, Güney Kore'yi korumak olarak yeniden şekillendi. Amerikalılar nc Dünya Savaş'ından kaçınmak için bu yolu seçmişlerdi. İkinci Dünya Savaş'nda ezici bir zafer kazanan Amerikan kamuoyu, tabiri caizse, 'berabere' biten bu savaştan dolayı hayal kırıklığına uğradı.

Bu sebepten dolaydır ki Kore Savaşı, Amerikan ortak bilincinde unutulmaya terk edildi. O yüzden de ‘*unutulan savaş*’ olarak bilinir. Unutulmasına unutuldu ama savaşın bugün de devam eden şiddetli yan etkileri oldu. Gelin onlara bir göz atalım.

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Savaş, Kore Yarımadası’ndaki Kuzey-Güney blnmşlğn taşlaştırdı. Kuzeydeki komnrist rejim, Soğuk Savaş zihniyetinin her anlamıyla devam ettiğı tek ülke olarak kaldı. Bu satırları kaleme aldığım günlerde bile Güney Kore’ye ait adayı top ateşine tutuyor ve dünyayı diken üzerinde oturtmaya devam ediyor. Geliştirdiğini iddia ettiğı nükleer silahlarıyla, olası bir nükleer kıyamet ihtimalini canlı tutuyor.

Bu savaş aynı zamanda Amerika’nın bölgeye dönük parametrelerini de değıştirdi. İkinci Dünya Savaşı sonrası Çin ile dostluğ, Japonya ile mesafeli bir ilişkiyi ve Kore’ye dönük olarak da sınırlı bir ilgiyi ngren Amerikan politikası tamamen değışti. Kızıl Çin düşman ve rakip, Japonya önemli bir müttefik, Güney Kore ise Amerikan nüfuzu altındaki bir istasyona dnştı. Savaş, aynı zamanda NATO’nun kurulmasının yersiz olmadığını da göstermiş, hatta genişleme sürecini de hızlandırmıştı. Savaş, iki kutuplu dünya algısını pekiştirdiğı gibi, aynı zamanda Amerika’ya atom silahlarına bel bağlamamayı da öğretti. Amerika’nın atom üstünlüğüne karşın Çin’in ve Sovyetler’in Kuzey Kore’yi desteklemesi zerine, Batı Bloku konvansiyonel savaş gücünü arttırma yoluna gitti.

Kore Savaşı, lkemizde pek üzerinde konuşulmasa da, Türk tarihinin en önemli savaşlarından biri oldu. Türkiye Kore’ye asker gönderen ikinci ülke olmuştu, çünkü o dönem Doğ Anadolu’da toprak, boğazlarda s isteyen Sovyetler’in baskısından bunaldığ için bir an evvel Batı’nın güvenlik şemsiyesi altına girmek istiyordu. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti ilk kez yurt dışına da

asker göndermiş oldu. Türk ordusunun Kore'de gösterdiği kahramanlık ülkenin NATO'ya girmesinde büyük rol oynadı. Sovyetler de bir süre sonra isteklerinden vazgeçti. Türkiye ile Amerika arasındaki sıkı müttefiklik ilişkisi, 9. Amerikan Kolordusu'nun ihtiyat tugayı olan Türk tugayının Kunuri bölgesinde destansı bir mücadele vererek, Amerikalıları Çin ordusu karşısında dağılmaktan kurtarmasıyla başlamıştı.

Akılda kalanlar

- Türkiye savaşta 724 şehit verdi.
- Savaş ateşkesle sona erdi, barış antlaşması imzalanmadı. Dolayısıyla teknik olarak savaş halen sürüyor...
- Başkan Truman, Kuzey'in saldırısını Sovyetler Birliği güdümünde geniş ölçekli bir Çin-Sovyet ortak saldırısı olarak yorumlamış ve Güney Asya'yı komünistlere bırakmamak için müdahale etmişti.
- Kore Savaşı'ndaki birliklerin Başkumandanı olan General MacArthur, savaşın durması için bir ara Mançurya'ya atom bombası atılmasını önerince görevinden alındı.
- Türkiye her biri üç taburdan oluşan üç piyade alayı, bir topçu taburu, bir istihkam bölüğü, bir uçaksavar bataryası, bir ordu donatım bölüğü, bir ulaştırma bölüğü, bir tanksavar takımı ve bir depo bölüğüyle savaşa katıldı.
- Türkiye'de Kore Savaşı'na karşı muhalefet edilmesi üzerine Diyanet, harekâta iştirakin 'cihad' sayılabileceği ve Kore'de vefat edenlerin 'şehit' olacağı fetvasını vermişti.

Aynı günlerde Türkiye’de...

Demokrat Parti iktidardaydı. İşçilere grev hakkı verilmesi için yapılan çalışmalar, gündemin fazla önemsenmese de üzerinde konuşulan mevzularından biriydi. Yine aynı günlerde hükümet, verilen bir soru nergisi üzerine yeni yapılmakta olan meclis binasıyla Anıtkabir’in arsalarının kaç liraya kamulaştırıldığını açıklamıştı. Buna göre meclis arsası 2 milyon 326 bin 811, Anıtkabir arsasıysa 1 milyon 175 bin 927 liraya kamulaştırılmıştı. Ama her şey bir yana, Uzakdoğu’da savaş tamamlarının çaldığı o günlerde Türkiye’nin en çok konuştuğu mesele, ‘Eskişehir yamyamları’ hadisesiydi. Eskişehir yakınlarında ikamet eden bir göçmen grubundaki Hazine isimli genç ve güzel kız, aynı gruptaki iki erkek tarafından ldrlp ‘yenmişti’. Uzun süre gündemi meşgul eden bu cinayet Kore’de savaşın patlak verdiği gün üzülüyordu. Öte yandan Demokrat Parti’nin ‘Yeter Söz Milletindir’ sloganıyla iktidarı CHP’den aldığı o günlerin gazetelerinde sıklıkla Cumhuriyet Halk Partisi’nin ömrünü doldurduğuna ve aslında daha Atatürk öldüğünde siyasi misyonunu tamamladığına dair yazılar çıkıyordu...

Everest’in geçit vermeyen zirvesi nihayet fethedildi

İnsanoğlu dünyanın çatısına ıktı

29 Mayıs 1953

*“Birkaç zorlu basamak... Ve sonrasında
Üzerimizde hiçbir şey yoktu.*

*Sadece gökyüzü. Artık aşılacak son bir engel
daha kalmamıştı. Hayranlıkla etrafımıza baktık.*

*Sınırsız
bir tatmin duygusunu iimize çekerken, birden*

fark ettik ki, artık dünyanın çatısındaaydık.”

Edmund Hillary

Saat sabah 11.30’da Yeni Zelandalı Edmund Hillary ve Nepalli şerpa Tenzing Norgay, dünyanın en yüksek noktası olan Everest’in zirvesinden etrafı izliyordu. İnsanoğlu, keşifler tarihinde bir sayfa daha açmıştı. Bir İngiliz ekspedisyonunun yeleri olan ikili, zirveye varmadan önceki geceyi 8 bin 500 metre yüksekte kurdukları kampta geçirmişlerdi. 8 bin 848 metre ykseklisindeki zirveye ulaştıkları haberi, Kraliçe Elizabeth’in ta giyme töreni olan 2 Haziran’da tüm dünyaya ilan edildi. İngilizler bunu imparatorluklarının gelecekleri açısından iyiye yormakta gecikmeyecekti...

Dağ, 19. yüzyılda kraliçe adına Güney Asya’da keşfe çıkan Sir George Everest’ten hareketle bugünkü adını almıştı. Her ne kadar zirvesi bugünkü yolcu uçaklarının seyir ykseklisinde olan dağ için bölge halkı tarafından kullanılan başka isimler olsa da, İngiliz İmparatorluğu dağın isim babası olma ayrıcalığını kimseye bırakmamıştı. İngilizlerin dağa olan ilgisi daha da eskilere uzanıyordu. Bilinen ilk tırmanış denemesi 1921’de yine bir İngiliz ekibi tarafından yapılmış, kar fırtınasına yakalanan ekip çok fazla yol alamasa da, en azından zirveye uzanan bir rota keşfedebilmişti. Bu ekipteki seyyahlardan George Leigh Mallory’n gazetecilerden birinin “Neden Everest’e ıkmaaya çalışıyorsunuz?” şeklindeki soruya verdiği cevap, bir bakıma Batı’nın dünyayı keşfetme iştahının da zeti gibiydi. “nk orada!” demişti Mallory...

Everest'in zirvesinden aşağı bakabilen ilk insan unvanını alan Edmund Hillary, hayatının geri kalanında keşiften keşfe koşarak lkesi Yeni Zelanda'nın ulusal sembollerinden biri olmayı başardı.

İlerleyen yıllarda yine Mallory'nin de yer aldđđı birkaç ekip daha Everest'in zirvesini zorladı, ama yine eli boş döndüler. 1924'te bir başka İngiliz ekspedisyonunda dağcı Edwart Norton, zirveye bir saat mesafeye kadar çıkmayı başarmış, üstelik bunu oksijen tüpü kullanmaksızın gerçekleştirmişti! Ondan dört gün sonra Mallory ve Andrew Irvine bir kez daha zirveyi zorladı. Malesef bir daha onları canlı gören olmayacaktı. Yine de bu durum keşfetme aşkıyla yanıp tutuşanları durdurmadı. Maceracılar Tibet üzerinden zirveyi zorlamaya devam etti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Tibet rotası yabancılara yasaklandı. 1949'da Nepal, kapılarını dış dünyaya açtı. İngilizler kaldıkları yerden yola devam

etti ve 1950–51 yıllarında keşif amaçlı iki tırmanış daha yaptılar. 1952’de İsviçreli bir ekip Khumbu Buzulu üzerinden zirveyi hedef alan bir tırmanış gerçekleştirdi. İki dağcı, Raymond Lambert ve şerpa Tenzing Norgay, zirveye çok kısa bir mesafe kala malzeme eksikliğinden dolayı dönmek zorunda kalacaklardı. *Yüce dağın zirvesi, fethedilmekten bir kez daha kurtulmuştu.* te yandan dağın zirvesi kadar insanoğlunun merakı da inatçıydı. İsviçrelilerin başarıya ramak kalan bu seferi, İngilizleri korkutmuştu. Zirveye ne olursa olsun onlar çıkmalıydı. İmparatorluğun şanıydı söz konusu olan. Bu kez aralarında Yeni Zelanda’dan George Lowe ve Edmund Hillary gibi isimlerin de olduğu İngiliz Uluslar Topluluğu’nun en iyi dağcıları bir araya getirildi. Zirve deneyimi olan şerpa Tenzing Norgay da kadrodaydı. Ekip zel güçlendirilmiş botlar ve elbiseler, telsizler ve kapalı devre oksijen ekipmanlarıyla donatılmıştı. Dağın atmosferine alışmak için yapılması gereken kamp evreleri tamamlandıktan sonra, ekip 1953 Mayıs’ında zirveye doğru yola koyuldu. Khumbu Buzulu’ndan açılan yeni bir koridordan geçildi ve Lhotse yüzünden tırmanış devam etti. 26 Mayıs’ta Charles Evans ve Tom Bourdillon zirveye neredeyse 100 metre kala pes etmek zorunda kaldılar. Oksijen setlerinden birinin azizliğine uğramışlardı.

Everest, insanoğlunun soluğunu ensesinde hissetmeye başlamıştı. 28 Mayıs’ta Tenzing ve Hillary şanslarını denemeye karar verdi. Geceyi zirveye 350 metre mesafede kurdukları kampta geçirdiler. Ertesi gün sabah 11.30’da ikili nihayet dünyanın çatısına çıkmayı başarmışlardı! Zirveye ilk adımını atan Hillary olmuş; iple çektiği Tenzing, dünyanın en yüksek noktasından aşağı bakan ikinci insan olma ayrıcalığını tatmıştı. Evet, insanoğlu nihayet dünyanın son keşfedilmemiş noktasına da egosunun bayrağını dikmeyi başarmıştı. Haber süratle ana kampa, oradan Londra’ya ulaştı. Ertesi günse tüm dünya öğrenmişti. Ertesi yıl Hillary ve Hunt, Kraliçe Elizabeth tarafından

şövalye ilan edildi. Kraliçe için bu başarının ayrı bir önemi vardı çünkü kendi tebaasından olan Hillary'nin zirveye adım attığı gün, Elizabeth de tahta çıkmıştı. İngiliz Milletler Topluluğu vatandaşı olmayan şerpa Tenzing'se ikinci dereceden bir İngiliz İmparatorluğu madalyasıyla yetinecekti.

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Hillary ve Norgay'in tarihî başarısının ardından birçokları zirveye ulaştı. Kendilerinden sonrakiler için sınırsız bir ilham kaynağı olan bu tırmanışları, ikilinin insanlığa bıraktığı temel miras oldu. Everest'in zirvesine ulaşılması, o dönem için insanın Ay'da yürümesine benzer bir etki yaratmıştı. Zirveye ulaşma başarısı, yüreği keşif heyecanıyla atanlar için imkânsız denen bir şey olmadığının en nihai göstergesi olmuştu. şüphesiz ki insanoğlunun dünya dışına taşıp önce Ay'a, sonra da Güneş sisteminin ötesine uzanan keşif serüveni Kolomb'la başlamış, Everest de soluklanarak g toplamıştı.

Akılda kalanlar

- Everest ve civarındaki dağlarda dağcılara rehberlik yaparak geçimini sağlayan yerli halka şerpa deniyor.
- 1960'da Çinliler ilk kez Tibet tarafından zirveye ulaştı.
- 1963'te James Whittaker zirveye ulaşan ilk Amerikalı oldu.
- 1975'te Japon Tabei Junko zirveye çıkan ilk kadın oldu.
- 1978'de İtalyan Reinhold Messner ve Avusturyalı Peter Habeler, imkânsız denileni başardı ve oksijen kullanmaksızın zirveye ulaştı.
- ř ana dek zirve yolunda 200'e yakın dağcı hayatını

kaybetti.

- Mallory'nin neredeyse bozulmamış cesedi 1999'da zirveye yakın bir yerde bulundu. Onun ya da Irvine'in zirveye ulaşır ulaşmadığıysa hep bir sır olarak kaldı.
- Edmund Hillary, Everest'ten sonra keşiflerine Güney Kutbu'yla devam etti. 6 kez daha Everest'e çıktı. Kar adam yetiyi aradı. Asya'nın en uzun nehri Yangtze'nin kaynağına ulaşmaya çalıştı. Macera dolu bir yaşamın ardından 2008'de öldü.
- Zirveye ulaşmayı başaran ilk Türk dağcı Ali Nasuh Mahruki (1995), ilk Türk kadın dağcıysa Eylem Elif Maviş (2006) oldu.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Dağcıların Everest'i fethetmeye çalıştıkları günlerde Türkiye, İstanbul'un fethinin 500. yıldönümünü kutluyordu. İstanbul'da akıl almaz bir coşkuyla idrak edilmişti fetih şölenleri. 100 binlerce İstanbullu Fatih ve Topkapı'ya akın etmiş, İstanbul Üniversitesi'nde tören düzenlenmiş ve Fatih'in türbesine çelenkler bırakılmıştı. Bu coşku biraz da aynı günlerde Kore'de çarpışan Türk birliklerinin olmasından kaynaklanıyordu. Evet, o günlerin asıl sıcak gündemi Kore'deki Türk birliklerinin gösterdiği kahramanlıklardı. Gazeteler, *'Yiğit Mehmetçiğin kızillara karşı verdiği destansı mücadele'* haberlerinden geçilmiyordu. Başbakan Adnan Menderes'se Londra'ya Kraliçe Elizabeth'in taç giyme törenine gidiyor; Türk, Yunan ve Yugoslav genelkurmay başkanları Balkan Paktı için bir araya gelmeye hazırlanıyordu. O günlerde de 'top' ağızlardan düşmüyordu. İsviçre'den 2-1'lik galibiyetle dönen millî takımın başarısı, sokaktaki adamın sohbet listesinde zirveye oynuyordu...

“Sessiz gç” harekete geçti, Amerika değişti

**Rosa Parks ırk
ayırımcılığına
başkaldırıyor**

1 Aralık 1955

*“Rosa, herkesin zgr olması
gerektiğini görmemizi sağladı.”*

Bill Clinton

Alabama Montgomery’de Rosa Parks isimli siyah bir kadın, eyaletin ırk ayrımı kanunlarına aykırı davranarak otobüste yerini bir beyaza vermediği için hapsedilmiş ve ortalık karışmıştı. Kendi halinde bir kadın olan Parks’ın o zamanlar için alışılmamış bir şey olan bu cesareti, Amerika’daki medeni haklar tarihinin baştan yazılmasını sağlayacaktı.

1955’te yürürlüğe giren şehir talimatnamesine göre Afrika kökenli Amerikalılar belediye otobüslerinin sadece arka kısmında oturabiliyordu. Eğer ndeki koltuklar doluysa, kendi yerlerini de beyaz yolculara vermek zorundaydılar. İşte bu aşağılık düzene tekme yi vuracak olan Rosa Parks, otobüsün şoförü yerini bir beyaz yolcuya vermesini istediği o tarihî günde, siyahlar için ayrılmış kısımdaki en ön sırada oturuyordu. Siyah yolculardan , bir süre tereddüt etseler de, çaresiz bakışlarla denileni yaptı. Kahramanımız ise yerinden bile kıpırdamadı. Nedense kendisinin bile daha sonradan izah edemeyeceği bir cesaret gelmişti. İstifini bozmadığını gören şoför, yine seslendi:

- Yerinizden kalkın, yoksa sizi tutuklatmak zorunda kalacağım!

Uyarısı boşlukta kaybolup gitti. Parks milim kıpırdamamıştı:

- İstediğinizi yapabilirsiniz, kalkmıyorum.

Parks'ın bu bireysel başkaldırısı planlanmış bir şey değildi. Ama akabinde tutuklanması, ayrımcılığa karşı bir şeyler yapmayı epeydir planlayan insan hakları savunucularını harekete geçirdi. Otobüs boykotu başlattılar. Boykotun ilk akşamı sahneye zamanla efsane olacak bir isim çıktı: 26 yaşındaki Martin Luther King. Şehir kilisesinde toplanan kalabalığa şöyle sesleniyordu: *"Amerikan demokrasisinin zaferi, hakkınızı elde etmek için protesto etme hakkıdır."* King kısa zamanda otobüs boykotunun lideri olarak sıyrıldı. Boykot bir yıl sürdü. Siyahlar kah yürüdü kah arabalarını paylaştı ama otobüse binmedi. Şehir nüfusunun çoğunu oluşturdukları için belediye bu işten çok zararlı çıktı. Gelişmelere kayıtsız kalmayan Anayasa Mahkemesi, Parks'ın cezalandırıldığı Montgomery düzenlemesini iptal ederek kamu taşımacılığında ayrımcılık yapılmasının yasalara aykırı olduğu yönünde hüküm verdi. Otobüslerdeki çağ dışı ayrımcılık ortadan kalkmıştı. *'Normal' otobüslerdeki ilk seferin yolcuları arasında Rosa Parks da vardı...*

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Rosa Parks'ın bu destansı başkaldırısı, Amerika'daki ayrımcılığı ortadan kaldıran özgürlük şahlanışının düğmesine basmış, Parks'ı özgürlük tutkunu kitlelerin sevgilisi yapmıştı. Birçok

tarihçiye göre Amerika'daki medeni haklar hareketinin fitilini o ateşlemişti.

Akılda kalanlar

- Rosa Parks Amerikan tarihinin en üst düzey onurlarına layık görülen isimlerden biri oldu. 1994'te İsveç Stockholm'de Rosa Parks Barış Ödülü'nü aldı. 1996'da Amerika'da bir sivil verile en yüksek nişan olan Başkanlık Hürriyet Madalyası'na, 1999'daysa kongrenin altın madalyasına layık görüldü. Ödülünü Başkan Bill Clinton'un elinden aldı.
- Yirmi sekiz yıllık hücre cezasını çektikten sonra hapisten çıkan, Güney Afrika'nın efsanevi özgürlük savaşçısı Nelson Mandela'yı ilk karşılayanlar arasındaydı. Mandela kendisine sarılmış ve "Hapiste olduğum yıllar boyunca benim ilham kaynağım oldun" demişti.
- Naaşı meclis binasında ziyarete açılmıştı. Bu sadece Amerikan başkanları için tanınan bir ayrıcalıktı. Parks, bu yönüyle de bir ilke imza attı.
- 1992'de *Rosa Parks: 'Hikayem'* adlı otobiyografisini, ardından da *'Sessiz Güç'* adıyla anılarını yayımladı.
- *Time* dergisi tarafından 1999'da 20. yüzyılın insan hakları savunucusu seçildi ve yine yüzyılın en önemli ilk 20 figürü arasında gösterildi.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Siyah Amerikalıların ırk eşitliği için mücadele ettiği günlerde Türkiye yeni bir Menderes hükümetini konuşuyordu. Başbakan Adnan Menderes, köşkte Cumhurbaşkanı Celal Bayar'la

görüştü. Dördüncü Menderes hükümetinin kurulmasına çalışılıyordu. 2 Aralık'ta Demokrat Parti grubunun ağır toplarından Fatin Rüştü Zorlu milletvekilliğinden istifa etmişti. Aynı günlerde gazetelere yansıyan bir habere göre 'Amerikanvari bir gangsterlik hadisesi'yle İstanbul Üsküdar'da bir köşk soyulmuştu... Ve yine Aralık'ın ilk haftasında Türkiye'nin konuştuğu mevzulardan biri, bize tanıdık geleceği şekliyle, 'ecnebilerin çekeceği bir Atatürk filmi'ydi. Dönemin gazetelerine göre Atatürk rolü için üç aday vardı: John Wayne, Marlon Brando ve Laurence Olivier. Filmin Amerikalı yapımcısı Aaron Rosenberg güya şöyle diyordu: *"Eğer Atatürk filmini Hollywood tarihinin en muhteşem prodüksiyonu yapmazsam futbol antrenörlüğüne başlayacağım!"*

Memleketin gündemindeki bir diğer husus da, o günkü gazetelerin tabiriyle *'İngiltere'nin belki de dünyanın en büyük opera bestecisi'* olan Benjamin Britten'in İstanbul'da vereceği konserdi. *Milliyet* gazetesine göre sanatçı, Hilton Oteli'nin penceresinden Üsküdar'a bakmış ve *'Hayatımda ilk kez Asya'yı görüyorum'* demişti...

Cemal Abdülnasır Batı'yı birbirine düşürdü

Mısır Süveyş Kanalı'na el koymuştu

26 Temmuz 1956

"Eğer böyle yapmak suretiyle tüm Arap dünyasını kaybedeceksek, nasıl olur da İngiliz ve Fransızları destekleriz ki?"

Dwight D. Eisenhower
(Amerikan Başkanı)

Albay Cemal Abdülnasır, hem İngiliz sömürge idaresine hem de lkesi Mısır'daki krallığa son vermeyi hedefleyen *Hr Subaylar* adlı gizli hareketin kurucularından biriydi. İngilizleri hedef alan sokak gösterilerinde pişmişti. İsrail'in kurulmasıyla patlak veren ilk Arap-İsrail savaşında arpışmıştı. Tam bir eylemciydi. 1949'da kurdukları Hr Subaylar, 1952'de hedefine ulaştı ve kansız bir darbeyle monarşiyi devirdi. Cumhuriyete geçilmiş ve Orgeneral Muhammed Necib ülkenin ilk asker kökenli Cumhurbaşkanı olmuştu ama ipler karizmatik Nasır'ın başrolde olduğu Devrimci Komuta Konseyi'nin elindeydi. Zamanla Nasır n plana çıktı. nce başbakanlığa geldi, hayata geçirdiği tek partili sisteme dayalı ortamda yapılan seçimlerin ardından da 1956'da cumhurbaşkanlığına seçildi. Artık Mısır'ın tek hâkimi olmuştu. *Arap milliyetçiliği ve Sosyalizmle harmanladığı siyasi gündemini hayata geçirmeye soyunmakta gecikmeyecekti.*

Nasır, 26 Temmuz 1959'da Aswan Barajı'nı finanse etmek için Süveyş Kanalı şirketi'ni millileştirdiklerini duyurduğunda, Batılı başkentler şok geçirmişti. Özellikle de şirketin sahibi olan İngilizler ve Fransızlar...

1969 yılında inşası tamamlandığında kanalın dünya ekonomisi açısından önemli bir rol oynayacağına hiç kimsenin şüphesi yoktu. Kanal, Asya'dan ticari mallarla petrolün, Afrika kıtasını dolaşmaya gerek kalmadan, Avrupa'ya daha kısa sürede ve daha az maliyete taşınmasına olanak sağlamasının yanı sıra İngiltere'nin Hindistan başta olmak üzere sömürgeleriyle bağlantısının da can damarıydı.

O gün İskenderiye'de toplanan büyük bir kalabalığa seslenen Nasır, büyük bir heyecanla kanalın artık kendilerinin olduğunu haykırıyordu. Kanalın bulunduğu bölge Mısır'ın egemenliğindeydi, ancak işletme hakkı kanalın aıldığı yıl 99 yıllığına Fransız ve İngiliz yatırımcıların sahibi olduğu Süveyş

Kanal şirketi'ne verilmişti. 1968'e kadar da Mısır hkmetine devredilmeyecekti. Lakin bu anlaşma yapılırken hiç kimse Nasır faktörünü göz önünde bulundurmamıştı. Mısır'ın bu yeni lideri, ülkede bir millileştirme politikası yürütüyor ve Batı tarafından sert bir dille eleştiriliyordu. Batı karşısında topyekn bir yenilgi ve bezginlik hissiyle yanıp tutuşan Arap dünyasının aradığı kahraman olarak sıyrılmakta zorlanmadı. 1952'de Kral Faruk'u devirerek iktidarı ele geçiren askerî kadronun bu ihtiraslı lideri, güçlü hitabet yeteneğiyle kendisini dinleyenleri coşturuyordu. Kanalın yapımında 120 bin Mısırlının öldüğünü söylemiş; buna karşın Mısır'ın kanalın yıllık 35 milyon poundu bulan gelirinden çok küçük bir pay aldığını ne srmştı. Dünyayı bir anda gerginliğe sürükleyen bu millileştirme kararını, ABD'nin ve İngiltere'nin Nil Nehri üzerinde yapılmakta olan Aswan Barajı'na verdikleri mali desteği çekmelerinin ardından almıştı. Kredilerin kesilmesineyse, Nasır'ın kendisine silah satmaya yanaşmayan Batı'yı boşverip, bu ihtiyaı karşı bloktaki Sovyetlerden karşılaması sebep olmuştu.

Baraj, Nasır'ın politikalarının kalbiydi. Arap milliyetçiliğini canlandırmak ve bölgenin yeni devleti İsrail'in karşısına dikilmek istiyordu. Mısır güçlü olmalıydı. Gücün yoluysa enerjiden geçiyordu. Batı, kredileri keserek bir bakıma Nasır'ın nasırına basmıştı. Üstelik bu arada Amerika ve İngiltere'nin meydana dan çekildiğini gören Sovyetler, projeye koşulsuz kredi desteği vererek sahneye çıkmıştı. *Dönem Soğuk Savaş devriydi ve Nasır taşları yerinden oynatmıştı.*

Nasır, Süveyş Kanalı'nı millileştirmekle kalmamış; aynı zamanda İsrail'in Kızıldeniz'e tek bağlantısı olan Tiran Boğazı'nı da kapatmıştı. Mısır, bir anda karşısında  amansız düşman buldu. Dönemin İngiliz Başbakanı Anthony Eden, kanalı Nasır'a yedirmemekte kararlıydı. Gerekirse Fransızlarla birlikte silaha sarılacaklardı. Ama bunun için ortam oluşturulmalıydı. İsrail'i de

yanlarına alıp, taraflar tarafından yıllarca inkar edilecek gizli bir plan üzerinde anlaştılar. İsrail, Sina yarımadasını işgal edecek, İngiltere'yle Fransa, Mısır ve İsrail'den Süveyş Kanalı'nın çevresinden çekilmelerini isteyecek; Nasır bu talebi reddedince de, ki reddedeceği konusunda en ufak bir tereddüt yoktu, İngiltere ve Fransa, savaşan tarafların arasına girmek bahanesiyle kanal bölgesini işgal edecekti. Tam da istedikleri gibi oldu. Ekim 1956'da İsrail, Süveyş Kanalı'na doğru harekete geçti. Fransız ve İngilizler planlandığı gibi ültimatom verdi. Nasır, beklendiği gibi ültimatomu reddetti ve İngilizlerle Fransızlar Mısır'a saldırdı. *Gizli ittifakın tarafları Mısır pastasından paylarını alacaklarını düşünüyordu ama evdeki hesabın çarşıya uymadığını göreceklerdi.*

Bölgedeki gelişmelerin dışında kalmak ve yeni müttefikini Batı'ya yedirmek istemeyen Sovyetler Birliği, Mısır'ın yanında savaşa gireceği tehdidini savurunca kriz bir anda kontrolden çıktı. Dönemin Amerikan Başkanı Eisenhower ve Birleşmiş Milletler, SSCB'nin bu olayı Ortadoğu'da gç kazanmak için bir koz olarak kullanmasından korkarak devreye girdi. Amerikan yönetimi kendisinden habersiz işler çevrildiği için resmen burnundan soluyordu. Büyük abinin devreye girmesiyle İsrail, Fransa ve İngiltere, Mısır'la bir ateşkese ve nihayetinde Kasım 1956'da Mısır'dan çekilmeye 'ikna edildi'. Amerika bu sonucu elde etmek için normalde yakın müttefiki olan her üç saldırgana da inanılmaz baskılar ve tehditler yöneltmekten çekinmedi. *Nasır, bir kararıyla tüm dünyayı karıştırmış ve resmen Batı ittifakının temellerini dinamitlemişti.*

Karizmatik, kararlı, iyi bir hatip ve üstüne üstlük bir de gözü pek bir asker olan Cemal Abdl Nasır, Batı tarafından aşağılanmış Ortadoğu halklarının kahramanı olarak sıyrılmakta zorlanmamıştı.

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Süveyş Krizi'nin saldırganların değil, diğer glerin baskısıyla ve onların istediği şekilde bitmesi, aynı zamanda İngiltere ve Fransa'nın küresel bir aktör olarak sahneden çekildikleri gerçeğini tüm çıplaklığıyla gözler önüne serdi. Nasır, Arap dünyasının kahramanı oldu, Arap milliyetçiliği gözle görülür şekilde ivme kazandı. Fransa ve İngiltere'nin Mısır'da, askerî açıdan tüm hedeflerine ulaşmalarına rağmen önlerine bakarak geri çekilmek zorunda kalmaları, bu iki ülkenin dünyanın diğer bölgelerindeki sömürgelerini de cesaretlendirdi. Krizde ülkesine büyük bir utanç yaşatan Eden Hkmeti istifa etti. Yerine gelen Harold Macmillan, hem sömürgeler üzerindeki baskıyı azalttı, hem de tekrar Amerika'nın gözüne girmeye çalıştı. Süveyş Krizi, İngiltere'nin tek başına askerî güç kullandığı son vaka oldu. *Artık Amerika'nın yedeğindeki bir gt.* Bu olay bir bakıma süper güç statüsünün Amerika ve Sovyetler'e geçişinin de son aşaması oldu. Kriz her ne kadar Amerika-İngiltere ilişkilerinde kalıcı hasar bırakmasa da, aynı şey Fransa için söz konusu olmadı. Aradaki

köprüler atıldı. Fransızlar Amerika tarafından ihanete uğradıklarını ve NATO ülkelerinin de kendilerini arkadan bıçakladığını söyleme noktasına geldi. Bu gerilim, General de Gaulle'ün 1966'da Fransa'yı NATO'dan çıkarmasıyla zirve yaptı. Bu krizden en kârlı çıkan tarafsa İsrail oldu. Hem askerî açıdan gösterdiği başarıyla ordusu moral kazandı, hem Mısır'ın 1951'de kapattığı Tiran Boğazı'nın açılmasıyla deniz ticaretinde serbestiyet elde etti, hem de Mısır'la olan sınırında 11 yıl sürececek bir sükunet tesis etti. Süveyş'in ardından Kıbrıs, Aden ve Irak, İngiltere'nin bölgedeki ana üsleri olurken Fransızlar kuvvetlerini Tunus ve Lübnan'a konuşturdu.

Akılda kalanlar

- Batı ittifakı ilk kez bu krizle kendi içinde karşı karşıya geldi. Amerika ve Birleşmiş Milletler, İngiltere-Fransa-İsrail üçlüsünü inanılmaz bir baskı altına aldı. Üstelik Sovyetler de onlara destek verdi. Bilinen tüm siyasi bloklaşmalar altüst olmuştu.
- Amerika, İngiltere'yi ikna için parasını konuşturdu. Kanal kapanınca İngiltere'ye petrol akışı durdu. İngiliz ekonomisi krize girdi. Amerika, "Mısır'dan çekilmediğiniz sürece size yardım yok" dedi. Üstelik İngilizlere destek olmak için satın aldıkları devlet tahvillerini de elden çıkarmaya kalktı.
- Amerika'yla birlikte hareket eden Suudi Arabistan; İngiltere ve Fransa'ya karşı petrol ambargosu uyguladı. Amerika ikilinin petrol ihtiyacını karşılamayı reddetti. Diğer NATO ülkeleri de Araplardan aldığı petrolü iki saldırgan ülkeye satmama kararı aldı.
- Kanada'nın bugünkü bayrağı Süveyş Krizi'nin

meyvesi oldu. Mısır, bayraklarında İngiliz sembolü olduğu gerekçesiyle, krizin ardından Sina Yarımadası'na yerleştirilen Kanada birliklerine itiraz etmiş; bunun zerine Kanada hükümeti, tarafsızlığı sembolize ettiğine inandığı akçaagaç yaprağını, yeni bayrağının sembolü olarak kabul etmişti.

- BM Barış Gücü, ilk kez bu krizin ardından, *“Siyasi bir zm bulunana dek savaşan taraflar arasında tampon olma”* fikriyle kuruldu.
- Ordu, Mısır'daki rejimin kurucusu olduğu için her zaman ayrıcalıklı bir konumda oldu. Monarşinin yıkılmasının ardından başa geçen tüm devlet başkanları; Muhammed Necip, Nasır, Enver Sedat ve Hsn Mübarek asker kökenliydi. Bunların ilk üçü Hr Subaylar'ın kurucuları arasındaydı.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Pakistan Cumhurbaşkanı İşkender Mirza'ya İstanbul niversitesi tarafından fahri doktora nvanı veriliyor, Mirza “Bu benim için şereflerin en büyüğüdür” diyordu. Arnavut Cafer ve Berbat Süleyman gibi karanlık simaların yer aldığı Tepebaşı cinayetinin soruşturması merakla takip ediliyor, Başbakan Adnan Menderes Afganistan'ı ziyaret ediyor, Türk parasının dış piyasalardaki değeri ‘ehemmiyetli şekilde yükseliyor’ ve yılın ilk ayında 1340 kitap yayımlandığı haberi gazete sayfalarını süslüyordu. Ağrı Dağı'na çıkan Amerikalı dağcılar, Türklere Nuh'un Gemisi'nin dağda bulunduğuna inanmadıklarını söylemişlerdi. Yine aynı günlerde 20th Century Fox Film şirketinin sahipleriinden Spiros Skouras Türkiye'ye gelmişti. Gazetelere göre “Amerikalı filmci mevzu bulursa memleketimizde film çekecek”ti. Yurt dışından gelen ünlülerin gazetelere manşet

olması alışkanlığı o günlerde başlamış olacak ki, aynı günlerde 'zamanımızın en meşhur bestekarı' İgor Stravinsky'nin İstanbul'a gelmesi de olay olmuştu. Alaturka dinleyip zevk alacakmış...

Tanklar özgürlük çığlıklarını çiğneyip geçiyor

Sovyetler Macaristan'ı eziyor

4 Ekim 1956

"Macar ayaklanması bir halkın toplu intiharıdır."

General Paul-Henri Spaak

(NATO Genel Sekreteri/1956)

Yıl 1956. Eylül ayının sonları... Macaristan'da sokakları doldurmuş on binlerce kişi, Sovyet idaresini protesto ediyor. Barışçıl bir şekilde başlayan ve polis ile göstericiler arasında silahların konuşduğu bir çatışmaya dönüşen gösterilerde ölenler olduğu haberleri geliyor. Göstericiler, eski Başbakan İmre Nagi'nin görevine iade edilmesini istiyor...

Moskova'ya sadakatiyle tanınan Başbakan Matyas Rakosi, Stalin'in ölümünden kısa bir süre sonra görevini Nagi'ye bırakmıştı. Rejimin mengenelerini gevşeterek bazı ekonomik reformlara girişen Nagi, Moskova'nın tepkisini çekince, 1955'te görevden alınarak partiden kovuldu. Buna karşın özgürlük hasretiyle yanıp tutuşan kitleler onu unutmamıştı. Başbakanlarını geri istiyorlardı. Göstericilerin diğer talepleri arasında özgür seçimler, basın özgürlüğü ve Sovyet askerlerinin ülkeden çekilmesi de vardı. Bunlar o zamanlar için hiçbir Demir Perde ülkesinde telaffuz edilemeyecek düşüncelerdi.

Başkent Budapeşte'nin merkezinde toplanan kalabalık, ilk etapta Polonya'da kendileri gibi özgürlük talep eden göstericilerle

dayanışma gösterisi yapmayı planlıyordu. Lakin bir anda kalabalığın ruhu harekete geçti. Gösteri, Rusya'nın güdümünden çıkılmasını hedefleyen bir Macar "bağımsızlık deklarasyonu" talep edilen büyük bir protestoya dönüştü. Gösteriye katılanların sayısı arttıkça Macaristan Komünist Partisi kurmayları paniğe kapıldı. Parti Birinci Sekreteri Erno Ger, daha önceden planlanmamış bir radyo konuşması yaptı ve Macaristan'ın Rusya ile bağlarını gevşetmek istediği iddialarını 'yalan ve söylenti' olarak niteledi. *Belli ki Sovyetlerin gazabından korkuyordu. Haksız da değildi...*

Macar halkı Sovyetlerin güdümündeki totaliter rejime başkaldırımış, Stalin heykellerini yıkarak çocuksu bir sevinçle üzerinde tepinmişti ama Moskova'dakiler henüz son sözü söylememişti...

Gerö, tutucu düşünceleriyle biliniyordu ve göreve atandığı Temmuz ayından beri Macaristan'da gerilim tırmanmıştı. Yayının ardından kalabalık, radyo istasyonuna doğru yürümeye başladı ve olaylar tamamen kontrolden çıktı. Güvenlik güçleri göz yaşartıcı bomba atıyor, göstericilerse taşlarla karşılık veriyordu.

Polisin üzerlerine ateş açmasına rağmen kalabalığın dağılmayı reddetmesi üzerine Gerö, Sovyet tanklarının sokaklara çıkması emrini verdi. Yine de kimsenin tanklara falan aldıracağı yoktu. Çatışmalar gece boyunca devam etti.

Gidişatın kötü olduğunu fark eden Parti, pes ederek aynı akşam Nagi'yi yeniden başbakanlığa atadı. Ancak Sovyet tankları hâlâ sokaklarda kol geziyor, göstericileri kovalıyordu. 25 Ekim'de Parlamento Meydanı'ndaki kalabalığa yakın mesafeden ateş açıldılar. Yüzlerce kişi öldü veya yaralandı.

Yeni bir hükümet kuran Nagi ortalığı yatıştırmaya çalışıyordu. Sovyetler'den birliklerini çekmesini istedi. İstedığı oldu. Sovyet askerleri 30 Ekim'de başkentten ayrıldı. Buna karşın Nagi, Moskova'dakilerin beklemediği bir adım atarak tek parti rejimini lağvettiğini açıkladı. Başbakan sokakların sesine kulak vermişti! Devrimci Nagi bununla da kalmadı; Macaristan'ın Varşova Pakti'ndan çekildiğini de açıkladı. *Ama bu adımları hem kendisine hem de ülkeye pahalıya patlayacaktı.*

Moskova'dakiler 'özgürlük' gibi naif taleplere pabuç bırakmaya niyetli değildi. Sovyet lideri Nikita Kruşçev'in emriyle, o uğursuz 4 Kasım günü Sovyet tankları yeniden Macaristan'a girdi. Karşılarına ne çıkarsa acımasızca ezip geçiyorlardı. Sokaklar kahraman direnişçilerle dolup taşıyordu ama kahramanlık, Sovyet tanklarının kalın zırhlarına çarptığında tuzla buz oluyordu. Sabaha karşı Nagi, 35 saniyelik bir radyo mesajıyla halka seslendi: *"Birliklerimiz direniyor. Hükümet görevinin başındadır."*

Ne yazık ki göstericilerin gücü Kızıl Ordu canavarıyla başa çıkmaya yetmedi. Nagi, Yugoslavya elçiliğine sığındı. Ama Moskova'ya başkaldırmanın bir faturası vardı. Rus ajanları elçiliği basarak Nagi'yi kaçırdı. Budapeşte'de gerçekleştirilen ve vatana ihanetle suçlandığı gizli bir mahkemenin ardından 1958'de idam edildi. Nagi'nin eski meslektaşısı Janos Kadar, Moskova'dan gizlice ülkeye getirilerek iktidara oturtuldu. Kremlin ipleri yine eline almıştı. Komünist sistem çökene dek de bırakmayacaktı. *Spontane bir şekilde başlayan halk hareketi, Sovyet tanklarının paletleri altında ezilip gitmişti...*

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Sovyetlerin bu acımasız baskını, Batı'yı şok etmişti. Zira Kruşçev, Stalinist politikardan geri adım atılacağına dair güçlü sinyaller veriyordu ama Macaristan'da yaptıkları tam aksi istikametteydi. Özellikle Amerika'nın olan bitene ses çıkarmaması birçoklarını hayal kırıklığına uğratmıştı. Oysa daha kısa bir süre önce Başkan Dwight D. Eisenhower ve Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Amerika'nın komünist ülkelerdeki esir toplumların özgürlüğünü kazanmasını desteklediğini açıklamışlardı. Buna karşın Sovyet tankları Budapeşte sokaklarında gösterici avlarken Amerikan yönetiminin tek yaptığı, sade suya tirit bir dayanışma mesajı yayınlamak olmuştu.

Sovyet müdahalesi, tıpkı yıllar sonra Çekoslovakya'ya yapacakları müdahalenin ardından tekrar edeceği gibi, Batı Avrupalı komünist partiler içinde çatlaqlara yol açtı. Müdahaleyi eleştirenler partilerinden kovuldu. İtalyan Komünist Partisi'nin önde gelen isimlerinden Giorgio Napolitano, Macarların ayaklanmasını karşı-devrim olarak isimlendirmişti. 2006'da İtalya Cumhurbaşkanı olan Napolitano, o zamanki tavrından pişmanlık duyduğunu ve o zamanlar için partinin birliğine ve Sovyet Komünizmi'nin uluslararası liderliğine inandığını söyleyecekti.

İngiltere’de John Saville ve E.P. Thompson gibi ünlü tarihçi ve komünistlerin aralarında olduğu binlerce kişi parti üyeliğinden istifa etti. Fransa’da ılımlı komünistlerden tarihçi Emmanuel Le Roy Ladurie, Fransız Komünist Partisi’nin Sovyetleri desteklemesini eleştirerek partiden istifa etmiş; ünlü filozof ve yazar Albert Camus Batı’nın tepkisizliğini kınamış ve yine kararlı komünistlerden Jean-Paul Sartre Sovyetler’i kıyasıya eleştirmişti.

Bu idealist aydınların kıyasıya bombardıman ettiği Batı’nın tepkisizliğinin nedeniyse, aynı günlerde İngiltere ve Fransa’nın bir başka bölgeye, Mısır’ın millileştirdiği Süveyş Kanalı bölgesine yaptıkları müdahaleydi. Her iki taraf da kendi ‘işgaliyle’ meşguldü. *Macaristan’daki özgürlük hareketinin bastırılması, Prag Baharı ile birlikte, Sovyet sisteminin ölümüne uzanan yolda kilometre taşı olacaktı...*

Akılda kalanlar

- Macaristan, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Sovyet nüfuzunda kaldığı için ülkede Moskova yanlısı komünist tek parti rejimi kurulmuştu.
- 23 Ekim–4 Kasım arasında cereyan eden ayaklanma sırasında 2 bin 500 ila 3 bin dolayında Macar vatandaşının öldüğü sanılıyor.
- Ayaklanmanın bastırılmasının ardından Sovyetler ülkede terör estirdi. Binlerce Macar tutuklandı. 26 bini mahkemelere çıkarıldı. 22 bini çeşitli cezalara çarptırıldı. 13 bini hapse atıldı. 200 bini ülkeden kaçmak zorunda kaldı. 350 kişi idam edildi.
- Sovyet belgelerine göre Macar ayaklanmasının bastırılmasında görev alan Sovyet askerlerinin sayısı 31 bin 550, tanklarının sayısıysa 1130’du.

- Macaristan, komünizmin çöktüğü 1989'a kadar Sovyet kontrolünde kaldı.
- Nagi'ye 1989'da itibarı resmen iade edildi ve cesedi bu kez onurlu bir şekilde yeniden toprağa verildi.
- *Time* dergisi 1956 yılında 'Macar Özgürlük Savaşçıları' başlığıyla Macar halkını 'Yılın Adamı' seçti.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Başbakan Adnan Menderes Antakya'yı ziyaret etmiş ve oradan Arap ülkelerine seslenmişti. *"Kimsenin toprağında gözümüz yok. Hudutlarımız ötesinde dost ve kardeş bir millet yaşıyor. Onların refahını ve saadetini temenniden başka bir emelimiz yoktur."* diyordu. Bir gün öncesinde de ülkedeki ilk yabancı petrol sondajının başlaması münasebetiyle İskenderun'daydı. Burada yaptığı konuşmada *"Siyasette, askerlikte ve ekonomide Amerikalılarla olan münasebetlerimizin son derece dostane ve en samimi müttefiklere yakışacak bir seviyede olduğunu söylemekten büyük bir memnunluk ve bahtiyarlık duymaktayım"* diyen Menderes, müttefiklere de bir çağrı yapıyordu: *"Tavsiyede bulunmayın, daha çok yardım edin."*

Orta Anadolu'nun sulanması için yapımı devam eden barajlarla ilgili rutin gelişmeler, hükümetin 'gecekondu meselesini kati suretle çözme kararı', İstanbul'da yaşanan soğan kıtlığına karşı belediyenin aldığı önlemler, Kıbrıs konusunda Türkiye ile Yunanistan arasında ufaktan başlayan atışmalar, o günlerin diğer konu başlıklarıydı...

"Uçuş normal devam ediyor... Ben iyiyim"

**İlk insan uzayda, dünya
şokta**

12 Nisan 1961

*“Kozmonot elbisem ve arkamdan sarkan
paraşütümle
beni gördüklerinde çok şaşırdılar ama onlara,
‘Sakin olun
yoldaşlar, ben de sizin gibi bir Sovyet’im.
Acilen bir telefon bulmam lazım’ dedim.”*

Gagarin

(Yere indikten sonra karşılaştığı kişilerle
olan
diyalogunu anlatıyor)

Kazak çöllerinin ortasındaki gözlerden uzak Baykonur Uzay Üssü’nün zemini adeta yarılr gibi titredi. O an için dünyanın en önemli yolcusunu taşıyan Vostok 1 uzay aracı, gümüş bir ok gibi göğü yarmaya başladı. Roketin içindeki minik kapsülün daracık koltuğuna gömülmüş olan Sovyet kozmonotu Yuri Alekseyevich Gagarin, büyük bir hızla tarihin en ilginç yolculuğunu gerçekleştiriyordu. Ölümü bile göze alan Gagarin, girdiği bu riskin karşılığını atmosferin dışına çıkan ilk insan olma ayrıcalığını tatmakla alacaktı.

27 yaşındaki bu test pilotu, aynı zamanda dünya etrafında turlayan ilk insan da olmuştu. 89 dakikaya sığan bu tarihî yolculuk, tamamen uzaktan kumanda ile idare edilmişti. Gagarin, kapsülünün camından, yerküremizi saran olağanüstü mavi halkayı gören ilk insan olmanın keyfini çıkarıyordu.

Gagarin, insanoğlunun ufkunda bir çığır açacak tarihî yolculuğunun ilk dakikalarında, muhtemelen ölümü de göze alarak girdiği kapsülün içinde fırlatma anını bekliyor. Gergin, endişeli ve bir o kadar da meraklı bakışlar...

Üstelik tahmin edileceği üzere yere ayak basmasından itibaren dünyanın en ünlü insanı olmuştu. Rus liderler, kendilerine büyük prestij kazandıran bu kahramanın yakasına Lenin Nişanı ve Devlet Kahramanı madalyalarını taktıklarında Gagarin'in teri bile soğumamıştı. Heykelleri dikildi, adı bulvarlara verildi. Nefesleri kesecek uzay yarışının startı işte böyle verilmiş, insanoğlu, biraz da dönemin siyasi ikliminin zorlamasıyla, yaşadığı evreni keşfe çıkmıştı...

NEYİ DEğİşTİRDİ?

Her şeyden önce komünist rejim bu işle büyük bir skse yaptı. Dünyanın dört bir yanında rejime yönelik sempati, ilgi ve merak arttı. Amerikalılar paniğe kapıldı. "Uzaya roketle insan yollayan, aynı roketle bize nükleer bomba da atabilir" düşüncesi ve korkusuyla uzay ve silahlanma yarışında el yükselttiler. Bu

amansız yarış, çoğu düşmanı alt etme amacıyla icat edilmiş de olsa, birçok teknolojinin hayatımıza girmesine neden olacak süreci başlattı.

Akılda kalanlar...

- Sovyetler, Gagarin'in uzaya çıkışını komünist rejimin kapitalizme karşı başarısı olarak (haksız da değillerdi hani!) pazarlamakta gecikmedi. İdeolojik rakipleri Amerikalılar şok olmuştu.
- Sovyetler'in uzaydaki ilk 'ilki' Gagarin'le sınırlı kalmadı. İlk uyduyu, ilk hayvanı, ilk kadını da onlar uzaya göndermiş, yine ilk uzay yürüyüşünü Ruslar gerçekleştirmişti. Venüs ve Ay'a ilk aracı indirenler de Ruslardı.
- Gagarin'i uzaya yollayan ve tüm yukarıda yazılanların altında imzası olan Rus uzay programının babası Korolev, tüm bu işleri hayata geçirirken, 'rejim düşmanı' olduğu gerekçesiyle gözetim altında tutuluyordu!
- Gagarin'in bu tarihî uçuş boyunca ağzından çıkan tek cümle *"Uçuş normal devam ediyor... Ben iyiyim"* olmuştu.
- Gagarin, 1968'de rutin bir test uçuşu sırasında uçağının düşmesi sonucu öldü. Cesedi yakıldı ve külleri Kremlin Sarayı'nın duvarlarına serpildi.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Ülke 1960 darbesinin şok dalgalarını yaşamaya devam ediyordu. 12 Nisan'da Yassıada tanıklarının dinlenmesi sona ermişti. Mahkeme Başkanı Saim Başol'la tutuklu sanıklardan Celal

Bayar atışıyor, siyasi partilerin açık hava toplantıları için henüz izin çıkmadığı haberi yansiyordu gazetelere. İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı, “Bundan böyle gençler partilere alet olmayacak, millî birliğe yararlı olmak için çalışacaklar” açıklamasını yapıyordu...

Soğuk Savaş silahı olarak doğdu; yaşamın merkezine oturdu

İnternet hayatımızı baştan aşağı değiştiriyor

1962–1965–1991

*“İnternet; yarının küresel köyünde,
köy meydanı olmaya doğru gidiyor.”*

Bill Gates

Ampul ya da telefon gibi icatların aksine, bugün neredeyse elimiz kolumuz kadar vazgeçilmez hale gelen internetin tek bir mucidi olmadı; zaman içerisinde gelişti.

Her şey 50 yıl kadar önce Soğuk Savaş hamlelerinden biri olarak başlamıştı. Bugünse, birçoklarımız için, onsuz bir hayat neredeyse imkânsız. *Gelin hikâyenin başına dönelim...*

4 Ekim 1957’de Sovyetler ilk insan yapımı uyduyu yörüngeye yerleştirmeyi başardığında dünya kamuoyu derinden sarsıldı. *Bu adamlar neler yapıyorlardı böyle?* Sputnik adıyla bilinen uydu, aylak aylak dünyanın etrafında tur atıp dünyaya sinyal göndermekten başka bir şey yapmamış olsa da, bir çığır açtığı kesindi. Özellikle Amerikalılar bir deniz topu büyüklüğündeki bu uydunun tam olarak ne manaya geldiğini gayet iyi biliyordu. Amerika’daki parlak beyinler daha iyi arabalar ve daha güzel TV setleri tasarlarken, en büyük rakipleri olan Ruslar başka bir boyuta sıçramıştı! Uzaya attıkları bu devasa adımla Soğuk Savaş’ı

kazanabilirlerdi. *O günlerde bu savaşı kazanmak, taraflar için ölüm ya da kalım meselesinden farksız değildi...*

Sputnik Amerikalıların gözünü açtı. Bilim ve teknolojiyi daha ciddiye almaya başladılar. Okullarda matematik, fizik ve kimya derslerinin saatleri arttırıldı. Devlet bilimsel araştırmalar yapan şirketlere kredi vermeye başladı. Federal hükümet, uzay çağı teknolojilerini geliştirmek amacıyla şimdi hepimizin yakından tanıdığı Uzay ve Havacılık Dairesi (NASA) ve pek de tanımadığımız Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Dairesi (ARPA) gibi kurumları hayata geçirdi.

Özellikle ARPA'daki bilim adamları ve askerî uzmanlar olası bir Sovyet nükleer saldırısı durumunda ülkedeki telefon hatlarına ne olacağına dair kafa yoruyordu. Tek bir füze bile ülkedeki tüm telefon altyapısını çökertebilir ve uzak mesafeli görüşmeleri imkânsız hale getirebilirdi.

1962 Ağustosunda Amerika'nın beyni sayılan üniversitelerden MIT'in yanı sıra ARPA'da da önemli görevler üstlenecek olan bilgisayar dünyasının dahi çocuğu Joseph Carl Robnett Licklider (*kısaca Lick olarak da tanınır*) bu soruna bir

çözüm önerdi: *Birbirleriyle konuşabilecek geniş bir bilgisayar ağı!* Böylesi bir ağ, Sovyetler telefon sistemlerini imha etse bile, devleti yönetenlerin birbirleriyle konuşmasına imkân tanıyabilirdi.

1965'te MIT'ten bir başka bilim adamı 'paket anahtarlama ağ' (packet switching) adını verdiği bir yöntemle bir bilgisayardan diğerine bilgi yollamanın yolunu buldu. Buna göre mesaj/bilgi küçük parçalara bölünüyor, varış noktasına yollanıyor ve burada tekrar birleşip orijinal mesajın ortaya çıkması sağlanıyordu.

Bu yöntem olmaksızın devletin kullandığı ve ARPAnet adı verilen bilgisayar ağı da düşman saldırısı karşısında en az telefon şebekesi kadar savunmasızdı. 29 Ekim 1969'da ARPAnet, iki bilgisayar arasındaki ilk mesaj alışverişini kısmen gerçekleştirebildi. Biri California Üniversitesi, diğeryse Stanford Üniversitesi'nde olan bu bilgisayarların her biri küçük bir ev büyüklüğündeydi! LOGIN olan ilk mesaj kısa ve basitti ama henüz emekleme aşamasında olan ARPA şebekesini çökertmeye yetmişti! Alıcı konumundaki bilgisayar, mesajın ancak ilk iki harfini alabilmişti.

1969 sonlarında şebekeye bağlanan bilgisayarların sayısı 4'e çıktı. 1970'ler boyunca genişlemeye devam etti. 1971'de Hawaii Üniversitesi'nin ALOHAnet'i, bundan iki yıl sonra da Londra'daki Üniversite Koleji ve Norveç'teki Kraliyet Radar Enstitüsü şebekeye bağlandı. Paket anahtarlama bilgisayar ağlarının sayısı artıyordu ama bunların bildiğimiz anlamda dünya çapında bir 'internet'e dönüşmesi için henüz erkendi.

1970'lerin sonlarında bu kez sahneye Vinton Cerf isimli başka bir bilgi işlemci çıktı ve dünyadaki bütün mini ağlara bağlı bilgisayarların birbirleriyle iletişime geçebilmesini sağlayacak bir yöntem buldu. Cerf bu buluşunu "Transmission Control Protocol" ya da kısaca TCP olarak isimlendirdi. Daha sonradan buna, 'Internet Protocol' olarak bilinen ek bir protokol daha

ekledi. Sonuçta ortaya bugün meraklılarının bildiği TCP/IP kısaltması çıktı. Sektörden bir uzman, Cerf'in protokolünü, farklı ve birbirinden uzak bilgisayarların siber uzayda 'el sıkışması' olarak tanımlayacaktı.

Cerf'in protokolü, interneti dünya çapında bir ağa dönüştürdü. 1980'ler boyunca araştırmacılar ve bilim adamları bu sistemi bir bilgisayardan diğerine bilgi ve dosya yollamak için kullandı.

1990 Kasımı'nda internetin çehresi bir kez daha değişti. Bu kez İsviçre'deki bir bilgisayar programcısı, Tim Berners-Lee, *World Wide Web* olarak bildiğimiz kavramı ortaya çıkardı. Yani sadece bir yerden diğerine dosya göndermekten ibaret bir sistem değil, İnternet'teki herkesin ulaşabileceği bir bilgi ağı. Diğer bir deyişle *Berners-Lee bugün bildiğimiz internetin mimarı olarak tarihe geçti...*

O tarihten bu yana internet bir hayli değişti. 1992'de Illinois Üniversitesi'nden bir grup öğrenci ve araştırmacı, Mosaic adını verdikleri bir web tarayıcı geliştirdi (Sonradan Netscape'e dönüşecekti). Mosaic, ilk kez web'de kolaylıkla araştırma yapmanın kapısını açmıştı. Aynı sayfada yazıları ve resimleri görebilen kullanıcılar, *tıklanabilir* linklerle tanışıyordu. Aynı yıl kongre web'in ticari amaçlarla kullanılabilmesine karar verdi. Her türden firma web sitesi kurmak için akın etti, internet üzerinden doğrudan müşteriye satış başladı. Zaman içerisinde neredeyse her işin yapıldığı bir mecraya dönüşen internet, kullanıcı sayısı yarım milyarı aşan Facebook gibi sitelerle hayatımızın ayrılmaz bir parçası oldu.

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Neyi değiştirmede ki...

Akılda kalanlar

- Bildiğimiz manadaki ilk internet sayfası bilim mühendisi Tim Berners-Lee tarafından hayata geçirildi. Berners Lee o dönem, İsviçre-Fransa sınırında yer alan ve günümüzde evrenin başlangıcıyla ilgili bilgilere ulaşmak için bilim adamlarının protonları muazzam bir hızda birbiriyle çarpıştırdıkları araştırma merkezi CERN’de görevliydi. Fizikçiler arası bilgi paylaşımını hedefleyen tarihin bu ilk web sitesi (<http://info.cern.ch/hypertext/WWW/TheProject.htm>) 6 Ağustos 1991’de yayına geçti.
- Siyasetçiler arasında internetin bugünkü internet olmasında en büyük rolü eski ABD başkanlarından Bill Clinton’ın yardımcısı Al Gore oynadı. Her ne kadar Al Gore’un internetin mucidi olduğu şeklinde bir şehir efsanesi olsa da, en azından görev zamanında yaptıklarıyla internet devriminin başlamasını hızlandırmıştı.
- Radyonun 50 milyon kullanıcıya ulaşması 38 yıl, TV’nin 13 yıl, internetinse 5 yıl aldı.
- Her gün ortalama bir milyar kişi internette geziyor.
- İnternet kullanımında en yüksek oran yüzde 70’le Kuzey Amerika’da.
- Dünyadaki erkek ve kadınların yüzde 74’ü internet kullanıyor. 18–29 yaş grubu en çok kullanan, 65 yaş üzeri en az kullanan kitle.
- Google’da günlük ortalama bir milyar arama yapılıyor.
- Google’daki sayfa sayısı 8 milyardan üzerinde.
- Google’un kurucuları Larry Page ve Sergey Brin, Google ismini ilk olarak 1996’da buldular ve 1998’de

hayata geçirdiler. Google'u, 10'un 100. kuvvetine denk gelen sayıyı sembolize eden Googol'dan türettiler.

Aynı günlerde Türkiye'de...

1962 Ağustosu'nda Türkiye, alışma Bakanı Bülent Ecevit'in önderliğinde işçi haklarını, sendikaları tartışıyor, Başbakan İnönü 5 yıllık kalkınma planının nimetlerini anlatmaya çalışıyor, 1960 darbesini gerçekleştiren ve 14'ler olarak bilinen, Alparslan Türkeş'in de aralarında bulunduğu bazı Millî Birlik Komitesi yelerinin yurt dışındaki sürgün hayatlarıyla ilgili gelişmeler ilgiyle izleniyordu. Aynı günlerde Irak'la Türkiye arasında sınır bölgesinde çatışmalar olmuş, Irak jetleri birkaç Türk köyünü bombalamış, Türkiye bir Irak uçağını dşrmştı. Yüksek Planlama Kurulu'ysa televizyonun pahalı bir yatırım olması sebebiyle, beş yıllık dönem için televizyonla ilgili bir yatırım yapılmayacağını ilan ediyordu. Türkiye'nin lleşme tehlikesi içinde olduğu gazetelere küçük bir haber olarak yansımıştı. 1962 Ağustos'u Türk-Amerikan ilişkileri açısından da balayını andırıyordu. ABD Başkan Yardımcısı Johnson'ın Türkiye ziyareti büyük yankı yaratmıştı. Johnson, İnönü'ye, Türkiye'ye de F-104 uçaklarından verileceği müjdesini iletmişti. *Türkiye, Soğuk Savaş'ın gözde müttefikiydi.*

Bilgisayarlar arası ilk mesaj değişiminin gerçekleştirildiği gndeyse Türkiye, Cumhuriyet'in 46. yılını kutlamıştı. Başbakan Demirel, "Cumhuriyetten başka bir devlet şekli düşünülemez" diyordu...

İlk internet sayfasının kullanıma girdiği gün, Türkiye de Kuzey Irak'a giriyordu. Sebep yine aynıydı: Terörün kökünü kazımak. Kuzey Irak'taki PKK kampları bombalanıyor, kara birlikleri sınır ötesine harekt düzenliyor ve yıllardır söylenen ve

söylenecek olan klişeler, o gün de tekrarlanıyordu. O günün bir başka sıcak ya da daha doğru ifadeyle Türkiye'ye özgü kabak tadı vermiş mevzularından biri de darbe anayasasının cumhurbaşkanına tanıdığı olağanüstü yetkilerin, dönemin Cumhurbaşkanı Özal'la Başbakanı Mesut Yılmaz arasında bilek güreşine sebep olmasıydı. Yılmaz, kendisini de aşır doğrudan bürokrasiye müdahale eden Özal'ı anayasal sınırlar içine çekmeye çalışıyordu. Bir de her zamanki gibi Kıbrıs... Türkiye, İslam Konferansı Örgütü'nde İslam ülkelerini Kıbrıs Türk Toplumu'yla dayanışmaya çağırmıştı. Çağırdığıyla kalacaktı...

Dünyanın yüreğini ağzına getiren 13 gün

Küba Füze Krizi patlak veriyor

22 Ekim 1962

*"Washington'a özgü her sonbahar akşamında
olduğu gibi,
harika bir akşamdı. Oval Ofis'ten çıktım ve
çıktığımda,
belki de bir başka Cumartesi gecesini bir daha
asla göremeyeceğimi düşündüm."*

**ABD Savunma Bakanı Robert S.
McNamara**

(Krizin en sıcak günlerine dair)

ABD Başkanı John F. Kennedy televizyondan halka seslenmeye başladığında, yüzünde daha önce eşine rastlanmamış bir ciddiyet ifadesi vardı. Başkan, Amerikan casus uçaklarının Küba'da füze rampalarının inşa edildiğini tespit ettiğini, bunlardan fırlatılacak orta menzilli nükleer füzelerin aralarında Washington D.C.'nin de bulunduğu belli başlı Amerikan şehirlerini vurma kapasitesine

sahip olduğunu anlatıyordu kıyameti haber verir bir ses tonuyla. Hemen Küba'ya bir deniz ablukası emri verdiğini ve füze taşıyan hiçbir Sovyet gemisinin adaya yaklaşmasına izin verilmeyeceğini, ayrıca adadaki mevcut rampaların varlığına da göz yummayacaklarını sözlerine ekledi. Güçlü bir de final yaptı: *"Dünya barışını tehdit eden bu gizli, cüretkâr ve kıskırtıcı durumu sona erdirmek için güç kullanacağımızdan kimsenin şüphesi olmasın!"*

Evet, işte bu sözlerle ilan etmişti Amerikan başkanı, dünyanın nur topu gibi bir nükleer savaşın eşiğinde olduğunu.

Küba Füze Krizi olarak bilinen bu olay, aslında 15 Ekim 1962'de düşman bloka mensup Küba üzerinde uçan Amerikan U2 casus uçakları adada olağanüstü bir hareketlilik tespit edince başlamıştı. Görünüşe bakılırsa Ruslarla Kübalılar, birtakım gizli saklı nükleer işler peşindeydi. Küba lideri Fidel Castro kendince haksız da sayılmazdı. Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı CIA'in 1961'de sürgündeki Kübalıları, rejimi devirmeleri için Küba'ya çıkartmaya yeltenmesi (Domuzlar Körfezi Harekâtı) gözünü açmıştı.

16 Ekim sabahı Başkan Kennedy gizlice danışmanlarını topladı. Tarihe ExCom (Executive Committee/İcra Komitesi) olarak geçen bu bir grup adam, dünyanın geleceğini şekillendirmeye oturmuştu. Füze rampalarına hava saldırısı fikri riskli bulundu ve deniz ablukası kararı çıktı. Aynı zamanda rampaların sökülmesi de talep edildi. 22 Ekim'de Kennedy kameraların karşısına çıkarak dünyayı diken üstüne oturtan yukarıda bahsettiğim açıklamayı yaptı. Takip eden 6 gün boyunca kriz sürekli tırmanacak ve neredeyse nükleer bir savaşın eşiğine kadar gelinecekti.

23 Ekim'de abluka başladı. Kennedy, abluka hattını 500 mil daha geri çekerek dönemin Sovyet lideri Kruşçev'e daha çok

düşünme payı bırakmaya karar verdi. 24 Ekim'de Küba'ya doğru yol alan, aralarında füze taşıyabilecek büyüklükte olan gemilerin de bulunduğu bir Sovyet filosu bir anda yavaşlayıp rotasını değiştirdi. İçlerinden sadece Bucharrest isimli tanker istifini bozmadan yoluna devam etti. Tansiyon giderek yükseliyordu. Amerikan ordusu DEFCON 2'ye, yani savaşa en yakın alarm durumuna geçmişti. Bu arada irili ufaklı devletler BM'ye, iki süper gücün arasını bulması için baskı yapıyordu. *Fillerin tepişmesinin karıncaları ezeceğini fark etmişlerdi.* 25 Ekim'de Amerikan savaş gemileri, abluka hattını geçen Bucharrest'i yakın takibe alsa da, zorla durdurmaya çalışmadı. İki taraf da yanlış bir hamle yapmak istemiyordu. 26 Ekim'de Kennedy adadaki rampa inşaatlarının tam gaz devam ettiğini öğrenince Küba'nın işgal edilmesi seçeneği masaya yatırıldı. Aynı gün Sovyetler'den gizli bir teklif geldi: *"Küba'yı işgal fikrinden vazgeçin, rampaları sökelim!"* Lakin ertesi gün Kruşçev'den bir son dakika şartı daha geldi ama bu açıktandı: *"Türkiye'deki nükleer füzelerinizi de sökün!"*

Amerikan casus uçaklarının Küba üzerindeki Rus füze rampalarını fotoğraflamasının ardından Kennedy ve Kruşçev, nükleer silahlarından destek alarak resmen bilek güreşine tutuşmuş ama müsabaka esnasında en çok terleyen, çaresizlik içinde onları izleyen dünya halkları olmuştur.

Sovyet lideri bu teklifi muhtemelen generallerinden gelen baskı üzerine yapmıştı. Kennedy ve arkadaşları bu son dakika teklifini tartışırken, en son olması istenen bir şey oldu ve Küba üzerinde uçan bir U2 düşürüldü. Pilot ld. Pentagon'ın bastırmasına rağmen Kennedy, başka bir uağ a teş açılmadığı sürece, karşılık verilmemesi emrini verdi. İki süper güç Küba üzerinde satranç oynarken dünya nefesini tutmuş, çaresizce onları izliyordu. Krizi yatıştırmaya alışan Kennedy ve danışmanları, Türkiye'deki füzeleri kaldırmayı kabul etti. Ama bunu hemen değil, önemli bir NATO müttefiki olan Türkiye'yi kızdırmamak adına sonra yapacaklarını açıkladı. Sonuçta kaldırıldı da. 28 Ekim'de Kruşçev, Küba'daki tüm saldırı silahlarını geri çekeceklerini beyan etti. Mesajı radyoda yayınlanırken taraflar arasındaki gizli görüşmeler başlamıştı bile. Aynı gün füzeler ve rampaları sökülmeye başlandı. Kasım'da Kennedy deniz ablukasını kaldırdı. Yıl sonuna dek Küba tertemiz olmuştu. Bir süre sonra da Amerika, Türkiye'deki füzeleri sessiz sedasız söktü. *Dünya rahat bir nefes aldı...*

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Küba Füze Krizi sonuçları açısından o dönem Amerikas için bariz bir başarı olarak görülse de, Küba sorunu adlı bir meseleyi dünya gündemine oturttu. Amerika'da hkmetler Kennedy'nin sözüne sadık kaldı ve Küba'yı işgal etmedi ama Florida'nın 80 mil açığındaki bu ada her zaman Amerikan dış politikasının en dikenli konularından biri olmaya devam etti, ediyor. Eski model Jüpiter füzelerinin Türkiye'den sökülmesi Amerika'nın nükleer caydırıcılık stratejisinde fazla bir etki yaratmasa da, kendisini bu kriz sonunda aşağılanmış hisseden Sovyetler, amansız bir nükleer silah yığnağı yapmaya başladı. 70'lere gelindiğinde nükleer silahlarda Amerika'yı yakalamışlardı ve istedikleri her Amerikan şehrini vurabilecekleri kıtalararası balistik füzeleri

geliştirmişlerdi. Küba Füze Krizi, birçok gelişmeye kapı aralasa da, krizin zirveye tırmandığı 27 Ekim 1962, tarihe ‘Nükleer savaşın eşiğinden dönülen gün’ olarak geçecek ve dünya kamuoyu, hep ‘fantastik bir senaryo’ gibi görünen nükleer yıkım tehlikesini ilk kez bu kadar yakından hissedecekti. O gün, nükleer silahsızlanma çabalarının başlangıç noktası oldu.

Akılda kalanlar

- Krizde Kennedy karşısında mağlup olan Kruşçev iktidardan devrilmekte gecikmedi. Bir anda ‘hasta’ olduğı keşfedildi ve yerini Leonid Brejnev’e bırakmak zorunda kaldı.
- Kriz, Çin ile Sovyetler’in arasını açtı. Küba’yı iyi ve kötü günde destekleyeceğini ilan eden Pekin, yarı yolda ark eden Moskova’yı ‘davaya ihanetle’, Moskova da Pekin’i macera aramakla suçlamıştı.
- Krizin ardından birbirleriyle doğrudan grşebilmenin aciliyetini ve onemini fark eden iki süper güç, Washington ve Moskova arasında doğrudan haberleşmeyi sağlayacak, kırmızı hat olarak bilinen özel telefon hattı uygulamasını başlattı.
- Castro’ya dünyanın 1962 Ekimi’nde nükleer savaşa ne kadar yaklaştığı sorulduğunda, başparmağıyla işaret parmağını arasından hava sızmayacak derecede yaklaştırıp ‘İşte bu kadar’ demişti.

Aynı günlerde Türkiye’de...

Ülkede 1960 darbesinden sonra tekrar iktidarı ele geçiren CHP’nin borusunun ttğı günlerdi. Amerikan uçaklarının Küba üzerinde utuğı gün Başbakan İsmet İnönü, sosyal

meselerle ilgili görüşlerini açıklamıştı. “İşler bensiz de en az benle olduğu kadar iyi yürür”, “CHP devrimlere bağlıdır”, “Temel hedefimiz sratlı kalkınmadır” diyor; 60 darbesinden gereken dersi almış olacak, “Hiç kimse kapalı bir rejim için CHP’yi yanında bulamayacaktır” diye haykınıyordu. Oysa Türkiye’nin görececek bir dizi darbesi daha vardı... Aynı günlerden günümüz açısından ilginç olabilecek bir diğerk notsa, niversite sınavını kazanamayan 3 bin öğrencinin ortaokul ğretmeni olarak istihdam edileceklerinin aıklanmasıydı. Küba Krizi’nin Türk gazetelerine haber olduğu günlerin diğerk gelişmeleriye şöyleydi: Amerikalılar Türkiye’ye ‘Amerika’nın en kudretli müdafaa ve hücum uçağı olan’ F-104’lerden vereceklerini açıklıyor, Dolandırıcılar Kralı olarak tanınan Sülün Osman kaldığı otelde don gömlek soyuluyor, tekel mamulleri ile lüks tüketimden daha fazla vergi alınacağı ilan ediliyor, evlerinden kaçan kızların İstanbula akın ettiği uyarısı yapılıyor ve Fenerbahçeli futbolcu şeref’in İtalya’da Napoli formasıyla deneme maçına çıkacağı bildiriliyordu. 60’lı yılların siyah beyaz naifliği gündemi esir almıştı. Krizin tırmanmasıyla Türk basını da Küba’ya odaklanacak, etin Altan 26 Ekim’deki köşesinde, *“Herkes müttefik ki insanlık olası üçüncü dünya savaşına bugünkü kadar hiçbir zaman yaklaşmamıştır.”* diyecekti...

Bir hayal kurdu, Amerikan vicdanı uyandı.

**Martin Luther King: “Bir
hayalim var!”**

28 Ağustos 1963

*“Bir hayalim var; bir gün bu ulus ayağa kalkacak
ve
sorgusuz sualsiz kabullendiğimiz tüm insanların
eşit
yaratıldığı gerçeğini tam anlamıyla sonuna
kadar hayata geçirecek!”*

Martin Luther King

Dr. Martin Luther King, Washington D.C.’deki Lincoln Anıtı önünde toplanmış 250 bin siyah Amerikalıya İş ve Özgürlük temalı bir konuşma yaptığında, Amerika’daki medeni haklar hareketi doruk noktasına ulaşmıştı. Zengin ya da fakir, beyaz ya da siyah, her türlü insan, Afrika kökenli Amerikalılar için eşit oy hakkı ve fırsat eşitliği için başkentte omuz omuza gelmişti. Bütün bu kalabalık ırk ayrımının kaldırılması için haykırıyordu. Bu barışçıl toplantı, başkentten gördüğü en büyük toplumsal hareketti. King son konuşmacı olarak kürsüdeki yerini almıştı. Büyük özgürleştirici Abraham Lincoln’un heykeli hemen arkasında yükseliyordu. Rahiplikten gelen belagat becerisini maharetle kullanan King, “Siyah adam halen özgür değil!” diyor, coşkulu kalabalığı aşka getiriyordu. Kalabalığa “Daha önümüzde uzun bir mücadele var, bunun üzerine şiddetin gölgesini düşürmeden yolumuza devam etmeliyiz” diyordu. Önceden hazırlanmış metnin sonlarına yaklaşıyordu. Kendinden öncekiler gibi konuşması 7 dakikayla sınırlıydı. Ama birden ne olduysa kağıdı bir kenara bıraktı ve o tarihe geçen konuşmasına başladı. Konuşmuyor,

destan yazıyordu adeta. Kendisini dinleyen kalabalığa *“Mississippi’ye dönün, Alabama’ya dönün, Güney Carolina’ya dönün, Georgia’ya dönün, Louisiana’ya dönün, kuzey eyaletlerinin varoşlarına dönün ve aklınızdan çıkarmayın. Bu durum bir şekilde değişebilir ve değişecek. Ümitsizlik vadisinde kaybolmayın!”* diyordu. Hitabı bittiğinde, Amerikan tarihindeki, Lincoln’ün 1863’te Gettysburg’de yaptığı konuşmadan sonraki en iyi konuşmaya imza atmış olacaktı.

“Bir hayalim var” diyerek ümit dağıtıyor, yeri geldiğinde şu cümlelerle kararlılığını sergiliyordu: *“1963 yılı bir son değil, yalnızca bir başlangıçtır. ‘Zencilerin biraz hava atıp rahatlamaya ihtiyaçları var, bunlar hemen sakinleşirler’ diye düşünenler şunu iyi bilsinler ki, eğer önceki tutumlarına yeniden dönecek olurlarsa, sarsıcı bir uyanışla karşılaşacaklardır. Zencilerin vatandaşlık hakları verilmediği sürece, Amerika’da rahat ve huzur kalmayacaktır. Ta ki adaletin aydınlığına kavuşuncaya kadar, isyan fırtınaları ulusumuzun temellerini sarsmaya devam edecektir”*. Durmuyordu King, tarihe geçecek bir özgürlük manifestosu yazıyordu:

Bir hayalim var benim!...

Gün gelecek, bir zamanlar köle olanların evlatlarıyla yine bir zamanlar köle sahibi olanların evlatları, Georgia’nın kızıl

tepelerinde birlikte kardeşlik sofrasına oturabilecekler...

Bir hayalim var benim...

Gün gelecek, Mississippi eyaleti bile, adaletsizliğin ve baskıların ateşiiyle bunalmış olan o eyalet bile, bir özgürlük ve adalet vahasına dönüşecek...

Aslında King, “Bir hayalim var” kalıbını daha önce yaptığı konuşmalarda da kullanmıştı ama hiçbirisi o sıcak Ağustos gününde kullandığı kadar güçlü bir şekilde döklmemişti dudaklarından. Alabama’daki otobüslerdeki ırk ayrımcılığına karşı başlattığı mücadeleyle ilk kez sivrilen King’in son durağı Washington olmadı. Artık nerede haksızlık varsa, orada King vardı. Vietnam Savaşı’na karşı sesini yükseltti. Yetmedi, Amerika’daki fakirliğe karşı savaş açtı. Fakat büyük bir iştahla adaletsizliklerle savaşanların başına gelenler onun da başına geldi. 1968’de uğradığı bir suikastla hayatını kaybetti. Üstelik geride Gandhi’den aldığı ve daha da yükseğe diktiğı şanlı bir sivil direniş bayrağı bırakarak...

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

King, temel insan haklarını Amerikan geleneğinin en yüksek idealleriyle eşitleyen bu konuşmasıyla ülkedeki birçok kişinin ilk kez ırk eşitliğinin ne kadar önemli olduğunu görmesini sağladı. Konuşmasında sık sık ‘Amerikan Rüyası’ kavramına atıfta bulunarak, yeri geldiğinde kelimelerin en korkunç silahtan bile daha etkili olabileceğini gösterdi. Washington’daki bu büyük konuşmadan kısa bir süre sonra medeni haklar hareketi en büyük iki meyvesini verecekti. 1964’te Medeni Haklar Kanunu’yla işyerlerinde, okullarda ve kamuya açık yerlerde ırk ayrımcılığı yasaklandı. Ardından anayasada 24. değışiklik yapıldı ve güney eyaletlerindeki siyah Amerikalıların oy vermesinin önündeki en büyük engel olan seçmen vergisi, Oy Hakkı Kanunu’yla kaldırıldı.

Akılda kalanlar

- King'in tarihe geçen bu konuşmasını yaptığı gösteri, siyahlar için istenilen tüm hakları kapsamamasından dolayı Malcolm X tarafından 'Washington'daki saçmalık' olarak isimlendirilmişti.
- Mahatma Gandhi'yi kendine örnek alan King, insan hakları ve siyahlar ile beyazlar arasında eşitliğin en büyük savunucularından biri oldu.
- Irklara dönük önyargıyı kırmakta başarılı olduğu ve şiddet içermeyen tutumu nedeniyle 1964'te Nobel Barış Ödülü'ne layık görüldü.
- *Time* dergisinin '100 yılın en önemli kişileri' listesinde 6. sırada yer aldı.
- Ölümünden sonra ABD başkanı Lyndon B. Johnson ulusal yas ilan etti. Cenazesine 300 bin kişi katıldı.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Bir başbakan ve iki bakanı asan askerî darbenin üzerinden üç yıl geçmişti. Ülke, tarihinde fazlasıyla bulunan 'kayıp yıllarından' birini daha yaşıyordu. King'in Amerikan vicdanına seslendiği gün Türkiye'de hükümet krizi patlak vermiş ve Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Çankaya'da başta CHP lideri Başbakan İsmet İnönü olmak üzere diğer parti yetkililerini toplamış, *"Ne olursa olsun koalisyonu bozmayın, yola devam"* demişti. En az bunun kadar gazeteleri, özellikle de kadın okuyucuları meşgul eden bir diğer konuyla, İran şahının eski karısı Süreyya'nın İstanbul ziyaretiydi. Gazeteler 'imparatoriçe' haberlerinden geçilmiyordu. İlginçtir, yazar Ernest Hemingway'in av arkadaşının Türkiye'ye gelmesi bile olay oluyordu o günlerde. Gazetelerimiz adamın nerede kaç hayvan vurduğunun hikayesini ballandıra ballandıra

sayfalara yayıyordu. Yine aynı günlerde Almanya, Türkiye'ye 18 yılda geri ödenmek üzere 40 milyon dolar kredi açmış, iki Alman kızın Müslüman olması *Milliyet*'in ilk sayfasında kendisine yer bulmuştu. 200'den fazla filmde 'kötü adamı' oynayan Ahmet Tanık Tekçe'nin hayatıyla ilgili büyükçe bir haber de dikkat çekiyordu. Habere göre bir zamanlar nüfus memuru olan Tekçe, liseyi 18 yılda bitirmişti. İnanması zor ama yine o günlerde Bakanlar Kurulu, 'trafik kazalarında ölenlerin sayısının artması üzerine' trafik meselesini ele almaya karar vermişti. Tam 43 yıl önce...

'Prag Baharı' bir anda kışa döndü

Ruslar Çekoslovakya'yı işgal etti

21 Ağustos 1968

"Sovyetlerin yardımıyla Çekoslovakya iç savaştan kurtuldu. Sovyetlerle ittifak haricinde bağımsız ve sosyalist bir Çekoslovakya'nın geleceği yoktur."

Çekoslovak hükümet kitapçığından
(1975)

Sovyet Lideri Leonid Brejnev her yaz olduğu gibi yine Kırım Yarımadası'ndaki bir numaralı devlet daçasına gidiyordu. Günlerden Ağustos 13, sene 1968'di. Rus lider zor bir kararla karşı karşıyaydı. Yoldaşlar sisteme başkaldırdığı için tankları ve askerleri yollasın mı, yoksa onlara bir şans daha mı versindi? İşte bütün mesele buydu.

Prag'daki Komünist Parti, bahar ayında 'demokratik sosyalizm' ilan etmiş, Varşova Paktı ülke liderlerini öfkelen-dirmişti. Başta Başbakan Alexander Dubcek olmak üzere bu akımın taraftarları,

Komünist düzene geĉiřin devrim yoluyla olacağını kabul etmekle birlikte, bu devrim hareketinin demokratik yollarla da yapılabilceğini ve demokratik olmayan yollardan Komünizme geĉiřin mümkün olmayacağını savunmaya başlamışlardı. Bir tür liberal sosyalizm istiyorlardı. İsteyen istediğini söyler, düşünür ve istediğini söylemek iĉin gösteri yapabilirdi. İşte bu zgrlkĉ akım tarihe ‘*Prag Baharı*’ olarak geĉecekti.

Ülkede epeydir esen özgürlük rüzgarının serinliğini hissetmeye başlayan Ćek vatandaşları, o karanlık günün sabahında sokaklarda cirit atan Sovyet tanklarını şaşkınlıkla karışık korkuyla izlerken, erken sevindiklerinin de farkına varıyorlardı...

Reformcu Dubcek, Stalinist Antonin Novotny’yi Ćekoslavak Komünist Partisi’nin başından alaşağı ettiğinde Moskova’dakiler bunu parti iĉi bir ayak kaydırma operasyonu olarak değerlendirmişlerdi. Sonuĉta başbakan, ‘bazı aykırı’ düşünceleri olsa da, ĉocukluđunun ve genĉliđinin büyük bir bölümünü Sovyetler Birliđi’nde geĉirmişti. ‘Yoldan ĉıkması’ pek olası görünmüyordu. Lakin Kremlin’dekilerin Dubcek’in kendi yoluna gitmek istediğini fark etmesi uzun sürmeyecekti. Sovyet Merkez Komitesi, komünist blokun diğer ülkelerine geĉtiđi mesajda řu tespite yer veriyordu: *Ćekoslovakya ‘burjuva cumhuriyetine’*

dönmenin eşiğinde.

Kısa sürede Moskova'yla Prag arasındaki tansiyon yükseldi. Çek yoldaşlarla ağız dalaşına girilmediği gün yoktu. Etrafındakiler demir yumruğun inmesi için bastırmasına rağmen Brejnev, son ana dek itidal çağrısında bulunmaktan yanaydı. Dubcek'in 'işçilerin başında' iyi görüldüğüne inanıyordu. Sosyalist karşıtı hareketlerin engellenmesi için siyasi yöntemlerin denenmesinden taraftı. 13 Ağustos'ta Brejnev, Yalta'dan Dubcek'i aradı. 'Sasha' diye hitap ettiği Çekoslovak liderden, önde gelen üç reformisti kovmasını istedi. Bununla da kalmamış, medyaya karşı sertleşmesini de istemişti. Dubcek sessizce dinledi ve "Gerekiyorsa istifa edeyim" dedi. Brejnev konuşma boyunca iyi polis-kötü polis rolleri arasında gidip geldi. Partiden gelen baskılara daha fazla dayanamayacağını sinyallerini veriyor, "Tatsız önlemlere başvurmak istemiyorum" diyordu. Kremlin'deki kurt komünistlerin kanaati kesindi. *Sosyalist sistemin temellerinin sarsıldığına iman etmişlerdi.* Merkeze başkaldıran bu isyankar reformcuların tepesine binilmeliydi. Sonunda istedikleri oldu. 21 Ağustos sabahı saat 4'te, Sovyet özel timleri parti genel merkezini bastı. KGB ajanları Dubcek'i tutukladı ve Moskova'ya götürdü. Drama da başladı. Komünist blokun NATO'su olarak kabul edilen Varşova Paktı'nın beş üye ülkesi, Moskova'nın çağrısıyla Çekoslovakya'yı işgal etti. Başkent Prag'da binlerce kişi Dubcek'e destek için sokaklara dökülmüş, işgalci Kızıl Ordu'ya karşı gösteri yapıyordu. Çatışmalarda onlarca insan hayatını kaybetmiş, bu işgal sadece Batı'yı değil, aynı zamanda komünizme sevdalı birçok solcuyu da şok etmişti. *O gün sayısı 200 bini bulan işgal ordusu, belki de sosyalizmin çehresini değiştirebilecek potansiyele sahip demokrasi ve özgürlük çiçeklerini acımasızca ezip geçiyordu...*

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Prag Baharı, işgalin hayal kırıklığına uğrattığı Batılı solcuların Markist-Leninist görüşlerle arasına mesafe koymasına neden oldu. Batılı komünist partilerde Avrupa merkezli komünist düşüncenin kök salmasına kapı araladı. Bunlar Moskova'yla aralarına mesafe koydu ve zaman içinde çözüldüler. Doğu Bloku'nun yeleri olan Romanya ve Yugoslavya da işgalin ardından Moskova'yı ikinci plana iterek kendi meşreplerine uygun bir sosyalizm yönünde ilerlemeye başladı. Prag Baharı, daha sonraları birçok komünist ülkedeki gençlik hareketlerine ilham kaynağı oldu. 1987'de Sovyet lider Mihail Gorbaçov, "glasnost ve perestroika" olarak tanımladığı reform hareketleri için Dubcek'in 68'de gündeme getirdiğı 'İnsan yüzlü Sosyalizm' fikrinden ilham aldığını söyleyecekti.

Akılda kalanlar

- 1956'da Macaristan'da olduğu gibi Batı bu olaya hiçbir müdahalede bulunmadı. Sovyetler'in çnc Dünya Savaşı pahasına da olsa işgal emri verdiğı söyleniyordu. Dahası ABD bir seçim kampanyası döneminin ortasındaydı ve başı Vietnam'da yeterince dertteydi.
- Sovyetler işgal için, benzer vakalarda da yapacakları gibi, işgal edilen ülkedeki hükümetin "karşı devrimci güçlerle" savaşmak için yardım istediğı iddiasını kullanmışlardı.
- Kesin sayı hiçbir zaman bilinmese de işgal sırasında 100'n üzerinde kişinin öldüğü sanılıyor.
- Komünistlerin iktidarı Kadife Devrim'in ardından 1989'da sona erdi. Prag'a muzaffer bir dönüş yapan Dubcek, yeni yönetimin başkanı oldu.

- Sovyet askerleri, 1968’de girdikleri ülkeden ancak 1991’de ayrıldı.
- Çekoslovakya 1993’te ‘Kadife Boşanma’ sürecini tamamlayıp ayrılarak iki bağımsız cumhuriyet, ek Cumhuriyeti ve Slovakya haline geldi.

Aynı günlerde Türkiye’de...

Sovyet tanklarının Prag sokaklarına daldığı gün, İstanbul polisi ‘il Burhan’ lakaplı bir çete reisini yakalıyor ve bu sayede uzun zamandır haraca kestiğı sebze hali esnafı rahat bir nefes alıyordu. Aynı gün İzmir Fuarı açılışında bir konuşma yapan Ticaret Bakanı Ahmet Türkel, ihracat seferberliğı ağırsında bulunmuş ve Arap  lkelerinin Türkiye’nin kalkınmasına katkıda bulunmaya hazır olduğunu müjdelemişti. *Bu müjdeyi ileriki yıllarda da sık sık alacaktık...* Doğu gezisini sürdüren Başbakan Demirel’s’e, *“Cumhuriyetin en büyük başarısı milletin iradesinin hakim kılınmış olmasıdır”* gibi klişe ifadelerle s slediğı konuşmalar yapıyor, ‘halkın dilinden’ konuşarak, halkı ‘b y lemeye’ devam ediyordu. Ve yine ordunun “Atat rk l ğe aykırı bazı davranışların” arttığına dair rahatsızlığını dile getirdiğı bir mini muhtıra, o günlerin sıcak gündem maddelerinden biriydi. Hayatsa tabii ki bir yandan devam ediyordu. Tarabya’daki Viski A Gogo isimli klüp ‘genç neslin sevgilisi’ Ajda Pekkan’ın her akşam sahne alacağını müjdelemiş ve İtalya’nın ünlü şarkıcısı Tony Dallara’yı kıvançla sunacağını gazete ilanlarıyla açıklamıştı. Siyah beyaz anıların renkli yaşandığı günlerdi...

“Houston... Eagle indi.”

**İnsanoğlu Ay’a ilk
adımını attı**

21 Temmuz 1969

“Ay’ı incelemeye gittik ama aslında dünyayı keşfettik”

Eugene Cernan

(Apollo 17 komutanı, Ay’da yürüyen son insan)

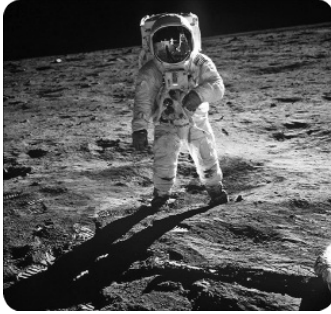
Amerikalı astronot Neil Armstrong, GMT saatine göre 02:56’da “Sea Of Tranquility” (Sessizlikler Denizi) adı verilen eski bir nehir yatağının üzerine konan uzay aracı Eagle’ın (kartal) yere değmesinden altı saat sonra Ay yüzeyine adım atmaya hazırlanıyordu. İşte o an tüm dünya nefesini tutmuş, onun ağzından dökülecek cümleyi bekliyordu. Adım attı ve o tarihî cümle geldi: *“Bu benim için küçük fakat insanlık için büyük bir adımdır.”*

Armstrong, daha önce de 20:17’de Ay’a indiklerini şu cümlelerle rapor etmişti: *“Houston, Tranquility Üssü konuşuyor. Eagle indi.”* Dünya dışındaki bir gök cismi üzerinde yürüyen ilk insan olarak tarihe geçen astronot, Ay yüzeyini toz haline getirilmiş kömür olarak tanımlıyordu.

“Barış İçin Geldik”

Bu tarihî anlar Eagle’a yerleştirilen ve Armstrong tarafından çalıştırılan kamera tarafından dünyada nefesini tutmuş milyarlarca insana ulaşıyordu. Armstrong, Ay’daki ilk dakikalarını görevin aniden iptal edilmesi ihtimaline karşı fotoğraf çekerek ve toprak örneği alarak geçirdi. GMT saatine göre 03:15’te Edwin “Buzz” Aldrin de kendisine katıldı ve iki astronot saat 03:41’de Amerikan bayrağını dikmeden önce örnekler toplayarak, yüzeyde zıplamak da dâhil bazı deneyler gerçekleştirdi. İki astronot ayrıca üzerinde ABD Başkanı Richard Nixon’un imzası bulunan ve *“Bugün Dünya gezegeninden insanlar M.S. 1969 Temmuz ayında Ay’a ilk adımını attı. Tüm insanlık için barış adına buradayız.”* yazılı

bir plakayı çıkardılar. Taşınabilir bir kamerayla görüntü çeken astronotlar, Başkan Nixon'dan bir de mesaj aldılar. Beyaz Saray'dan astronotlarla telefon bağlantısı gerçekleştiren Nixon, "Bu kesinlikle şimdiye kadar yapılmış en tarihî telefon konuşması" diyecekti. *İnsanlık Apollo 11 ile yeni bir cığır açmıştı.*

Ay'da yürüyen ikinci insan olan Edwin Buzz Aldrin'in, Neil Armstrong tarafından çekilen bu pozu, tarihin en meşhur karesi olacaktı. Yıllar sonra kendisiyle röportaj yaptığım da, "Neler yapmaktan hoşlanıyorsunuz?" şeklindeki soruma karşılık "Ben Ay'da yürümüş insanım, bana artık dünyada ne zevk verebilir ki?" demişti.

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Apollo projesi insanoğlunun tarihindeki tartışmasız en büyük atılımdı. Sadece tarih yazmakla kalmadı, aynı zamanda o dönem Soğuk Savaş rakibi olan Amerika ile Rusya arasındaki uzay yarışının da kesin galibini belirlemiş oldu. Bu olayın ardından Ruslar uzay yarışından çekilirken, Amerika artan yatırımlarıyla uzay çalışmalarına devam etti. Apollo projesinin en önemli yanıysa zihinlerde yarattığı devrim olmuştu. ABD, akıl almazı

yapmış ve Ay'a insan indirmişti. O, artık tartışmasız süper gçti. Ay'da insan yürütmesiyle başlayan teknolojik atılım, bugün Amerika'nın dünya liderliğini sürdürmesinin başlıca sebebi olmaya devam ediyor.

Akılda kalanlar

-  astronot, döndükten sonra 21 gün bir karantinada tutuldular. Amaç dünya dışı bakterilerin dnyadakilere bulaşmasını engellemekti. Sonradan bu uygulamadan vazgeçildi.
- Moskova Radyosu gelişmeyi 10:30'daki yayınında resmî bir şekilde, çok sıradan bir olay gibi duyurmuştu.
- Apollo 11'in ardından 10 astronot daha, 6 değişik seferle Ay'a gitti. Son sefer Apollo 17'yle Aralık 1972'de yapıldı. Planlanan Apollo 18 ve 20 seferleri, uzay mekiğine bt ayırmak için iptal edildi.
- Tüm Apollo projesi için günümüz parasıyla 170 milyar dolara yakın para harcandı! Yine tüm projede yer alan bilim adamı ve teknisyenlerin sayısı 30 bini geçiyordu. Ay projesi, Amerika'nın bilimsel alanda liderliği ele geçirip rakiplerine fark atmasının baş aktörü oldu.
- Mikrodalga fırından uçuş bilgisayarlarına, yakıt hücresinden dijital fotoğraf makinesine (evet, daha o zamandan planlanmıştı!) varıncaya dek onlarca icat, Apollo projesinin ürünü olarak ortaya ıktı.
- Ay'a ayak basılması o günlerin imkânlarıyla 500 milyon insan tarafından canlı izlendi. Bu rekor 2000'li yıllara dek kırlamayacaktı.

Aynı günlerde Türkiye’de...

Türkiye o günlerde tabiri caizse ‘*Eller Ay’a biz yaya*’ deyiminin hakkını veriyordu. Ülke Demirelli yıllarını yaşıyor, istikrarsızlık kol geziyordu. Başbakan Demirel, Amerikalıların Ay’da hoplayıp zıplamasından 9 gün önce iş isteyenlere “İşiniz vardı da biz mi elinizden aldık” diyecek, Ay’a ayak basılmasından 3 gün öncede “Birbirimizi yemeyelim. Birbirimizi yiyerek karnımızı doyuramayız” şeklindeki demecini patlatacaktı. Ve yine dünya bu büyük adımı konuşmaya devam ederken Türkiye’de gündem, 28 Temmuz’da Samsun Cezaevi’nde yaşanan ayaklanmaydı.

Petrol muslukları kapandı, Batı neye uğradığını şaşırdı

OPEC Petrol Ambargosu

15 Ekim 1973

‘Tarihte ilk kez sanayileşmiş ülkeler, sanayi öncesi devletlerin baskısına boyun eğmek zorunda kalıyor.’

**Uluslararası Stratejik Araştırmalar
Enstitüsü
(1973)**

Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği (OPEC), 1973’teki Yom Kippur Savaşı’nda İsrail’e askerî destek veren Amerika başta olmak üzere bir dizi Batılı devlete petrol ihracını kestiğinde dünya şok olmuş, hayat durma noktasına gelmişti.

Çoğunluğu Arap olan bu ülkeler, İsraille olan savaşta ellerindeki en büyük silahı kullanmaya karar vermiş ve İsrail 1967’deki savaşta işgal ettiği topraklardan çekilmediği sürece petrol ihracatını her ay yüzde 5 oranında azaltacaklarını

açıklamışlardı. Bu Batı dünyasına yöneltilebilecek en büyük tehditti. *'Petrol yoksa hayat da yoktu.'* Bu kadar basitti. OPEC, Aralık ayında söz konusu ülkelere tam kapsamlı ambargo uygulamaya başladı. Enerji için ithal petrole oksijen kadar ihtiyaç duyan bu ülkeler büyük bir krize girdi.

Ekim 1973'te Mısır ve Suriye (ki her ikisi de OPEC yesi değildi) İsrail'e karşı ortak bir saldırı başlattığında, OPEC bakanları Viyana'da toplantı halindeydi. İlk etapta neye uğradığını şaşıran İsrail, kısa zamanda toparlandı ve özellikle Amerika'nın havadan yaptığı ikmal ve Hollanda ve Danimarka'dan gelen askerî yardımıla durumu lehine çevirdi. OPEC, petrol fiyatını arttırarak İsrail'i ve müttefiklerini köşeye sıkıştırmaya karar verdi. İsrail tahmin edildiği üzere hiçbir yerden geri çekilmedi ve petrol fiyatı yüzde 70 oranında yükseldi. İsrail orali olmadı. OPEC'in Tahran Konferansı'nda petrolün varil fiyatı yüzde 130 oranında arttırıldı ve Amerika, Hollanda ve Danimarka'ya topyekn petrol ambargosu kararı alındı. Petrol üretenler bir şekilde 'Batı'nın fişini' çekmişti. Bir anda dört katına çıkan petrol fiyatı Amerika ve Avrupa'da enerji krizine ve gaz kesintilerine yol açtı. Batılılar petrolü karneyle alır olmuştı. Dönemin Amerikan Dışışleri Bakanı Henry Kissinger'ın İsrail ile Suriye arasında anlaşma sağlamasının ardından Amerika'yı hedef alan ambargo Mart 1974'te kaldırıldı. Bununla birlikte petrolün fiyatı yükseklere seyretmeye devam etti. OPEC, 1970'lerde birkaç kez daha üretimi kısıtı. 1980'e gelindiğinde ham petrolün fiyatı, 1973'tekinin on katına çıkmıştı! Lakin OPEC'in etkisi giderek azaldı. Petrol ambargosuyla beklemediği bir şamar yiyen Batı gözünü açmış; nükleer ve termik santrallerle, alternatif enerji kaynaklarına yönelmişti. Bu sayede hem Amerika'da hem de OPEC yesi olmayan diğerk ülkelerde geniş ve verimli yeni petrol sahaları keşfedildi. Böylelikle ilk etapta istediğini alan OPEC, uzun vadede kaybeden taraf oldu. Zira 'petrole dayalı düzen' bir kez sarsılmış ve

alternatifler ortaya çıkmıştı. Zamanla OPEC içindeki birlik, özellikle üretimi arttıran Suudi Arabistan'dan dolayı bozulmuş, petrol gelirleri azalmıştı. 1981'de OPEC lkelerinin petrol üretim miktarı, diğerk ülkeler tarafından geçilecekti. *Vurduğu ilk şamarla ses getiren OPEC, bir daha hiçbir zaman 1973'teki etkinliğine ulaşamayacaktı.*

Petrol reticisi ülkeler, petrolün ne kadar büyük bir silah olduğunu fark edince, bunu kullanmakta tereddüt etmediler. İsrail yanlışı sanayileşmiş Batılı ülkelerin oksijen kadar ihtiyaç duyduğu petrolü kestiler. Bu ülkelerde uzun benzin kuyrukları oluştu. Öyle ki Amerika'da tasarruf amacıyla otobanlardaki hız sınırı bile dşrlmek zorunda kalındı...

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

OPEC ambargosu Batı'yı derin uykusundan uyandırdı. *'Ya bir gün petrol olmazsa?'* sorusu zihinlerde bomba gibi patladı. Özellikle nükleer enerji alanındaki yatırımlar arttı, rüzgar ve

güneş gibi alternatif enerji kaynaklarına dönük araştırmalar başladı. Başta Amerika'da olmak üzere, az yakıt tüketen araba teknolojisi öncelik kazandı. Ambargo siyasi ittifakları da derinden sarstı. Amerika ile Avrupa'nın bazı lkeleri, İsrail konusunda fikir ayrılığına düştüğü gibi, AET (o zamanki AB) yeleri de farklı kamplara ayrıldı. Arap yanlısı tutum alan bazı topluluk yeleri ambargo kapsamından çıkarıldı. Krizden büyük ders çıkaran Batı Avrupa ve Japonya, İsrail'e açıktan destek verdikleri dış siyaset eğilimlerini Arap yanlısı olacak şekilde değiştirdi. Japonya bununla da kalmayıp, ekonomisini petrole bağlı sanayiden elektroniğe kaydırma kararı aldı. Özetle ambargoyla kıymeti anlaşılan petrol, Ortadoğu ülkelerini bir süreliğine uluslararası siyasette önemli bir oyuncu yaparken, bir tepki olarak Batı'nın bölgeye olan ilgisini ve müdahalelerini de arttırmıştı.

Akılda kalanlar

- OPEC 1960'da Suudi Arabistan, İran, Irak, Kuveyt, Venezuela tarafından, petrol fiyatını belirlemek ve Amerikalı ve Hollandalı petrol şirketlerinin baskılarına direnmek amacıyla kuruldu. İlerleyen yıllarda buna diğer Arap lkeleri ve petrol üreten 3. dünya ülkeleri de katıldı. İlk on yılda fiyat belirlemede pek etkin olamadılar ama 70'lerden itibaren, özellikle Amerika'daki üretim azalması üzerine sesleri daha çok çıkar oldu.
- Ambargo boyunca Amerika'da plakaları tek numarayla biten araç sahipleri ancak ayın tek günlerinde, çift numaralı plakalı araçlarda çift günlerde benzin alabildi.
- Yine Amerika'da petrol tasarrufu için otobanlarda hız sınırı getirilmiş, gün ışığından daha fazla yararlanma uygulaması başlamıştı.

- Ambargo sonucu yükselen petrol fiyatları, petrol ihraç eden ülkelerin kasasını doldurdu. 1974 yılında dünyadaki en zengin 15 şirketin 7'si petrol şirketi idi.
- Ambargoyla yıllarca Batılı devletlerin kontrolündeki petrol gelirleri Ortadoğu ülkelerine akmaya başladı. Bu gelirlerin büyük bir kısmı silahlanmaya gitti.
- New York Borsası ambargo sonucu 97 milyar dolar değer kaybetti.
- Hollanda tamamen ambargo altındayken, ABD'ye askerî üslerini operasyon için kullandırmayan İngiltere ve Fransa petrolünü kesintisiz şekilde almaya devam etti.

Aynı günlerde Türkiye'de...

1973 genel seçimleri ülkenin tek gndemiydi. 14 Ekim'de yapılan seçimlerden Bülent Ecevit liderliğindeki CHP birinci parti olarak çıkarken, Süleyman Demirel'in Adalet Partisi ikincilikle yetiniyordu. 16 Ekim'de gazetelere konuşan Ecevit, "Hükümet kurarken taviz vermem, koalisyon ihtimal dışı değil" derken, İstanbullular, 'Gizli Savaş' isimli 3. sınıf bir casus filmi için sinemaların önünde kuyruk oluyordu. *Milliyet*'in yaptığı ankette Fenerbahçe'nin Türkiye'nin en çok taraftara sahip olan takımı olduğu anlaşılmıştı. 'Parti kursa, oy veriz' diyordu bazı taraftarlar. lke 1971 muhtırasının yaralarını sarmaya çalışıyordu...

İki cuntayı devirip,  ülkeyi derinden sarsan savaş

Türkiye Kıbrıs'a asker çıkarıyor

20 Temmuz 1974

*“Biz aslında savaş Çin değil, barış Çin, yalnız
Türklere
değil, Rumlara da barış getirmek Çin Ada’ya
gidiyoruz.
Türkiye’nin Kıbrıs’ta barış, kardeşlik ve özgürlük
Çin
giriştiği harek t, bu sabah erken saatlerde
başlamıştır...”*
Bülent Ecevit
(Başbakan/1974)

Kıbrıs... Türkiye’nin yavru vatani... Kimilerine göreyse sırtındaki kambur... Tabii bu tartışılır. Tartışılmayacak tek şey, kambur ya da yavru ne olursa olsun, Kıbrıs’ı çıkmamak üzere gündemimize sokanın Kıbrıs Barış Harekatı olduğu gerçeği... şimdi gelin, Türkiye Cumhuriyeti’nin bu en karışık dış sorununu anlamak Çin uzun bir yolculuğa çıkalım...

Osmanlı İmparatorluğu 1571’de Kıbrıs’ı aldı. 1877’de Osmanlı-Rus Savaşı patladı. İngiltere, Kıbrıs’ın yönetimini geçici olarak üstlenmek kaydıyla Osmanlı’ya yardım etti. 1914’te Osmanlı’nın İngiltere’nin karşısında Birinci Dünya Savaşı’na girmesi  zerine İngiltere 5 Kasım 1914’te Kıbrıs’ı ilhak etti. Bunun ardından Kıbrıs, Rum  etecilerin bağımsızlık ve ardından da Yunanistan’la birleşme Çin İngilizlerle çatışmaya başlayacağı 1950’li yılların ortasına dek derin bir uykuya daldı...

Sömürgecilik  ağı kapanıyordu ve dünyanın en büyük sömürge imparatorluğunun sahibi olan İngilizler, 1950’lerin sonlarına doğru Akdeniz’deki en büyük sömürgeleri Kıbrıs’tan çekilme zamanı geldiğine karar vermişlerdi. Tıpkı Filistin’de olduğu gibi, Kıbrıs’ta da kendilerinden kurtulmak isteyen bağımsızlık yanlısı çetelerle boğuşmaktan bıkmışlardı. Adadaki Türklerden dolayı Türkiye’nin, Rumlardan dolayı Yunanistan’ın

ve adanın fiil sahibi olması nedeniyle İngiltere'nin bir araya gelip bir çözüm bulmasına karar verildi. Sonuç olarak, tarafların Londra ve Zürih'teki görüşmeleriyle şekillenen *Londra-Zürih Anlaşmaları* sonucu, Rumların çoğunlukta Trklerinse azınlıkta olduğu Kıbrıs Cumhuriyeti 1960'da tarih sahnesine ıktı. İlk devlet başkanı, Kıbrıs Rumlarının lideri Başpiskopos Makarios, yardımcısıysa Kıbrıs Türklerinin lideri Doktor Fazıl Küçük olmuştu. İngiltere, adada birkaç kalıcı askeri s kurarak ortadan çekildi. Her üç ülke de söz konusu anlaşmalara göre garantörlük sıfatını kazandı. *Diğer bir deyişle, antlaşmalara aykırı bir durum olması durumunda müdahale edebileceklerdi...*

Kıbrıs'ta her zaman adanın Yunanistan'a bağlanmasını (Enosis) isteyen milliyetçi bir damar olmuştu. Bu damarın harekete geçmesiyle 1960'ların başından itibaren Rumlarla Türkler arasındaki gerginlik çatışmaya dnştu. 1963'te Rumların iki Türk' öldürmesiyle ilk kan döküldü. Rum tarafı silahlanmaya başladı. Türk tarafı da 1950'lerin sonundan itibaren Türk Mukavemet Teşkilatı adı altında kendini müdafa yoluna gitti. Teşkilatın başındaki isim, ilerleyen yıllarda Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Sorunu'yla zdeşecek biriydi: *Rauf Denktaş*.

Kendilerini hedef alan saldırılar zerine Türkler Kıbrıs Cumhuriyeti'nden çekildi. Başbakan İsmet İnönü, 2 Haziran 1964'te Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale edeceğini açıkladı. Bir anda arşı karıştı. Zira devir Soğuk Savaş devriydi ve hiçbir gelişme Amerika-Rusya denkleminin dışında değerlendirilemezdi. Amerika topa girdi. Başkan Lyndon Johnson, İsmet İnönü'ye Türk tarihine 'Johnson Mektubu' olarak girecek ağır bir mesaj yolladı. Johnson, kabaca *"İki NATO lkesinin (Türkiye-Yunanistan) savaşmasını kabul edemeyiz. Böyle olursa Sovyetler size saldırabilir, o zaman da biz sizi korur muyuz, bilemem. Ola ki saldırdınız, Amerikan silahlarını kesinlikle kullanamazsınız!"* diyor, özetle aba altından sopa gösteriyordu. Mektup Türkiye'deki hamasi damarı

kabartıp, İsmet Paşa'ya tarihe geçen *"Yeni bir dünya kurulur, Türkiye de orada yerini alır"* sözlerini söyletse de, istediği sonucu almıştı. *Türkiye adaya müdahale edemedi.*

İrili ufaklı toplumsal çatışmalarla geçen yılların ardından 1967'de kriz bir kez daha tırmandı. Zira uzun zamandır zayıf koalisyon hükümetleriyle yönetilen ve istikrarsızlığın kol gezdiği komşu Yunanistan'da bu durumu fırsat bilen bir grup sağcı albay, solcu hükümete karşı darbe yapıp yönetime el koymuştu. Cunta, daha ilk günden itibaren Enosis'i gerçekleştirme niyetinde olduğunu saklamadı. Tek farkla; bunu silahla değil, diplomasi yoluyla, tatlı tatlı, Türkiye'yi ikna ederek yapacaklardı. Başbakan Demirel, Enosis'i ima eden her türlü teklifi elinin tersiyle itti.

Kasım 1967'de silahlı Rum çetelerinin Türk köylerine yönelik imha hareketlerine girişmesi, tansiyonu yeniden yükseltti. Bu arada Kıbrıs doğumlu Yunan Albay Georgios Grivas, yıllar sonra adaya dönmüştü. Rum Millî Muhafız Kuvvetleri'ni ve çetecileri Türklere karşı örgütleme işini üstlendiği gibi, Yunanistan tarafından adaya gönderilen Yunan birliği de kendisine bağlanmıştı. İngiliz sömürge yönetimine karşı bağımsızlık ve ardından da adanın Yunanistan'a bağlanması için mücadele eden EOKA'nın (Kıbrıs Savaşçıları Millî Cephesi) üst düzey yöneticilerinden olan Grivas, Yunanistan'da neredeyse ulusal kahramandı. Böylesi kritik bir dönemde adaya dönmüş olması hayra alamet değildi. *Yunanlar Enosis konusunda ciddi görünüyordu.*

Hem Türk köylerine saldırı hem de Grivas faktörü Türkiye'yi harekete geçirdi. İskenderun'da büyük bir çıkarma birliği hazırlandı. Türk donanması da İskenderun'da toplandı. Hükümet 17 Kasım'da adaya çıkarma yapma kararını dünyaya ilan etti. Tetiği çekmemek için şartlarını ileri sürdü: *"Grivas'ı adadan uzaklaştırın ve 1964'ten beri yığılmış bulunan 12 bin kişilik Yunan*

askerini adadan çekin!"

Türkiye'nin tavizsiz duruşu sonuç verdi. Amerika ve BM'nin devreye girmesiyle Yunanistan geri adım attı; Grivas ve askerler Yunanistan'a çekildi. Krizin geçici olarak sönmesinin ardından müzakere maratonu yine başladı. Diplomasi trafiği, adadaki tüm manzarayı değiştirecek o güne dek devam edecekti.

Takvimler 1974 yılını gösterirken cunta idaresindeki Yunanistan kör topal sivil idareye geçmeye çalışıyordu. Ülkedeki monarşiyi tasviye eden ve yeni rejimi pekiştirmek isteyen cunta, kamuoyunu fişeklemek için bir kumar oynadı. Kıbrıs'taki milliyetçilere destek vererek darbe yaptırdı. Zira eski bir Enosis taraftarı olan ve ancak bu ideolojisinden vazgeçtiğini ve bağımsız Kıbrıs fikrini benimsediğini deklare ettikten sonra devlet başkanlığına yeşil ışık yakılan Makarios, Atina'daki albayların maceracı fikirlerine mesafeli duruyordu.

Enosis'i lanetleyen Makarios'u deviren Nikos Sampson liderliğindeki darbeciler, Yunanistan'la birleşmek için düğmeye bastı. Sampson da eski EOKA'cılardandı. Hem Yunanistan'daki hem de adadaki darbeciler kumar oynamış, rest çekmişlerdi ama birisi bu resti görecekti: *Türkiye*.

Kıbrıs'taki toplumlararası çatışmaları sona erdirmek için uzun zamandır devam eden görüşmeler sonuç vermediği gibi, bir de üstüne üstlük Enosisçilerin darbe yapması Türkiye'nin sabrını taşırmıştı.

Başbakan Bülent Ecevit, sorunu görüşmek üzere bulunduğu Londra'dan düğmeye bastı. Koalisyon ortağı ve Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan saldırı kararını ilettili ve 20 Temmuz 1974 sabahı binlerce Türk komandosu gökyüzünden Kıbrıs'a yağmaya başladı. *Her üç ülkeyi de derinden sarsacak Kıbrıs Barış Harekatı böylece başlamıştı...*

Kıbrıs Barış Harekâtı, hareket sırasında Kocatepe muhribi dost ateşi sonucu Türk jetleri tarafından batırılrsa ve 54 Türk denizcisi şehit olsa da, Türk Ordusu'nun ezici zaferiyle sonuçlanmıştı. Lakin hareket sonrası gelişmeler, Türkiye'yi uzun süreli bir sorun yumağıyla baş başa bırakacaktı.

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Türk tarafı, Nikos Sampson liderliğindeki darbe hükümeti devrilene dek operasyona son vermeyeceğini ilan etmişti. Sadece Kıbrıs'taki değil, Yunanistan'daki darbeciler de devrildi. Bir bakıma Türk harekâtı, hem Kıbrıs'ı hem de Yunanistan'ı darbecilerden kurtarmış, her iki tarafın da demokrasiye yürümesinin yolunu açmıştı!

Bundan dolayı hareketin başında Türkiye'nin garantör

sıfatıyla adaya asker çıkarması dünya kamuoyunun büyük bir kısmı tarafından sempatiyle karşılandı. Makarios bile, adadan kaçmak zorunda kaldıktan sonra BM'de yaptığı konuşmada, kendisine karşı yapılan darbeyi '*Yunanistan'ın adayı işgali*' olarak nitelemişti. Amerikan Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın girişimleriyle adanın geleceği için görüşmeler başlaması koşuluyla taraflar 23 Temmuz'da ateşkes ilan etti. Aynı gün Yunanistan'da sivil Karamanlis hükümeti görevi devraldı. Rum kesiminde de Glafcos Klerides, Makarios'un yokluğunda başkanlığı üstlendi. Türk, Yunan ve İngiliz dışişleri bakanları 25 Temmuz'da Cenevre'de çözüm için bir araya geldi. 27 Temmuz'da kesin ateşkes imzalandı. 30 Temmuz'da taraflar '*Türk askerinin adadan ancak ve ancak tüm tarafların kabul edeceği adil ve kalıcı bir çözüm bulunması koşuluyla çekileceğini*' kabul ederek, I. Cenevre Konferansı'nı tamamladı. 8 Ağustos'ta taraflar ikinci kez Cenevre'de toplandı. 9 Ağustos'ta Türk tarafı, yeni bir anayasa yapılması, federasyona gidilmesi ve Türklere güvence verilmesi taleplerinde bulundu. Yunanistan'sa 1960 Anayasası ile kurulan düzene dönülmesini istiyordu. Türkiye'nin talepleri, hareket öncesi '*Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bütünlüğü ve bağımsızlığının korunması*' şeklindeki çizgisinden sapma olarak değerlendirilmeye başlandı. Rum ve Yunan tarafı, Türk tarafının 13 Ağustos'ta sunduğu çift kontrollü idare ve federal sistemi içeren iki ayrı planı incelemek için 36-48 saat süre istedi. Türkiye Rumların zamana oynadığını ve adadaki askerlerinin can güvenliğini öne sürerek, hemen cevap verilmesinde ısrarcı oldu. İngiliz ve Amerikalılar Türklerin bu ani cevap ısrarının mantıksız olduğunu söyledi. Beşli görüşmeler çöktü. Bunun üzerine Türkiye ikinci hareket için düğmeye bastı. Cenevre'de müzakereleri yürüten Dışişleri Bakanı Turan Güneş'in "*Ayşe tatile çıksın*" şeklindeki o meşhur şifreli mesajıyla Türk ordusu 14 Ağustos sabahından itibaren ada üzerinde tekrar ilerlemeye başladı. *İkinci harekatı sonrasında*

ortaya çıkan tabloya göre Kıbrıs ikiye bölnmşti. Adanın Lefke-Lefkoşe-Magosa hattının kuzeyindeki yüzde 38'lik bir kesimi Türklerin kontrolüne geçti. İşte dünya kamuoyunun Türkiye'nin yanından karşısına geçmesi de bu ikinci operasyon sonucu gerçekteşti. Türkiye bir anda 'garantör' pozisyonundan 'işgalci' konumuna dşmşti. Dünya kamuoyunun büyük bir bölümü ve BM, birinci hareketi garantörlük ve çözüm arama istikametinde değerlendirirse de, ikincisini toprak kazanımı ve yeni bir düzen empoze etme gayreti olarak yorumlayacaktı. O andan itibaren tarih adeta dondu. İkinci hareketin ardından oluşan tablo, adanın değişmez gerçegi haline geldi ve durum tam anlamıyla kilitlendi. 1975'te Türk tarafı kendi yoluna gitmeye karar verdi ve Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulduğunu ilan etti. Rauf Denктаř federe devletin lideri oldu. Bundan sekiz yıl sonra federe devletin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) adıyla bağımsızlığını ilan etmesiyle, Kıbrıs Sorunu daha da içinden çıkılmaz bir hale geldi. O günden bu yana bu devleti Türkiye'den başka tanıyan kimse olmadı...

Tüm bu gelişmeler yaşanırken merkezi New York olan ve onlarca yıla yayılan uzun soluklu müzakere trafiği hiç hız kesmedi. *Kıbrıs Sorunu, adeta çözüm üretememe konusunda Filistin Sorunu'yla yarışacaktı.* Arpa boyu yol alınamasa da bu görüşmeler Birleşmiş Milletler'in adayı tekrar birleştirmeyi hedefleyen Annan Planı'nın 2004'te hem Türk hem de Rum kesiminde referanduma sunulmasına dek devam etti. Yıllarca işi yokuşa sürmekle itham edilen Türk tarafı plana evet derken, Rumlar ezici bir çoğunlukla hayır dedi ve adadaki bölünme resmen mühürlenmiş oldu. Bununla da bitmedi; aynı yıl AB, Rum tarafını, Kıbrıs Cumhuriyeti kimliği ve tüm adayı temsil ettiği kabulüyle AB'ye tam ye yaptı. Üstelik bunca yılın sonunda ortaya şylesi acayip bir durum ıktı: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti adıyla kimsenin tanımadığı bir ülke var. Dış dünyadan izole edilmiş şekilde yaşıyor. Ambargo altında... Kıbrıs politikası, Türk

hkmetlerinin hem iç hem de dış siyasetlerinin üzerinde demoklesin kılıcı gibi sallanıp duruyor.

BM, Rumlar, Avrupa Birliği ve Amerika, Türkiye'nin Kıbrıs'taki varlığını, bazen dobra dobra bazense kibar şekilde, 'işgalci g' olarak tanımlıyor. Buna mukabil Türkiye, adadaki varlığını Londra-Zürih antlaşmalarıyla izah ediyor. Buna karşın bu çevreler Türkiye'nin ikinci harekata girişerek 'sorun çözme' sınırını ihlal edip toprak kazanmaya giriştiğini ve bu durumun otomatikman söz konusu garantörlük antlaşmalarını devre dışı bıraktığını savunuyor. Türkiye'ye resmî olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tanımıyor. AB'ye 'Resmen AB yesi bir ülkeyi nasıl tanımazsın' diyerek, Türkiye'nin AB ile üyelik müzakerelerinde zorluk çıkartıyor.

Özetle, neredeyse 50 yıllık mazisi olan, Türkiye'nin adaya asker çıkarmasıyla zirve yapan ve bugün Türkiye, Yunanistan, Amerika, İngiltere, BM, AB, Kıbrıs Rum Kesimi ve KKTC'nin bir parçası olduğu Kıbrıs Sorunu, dünyanın en kadim siyasi meselelerinden biri olmaya devam ediyor...

Akılda kalanlar

- Kıbrıs Barış Harekatı'nın bilançosu 13 Ocak 1975'te kamuoyuna açıklandı. Buna göre 38 subay, 36 astsubay ve 409 er şehit olmuştu. Yunan-Rum tarafının da benzer sayıda kaybı olduğu sanılıyor. Buna karşın taraflar birbirlerinin kayıp sayısını yüksek göstermeye gayret ediyor.
- "Ayşe Tatile ıksın", Turan Güneş ile Ecevit arasında kararlaştırılan ve antlaşmanın mümkün olmadığı anlamına gelen parolaydı. 'Ayşe', Turan Güneş'in kızının adıydı.

- Resm  belgelere göre; 1963-1974 arasında gerek Türk gerekse Rum tarafında işlenen faili meçhul cinayetlere kurban gidenlerin ve cesetleri arananların toplam sayısı 1842. Bunlardan 1340'ı Kıbrışlı Rum, 502'si de Kıbrışlı Türk. Kayıplar konusu halen Kıbrıs müzakerelerinin en kritik parçalarından biri olmayı sürdürüyor.
- Harekat sonucu adadaki demografi altüst oldu. 160 bin Kıbrışlı Rum güneye, 50 bin dolayındaki Türk de kuzeye kaçmak zorunda kaldı. Geride bıraktıkları malların mülkiyet sorunu, şu an Türkiye-Yunanistan-Kıbrıs ilişkilerinde gündem oluşturmaya devam ediyor.
- Costas Grivas, Türk  ıkartmasından önce, 1974 şubatı'nda öldü. Makarios'u devirerek bir hafta kadar Kıbrıs devlet başkanlığını üstlenen Sampson, Türk harekatından sonra gözden düştü. Darbecilik suçundan 6 yıl Yunanistan'da hapis yattı. Hayatının büyük bir kısmını Fransa'da geçirdikten sonra 2001'de Kıbrıs'ta öldü.
- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Devlet Başkanı Makarios, EOKA'cılarının darbesinden sonra kaçtığı İngiltere'de bir süre kaldıktan sonra tekrar adaya döndü ve iki tarafı birleştirme çabalarına devam etti. 1975'te öldü.
- Yunan-Rum dünyasının dünya siyasetine kazandırdığı en başarılı liderlerden olan Glafcos Clerides, iki kez (1974'te kısa bir süre ve 1993-2003 arasında) devlet başkanlığı görevini yürüttü. Kıbrıs'ı AB  yesi yapınca büyük prestij kazandı ama Annan Planı'na verdiği destekle gözden düştü.
- Kıbrıs'a asker çıkarma kararını vererek halk arasında

- ‘Kıbrıs Fatihı’ olarak anılmaya başlanan Ecevit, 2000’li yıllara dek aktif siyaset yaptı ve 2006 yılında vefat etti.
- 1983-2005 yılları arasında KKTC Cumhurbaşkanlığı yapan Rauf Denктаş, kariyerinin büyük bir bölümünde iki toplumlu çözümü savundu ve Annan Planı’na karşı çıktı. KKTC’nin ya bağımsız olması ya da Türkiye’ye bağlanması gerektiğini savunan Denктаş, halen Kıbrıs ve Türkiye’de yaşamını sürdürüyor.
 - Albaylar cuntasına gelince... Tüm sorumluları 1975’te tutuklanarak, vatana ihanet ve ayaklanma suçlarıyla yargılandı. Bir kısmı idam cezası alsa da, cezaların hepsi ömür boyu hapse çevrildi. Bir kısmı hapiste öldü. Hayatta kalanlarıysa halen hapiste ölmeyi bekliyor.

Dünyanın en güçlü adamı çaresizce köşeye sıkıştı

Watergate Skandalı Nixon’ı istifa ettiriyor

8 Ağustos 1974

“Hepimizin bir şekilde rol aldığı bir Amerikan trajedisi.”

ABD Başkanı Gerald R. Ford

Amerikan halkı nefesini tutmuş, televizyonlarının başına geçmişti. Epeydir ülke gündemini esir alan ve Amerikan başkanını hukuk sistemiyle köşe kapmaca oynamaya iten Watergate Skandalı zirve noktasına ulaşmıştı. Başkan Nixon canlı yayına çıktı ve istifa ettiğini açıkladı. Skandaldaki rolünün netleşmesi üzerine hakkında başlatılan azil sürecinden dolayı nihayet hem halktan hem de kongreden gelen baskılara boyun

eğmiş ve Beyaz Saray'dan ayrılmaya razı olmuştu. Tarihte ilk kez bir Amerikan başkanı istifa ediyordu.

“Böyle yaparak...” dedi Nixon, Oval Ofis'ten yapılan yayında, *“Amerika’da acilen ihtiyaç duyulan iyileşme sürecinin başlamasını sağlayacağımı ümit ediyorum.”* Amerika'nın 37. başkanı bir sonraki gün istifasını verdi. Ailesiyle Beyaz Saray'ın bahçesinde kendisini bekleyen helikoptere binmeden evvel elini gayet artistik bir şekilde kaldırarak zafer işareti çaktı. Gizemli ve bir o kadar da alaycı bir bakış fırlatmayı da ihmal etmemişti. Helikopter Washington Anıtı üzerinde süzülürken bir sonraki başkan Gerald Ford yemin etmekle meşguldü. Yeminin ardından yaptığı ilk açıklamada, *“Değerli vatandaşlarım uzun süredir devam eden ulusal kâbusumuz sona erdi”* diyecek ve yetkisini kullanarak Nixon'ı görev başındayken işlediği her türlü suçtan dolayı affettiğini açıklayacaktı. Dediğine göre böyle yaparak Watergate'ten dolayı parçalanmış ulusal bilinci tekrar toplamak istemişti.

Peki, bu noktaya nasıl gelinmişti? 17 Haziran 1972'de, aralarında Nixon'ı yeniden seçtirme komitesinin güvenlik koordinatörünün de bulunduğu beş kişi, Washington DC'deki Watergate binasında bulunan Demokrat Parti ofisine yasadışı yollardan girmek ve telefon dinlemesi yapmak suçlamasıyla tutuklanmıştı. Bir süre sonra iki Beyaz Saray görevlisinin daha işin içinde olduğu anlaşıldı. Nixon yönetimi ısrarla olayla ilişkisi olmadığını söylüyordu. Lakin ülkede gazeteciler vardı. Meydan boş değildi. *Washington Post*'un bu olayı takip etmeleriyle dünya çapında şöhrete kavuşacak olan muhabirleri Carl Bernstein ve Bob Woodward, olayın sanıldığından da yüksek mevkilere uzandığını ortaya çıkartıp meydanı salladı.

Mayıs 1973'te senato da skandalı deşmeye başladı. Bir hafta sonra Harvard'dan hukuk profesörü Archibald Cox, Watergate

savcısı olarak işbaşı yaptı. Senato oturumları esnasında Beyaz Saray eski hukuk danışmanı John Dean, Watergate'teki 'Ofis ziyaretinin', Beyaz Saray danışmanları John Ehrlichman ve H.R. Haldeman'ın bilgisi dâhilinde, eski başsavcı John Mitchell tarafından onaylandığına dair ifade verdi. *Ama asıl bombayı Başkan Nixon'ın olan bitenden haberdar olduğunu söyleyerek patlattı.* Amerikalılar ve tabii ki tüm dünya olan biteni bir cinayet soruşturması filmini izler gibi heyecanla takip ediyordu. Bu arada Cox ve adamları, Nixon'ın adamları tarafından siyasi şantaj yapıldığına, binlerce kişinin telefonlarının usulsüz şekilde dinlenildiğine ve Cumhuriyetçi Parti'ye bağış yapılması karşılığında siyasi rüşvetler verildiğine dair kuvvetli deliller bulmuşlardı. *Skandalın başından itibaren havaya bakıp ısıklık çalan Nixon terlemeye başladı.*

Temmuz ayında senatodaki oturumlar esnasında, skandalla ilgili olarak Nixon'la adamları arasında yapılan telefon konuşmalarının dökümünden ibaret olan ve Watergate kayıtları olarak bilinen bantların varlığı kabul edildi. Uzun süreli inkâr işe yaramamıştı. Cox, mahkeme emriyle bantların yollanmasını istedi. Üç ay gecikmeyle bantlar geldi ama kuşa çevrilmiş olarak. Cox, bantların tamamının gönderilmesini isteyince Nixon onu görevden aldı. Bu bardağı taşıran son damla ve aynı zamanda suçun da kabulü oluyordu. Cox'un yerine gelen özel savcı Leon Jaworski, suçlamaları Mitchell ve Dean'in de aralarında bulunduğu düşük rütbeli Beyaz Saray çalışanlarına yıkmaya çalıştı. Ama iş işten geçmiş, Nixon yaptıklarıyla kendi ayağına kurşun sıkmıştı. Halkın güvenini hızla kaybetti. 1974 Temmuz ayının sonunda kongre, adalete engel olma, başkanlık yetkilerini kötüye kullanma ve azil sürecini engellemeye çalışma suçlamalarıyla Nixon'ın azledilmesi için düğmeye bastı. 30 Temmuz'da Yüksek Mahkeme'nin de baskısıyla Nixon nihayet bantları yolladı. 5 Ağustos'ta bantların dökümü yayımlandı. Buna

göre konuşmaların birinde Nixon açık açık Haldeman'a Watergate soruşturmasının durdurulması için FBI'n devreye sokulması emrini veriyordu. Nihayet takke düşmüş, kel görünmüştü. Nixon,  gün sonra istifa etti. *ABD başkanı dahi olsa adaletten kaamamıştı...*

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Seçim kampanyalarının finansmanına sıkı düzenlemeler getirildi. Kilit konumdaki kamu görevlilerinin maddi durumları ile ilgili beyan zorunluluğunun sınırları genişletildi. Watergate'in ardından medya, politikacıların faaliyetlerinin haberleştirilmesinde daha saldırgan bir tutum takınmaya başladı. Daha önce olsa iki satırda geiştirilecek haberler, manşetlere taşınır oldu.

Skandala ismini veren 'Watergate' de, bir terim olarak, benzer gelişmeleri tanımlamak, kıyaslamak ya da hadisenin ciddiyetini vurgulamak için politik literatüre yerleşti.

Akılda kalanlar

- Başkan Nixon'ın yalan söylemesini affetmeyen seçmen, istifanın hemen ardından gerçekleşen seçimlerde Cumhuriyeti Parti'yi dümdüz etti.
- Skandalı ortaya çıkaran ve Nixon'ı istifa etmek zorunda bırakan Carl Bernstein ve Bob Woodward, bu haberleriyle Pulitzer kazanıp efsane olurken, *Washington Post* da Amerika'nın en itibarlı gazetesi haline geldi.
- Bernstein ve Woodward, kendilerine tyo veren kaynağın ismini hayatta olduğu sürece açıklayacaklarını söylemişti. 2005'te 'Derin Gırtlak'

olarak anılan kaynağın Amerikan Federal Soruşturma Bürosu FBI'ın eski başkan yardımcılarında Mark Felt olduğu ortaya çıktı. Felt kendi kendini deşifre etti.

- Woodward ve Bernstein'ın Watergate dosyası, 1974'te 'All The President's Men' (Başkan'ın Bütün Adamları) ismiyle kitap, 1976'da da aynı isimle film oldu. Gazetecileri Robert Redford ve Dustin Hoffman canlandırdı.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Türkiye, o günlerde Cumhuriyet'in ilanından sonraki ilk savaşına; Kıbrıs Barış Harekatı'na kilitlenmişti. 20 Temmuz'da başlayan hareket olanca hızıyla devam ediyor, Girne'nin batısında kalan Karava ve Lapta'da Türk askerleriyle Rum birlikleri arasında şiddetli çarpışmalar yaşanıyordu. Diplomatik görüşmeler olanca hızıyla devam ediyordu. Türk tarafı Cenevre'deki görüşmelerinde 'iki ayrı yönetim' tezini savunuyordu. Başbakan Ecevit'e göre, "Geçirdiğimiz bunca tecrübelerden sonra başka türlü bizim Kıbrıs Türklerini güvence altında sayma olanağımız yok"tu. Aynı günlerde Maliye Bakanı Deniz Baykal, İslam Kalkınma Bankası'nın kurulmasıyla ilgili çalışmalara katılmak üzere Cidde'ye gitmişti.

Amerika ilk kez yenilgiyi tadıyor

Saygon düşüyor, Vietnam Savaşı bitiyor

30 Nisan 1975

"Savaş kaybeden ilk Amerikan başkanı olmayacağım"

Richard Nixon
(Ekim 1969)

Vietnam Barış Antlaşması'nın imzalanmasından iki ay sonra, son Amerikan muharip birliği, Kuzey Vietnam'da tutulan Amerikalı savaş esirlerinin de serbest bırakılmasıyla Vietnam'dan ayrıldı. Amerika'nın sekiz yıllık Vietnam Savaşı macerası sona ermişti. Yenilmez Amerikan ordusunun burnunun srtldğ o gün, Güney Vietnam'ın başkenti Saygon'daki binlerce Amerikan yanlısı Güney Vietnamlı ve Amerikalı personel, bir an evvel kendilerini tahliye etmeye alışan Amerikan helikopterlerine kapağı atmak için birbirini çiğniyordu...

Vietnam ormanları Amerikan askerlerine mezar olmuştu. Geride kalanlar arkalarına bakmadan bulabildikleri ne varsa ülkeden kaçmaya çalışırken, Amerika uzun sürecek bir sendromla; Vietnam Sendromu'yla tanışıyordu...

Dünyanın ideolojik ve kısmen de fiziki olarak komünist Sovyetlerle kapitalist Amerika arasında paylaşıldığı yıllardı. 1961'de, neredeyse 20 yıldır süren dolaylı askerî yardımların ardından Amerikan Başkanı John F. Kennedy, güneyin pasif rejimini komünist Kuzey Vietnam'a karşı cesaretlendirmek için ilk büyük Amerikan askerî personel grubunu yollamıştı. Amerikan yönetiminin komünizmin Güney Asya'da yayılmasına tahammülü yoktu. Ortaya attıkları *Domino Teorisi* gereği, Güney Vietnam'ın düşmesiyle tüm Güney Asya'nın kızılların eline

gececeğine inanıyorlardı. Üç yıl sonra, Güney Vietnam hükümetinin elinden bir şey gelmediğini fark eden dönemin Amerikan Başkanı Lyndon B. Johnson, Kuzey Vietnam devriye botlarının Tonkin Körfezi'nde seyretmekte olan Amerikan savaş gemisi 'Maddox'a ateş açmış olmalarını gerekçe göstererek, Kuzey Vietnam'a dönük sınırlı hava bombardımanına yeşil ışık yaktı. Kongre de kara birliklerinin kullanılmasını onaylamıştı. Böylelikle Amerika Vietnam'da sıcak savaşa girmiş oldu. 1965'te artan Kuzey Vietnam saldırıları Başkan Johnson'ı iki seçenekle baş başa bıraktı: *Ya daha çok saldıracaklar ya da geri ekileceklerdi.* Johnson ilkini seti. Bölgedeki asker sayısı bir anda 300 bini geçerken, Amerikan hava kuvvetleri Kuzey Vietnam'a yönelik tarihin en büyük hava bombardımanını başlattı. Takip eden birkaç yıl içinde Amerika, bölgedeki savaşa gırtladına kadar batarken, hem askerî kayıpları dayanılmaz ölçülerde arttı, hem de My Lai'deki sivil katliamı gibi savaş sularına bulaştı. Sonuçta Amerikan kamuoyu bu savaşa karşı tavır aldı. 1968'de komünistlerin Tet Offensive saldırısı, Amerikalıların savaşı çabucak bitirme hevesini kursaklarında bırakırken, Amerikan kamuoyunu Beyaz Saray'a karşı daha da biletti. Buna karşılık Başkan Johnson ikinci kez aday olmayacağını açıkladı ve halkın savaştan dolayı ikiye bölünmesinin sorumluluğunu üstlenerek barış görüşmelerini başlattı. 1969 baharında Amerika'daki savaş karşıtı gösteriler ayyuka çıkmış, Amerika'nın Vietnam'daki askerî varlığı 550 bin kişiyi bulmuştu. Başkan Richard Nixon, geri çekilme işlemine başlatsa da bombardımanı arttırdı. Amerikan birliklerinin çekilmesi 1970'lerde de devam etti. Buna karşın Başkan Nixon hava ve kara operasyonlarını Kamboçya ve Laos ilerine doğru genişletti. Bu lkelerden Vietnam'a gelen desteği kesmek istediğini söylüyordu. İşe yaramayan bu girişimler savaş karşıtlarını fkeliendirmekle kalacaktı. Nihayetinde 1973 Ocak'ında taraflar Paris'te savaşı bitiren antlaşmaya imza attılar. Amerika'nın

Vietnam macerası sona ermişti. Ya da en azından herkes öyle sanıyordu. Nitekim komünistler antlaşma şartlarını delik deşik etmekte gecikmedi. 1974 başlarında savaş daha da şiddetli halde yeniden patlak verdi. Yıl sonuna kadar 80 bin dolayında Güney Vietnamlı hayatını kaybetmişti. Komünist Kuzeyliler, ortalığı hallaç pamuğu gibi atıyordu. Üstün hava gücüne sahip Amerikan ordusu, Vietnam ormanlarında Kuzeyli savaşçılara (*Vietkong*) dış geçiremiyordu. *Dünyanın süper gücü, Ay'a adam indiren Amerika, adeta Kuzey Vietnamlıların kum torbası olmuştur.*

30 Nisan 1975'te halen Güney Vietnam'da bulunan son Amerikalılar da, başkent Saygon komünistlerin eline geçtiği saatlerde havadan tahliye edildiler. Tahliye ne demek, arkalarına bakmadan kaçmışlardı adeta! Dünya kamuoyu birbirini ezerek helikopterlere binmeye çalışan Amerikalıların çaresizliğine şahit oluyordu. Kuzey Vietnamlı Komutan Bui Tin, aynı gün Güneylilerin teslim bayrağını çekmesini kabulünde şöyle diyecekti: *"Korkmanızı gerektirecek bir durum yok. Vietnamlılar için kazanan ya da kaybeden söz konusu değil. Tek kaybeden Amerikalılar."*

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Saygon'un düştüğü haberi, *"Kan dökülmesini önlemek için iktidarı devrediyoruz"* diyen Güney Vietnam Devlet Başkanı General Duong Van Minh tarafından ilan edilmişti. Kuzey Vietnam ordusunun Saygon'a girmesiyle şehrin adı değiştirildi ve birkaç yıl önce ölen devrimci lider Ho Chi Minh'in adı verildi. *Her iki Vietnam günümüzde de süren komünist tek parti rejimi altında birleşti.*

Kurulduğundan bu yana sürekli savaş halinde olan Amerika, her ne kadar kendisi bunu böyle yorumlamasa da, ilk kez bir savaşta yeniliyordu. Bu durum Amerikan ortak bilincinde derin bir yara açtı; Amerikalılar, en azından I. Körfez Savaşı'na dek süren

ve ‘*kara savaşlarından çekinme*’ şeklinde özetlenebilecek bir ruh haline girdi. Bu durum tarihe *Vietnam Sendromu* olarak geçti. Bu savaşın ardından Amerikan dış politikası, ulusların kendi kaderlerine kendilerinin karar vermesi düşüncesi istikametinde şekillendi; müdahalecilik fikri cazibesini kaybetti. Bunda Vietnam’ın TV’lerden izlenebilen ilk savaş olmasının da payı büyüktü. Medyanın kamu deneticiliği yönü bu savaşın ardından daha da güçlendi. Amerikalı gazetecilerin Amerikalı askerlerin işlediği savaş suçlarını ortaya çıkarması basının saygınlığını arttırırken, ‘savaşın kutsallığı’ şeklindeki ön kabulü de sorgulatır oldu. Pasifist hareketler hız kazandı. Vietnam gazileri, Amerikan toplumu tarafından dışlandı. Topluma intibak edemeyen bu askerler sosyal bir yara olarak hayatın tam göbeğine yerleşti. Amerikan başkanlarının yurt dışına asker yollaması, kongrenin onayına bağlandı. Savaş Amerikan ekonomisini enkaza çevirdi. Enflasyon yükseldi, yeni vergiler salındı.

Akılda kalanlar

- Vietnam Savaşı’nda 1,5 milyon dolayında Vietnamlı ve 58 bin 178 Amerikan askeri hayatını kaybetti.
- Başkan Johnson 1965’te Komünist Kuzeylilere “*Yenilmeyeceğiz, saçma sapan bir anlaşma doğrultusunda gizli ya da açık hiçbir şekilde geri çekilmeyeceğiz*” demişti. 10 yıl sonra Amerika bunların hepsini yapmak zorunda kaldı.
- Saygon’un düştüğü gün ‘Operation Frequent Wind’ adı verilen bir operasyonla şehirde bulunan bin Amerikalı ve 7 bin Amerikan yanlısı Vietnamlı, helikopterlerle 18 saat içinde açığındaki uçak gemilerine taşındı. Bu tarihteki en büyük helikopter tahliyesi oldu.

- Vietnam 11 yılla Amerikan tarihinin en uzun savaşı oldu. Buna rağmen Amerika, Vietnam'a 'resmen' savaş ilan etmemişti.
- Savaşın Amerika'ya maliyeti 200 milyar dolar olarak hesaplandı.
- Vietnam Savaşı tarihin en büyük hava bombardımanlarından birine sahne oldu. Amerika bu ülkeye 7 milyon ton bomba attı. Bu, İkinci Dünya Savaşı'nda yaptığı toplam bombardımandan 3,5 kat daha fazlaydı!
- Askerlik yapmamak için Kanada'ya kaanların sayısı 72 bin dolayındaydı.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın üzerinden bir yıl geçmişti ve Kıbrıs tüm ağırlığıyla Türkiye'nin gündemine oturmuştu. Kıbrıslı Türk ve Rum liderler bitmek tükenmek bilmeyecek müzakerelerin birinde Viyana'da bir araya geliyordu. Ve yine aynı günlerde CHP lideri Bülent Ecevit Türkiye'de *"Sağ tehlikenin büyüdüğünü"* ne sürüyor, ülkede sanıldığı gibi 'dine bağlılıktan' kaynaklanan bir tehlike bulunmadığını, buna mukabil 'militan sağcılığın' tehdit olduğunu söylüyordu. Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı gecikmeyecekti: *"Ecevit anarşinin takipçisi oldu."* Liderler, 12 Eylül darbesine giden süreçte böyle atışadursun, terör ortalıkta kol geziyordu. İstanbul niversitesi'nde çıkan olaylarda 6 ğrenci tabancayla yaralanmıştı. Vietnam'ın düşmesiyle ilgili haberler Türk medyasının manşetlerini süslerken, 4 ilde daha sıkıyönetim 1 ay daha uzatılıyordu...

Amerika Ortadoğu'daki bekçisi İran'ı kaybediyor

Ayetullah Humeyni İran'a döndü

1 Şubat 1979

*“İmam Humeyni ve İran halkı büyük bir tarihî işe
imza attı.*

*Batılı ve Müslüman olmayan biri olarak, bugünün
dünyasında böylesi ruhani bir devrime imza
atmanın*

neredeyse bir mucize olduğuna inanıyorum.”

Kanadalı bilim adamı Robert Kalson

İran'ın ruhani lideri Ayetullah Humeyni, 14 yıllık sürgünün ardından 1 Şubat 1979'da İran'a muzaffer bir dönüş yaptı. Başkent Tahran sokaklarında 5 milyona yakın kişi, Şii imamın dönüşüne şahitlik edebilmek için sıraya dizilmişti. Heyecan doruktaydı. 78 yaşındaki din adamı, ülkeyi hızlı bir şekilde, tabiri caizse döverek Batılılaştırmayı hedefleyen reformlara olan muhalefetinden dolayı Şah Rıza Pehlevi tarafından 1963 yılında hapse atılmış ve ertesi yıl Türkiye üzerinden Irak'a sürgüne gönderilmişti. Sürgündeki son birkaç ayını, Ocak ayında İran Şahı'nı kaçmaya zorlayacak devrimi koordine ettiği Fransa'da, Paris yakınlarında geçirdi.

Ayetullah, Air France uçağının penceresinden kendisini alanda karşılamaya gelen 500 bin kişiyi gördüğünde gözleri dolmuştu. 50 bin kişilik polis gücü, ruhani rehberleri olarak gördükleri kişinin bir bakışını yakalamak için olduğu yerde dalgalanan kalabalığın kontrolünü bir anda kaybetti. Eller, selamlamak ve minnettarlıklarını göstermek için havaya kalkarken; Ayetullah Humeyni mavi-gri renkli Chevrolet aracıyla insan selinin arasından yavaş yavaş ilerliyordu. Şenlik daha yeni başlamıştı. Şah'ın totaliter rejiminden illallah diyen kalabalık, sevinçten

delirmiş gibiydi. Tünelin ucunda ışık görünmüştü. Coşku seli, Humeyni'nin 250 bin kişiye seslendiği ve bir bakıma şahlık rejiminin ipini çektiği, kentin 12 mil güneyindeki şehitler Mezarlığı'na kadar sürdü. Humeyni, görevde olan Başbakan şahpur Bahtiyar'ın hkmetine açıkça savaş ilan etmişti.

Uzun süren sürgün çilesi nihayet bitmişti. 20. yüzyılın en önemli dinî-siyasi liderlerinden olan Ayetullah Humeyni, kendisini son sürgün durağı Paris'ten getiren uçağın merdivenlerinden inmeye başladığında, İran ve tüm bölge için tarihte yeni bir sayfa açılıyordu.

“Bu insanlar şah'ın ya da başka bir rejimin düzenini geri getirmeye çalışıyorlar. Yumruklarımla bu hükümetin ağzına vuracağım. şu andan itibaren hükümeti görevlendirecek kişi benim.” diye sesleniyordu bir işaretiyle lme koşmaya hazır

görünen milyonlara. Bahtiyar'sa şöyle cevap veriyordu: "Bu tür konuşmalar konusunda endişelenmeyin. Bu Humeyni'dir. Konuşma özgürlüğü vardır; ama hareket etme özgürlüğü yoktur". *Ama yanıldığını anlaması uzun sürmeyecekti...*

Humeyni'ye bağlı devrimci birlikler güçlerini artırdıkça, hükümete karşı silahlı direniş daha da şiddetlendi. Bahtiyar iki hafta sonra başbakanlıktan istifa etti ve yerine Ayetullah'ın seçtiği Mehdi Bezirgan geçti. Humeyni, yeni rejimini bir maestro gibi Kum'daki ilahiyat fakültesinden yönlendiriyordu. Ve 1979 Nisanı'nın başında İran İslam Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti. *Artık o diarlarda hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı...*

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Humeyni'nin İran'a dönüp Amerika'nın bölgedeki bir numaralı müttefiki olan Pehlevi rejimini devirmesiyle birlikte ülkenin bölgedeki tüm parametreleri değişti. Diğer bir deyişle, Amerika'nın Ortadoğu'daki istasyonu İran'ın yerini, Amerikan çıkarlarına düşman İran almıştı. Batı bloku, dünyanın enerji deposu olan bölgedeki bu değişiklikten dolayı şok olmuştu. Saddam'ı bir şekilde İran'ın üzerine sürdüler. 8 yıl devam eden İran-İrak Savaşı her iki ülkeyi de tarumar etti. Humeyni'nin sürgünden döndüğü günden bu yana devam eden ve sıklıkla İsrail'in de bir parçası olduğu Amerika/Batı-İran husumeti, dünyanın kalbi Ortadoğu'daki tansiyonu sürekli yüksek tutuyor.

Akılda kalanlar

- Humeyni, 4 Kasım 1979'da Tahran'daki Amerikan elçiliğinin öğrenciler tarafından basılmasını açıkça destekledi. Bu olayla iki ülke arasındaki düşmanlık tavan yaptı.
- İran Şahı, ülkesinden kaçtıktan sonra sürekli ülke

değiştirdi. Hiçbir yerde doğru düzgün barınmadı ve Temmuz 1980’de Mısır’da öldü.

- Ayetullah Humeyni Haziran 1989’da hayatını kaybetti.
- Devrimin ardından Paris’e kaçan Bahtiyar, 1991’de dairesinde bıçaklanmış olarak bulundu.

Aynı günlerde Türkiye’de...

İran Humeyni’yle çalkalanırken, Türkiye 12 Eylül 1980 darbesine doğru koşar adım gidiyordu. Humeyni’nin Tahran’a ayak bağı gün, Türkiye yakın tarihin en sarsıcı siyasi cinayetlerinden biriyle çalkalanacaktı. *Milliyet* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi, suikasta kurban gitmişti. 25 Haziran’da yakalanan saldırgan Mehmet Ali Ağca, 1980’de ölüm cezasına çarptırılacak, ardından hapisten kaçarak bu kez Roma’da Papa’ya suikast düzenleyecekti.

30 yıllık düşmanlık sona eriyor, Arap dünyası karışıyor

Mısır İsrail’le barışıyor

26 Mart 1979

*“Ne imzalarsa imzalasınlar,
sahte barışlar uzun soluklu olmaz.”*

Filistin lideri Yaser Arafat

Beyaz Saray’da düzenlenen törende Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat ve İsrail Başbakanı Menahem Begin el sıkışıp tarihî barış antlaşmasını imzaladığında, iki ülke arasında 30 yıldır süren düşmanlığı da rafa kaldırıyorlardı. Bu tarihten iki yıl önce, bir Arap liderinden hiç beklenmeyecek bir jestle Sedat, Kudüs’e gitmiş ve yıllardır savaştıkları bu Yahudi komşularıyla barışın kapısını

tıklatmıştı. Sedat'ın hem Begin'le görüştüğü hem de İsrail parlamentosunda konuşma yaptığı bu ziyaret, Arap dünyasında öfkeyle karşıldı. Mısır'ın bölgedeki geleneksel müttefiklerinin ağır eleştirilerine rağmen Sedat, İsrail'le barışa kararlıydı. 1978 Eylülü'nde iki lider bu kez Amerika'da, Başkan Jimmy Carter'ın nezaretinde barışı konuştukları Camp David'de bir araya geldiler. Camp David Mutabakatı, İsrail'le Arap komşularından biri arasında imzalanan ilk barış anlaşmalarından birine zemin hazırlayacaktı. 26 Mart 1979'da, Washington'da resmî barış anlaşması imzalandı. Bu başarılarından dolayı Sedat ve Begin, 1978 Nobel Barış dl'nü paylaştı.

Başkan Carter'ın liderliğinde İsrail ve Mısır'ı barıştıran antlaşmaya imza atan Sedat ve Begin, aslında soğuk bir barışa imza atmıştı. İki lke halkları arasındaki, en hafif tabiriyle soğukluk, hiçbir zaman gündemden kalkmadı.

İsrail kurulduğu 1948'den bu yana Arap komşularıyla olan sorunlarını birebir görüşmeler aracılığıyla zme yolunu benimsemişti. Enver Sedat, Mısır'ı görüşme masasına oturtana dek hiçbir Arap lkesi İsrail'le görüşmeye yanaşmamıştı. Arap lkeleri, özellikle de Filistinliler, Sedat'ın barışa yanaşmasını, kendilerini İsrail karşısında zayıf düşürdüğü ve pazarlık güçlerini

azalttığı gerekçesiyle ‘arkadan bıçaklanma’ olarak yorumladı. Mısır olmaksızın birleşik Arap cephesinin hiçbir inandırıcılığı kalmıyordu. Arap dünyasında giderek izole edilen Mısır lideri, kendi ülkesinde de öfkenin odağına oturmuştu. Mısır Arap Ligi’nden çıkarıldı. Ve 6 Ekim 1981’de radikal gruplar Kahire’deki bir geçit töreni esnasında Sedat’a suikast düzenledi. Barış süreci durmadı. Yoluna Sedat’sız devam etti. Amerikan dış politikasının ağır toplarından Henry Kissinger’in dediğı gibi “Suriyesiz barış, Mısırsız savaş olmaz”dı. *Ama Mısır barışmayı tercih etmişti.*

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Anlaşmayla her iki ülke aralarındaki her türlü silahlı ihtilafa son vermeyi ve Sina Yarımadası’nı silahtan arındırmayı kabul etti. İsrail, her türlü alt yapıdan, askerî tesislerinden ve Sina petrol sahalarından vazgeçerek 1967 öncesi sınırlarına geri çekildi. Sürekli olarak Sina kaynaklı saldırıların yanı sıra deniz ablukasına da maruz kalan İsrail, sadece kendisiyle ilişkilerini normalleştiren Mısır’a nazaran daha büyük ekonomik ve stratejik tavizler vermiş oldu. İki ülke arasında daimi bir sınır çizgisi kabul edildi. Başta diplomatik olmak üzere her türlü alanda işbirliğine gidildi. Sedat suikasta kurban gitse de, anlaşmanın imzalanmasından itibaren Mısır taahhütlerini yerine getirdi. Mısır-İsrail barışı neredeyse tüm Arap ülkeleri tarafından lanetlendi ve 1991’deki Madrid Konferansı’na kadar Arap-İsrail ihtilafını çözmeye dönük bir adım atılmadı. Antlaşmanın ilginç bir özelliğı de vardı. Mısır dört kez İsrail’e saldıran ve her seferinde de yenilen taraf olmuştu. İsrail’se dört kez saldırıya uğrayan ama kazanan... Bu antlaşmayla İsrail, saldırgandan kazandığı her şeyi geri iade etmişti. Bu uluslararası antlaşmalar tarihi açısından bir ilkti.

Akılda kalanlar

- Enver Sedat, İsrail parlamentosu Knesset'te yaptığı konuşmada adalete dayanan kalıcı bir barışa vurgu yapmış, İsrail'den işgal ettiği topraklardan çıkmasını, bölgedeki her devletin güvenli sınırlarda barış içinde yaşama hakkının kabul edilmesini istemiş ve Arap-İsrail sorununun temeli olan Filistinli Arapların kendi vatanlarına sahip olmaları gerektiğinin altını çizmişti.
- Mısır İsrail'le 1982'de resmen diplomatik ilişki kurdu.
- Barışın ardından Mısır Ortadoğu'da yalnızlaşırken, Amerikan düşmanlığı ve Sovyetlerin prestiji arttı. Buna karşılık Amerika ve Avrupa geniş ekonomik ve askerî yardımlarla Enver Sedat'ı destekledi. Amerika, 1978'den 2000 yılına dek Mısır ordusuna 38 milyar dolar yardım yaptı.
- İsrail, Mısır'la barış imzalarırken, Amerika ile de başka bir anlaşma yaptı. Buna göre bu barış antlaşmasının ihlali veya İsrail'in bir saldırıya uğraması halinde, ABD İsrail'e yardım için gerekli diplomatik, ekonomik ve askerî tedbirleri almayı kabul etti.
- Şubat 1979'da İran'da Şah Rıza Pehlevi'nin devrilerek yerine Humeyni liderliğinde Şii İslami rejimin kurulması, Sünni olan Arap dünyasını endişelendirdi. Bu durum İsrail-Mısır Antlaşması'nın da hızlanmasına yol açtı.
- Sedat'ın yerini alan Hüsnü Mübarek barış sürecini günümüze kadar devam ettirdi. Mısır, Amerika'nın önemli müttefiki olarak kalmakla birlikte, Arap ülkeleriyle bozulan ilişkileri düzeltme yoluna da gitti. Bu çabalar sayesinde 1984'te İslam Konferansı'na, 1989'da Arap Birliği'ne yeniden girdi.
- Mübarek, halk ayaklanmasıyla görevi bırakmak

zorunda kalacağı 11 şubat 2011'e dek Mısır'ı aralıksız 30 yıl yönetecekti.

- Amerika, Mısır-İsrail barışının domino etkisiyle diğer Arap ülkelerini de masaya oturtacağına inanıyordu. Oysaki tam tersi oldu. Mısır, bariz bir şekilde yalnız kaldı. İsrail güney sınırını güvene almıştı ama kendisine dönük düşmanlık daha da arttı.
- Bununla birlikte Mısır'ı yıllar sonra Ürdün izledi. 26 Ekim 1994'te Beyaz Saray'da imzalanan bir başka barış antlaşmasıyla Ürdün ve İsrail ilişkilerini normalleştirdi.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Türkiye 12 Eylül ihtilalinden bir yıl öncesinin sıcak gündemini yaşıyordu. O zamanlar muhalefette olan Adalet Partisi lideri Süleyman Demirel, Washington'da tarihî imzaların atıldığı saatlerde, Bursa ve civarında yaptığı konuşmada hükümeti bombalıyor, "lke bu hale düştüyse, onu bu hükümet düşürdü" diyordu. Hkmete Türkiye gerçeklerini hatırlatmadan da edemiyordu: "Maliye bakanları bürokrasiyi aşamazlar, çünkü önlerinde asılmış iki maliye bakanı rneği vardır." Başbakan Ecevit'se, dış dünyaya atıyordu: "Gelişmiş lkeler bizim halimizden anlamazlar, sadece doğal kaynaklarımızla ilgileniyorlar." Bunun yanı sıra terör yine drtnala koşuyordu. O gün 7 kişi öldürülmüş, birçok yerde şu ya da bu görüşten yüzlerce insan gözaltına alınmıştı. İstanbul'da sekiz bin oto lastiğinin ele geçirilmesi, Alman *Die Welt* gazetesinin Ecevit'i eleştirmesi, Karadeniz Ekici Tütün Piyasası'nın 87 liradan açılması, Bakırköy'deki hastaneden kaçıp Topkapı'ya kadar pijamalarıyla yürüyen akıl hastaları ve Türkiye-Almanya millî maçı öncesinde Türklerin en formda futbolcusunun Fatih Terim,

Almanlarınsa Rummenige olması, o günün gazetelerine haber olan diğer konulardı...

Sovyetler Birliği'nde sona giden yolda devasa bir adım

Sovyetler Afganistan'ı işgal etti

24 Aralık 1979

*“Hangisi daha önemli? Sovyet İmparatorluğu'nun
çökmesi
mi yoksa birkaç kendini bilmez radikal İslamcı
mı?”*

**Amerikan dış politikasının
beyinlerinden**

Zbigniew Brzezinski

(Mücahitlere verilen desteğin radikal
dincilerin elini
güçlendirdiği iddiasını cevaplarken)

Gece yarısının en karanlık anında Sovyet Kızıl Ordusu'na bağlı birlikler Afganistan'ın başkenti Kabil'e girdi. 280 uçak ve 25 bin askerle bu zavallı Orta Asya ülkesinin üzerine kabus gibi çöktüler. Birkaç gün içinde Kabil'i avuçlarına almışlardı. Sovyet Gizli Servisi KGB'ye bağlı özel timler, Devlet Başkanlığı Saray'ını basıp Devlet Başkanı Hafızullah Amin'i öldürdü. Afgan ordusunun Amin'e bağlı birlikleri devasa Kızıl Ordu karşısında fazla direnemedi.

Ruslar 27 Aralık'ta kendilerine yakın Marksist Babra Karmal'ı, Afganistan'da kurdukları kukla rejimin başına geçirdiler. Aynı gün Rus birlikleri kuzeyden ülkeye giriş yaptı. Afganistan işgal edilmiş, Ruslar 'sıcak denizlere inme' politikası gereği bir adım daha atmıştı. Lakin işler istedikleri gibi gitmeyecekti. Asıl direniş

şimdi başlıyordu. Ateist ya da Hristiyan olan Rusların Afganistan'ı ele geçirmesini İşlam'a hakaret olarak gören ve 'Mücahitler' olarak n yapacak Müslüman direnişçiler, Ruslara kök sktrmeye başladı. İşlam dünyasının da açık ya da gizli desteğini alarak '*Allahsız Ruslara*' karşı cihad başlattılar. Ama arkalarında büyük bir destekçileri vardı: *Ne pahasına olursa olsun 'Kızıl şeytan'a nefes aldırmamaya kararlı Amerika!*

Afgan mücahitler, Amerika'nın sağladığı silah desteğiyle Sovyet işgalcilere kök sktrmş, Afgan dağları Rus uçak ve helikopterlerine mezar olmuştu.

Gerilla taktikleriyle Afgan dağlarında zorla cepheye sürülmüş Rus askerlerine kan kusturan mücahitler, Amerika'dan aldıkları gelişmiş stinger füzeleriyle Rus uçak ve helikopterlerine göz atırmıyordu.

Fakat Sovyetlerin Afgan bataklığına gırtlacağına kadar battıkları bir anda Moskova'da iktidar değişti. 'Afganistan'ı alın!' emrini veren Brejnev gitti, reform yanlısı Gorbaçov geldi. Afgan macerasına son vermezlerse sistemin tamamen çökeceğini gören Gorbaçov'un emriyle, aşağılanmış ve perişan durumdaki Rus birlikleri 1988'de çekilmeye başladı. 1989'da geride tek bir Rus askeri bile kalmamıştı. Amerikalıların sevdiği tabirle *Afganistan*

Rusların Vietnamı olmuştu.

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Afganistan'ın işgali, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Doğu Bloku sınırları dışındaki ilk Rus askerî operasyonuydu. Soğuk Savaş'ın iki rakibi Amerika ile Rusya arasındaki yumuşama döneminin (détente) sonu oldu. Amerika, SALT II olarak bilinen stratejik silahların azaltılması antlaşmasını rafa kaldırdığı gibi, yeniden silahlanmaya başladı. İşgal sonucu Sovyetler hem mali açıdan iflas etti, hem de dünyanın gözünde rezil oldu. Başarısız Afganistan macerası komünist sistemin yaylarını gevşetti ve sistem 1991'de tamamen çöktü. Afganistan'daki işgalin ardından oluşan boşluk, mücahit grupları arasında patlak veren i savaşla doldu. İstikrarsızlık, bölgeye habis bir ur gibi yerleşti. İç savaşa son veren radikal dinci Taliban yönetimi, El Kaide terör örgütünü doğurdu. El Kaide de 11 Eylül saldırılarına imza atarak hem bölgeyi hem de tüm dünyayı ateşe attı.

Akılda kalanlar

- Rusların Afganistan'a ilgisi, daha Çar zamanında İngilizlerle Orta Asya'nın hakimiyetini ele geçirmek için giriştikleri 'Büyük Oyun' zamanında başlamıştı.
- On yıl süren Afganistan işgalinde 15 bin Rus askerî öldü. Afganların askerî kaybıysa 75-90 bin civarındaydı. Bir milyon Afgan sivil de işgal sırasında hayatını kaybetti.
- Afgan mücahitleri işgal boyunca 333 Rus helikopteri ve 120 kadar Rus savaş uçağı düşürdü.
- 11 Eylül saldırılarının mimarı El Kaide'nin lideri, 2001'den itibaren ABD'nin bir numaralı düşmanı

Usume Bin Ladin, bizzat Amerikan gizli servisi CIA tarafından eğitilmiş ve Sovyetlere karşı savaşması için desteklenmiş mücahit komutanlarından biriydi.

Aynı günlerde Türkiye’de...

Soğuk Savaş’ın büyük cephelerinden Afganistan’ın Rus işgaline uğradığı gün, aynı savaşın k  k cephelerinden biri olan Türkiye’de terör başını almış gidiyordu. Memleketin gençleri, sağ-sol davasıyla birbirini g rlaklıyor,  lke 12 Eylül ihtilaline doğru koşar adım ilerliyordu. 24 Aralık’ta, Kahramanmaraş olaylarının yild n m nde birçok ilde öğrenciler gösteri yapmış, 3 kişi hayatını kaybetmiş ve ülke genelinde 5 bin kişi göz altına alınmıştı! Bir  nceki gün de 8 kişi farklı illerdeki olaylarda hayatını kaybetmişti.   lerinden bir işçi temsilcisinin öldürülmesi  zerine Cibali Tütün Fabrikası’nın 4 bin 400 işçisi, can güvenlikleri olmadığı gerekçesiyle direnişe geçiyordu. 26 Aralık’ta Başbakan Demirel’i ziyaret eden Milliyetçi Hareket Partisi lideri Alparslan Türkeş can güvenliği istiyordu. *“Kahramanmaraş bahanesiyle  lk c  katliamına girişildi”* demişti. Daha sonradan ihtilalin lideri olacak Evren Paşa’nın tabiriyle *“şartlar olgunlaşıyordu.”* Aynı günlerin bir diğer gündemi de Ankara-Samsun seferini yaparken düşen ve 39 kişiye mezar olan Trabzon uçağıydı. Tüm o karanlık günlerde i  açıcı bir haber yok muydu, diye soracak olursanız, evet, vardı: Zeki  kten’in yönettiği *“S r ”* filmi, Belçika Kraliyet Film Arşivi Uluslararası Seçkin Filmler Yarışması’nda büyük ödülün sahibi olmuştu...

Katoliklerin ruhani lideri Vatikan’da saldırıya uğradı

**Mehmet Ali Ağca Papa’yı
vurdu**

13 Mayıs 1981

“Ben dört tane imparatorluğu kullandım; Sovyet İmparatorluğu’nu kullandım hedef tahtası olarak, Amerikan İmparatorluğu’nu kullandım, Amerikan İmparatorluğu da işte Kremlin’i vurdu bu masallarla, Avrupa İmparatorluğu’nu kullandım, işte onlar da soğuk savaşta propaganda masallarında benim maşam oldular, sonra Vatikan İmparatorluğu’nu kullandım, bunlar da tabii CIA’i ve Beyaz Saray’ı ikna ettiler, Kremlin’i suçladılar.”

Mehmet Ali Ağca

(2010’da TRT Haber’de Kozmik Oda programında)

St. Peter Meydanı olağanüstü günlerinden birini yaşıyordu. Binlerce kişi yine Papa’yı yakından görmek ve ruhani atmosferden payına düşeni almak için yerini almıştı. Meydanda biri daha vardı. Ama pek de ruhani duygular içerisinde olduğu söylenemezdi. Papa II. John Paul, her zamanki gibi halkı selamladığı arabası üzerinde görüldü. Kalabalık arasında ilerlemeye başladığında sevinç çığlıklarının doğurduğu coşkulu bir gürültü kapladı ortalığı. Lakin kısa sürede sevinç çığlıkları yerini korku dolu feryatlara bırakacaktı. Zira Papa’nın beyaz kaftanı üzerinde bir anda kırmızı halkalar belirmişti! Katolik dünyasının lideri gayriihtiyari eliyle kırmızı lekeleri kapamaya çalışırken sendelemeye başladı. Göz açıp kapayınca dek üzerine çullanan korumaları etten bir duvar ördü. *Papa vurulmuştu!*

Ağca'nın, daha sonra hapiste baş başa görüştüğü Papa II. John Paul'u vurması, hem Türk hem de İtalyan yakın tarihinin en büyük muammalarından biri oldu. Yıllar sonra hapisten çıkan Ağca, suikastın arkasında Vatikan olduğunu iddia edecekti.

Meydanda çıkan arbedenin ardından kara kuru gençten bir adam silahıyla birlikte derdest edildi. Adamın kimliği özellikle Türk kamuoyunu şok edecekti. 12 Eylül ihtilali öncesinde *Milliyet* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi'yi vurduğu için tutuklu bulunduğu askerî hapis haneden kaçan Mehmet Ali Ağca, bu kez Roma'da ortaya çıkmıştı. *Dünya*, *Papa'ya suikasta yeltenen bu Türk'ü konuşuyordu*.

Suikast esnasında iki de turisti yaralayan Ağca, sorgusunda kralı öldürmek için İngiltere'ye gitmek istediğini ama daha sonradan sadece kraliçe olduğunu öğrenince, 'Türkler kadın vurmaz' düsturu gereği vazgeçtiğini söyleyecekti. Filistinlilerle bağlantısı olduğu iddiasıysa bizzat Filistinliler tarafından yalanlanmıştı. Aslında yaptığı basitti. Gerçek failleri saklamak için hedef saptırıyordu.

20 temmuz 1981'de duruşması başlayınca hukuki bir kumar oynamaya başladı Ağca. Eylemi Vatikan'da gerçekleştirdiği için İtalya'nın kendisini yargılama hakkı olmadığını savundu. Vatikan'da yargılanmazsa açlık grevine başlayacağını söylese de,

İtalyan makamları bu komediyi uzatmak istemedi. İki gün sonra suçlu bulundu ve ömür boyu hapse mahkum edildi. Birçokları bu kadar önemli bir davanın apar topar karara bağlanmasına şaşır mış, İtalyanların bir komplo planını gözlerden kaçırmak için böyle yaptığını savunmuştu. İtalyan makamlarının da olayla ilgili şüpheleri vardı ama bunu oldukça medyatik olacağı kesin bir dava sürecinde dile getirmek istemiyorlardı. Daha ok Ağca'yla KGB güdümündeki Bulgar Gizli Servisi arasında bir ilişki olduğundan şpheleniyorlardı. Zira devir Soğuk Savaş devriydi ve Polonya doğumlu Papa, Sovyetler'in güdümündeki Polonya'daki demokrasi yanlısı hareketlere açıktan destek veriyordu. Papa'nın 1979'daki Polonya ziyareti Kremlin'dekileri endişelendirmiş ve Papa'yı Doğu Avrupa'daki hakimiyetleri açısından tehdit olarak görmüşlerdi. Tabii bunların hepsi, akla ilk gelen makul senaryolardı ve birçokları gibi havada asılı kaldı. *Zira Ağca, hiçbir zaman konuşmadı!*

Bununla birlikte Ağca'nın bazı Bulgar ajanlarıyla, Polonyalı işçi lideri Lech Walesa'nın öldürülmesini konuşmak için Roma'da bulunduğuna, lakin Papa suikastı için kendisine 1.25 milyon dolar nerilince yeni hedefine yöneldiğine dair kuvvetli bulgulara rastlanmıştı. Ağca sık sık konuşmasına rağmen, Mesih olduğunu iddia etmesi gibi uuklukları haricinde, son zamanlara kadar bugüne dek gerçekleştirdiği eylemlerle ilgili dişe dokunur hiçbir şey söylememişti. Ta ki 2010 yılının Kasım'ına dek... TRT Haber'de yayınlanan Kozmik Oda programında gazeteci Rıdvan Memi'nin sorularını cevaplayan ve yazdığı kitabı tanıtan Ağca, Papa suikastini Vatikan hükümetinin planladığını ne sürmüştü! Oluşturulan senaryo çerçevesinde suikastın Sovyetler Birliği'nin yıkılmasına hizmet ettiğini belirten Ağca, Papa suikastının arkasındaki gücü de şu sözlerle açıklıyordu: "Papa suikastının ardında kesinlikle Vatikan hükümeti var. Vatikan hükümeti Papa suikastına karar verdi, planladı, organize etti,

'Papa'yı vur' emri kesinlikle Vatikan Başbakanı Kardinal Agustino Cozeroli'den geldi. Papa'yı vurduran adam en yakınındaki adam Cozeroli, Vatikan'ın ikinci adamı ama bakın bu şahsi mesele değil. Papa suikastı Vatikan devletinin işidir, Vatikan hükümetinin bir devlet politikası olarak uygulanmıştır."

Doğru ya da yanlış, Allah bilir. Lakin belki de Ağca'nın geldiği noktayla ilgili en güzel yorumu, 2010'da hapisten çıkmasının ardından kendisiyle ilgili bir haber yayımlayan İngiliz *Sunday Times* gazetesi yapmıştı: "*Mesih Ağca, Papa suikastını paraya çevirmek istiyor.*"

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Papa suikastı, dünyayı sarsmasına çok fena sarstı ama dünya üzerinde bilinen dengelere fazla etki etmedi. Papa suikastının en gözde şüphelisi olan Ruslar, tarihin akışını değiştiremedi, Sovyetler yıkıldı. Suikastı planlayanlar bilinmiyor. Tetikçisi Ağca'nın ve hatta aynı gün ikinci tetikçi olarak meydanda olduğu iddia edilen eski ülkücülerden Oral Çelik'in de, şu ana dek yaptıkları medyatik şovlar dışında pek bir şey bilmedikleri belli oluyor. Üstelik çıkardıkları kitaplar ve demeçlerle, İtalyan gizli servislerinden kardinallere, Fransız gizli servisinden Amerika'ya dek onlarca fail gösterip zihinleri daha da bulandırıyorlar.

Akılda kalanlar

- Mehmet Ali Ağca tutuklu bulunduğu askeri hapishaneden önde gelen ülkücü liderlerinden Abdullah Çatlı'nın yardımıyla kaçmıştı. Reuters haber ajansına göreyse, Ağca'ya kaçması için güvenlik teşkilatları içindeki sempatizanları yardım etmişti.
- Papa vurulduktan sonra Ağca'yı affettiğini açıkladı ve Hristiyanları onun için dua etmeye çağırdı.

- Papa 1983'te Mehmet Ali Ağca'yı hücresinde ziyaret etti ve baş başa görüştüler. Bunun yanı sıra Ağca'nın ailesiyle de dostluk kurdu.
- 2000 yılında İtalya'dan Türkiye'ye iade edilen Ağca, Türkiye'de işlediği suçlardan dolayı da 10 yıl hapis yattı.
- İtalya kadın dergisi "Diva e Donna", kendisiyle yaptığı bir söyleşinin ardından, Ağca'nın 2007'de Katolik olduğunu iddia etti.
- Ağca 2006'da hapishaneden Papa II. Ratzinger'e mektup yazarak Türkiye ziyaretini iptal etmesini istemiş ve hayatının tehlikede olduğunu öne srmşt. Ratzinger'in gezisi olaysız sona erdi.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Evren Paşa'nın ürünü 80 darbesinin ülkeyi cenderede tuttuğu günlerdi. Doğal olarak da ülke gündemi, günün dengelerine ve daha çok ihtilalci paşaların arzularına göre belirleniyordu. Siyasilerin yargılanması en sıcak meseleydi. lkclerin lideri Alparslan Türkeş, Türk milletini toplu kıyıma götürmekle suçlanıyordu. Suikasttan bir gün önce İstanbul Üniversitesi, Atatürk Devrimleri II. Uluslararası Sempozyumu'na evsahipliği yapıyor; Vali Nevzat Ayaz *"Atatürk uygarlığa dönük araştırıcı zekasıyla Türk toplumunun hastalıklarını tıpkı bir sistem analisti gibi çözümlemiş..."* şeklindeki tespitlerle süslediği bir konuşma yapıyor, darbe sonrasının kesintisiz Atatürkçülük programında kendisine düşen rolü oynuyordu. Devlet Başkanı Evren'se *"Aynı kadrolar 12 Eylül'den sonra hainlerin hakkından geldi"* diyerek mahkemelerin süratle işlemesinden duyduğu memnuniyeti getiriyordu. Hainlerse tabii ki Soğuk Savaş'ın sinsi hesapları gereği birbirlerine düşürülmüş memleket evlatları ve ülkenin seçilmiş

siyasetçilerinden başkası değildi. Bu arada Ağca'nın tetiği çekmesinden birkaç gün önce İsveç'te Kürtçe alfabe basılmış olması, Türkiye'deki diğer bir 'büyük' haberdi. Buna göre 'bölücüler' 'olmayan' bir dilin alfabesini yapmış, kaçak yollardan Türkiye'ye sokmaya çalışıyorlardı. E tabii, Kürt demenin bile yasak olduğu buhranlı günlerdi. Boğaz kenarında çoğu kaçak olan gazine­ların yıkılmasına da o günlerde başlanmıştı. Gazeteler bu gelişmeyi 'Boğaz kıyıları halkın yararına açılıyor' başlığıyla duyuracaktı...

Ülkeyi ayağa kaldırmak isterken parçalanmasına giden kapıyı açtı

**Gorbaçov Sovyetler
Birliği'nin dmenini ele
aldı**

11 Mart 1985

*"Glasnost olmaksızın demokratikleşme, siyasi
yaratıcılık
ve kitlelerin yönetime katılımı söz konusu olamaz,
olamayacak da."*

Gorbaçov
(Reform günlerinde)

O gün Sovyet rejiminin kalbi olan Kremlin'de hararetli bir koşuşturmaca vardı. Artık ipler yeni patronun eline geçmişti: Mihail Gorbaçov, Konstantin Çernenko'nun ölümünün ardından yeni Sovyet lideri olarak sahneye çıkıyordu. 73 yaşındaki Çernenko, uzun süren bir hastalığın ardından hayatını kaybetmişti. Sabah radyolarını ačan halk, kasvetli bir müzikle karşılaşınca, yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunu hissetmekte gecikmedi. Çok geçmeden de liderin ldđu ilan edildi. Çernenko, partinin zirvesinde ancak 13 ay kalabilmişti. Göreve ilk geldiğinde

zaten berbat durumda olan sağlığı, akciğer ve karaciğerlerindeki sorunlarla daha da kötüleşmiş, onların tetiklediği kalp kriziyle hayatı son bulmuştu. Son iki yıl içerisinde hayatını kaybeden nc Sovyet lideriydi. Leonid Brejnev, 18 yıl görevde kaldıktan sonra 1982'de 75 yaşındayken hayatını kaybetmiş, halefi Yuri Andropov'sa görevi devraldıktan 18 ay sonra 69 yaşındayken onu izlemişti.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin en genç genel sekreteri, yani devlet başkanı olan Mihail Gorbaçov, tarihte eşine az rastlanır bir reform temposuyla ülkesini dönüştürmeye çalışacak, Amerikalı meslektaşı Ronald Reagan'la sık sık bulaşarak Soğuk Savaş'ın buzlarını eritecekti...

Gorbaçov, 1971'de partiye girmesinden itibaren sıkı çalıştı, göze girdi. Dönemin lideri Brejnev'in en büyük destekilerindi. Eski genel sekreterlerden; korkutucu Sovyet Gizli Servisi KGB'nin daha da korkutucu başkanlarından Yuri Andropov'un ğrencisi olarak parti basamaklarını hızla ıktı. Aslına bakılırsa Andropov'dan sonra ibre Gorbaçov'dan yana görünüyordu ama partinin eski tüfekleri, bu genç adamın aklından geçenlerden şüphelendikleri için, kendileri gibi ihtiyaşlar sınıfından Çernenko'yu süper gücün başına oturtacaklardı. Ama nihayetinde su akıp yolunu bulmuştu.

54 yaşındaki Gorbaçov'un Sovyet Komnrist Partisi'nin en genç genel sekreteri olarak atanmasındaki hız herkesi şaşırtmıştı. Parti adeta değişimin bir an evvel başlamasını ister gibiydi. *Yeni genel sekreterin yapacaklarıysa daha çok şaşırtacaktı...*

Canlı ve esnek tutumuna rağmen yeni Sovyet lideri halen katı, Ortodoks Marksist ve kendisini hiçbir şekilde liberal göstermeyen bir isimdi.

Bununla birlikte yaptėđ devir teslim konuşması, gelecekteki değişiklikler konusunda ipucu veriyordu. Silahların yayılmasını durdurmayı ve dünyadaki nükleer silah stoklarının azaltılmasını istediğinden bahsetmişti. İlginçtir, 2008'de ABD başkanı olan Obama da benzer şeyleri söyleyecekti. İngilizlerin Demir Leydi lakaplı başbakanı Margaret Thatcher, *"Gorbaçov'u sevdim, birlikte çalışabiliriz"* demekten kendisini alamamıştı...

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Gorbaçov, göreve gelmesini takip eden altı yıl içinde ülkeyi ve rejimi baştan ařaėđ silkeledi. Sovyetler Birliėđ'nin dış politikası ve sosyal yaşamında radikal değişikliklerin kapısını açtı. İçeride siyasi baskıyı gevşetti ve yerlerde sürünen ekonomiyi ayağa kaldırmak için reformlara girişti. Dışarıda bir numaralı düşmanları ABD ile ilişkileri normalleştirmeye başladı. 1987'de Başkan Ronald Reagan'la Avrupa'daki orta menzilli füzelerin azaltılmasını öngören antlaşmaya imza attı. Bunu diğer antlaşmalar takip etti. Gorbaçov, adeta 70 yıllık köhne sistemi bir anda soğuk suyun altına sokmuştu. Lakin acele işe şeytan karışırdı. Sovyetler'de yaşanan değişimin hızı, köhne devlet çarklarının kaldıramayacaėđ seviyeye gelmişti. 1980'lerin sonlarına doğru Sovyetler parçalanmaya başladı. Doğu Avrupa'daki uydu devletler kontrolden ıktı. Bazı Sovyet Cumhuriyetleri bağımsızlık için düğmeye bastı. Berlin Duvarı yıkıldı; üzerlerindeki Sovyet gölgesinin kalkmasıyla iki Almanya birleşti (*Evet, genç okurlarımız*

hatırlamayabilir. 1990'a dek biri demokratik, diğeri komünist olmak üzere iki Almanya vardı). İhtiraslı sovyet liderinin bir anda pazar ekonomisine geçilmesi için devreye soktuğ reformları sistem hazmedemedi ve zaten ayakta zor duran Sovyet ekonomisi iki seksen bir doksan yere serildi. Hem içeride hem de Sovyetler Birliğı'nin gizli egemenliğındeki Doğı Avrupa'da işler raydan çıkmıştı. Ülkenin ellerinden gittiğini fark eden radikal komünistlerin darbe girişiminden halefi Boris Yeltsin'in halkı ayaklandırmasıyla kurtulan Gorbaçov, 1991 Aralık'ında istifa etti. Ama fitilini istemeden de olsa ateşlediğı bomba patlayacaktı. Aynı yıl Sovyetler Birliğı resmen ortadan kalktı. Reform için yola çıkan devrimci lider, günün sonunda ülkesini tarih sahnesinden indiren gelişmeleri tetikleyen isim olmuştu.

Akılda kalanlar

- Gorbaçov'un şeffaflık politikalarını tanımlamak için kullandığı 'glasnost' ve siyasi reformlarını tarif etmek için kullandığı 'Perestroika' kelimeleri o günlerin en kalıcı mirası oldu.
- Gorbaçov'a yapılan darbe esnasında tankın üzerine çıkararak halkı darbecilere karşı direnmeye çağırın Boris Yeltsin, Gorbaçov sonrası döneme damgasını vurdu.
- Halen Yeşil Haç (Green Cross) isimli bir vakfa başkanlık eden Gorbaçov, kimyasal ve biyolojik silahların temizlenmesi için alışıyor.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Sovyetler ve dünya Kremlin'in yeni patronunu selamlarken, Türkiye zal iktidarının harareti tartışmalarıyla meşgld. Odalar Birliğı Başkanı Mehmet Yazar, zal'ın ekonomi politikalarını yerden yere vururken, basın tarafından 'zal'a

alternatif isim' olarak lanse ediliyordu. Yazar'a göre Özal, enflasyonla mücadele adına büyümeyi unutmuş, işsizliği patlatmıştı.

Gazeteci yazar Hüseyin Üzmez, o günlerde de gündemdeydi. Özal'a atıfta bulunarak, *"En büyük Özal deyip insanları putlaştırmayalım."* diyor, her dönemde yağcılarının olacağını söylüyordu. Ve tabii ki o günlerin tartışmasız baş aktörü Cumhurbaşkanı Kenan Evren yine gündemin baş köşesindeydi. Moskova'nın büyük değişimlere gebe olduğu günlerde Kabataş Lisesi'ni 'denetleyen' Evren, çatalsız yemek servisi yapıldığını görünce, *"Fazla bulaşık olmasın diye mi böyle yapıyorsunuz?"* diyerek yetkilileri haşlıyordu. Aynı günlerde Uluslararası Para Fonu (IMF) Türkiye'den tasarruf yapmasını ve lüzumsuz yere memur almamasını istiyordu. *"TV'de banka reklamları yayınlansın mı, yayınlanmasın mı?"* sorusu da o günlerin bir başka tartışma konusuydu.

Kontrolsüz güç açığa çıktı, dünya karıştı

Çernobil Nükleer Santrali'nde patlama

26 Nisan 1986

*"İlk kez kontrol dışına çıkmış nükleer enerjinin
gerçek
yüzüyle karşı karşıya kalmış bulunuyoruz."*

Mihail Gorbaçov
(SSCB Başkanı)

Sovyet şehri Kiev yakınlarındaki Çernobil Nükleer Santrali'nin 4 numaralı reaktöründeki ekip, bir sonraki gün yapılacak tehlikeli bir test için hazırlık yapıyordu. Elektrik destek ünitesi devreden

çıkıtığında türbinlerin ne kadar daha dönmeye ve gç üretmeye devam edeceğini lçeceklerdi. Tehlikeli bir testti; ama daha önce de yapmışlardı. Hazırlığın bir parçası olarak, otomatik güvenlik kapama mekanizması da dâhil olmak üzere, bazı kritik kontrol sistemlerini devre dışı bırakmışlardı. 26 Nisan sabahı saat 01.00'de, soğutucu su akışı azalmaya ve gç artmaya başladı. Saat 01.23'te sorumlu operatör, düşük güç seviyesindeki reaktörü kapamak için harekete geçti, ama geç kalmıştı. Daha nceki hatalarla ortaya çıkan domino etkisi, inanılmaz bir gç artışına neden oldu. Peş peşe meydana gelen buhar patlamaları, içinde nükleer enerjiyi hapseden bin tonluk koruyucu kalkanı tuzla buz etti. *Sınırsız ve kontrolsüz gç gün ışığına çıkıştı!*

Çernobil Nükleer Santrali'nin 4 numaralı reaktörü, zincirleme hatalar sonucu patlayıp fotoğrafta grldğı üzere kocaman bir mağaraya dönüştüğünde, Sovyetler Birliği'nde hiç kimse ne büyük bir felaketle karşı karşıya olduğunu bilmiyordu. On binlerce temizlik işçisi, kısa

zamanda öleceklerini bilmeden sızıntıyı kontrol altına almak için canla başla çalışmıştı.

Ortaya çıkan amansız yangını söndürmek tam 9 gün sürdü. Helikopterlerle reaktörün üzerine 5 bin ton kum, borak, kil ve kalsiyum atıldı. Ortaya çıkan radyasyon o kadar yoğundu ki (Binlerce kilometre uzaktaki İsveç’te bile radyasyon artışı gzlemlenebilmişti!), söndürme çalışmalarında yer alan pilotların ve itfaiyecilerin hepsi birkaç gün içinde öldü. Sovyet rejimi, o nöbet esnasında çalışan herkesi tutukladı. Hatta korunağın erimesini engellemek için zincirleme reaksiyonu durdurmayı deneyen görevli bile 14 yıl hapse mahkûm oldu. Ama buna gerek kalmayacak, adam zaten 3 hafta içinde, diğer yüzlercesi gibi, aşırı radyasyondan ölecekti. Kremlin yönetimi, benzer kaotik vakalarda olduğu gibi hemen karartmaya gitti. Hiçbir şey olmamışçasına Kiev’de halk 1 Mayıs gösterilerine katılmaya zorlandı. Sovyet halkı hariç, neredeyse tüm dünya kötü bir şeyler olduğunu fark etmişti. Sovyet vatandaşları olan biteni ancak 7 Mayıs’ta ğrenebilecekti. Durumun giderek sarpa sardığını fark eden dönemin Sovyet lideri Gorbaçov, nihayet kazayı resmen dünyaya ilan etmek zorunda kaldı.

NEYİ DEğİşTİRDİ?

Çernobil, 1979’da Amerika’daki Three-Mile Island Nükleer Santrali’ndeki kazadan sonra dünyanın şahit olduğu en büyük nükleer yıkım ve ilk büyük endüstri felaketi olma zellіğini koruyor. Bununla birlikte, bu büyük kaza, nükleer enerji kullanımında radikal değişikliklere yol amazken, eski model nükleer santrallerin tasviyesini hızlandırdı ve yenilerindeki güvenlik önlemleri de arttırıldı.

Akılda kalanlar

- Kazanın olduğu ilk yıl 650 bin dolayında insan, bölgedeki nükleer temizlik çalışmalarında görev yaptı.
- Çernobil'in faturası ağır oldu. 30 kişi ilk patlamada, 15 bin yardım görevlisi ise ilerleyen yıllarda öldü. Bunun yanı sıra 50 bin yardım görevlisi sakat kaldı. 5 milyon kişi radyasyona maruz kaldı. 52 bin kişi Çernobil ve civarını terk etti.
- Kaza sonucu yayılan radyasyon, Çernobil ve çevresinde 48 bin yıl kadar daha kalacak! İnsanların bölgede tekrar yaşamaya başlaması için 300 yıl kadar bir süre geçmesi gerekiyor.
- Çernobil bu kazadan sonra bile, 14 yıl kadar daha elektrik üretmeye devam etti. Ancak 2000 yılında tamamen kapatıldı.
- Reaktör ve etrafındaki yerleşim bölgesinin bulunduğu 30 kilometre karelik alan, halen dış dünyadan tecrit edilmiş durumda.
- Çernobil faciası sonrası radyoaktif madde taşıyan bulutlar, Avrupa ülkelerinin yanı sıra Türkiye'ye de ulaştı. Kazanın Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) ve devlet eliyle 'hasıraltı edildiği' söylenen etkileri, bugün bile sıcak bir tartışma konusu olmayı sürdürüyor.
- Çernobil'den yayılan radyasyon, bölge ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de endişeye yol açmıştı. Özellikle Karadeniz'deki çaylara radyasyon bulaşmış olmasından korkuluyordu. Bunun üzerine dönemin Sanayi ve Ticaret Bakanı Cahit Aral, TV'ye çıkarak canlı yayında çay içti. Aral, "Dininize, imanınıza inandığınız gibi biliniz ki, Türkiye'de kesinlikle böyle bir tehlike mevcut değildir" diyordu. Dönemin Başbakanı Turgut

zal “Radyoaktif ay daha lezzetlidir” diyerek basına poz verirken, Cumhurbaşkanı Kenan Evren de koroya katılmıştı: Radyasyon kemiklere yararlıdır.

Aynı günlerde Türkiye’de...

Başbakan Turgut zal’ın en formda olduğu günleri yaşıyorduk. Birbiri ardında yaptığı reformlarla Türkiye’yi o günlerde dışa amaya çalışan zal, Çernobil’in patladığı günün sabahında Isparta’da Kıbrıs meselesinden dolayı Yunanistan’a, Türk soydaşlar meselesinden dolayı da Bulgaristan’a meydan okuyordu. zal, “Yunanlar bir türlü uslanmıyor. Kıbrıs’ta sorun var... Kıbrıs, Türk toprağıydı. Kıbrıs meselesinde artık bir noktaya ya geliriz ya geliriz. Biz hesap adamıyız. Yoksa hesabı değiştiririz.” sözleriyle Papandreu’ya atarken, “Gelip masaya otursunlar, bu meseleyi ozelim, kaçmaya gerek yok” sözleriyle de Bulgarları haşlıyordu. Aynı günlerde CHP lideri Ecevit’s’e, “Ortadoğu’da bağımsız bir Filistin devleti kurulmadıkça, bölgedeki çalkantılar durulmaz” şeklinde, halen bile güncelliğini koruyan bir demeç veriyordu.

Çin ordusu özgürlük isteyenlerin üzerine yürüyor

Tiananmen Meydanı’nda katliam

4 Haziran 1989

*“Diğerleri kaçarken o; orada, meydanda tek
başına
tankların karşısına dikildi. Orada aslında
hepimizin
zgrlğ için dikiliyordu. Ama şimdi ona ne
olduğu hiçbirimizin umrunda değil.”*

OJimmy Carter
(ABD eski başkanı)

Doksanların sonuna doğru Sovyetler ve uydu devletlerinde esen özgürlük rüzgarları, Asya steplerinden süzülerek Çin'e ulaşmıştı. Ülkede daha çok özgürlük ve demokratik reform talep eden kitlelerin gösterisi yedinci haftasına girmişti ki, burnundan kıl aldırmayan Pekin yönetimi nihayet ses verdi. Lakin seslendiği, başkent Pekin'in en büyük meydanı Tiananmen'i işgal etmiş olan göstericiler değil, askerlerdi. Emir kesindi: *Her ne pahasına olursa olsun meydanı temizleyin!*

4 Haziran gecesı askerler meydanı resmen bastı. Tanklarıyla kalabalığı dağıttılar. Yüzlerce gösterici ğrenci acımasızca öldürüldü, kendisini tankların şerrinden kurtarabilenler, tutuklanmaktan kurtulamadı. Bunların bir çoğundan bir daha asla haber alınamayacaktı.

Tüm bu kanlı finale giden olaylar zinciri 15 Nisan'da, Komünist Parti'nin reform yanlısı liderlerinden Hu Yaobang'ın ölümünü anmak isteyen reform yanlısı 100 bin kadar öğrencinin, otoriter yönetimi protesto amacıyla meydanda toplanmasıyla başlamıştı. 22 Nisan'da Hu Yaobang için Tiananmen'de resmî bir anma merasimi düzenlendi. Öğrenci temsilcilerinden bir grup, Başbakan Li Peng'le görüşmek istedi. Hükümet bu talebi reddedince ülke genelindeki üniversitelerde boykot başladı. Demokratik reform çağrıları daha da şiddetlendi. Hükümetin '*Her türlü toplu gösteriyi zor kullanarak dağıtacağız*' şeklindeki uyarısını yeteri kadar ciddiye almamış olacaklar ki, aralarında kırk üniversiteden çeşitli öğrencilerin bulunduğu bir grup, 27 Nisan'da Tiananmen Meydanı'na doğru yürümeye başladı. Onlara kısa zamanda işçiler, entelektüeller ve memurlar da katıldı. Mayıs ortasına gelindiğinde Başkan Mao'nun 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan ettiği meydandaki

kalabalığın sayısı bir milyonu aşmıştı. Nitekim 20 Mayıs'ta Pekin'de sıkı yönetim ilan edildi. Tanklar ve askerî birlikler meydana yığıldı. Buna karşın, biraz da Sovyetler ve Doğu Avrupa'da yaşananlardan cesaret almış olan büyük kalabalık, ordunun yolunu kesti. 23 Mayıs'a gelindiğinde ordu birlikleri Pekin'in dış mahallelerine çekilmek zorunda kalmıştı. Durumun kontrolden çıktığını fark eden Pekin yönetimi, diğer komünist yönetimler gibi havlu atmadı. Havluyla göstericileri boğmaya kalktı ve emri verdi: *Dağıtın hepsini!*

Tiananmen Olayları'ndan akarak insanlığın ortak hafızasına kazınan o meşhur kare... Tanklara göğsünü siper eden ve özgürlükleri budamaya gelen bu elik canavarların nnden ısrarla çekilmeyen özgürlük aşığı bir ge...

Meydanın kanla yıkanmasını takip eden haftalarda çok sayıda muhalif idam edildi. Hkmetteki sıkı yönetim yanlılarının eli daha da gclendi ve rejim eskisinden daha da çok sertleşti. Yaşananlar uluslararası camiayı fkeliendirmiş, başta ABD olmak üzere, diğerk devletlerin uyguladığı ambargoyla Çin ekonomisi düşüşe geçmişti.

Buna mukabil Çin'in bir süre sonra birkaç yüz muhalif tutukluyu serbest bırakmasıyla birlikte ticari ilişkiler yeniden başladı ve ardından da Çin ekonomisi şaha kalktı! şu an Tiananmen Meydanı'nda yaşananları kimse hatırlamak istemiyor gibi. Çin'in artan gücü ve dünya ekonomisinin belkemiği olması gerçeği karşısında, Tiananmen kurbanları unutulmaya terk edilmiş görünüyor.

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Ne yazık ki bu katliam, hiçbir şeyi değiştirmede. Çin rejimi daha da keskinleşti. Bu olayların ardından adeta nazire yaparcasına dış ticaretinde patlama yaptı ve 90'ların başından itibaren yaptığı çıkışla bugün itibariyle dünyanın en büyük ikinci ekonomisi oldu. Ekonomisi büyüdükçe liberalleşeceği sanılan siyasi yapısı daha da katılaştı.

Akılda kalanlar

- Tiananmen olaylarında kaç kişinin hayatını kaybettiği her zaman tartişma konusu oldu. Olaylarda Çin Komünist Partisi'ne (ÇKP) göre 23, CIA'e göre 400-600, Çin Kızılhaçı'na göre ise 2 bin 600 kişi hayatını kaybetmişti.
- Her büyük olayda olduğu gibi burada da 'olay bildiğiniz gibi değil'ciler ortaya çıkmakta gecikmedi. Yıllar sonra yayımlanan değişik kitaplarda, o gün meydana çok büyük bir katliam olmadığı, yaşananların Batı basını tarafından Çin yönetimini baskı altına almak için şişirildiği iddia edildi.
- Meydandaki tanklardan birinin önüne dikilerek ilerlemesini engellemeye çalışan öğrencinin görüntüsü, 20. yüzyılın en unutulmaz kareleri arasına girdi.
- Tiananmen olaylarının ardından görevden alınan eski ÇKP liderlerinden Cao Ziyang'a göre, eylemci öğrencilerin asıl niyeti rejimi yıkmak değil, bizzat rejimin yanlışlarını dzeltmekmiş.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Erdal İnönü'nün başında bulunduğu SHP, bitmek bilmeyen kurultaylarından birini daha yapıyordu. Kurultay salonunu dolduran delegeler, üyeler ve daha bir sürü kişi; itiğ kakış, önce partiyi, ardından da Türkiye'yi zal iktidarından kurtarmak için ter döküyordu. Haberlere göre Genel Başkan Erdal İnönü, Genel Sekreteri Deniz Baykal'dan yana tavır almıştı. Milliyet-Konda işbirliğiyle yapılan ankete göre halkın yüzde 75'i seçim istiyordu. İnönü, tek rakibimiz DYP derken, zal'ın ANAP'ının süratle kan kaybettiği gözleniyordu. Gündemdeki bir diğer konuysa, Türkiye'ye iltica eden bir Rus pilot tarafından Trabzon'a indirilen

Mig 29 savaş uçağıydı. Türk uzmanlar, uçağı vidasına kadar söktüklerini ve Rusya'nın elindeki son teknolojilerle ilgili bilgiler edindiklerini açıklıyorlardı. O günlerde Soğuk Savaş'ın titreşimlerini yansıtan bir başka gelişmese, Bulgaristan'ın Türk asıllı vatandaşlarını sınır dışı etmesiydi. Türkiye'ye zorla gönderilen göçmenlerin sayısı 60 bini bulmuştu. Fransız *Elle* dergisinin haberiye konuşulan bir diğer mevzuymdu. Dergiye göre 'Türkiye, Batı ile İran arasındaymış' ve 'Gericilik Türkiye'yi tehdit ediyor'muş...

Bir duvar yıkılıyor bir halk kucaklaşıyor

Berlin Duvarı tarih oluyor

9 Kasım 1989

*"Duvarın zihinlerden kaldırılması, aynı işin bir
yıkım
şirketi tarafından yapılmasından daha uzun
sürecektir."*

Peter Schneider

(Alman yazar)

O gün tarihin donduğu, adeta atomlarına ayrıldıktan sonra tekrar birleşip bambaşka bir şeye dönüştüğü özel günlerden biriydi. Yüzlerindeki sevinç bastıran öfkenin güdümünde bir halk, ellerine geçirdikleri her şeyle bir duvarı dövüyordu. Betonda açılan her delik, sanki onlarca yıldır güneşi görmelerini engelleyen bulut kümesini dağıtıyordu. Eti kemikten ayıran bir sistemin tabutuna çivi çakarcasına, büyük bir coşkuyla vuruyorlardı duvara. Çıplak elleriyle vuranlar bile vardı; çünkü biliyorlardı ki artık vurma zamanı gelmişti...

Berlin Duvarı 1961'de Doğu Alman lider Walter Ulbricht'in

emriyle inşa edilmişti. Amaç, doğudaki baskıcı rejimden canını kurtarmak isteyenlerin Batı Almanya'ya kaçmasını engellemekti. 1949'dan itibaren 2,5 milyon kişi soluğu Batı Almanya'da almıştı. 1961'den sonra hem duvar hem de iki Almanya arasında uzanan 1380 kilometrelik sınır boyunca inşa edilen gözetleme kuleleri, milyonlarca Doğu Almanı'nı ülke görünümündeki bir açık hava hapishanesinde yaşamaya mahkum etti. Kaçmaya alışanlarsa sınır muhafızları tarafından acımasızca katledildi. Herkes duvarın hem içten hem de dışarıdan gelen baskıların neticesinde gün gelip çökeceğini biliyordu. Ama bu beklenen günün gelmesinde bir adamın rolü fazlasıyla belirleyici olmuştu: *Mihail Gorbaçov*.

Alman halkının aile, dost ve vatan sevgisini yıllar boyunca bir bıçak gibi ortadan ikiye kesen Berlin Duvarı, zamanın ruhuna direnememiş; özgürlük aşkı ve sevgi karşısında tuz buz olmuştu...

Ülkesini dağılmaktan kurtarmak ve yeniden yapılanma üzerine kurulu bir politikayla yönetmek isteyen Sovyetler Birliği'nin lideri Gorbaçov, Mayıs 1989'da Batı Almanya'ya düzenlediği ilk resmî ziyarette Başbakan Kohl'e, meşhur Brejnev Doktrini'nin terk edildiği haberini verdi: *Moskova, artık uydu devletlerdeki siyasi gelişmelere askerî güç kullanarak müdahale etmeyecekti.* Bu haber, Doğu Alman rejiminin boynuna yağlı ilmiği geçirecekti. Rus liderin *"Biz artık bu oyunda yokuz"* tadındaki açıklaması ses getirmekte gecikmedi. nce Macaristan 'demir perdeyi' kaldırmaya karar verdi ve Avusturya sınırını açtı. Bunu diğer Doğu Bloku lkelerindeki reform hareketleri izledi. Bu ülkelerde bulunan Doğu Alman vatandaşları, akın akın Batı Almanya'ya geçmeye başladı. Bu özgürlük rzgrının esintisi kısa zamanda Doğu Alman sokaklarına ulaştı. Amansız bir gösteri dalgası baskıcı rejimin duvarlarını dövmeye başladı. 7 Ekim 1989'da Doğu Almanya 40. yıldınmn kutladı; ancak kutlamalar rejim aleyhinde bir protesto gösterisine dönüştü. Kutlamaların onur konuğu olan Gorbaçov, Cumhuriyet Sarayı nnde *"Gorbi, bize yardım et!"* sloganları atan halk tarafından karşlandı. Bunu duyan Gorbaçov, *"Kim geç kalırsa, bedelini hayatıyla der"* diyerek, bir bakıma olabileceklere işaret ediyordu.

Duvarın aşıldığı günün olağanüstü bir gün olacağı, Doğu Berlin Komünist Partisi sözcüsü Gunther Schabowski'nin Doğu Almanların batıya serbestçe seyahat edebileceklerini ilan etmesiyle belli olmuştu.

Geçiş noktalarına binlerce kişinin toplanması zerine Doğu Alman yetkililer duvar boyunca uzanan kapıların açılması talimatını verdi. Niyetleri sadece kontrollü geçişlere izin vermektir ama bir kez ok yaydan çıkmıştı. Kendinden geçmiş kalabalıklar,

duvarın diğer tarafındaki Batılı kardeşlerinin tezahüratları eşliğinde yıllardır kendilerini ayıran duvarın üzerine çıkmaya başladı. 45 kilometre boyunca uzanan duvarın üzerinde soluğu alan coşkulu ama bir o kadar da öfkeli Doğu Alman vatandaşları, ellerine geçirdikleri her şeyle duvarı parçalamaya çalışıyorlardı. Neredeyse 30 yıldır Doğu ve Batı Berlinlileri birbirinden ayıran betondan perde, tüm dünyanın coşkulu ve bir o kadar ümit dolu bakışları arasında yıkılıyordu. *Artık yeni bir dünya doğuyordu...*

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Berlin, Avrupa'daki Soğuk Savaş'ı kendi başına özetleyen bir şehirdi. 1948 ablukası ile Soğuk Savaş bu şehirde başlamış ve duvarın 9 Kasım 1989'da yıkılmasıyla yine burada sona ermişti. Duvarın yıkılmasının ardından Doğu Almanya'da devrim niteliğinde gelişmeler yaşandı. Önce ülkenin sertlik yanlısı lideri, rejimin bekçisi Erich Honecker iktidarı kaybetti. Yeni lider Egon Krenz serbest demokratik seçimlerin yapılacağını ilan etti. Ama artık bunlar nafile çabalar. Doğu'daki rejimin taşmasını engelleyen set bir kez yıkılmıştı. Zamanı geri çevirmek imkânsızdı. Doğu Almanya çatırıyordu. 3 Ekim 1990'da iki Almanya tekrar birleşti. 1997'de Egon Krenz, Batı'ya kaçarken öldürülen Doğu Alman vatandaşlarının katledilmesindeki rolü nedeniyle 6,5 yıllık hücre cezasına çarptırıldı.

Akılda kalanlar

- Başlangıçta duvarın 12 kilometresi betondan, 137 kilometresi de dikenli telden oluşuyordu. Duvar boyunca 32'si Doğu-Batı Berlin sınırında olmak üzere toplam 302 gözlem kulesi vardı. Duvar, Ekim 1964'ten sonra tedricen daha güçlendirildi, iki kat büyüdü ve 1979-1980 yıllarında son halini aldı.

- Duvar, 97'si Doğu ve Batı Berlin arasında, 95'i Batı Berlin ve Doğu Almanya arasında kalan 192 caddeyi, 32 tren yolunu, 8 tren ve 4 metro hattını, 3 otoyolu ve birkaç g l ile birkaç nehri kesiyordu. Suyollarında botların üzerine kurulmuş kuleler ya da suyun altında parmaklıklar bulunuyordu.
- Duvarın resmî olarak yıkımına 13 Haziran 1990'da Bernauer Caddesi'nden başlandı. Yild n mleri için 6 bölümünün muhafaza edilmesi dışında 30 Kasım günü tamamen ortadan kaldırıldı. Parçaları  ğ t lerek yol yapımında kullanıldı.
- Duvarı geçmeye çalışırken 192 kişi öldürüldü, 200 kişiye yaralandı.
- Duvarı aşmak için, arabanın torpido gözüne bir şekilde girenlerden s rf tahtası içinde saklanarak kaçmaya çalışanlara, tünel kazanlardan sırkla atlamayı deneyenlere varıncaya dek onlarca kişi özgürlük yolunda akıl almaz yöntemlere başvurdu. Ama en ilgin i bir ailenin hafif kumaşlarla yaptıkları balonla Batı'ya geçmeleri olmuştu. Öyle ki bu olaydan sonra hafif naylon kumaşların satışı yasaklandı.

Aynı günlerde Türkiye'de...

O gün dünyada yeni bir dönem başlarken, Türkiye'de de bir dönem kapanıyordu. 12 Eylül darbesinin mimarı Kenan Evren'in cumhurbaşkanlığı görev süresi bitmiş, yerini Turgut  zal almıştı.  lke sivilleşme yolunda dev bir adım atıyordu. Almanlar duvarı parçalarken Türkiye'nin gündemi  zal'ın halefinin kim olacağıydı. Gazetelerde fallar açılıyor, Mesut Yılmaz'dan Güneş Taner'e, Ekrem Pakdemirli'den Mehmet Keçeciler'e kadar bir sürü kişiye başbakanlık yakıştırılıyordu. Aynı günlerde muhalefet

liderleri Demirel ve Erdal İnönü, cumhurbaşkanlığı devir teslim törenine katılmayacaklarını ve Özal'ın elini sıkmayacaklarını açıklayarak kendilerince 'sıkı' muhalefet yapıyorlardı. Aynı gün Ankara'da başörtülü öğrenciler, başörtüsü yasağını protesto yürüyüşü yapıyor, on kişi göz altına alınıyordu. Ve ertesi gün Özal, Çankaya'ya resmen çıktı ve beklenmedik bir ismi, Yıldırım Akbulut'u başbakan olarak tayin etti. Takip eden günler, Anavatan Partisi içindeki hiziplerin Akbulut'a, muhalefetinse Özal'ın cumhurbaşkanlığına dönük kısır muhalefetiyle geçip gidecekti...

Güney Afrika'nın ırkçı rejimi yere kapaklanıyor

**Nelson Mandela nihayet
özgür**

11 Şubat 1990

*"Ben beyazların tahakkümüne karşı savaştım,
siyahların
tahakkümüne karşı savaştım, demokratik ve
özgür toplum
fikirini öğütledim, bunun için ve bunu başarmak
için
yaşadım; bunun için ölmeye de hazırım."*

Nelson Mandela

Açık kahverengi takım elbise giyen adam, eşinin elini sıkı sıkıya kavramıştı. Kendisini bekleyen coşkulu kalabalığa gülümsedi. Mütevazı bir yüz ifadesiyle yumruğunu havaya kaldırdı. Bu yumruk için 27 yıl beklemişti...

Güney Afrika'daki ırk ayrımcılığını bitirme hedefiyle ortaya çıkan hareketin lideri olan Nelson Mandela, 27 yıl önce girdiği

hapisten 11 şubat 1990'da çıktığında, Afrika'nın güneyindeki tarih de yeniden yazılmaya başlıyordu. 1944'te henüz genç bir avukatken siyah hakları savunucusu Afrika Ulusal Kongresi'ne katılan Mandela kısa zamanda sivrilmişti. 1950'lerde önemli bir figür olarak sıyrıldığı partide, Gandhi'den ilham alarak, ırk ayrımcılığına ve beyazların üstünlüğüne dayanan sisteme şiddet içermeyen yollarla başkaldırılması gerektiğini savunmaya başladı. Lakin ırkçı beyaz yönetim, böylesi naif gösterilere bile pabuç bırakmaya niyetli değildi. Siyah göstericilerin bir olayda katledilmesi zerine Mandela ve arkadaşları kongrenin silahlı kolunu kurdular.

Gökyüzünün rengini dahi unutacak kadar uzun bir süre hücrede kalmış ama asla pes etmemişti. Yıllar sonra zgr bir adam olarak ilk adımlarını attığında, gururla yumruğunu havaya kaldırmış ve "İşimiz daha yeni başlıyor" demişti...

"Sadece beyazları temsil eden ve onlardan oluşan parlamentonun kararlarına uymak zorunda değiliz" diyorlardı. Artık faşist ırkçı ve beyaz azınlık idaresine karşı gerilla mücadelesi

vereceklerdi. Yakayı ele vermeleri uzun sürmedi. Irkçı rejim, bir dizi uyduruk suçlamayla Mandela ve arkadaşlarını 1964'te ömür boyu hapse mahkûm etti.

Mandela 27 yıllık mahkûmiyet hayatının 18 yılını Robben Adası'ndaki berbat bir hapishanenin berbat bir hücresinde geçirdi. Yatak bile verilmemişti bu idealist adama. Ağır işlerde çalışıyor ve altı ayda bir sadece bir mektup yazmasına ve almasına izin veriliyordu. Ve yine yılda bir kez bir ziyaretçiyle sadece 30 dakika görüşmesine izin veriliyordu. Normal şartlar altında insanın kolaylıkla delirebileceği bir ortamda, iradesini arkadaş edinen bu insan hakları savunucusu adam direndi. Hatta öyle bir direndi ki, bir şekilde direniş hareketini hücrelerinden yürütmeyi bile başardı. Nihayetinde pes eden idare, hem Robben Adası'ndaki koşulları iyileştirmek hem de Mandela'yı ev hapsine nakletmek zorunda kaldı.

Güney Afrika Devlet Başkanı olan de Klerk 1989'da ırkçı rejimin son durağa geldiğini fark ederek sistemin vidalarını gevşetmeye koyuldu. Bunda uluslararası toplumun ülkesine uyguladığı yaptırımların ve tabiri caizse Güney Afrika rejimine lanetli muamelesi yapmasının da payı büyüktü. De Klerk kongrenin yasağını kaldırdı, idamları askıya aldı ve 1990 Şubatı'nda Mandela'nın serbest bırakılması emrini verdi. 11 Şubat 1990'da, uzun bir aradan sonra ilk kez özgür bir insan olarak yürüyen bu çilekeş ama bir o kadar da büyük insan hakları savunucusu, kendisini karşılayanlara itidal tavsiye ediyor ve intikam peşinde olmadığını haykırıyordu. Mesajı gayet netti: *"Şimdi mücadeleleyi tüm cephelerde yoğunlaştırma zamanı. Şimdi gevşemek, gelecek nesillerin asla affetmeyeceği bir hata olacaktır."*

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Mandela hapisten çıkar çıkmaz Afrika Ulusal Kongresi'nin başına geçerek azınlık iktidarıyla, ayrımcı rejimin sona erdirilmesi

için görüşmelere başladı. Amaç çok kültürlü bir rejimin kurulmasıydı. Kuruldu da. 1993'te Mandela ve Klerk, Nobel Barış Ödülü'nü paylaştı. Bundan bir yıl sonra Afrika Ulusal Kongresi ülkedeki ilk serbest seçimleri kazandı ve Mandela devlet başkanı seçildi. Dünya üzerindeki son ırkçı rejim de tarihe karışıp gitti.

Akılda kalanlar

- Güney Afrika'daki ırkçı rejimi tarif etmek için kullanılan 'apartheid' kelimesi, Hollanda dilinde 'ayrımıcılık' manasına geliyor. Güney Afrika'daki ırkçı rejimin köklerini, ülkeyi uzun zaman yöneten Hollandalılar atmıştı.
- Irkçılıktan vazgeçmediği için Güney Afrika Cumhuriyeti 1961'de İngiliz Uluslar Topluluğu'ndan çıkartıldı. Birleşmiş Milletler'in çağrısı üzerine Güney Afrika'nın ekonomisini çökerten ve yaptırımlar şeklinde somutlaşan dış baskılar, rejimi pes ettiği noktaya kadar rahat bırakmadı.
- Beyaz azınlığın hâkimiyetine dayalı utanç rejimi, 1948'den 1994'e kadar devam etti.
- 1950 tarihinde çıkarılan ve Güney Afrika vatandaşlarını Bantu (bütün zenciler), Renkliler (melezler) ve Beyazlar şeklinde üçe ayıran Nüfus Kayıt Yasası 1991'de kaldırıldı.
- Güney Afrika'daki ilk siyahi avukat olan Mandela, hapisten çıktıktan sonra Türkiye'nin kendisine vermek istediği Atatürk Barış Ödülü'nü almayı reddetti. Gerekçe olarak Türkiye'deki yoğun insan hakları ihlallerini göstermişti.

Aynı günlerde Türkiye’de...

Güney Afrika’nın özgürlük ve eşitlik istikametinde dev bir adım attığı günde, Türkiye de el yordamıyla demokratikleşmeye çalışıyordu. Gündemde meşhur 141, 142 ve 163. maddeler vardı. Solcuların ve muhafazakârların ensesinde uzunca bir süre boza pişiren maddelerin kaldırılması tartışılıyor, Anavatan Partisi’nin ‘muhafazakâr’ bakanı Mehmet Keçeciler bu maddelerin kaldırılması yerine yumuşatılmasından yana olduğunu söylüyordu. O günlerde parti içi iktidar mücadelesi de devam ediyordu. Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz liderliğindeki bir grup, Başbakan Yıldırım Akbulut’a karşı gizli açık bir mücadele veriyordu. Gündemde bir de felaket vardı. Yeniçelttek’de maden çökmüş ve 59 madenci hayatını kaybetmişti. O günün gazeteleri, aynı yerde 1965’te meydana gelen göçüğe atıfta bulunarak “25 yılda hiçbir şey değişmedi” başlığını kullanmıştı. Cumhurbaşkanı Özal’ın eşi Semra Özal’sa, Fransızların first ladyisi Bayan Mitterand’ın Kürt meselesine olan ilgisini protesto etmek için Muhteşem Süleyman sergisinin açılışı için son dakikada Paris’e gitmekten vazgeçmişti...

Ortadoğu’da tarihin yeniden yazılmaya başlandığı gün

Saddam Hüseyin Kuveyt’i işgal ediyor

2 Ağustos 1990

“Ne ben, ne de başkaları Iraklıların Kuveyt’i işgal edeceğine düşünmüştük. Kuveytliler, Suudiler ve Batı’daki her analist yanıldı. Bu beni affettirmez ama şimdi her şeyin gayet açık olduğunu iddia edenlerin

o zamanlar sesi çıkmıyordu.”

ABD'nin Irak Büyükelçisi April Glaspie

(Saddam'ı Kuveyt'i alması için kışkırttığı iddialarına cevap veriyor)

Saat sabahın ikisinde Irak birlikleri Kuveyt'e girdi. Kuveytliler ne olup bittiğini bile anlamaya fırsat bulamadı. Canını kurtarabilenler Suudi Arabistan'a kaçtı. Kuveyt Emiri ülkeyi terk etme konusunda herkesten önce davrandı ve ailesiyle birlikte o da Suudi Arabistan'a sığındı. Birkaç saat içinde Iraklılar başkent Kuwait City'yi ele geçirdi. Saddam keyifliydi. Geçici bir hükümet kuruldu.

Kuveyt'e el koyan Irak bir anda dünya petrol rezervlerinin yüzde 20'sinin üzerine oturmuş, Basra Körfezi kıyısında toprak sahibi olmuştu. Ama kimsenin petrolleri Saddam'a yedirmeye niyeti yoktu. Birleşmiş Milletler aynı gün toplandı. Mesaj netti: *Ya Kuveyt'ten çıkarsın ya da çıkartırız!* 9 Ağustos'ta Amerikalılar, l Kalkanı Operasyonu adı altında Suudileri Saddam'ın olası şerrinden korumak adına Körfez'e doğru yola ıktı. Bu arada Saddam da boş durmamış, Kuveyt'teki asker sayısını 300 bine çıkarmıştı. BM, Irak'a Kuveyt'ten çekilmesi için 15 Ocak 1991'e dek süre verdi. Aksi takdirde sopa geliyordu. Saddam reddetti. Osmanlı zamanındaki haritayı ne sürerek Kuveyt'in artık Irak'ın bir eyaleti olduğunu söyledi. Bu esnada Körfez'de, Amerika liderliğinde toplanan çok uluslu gücün asker sayısı 700 bini bulmuştu. Saddam gene de çekilmedi. Çok uluslu g, 16 Ocak 1991'de, saat sabah 4.30'ta Irak'a karşı harekete geçti. Saddam'ın Laik Arap İmparatorluğu hayali namlunun ucundaydı. *Kendi tabiriyle 'Savaşların Anası' başlamıştı...*

Saddam, Kuveyt'ten çıkarılmasına çıkarılmıştı ama adeta 'Bana olmadı, size de yar etmem buraları!' dercesine, geri çekilen Irak ordusuna ülkedeki tüm petrol kuyularının ateşe verilmesi emrini vermişti...

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Soğuk Savaş'ın bitiminden hemen sonraya rastlayan Birinci Körfez Savaşı, Amerika'nın yeni dünya düzenindeki tartışmasız patronluğunu perçinledi. Eski rakibi Rusya, gönülsüz de olsa eski müttefiği Irak'ın ezilmesine göz yummak zorunda kaldı. Saddam mağlup edilip Kuveyt kurtarılsa da, Amerika Körfez bölgesinden çıkmadı. Bölge lkelerinde daimi üsler kurup dünyanın bu en önemli stratejik noktasına oturdu. Bu durum İkinci Körfez Savaşı'na dek devam edecekti. Amerika bu savaştaki ezici başarılarıyla, Vietnam Savaş'ındaki hezimetin ardından girdiği Vietnam Sendromu'ndan da çıkmış oldu. Saddam'ın Kuveyt'i işgaliyle başlayan savaş, Arap lkeleri arasındaki dayanışmayı parçaladı. Bazı Arap lkelerinin açıktan Saddam rejimine cephe alması, Arap Birliği düşüncesini tarihin p sepetine atmış oldu. Bölgede şii İran'ın etkinliği arttı. İşgalde ve sonrasında Saddam'a destek veren Filistin yönetimi, Irak'ın yenilmesinin ardından dışlandı. Amerika'nın başta kutsal topraklar olmak üzere, Arap

Yarımadası'na yerleşmiş olması, bölgedeki radikal akımları güçlendirdi. Türkiye'nin kriz boyunca Saddam karşıtı blokta yer alması ve savaşa, asker yollama haricinde aktif destek vermesi, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemdeki değerini arttırdı.

Akılda kalanlar

- Irak'ın Kuveyt'e olan ilgisi 1990'la sınırlı değildi. 1932 ve 1961'de de niyetini belli etmiş, hatta Temmuz 1961'de ilhak etmeye kalksa da İngiltere'nin devreye girmesiyle geri adım atmıştı.
- Saddam, işgal öncesinde Kuveyt'in kendilerine ait petrolü çaldığını iddia etmiş ve üretimi yüksek tutarak petrol fiyatlarının düşmesine neden olmak suretiyle Irak'ı zarara uğrattığını ileri sürmüştü. Ayrıca bu ülkeye olan 50-80 milyar dolar civarındaki borçlarının da silinmesini istemişti. Kuveyt'in cevabı tabii ki 'hayır' olmuştu.
- 24 Şubat'ta Suudi Arabistan'ın kuzeydoğusundan Kuveyt içlerine ve Irak'ın güneyine doğru geniş çaplı bir müttefik kara saldırısı başladı. Müttefikler 100 saat içinde Irak birliklerinin direnişini kırarak Kuveyt'i geri aldı.
- Savaş sırasında kendisine karşı cephe alan Arap ülkelerini safına çekmek isteyen Saddam, İsrail'e karşı birkaç başarısız füze saldırısında bulunsa da, Irak liderinin niyetini sezen Amerika'nın baskısı ve el altından verdiği teşvikler sonucu İsrail, Irak'a karşılık vermedi.
- ABD'nin Bağdat'taki büyükelçisi April Glaspie'nin 25 Temmuz 1990'da Saddam'la yaptığı görüşmede

Araplar arasındaki sorunlara karışmak istemediğini söylemesi, 2 gün sonra da Bağdat'tan ayrılması ve Amerikan yönetiminin Irak'ın Kuveyt sınırına asker yığdığını bilmesine rağmen ciddi bir uyarıda bulunmaması, ABD'nin bilinçli olarak işgale yeşil ışık yaktığı şeklindeki değerlendirmelere yol açtı.

- Kuveyt'ten çıkarsalar da Amerikalılar Saddam rejimini, *sonrasında ortaya çıkabilecek kaosu* düşünerek devirmedi. Yarım kalan bu hesabı, Birinci Körfez Savaşı'nda başkan olan Baba George Bush'un oğlu George W. Bush, 2003'teki İkinci Körfez Savaşı'nın ardından kapatacaktı.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Saddam'ın Kuveyt'i gözüne kestirdiği günlerde Türkiye'de Yıldırım Akbulut başbakan, Turgut Özal cumhurbaşkanıydı. İşgalden bir gün önce Türkiye yine kendi arkaik gündemiyle meşguldu: İstanbul'da kahreden susuzluk, 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'i hedef alan suikast iddiaları, PKK ile çatışma, YAŞ kararıyla ordudan ihraç edilen subaylar gazete manşetlerini süslüyordu. Kuveyt'in işgaliyle Türkiye'de de bir anda hararet yükseldi. Zaten birkaç gün öncesinde Akbulut, Saddam'ı Bağdat'ta ziyaret etmiş, Irak lideri kendisine “*Varşova Paketi dağıldı. NATO da yakında dağılır. O zaman sizi kim koruyacak?*” diyerek aba altından sopa göstermişti. Daha sonraları Akbulut, “*Çok bozuldum ama gereken cevabı verdim*” diyecekti. Soğuk Savaş sonrasının bu ilk büyük krizinde, yeni dünya düzeninde kendine iyi bir yer kapmak isteyen Türkiye, özellikle Turgut Özal'ın liderliğinde Irak meselesinde fazlasıyla aktif bir tutum takındı. Bu süreçte daha kontrollü bir siyasetten yana olan Başbakan Yıldırım Akbulut, Dışişleri Bakanı Ali Bozer ve Genelkurmay Başkanı Necip Torumtay, Özal'a karşı çıktı. Özal'ı macera aramakla suçlayan

Dışışleri Bakanı Ali Bozer, Millî Savunma Bakanı Safa Giray ve Genelkurmay Başkanı Necip Torumtay istifa etti. Türkiye, asker gönderme haricinde ĉok uluslu güce her türlü desteği verdi. zal'a kalsa asker de gönderecek ve o konjonktürde Musul ile Kerkük' tekrar Türkiye'nin kontrolüne sokacaktı. Ama Irak'la birlikte savaştan en zararlı ĉıkan lke Türkiye oldu. Irak'a uygulanan ambargodan dolayı 100 milyar dolar kayba uğradı. Türkiye'ye aktif desteğinden dolayı vaad edilen krediler bile doğru dürüst denmedi. Savaşta Amerikalılara destek verdiği için Saddam'ın cezalandırmak istediği Kürtler Türkiye'ye kaçtı. Savaşın ardından Irak'ın kuzeyinin Irak Hava Kuvvetleri'ne kapatılmasıyla bu bölgede oluşan boşluğu Kürtler ve PKK doldurdu. Türkiye özellikle 1990'lar boyunca Kuzey Irak kaynaklı terör saldırılarıyla boğuşmak zorunda kaldı.

Filistin zerk Yönetimi kuruluyor...

**Arafat ve Rabin barış için
ilk kez el sıkışıyor**

13 Eylül 1993

Oslo'yu kabul etmekle hata ettiğinizi
düşünüyor musunuz?
Hayır... Hayır. Allah'ın elçisi Muhammed de
Hudeybiye Barış Antlaşması'nı imzalamış,
Selahaddin Eyyubi de Richard'la barış
yapmıştı...

Yaser Arafat

İsrail Başbakanı İzhak Rabin ve Filistin Kurtuluş rgt (FK) lideri Yaser Arafat, Beyaz Saray'da kendilerini alkışlayan seçkin davetlilerin önünde el sıkışıyor, ekranları önüne geçmiş milyonlarca dünyalı da bu tarihî ana şahitlik ediyordu. İki ezeli

düşmanın kamuoyu önünde ilk kez gerçekleştirdikleri tokalaşma, Araplar ve İsraililer arasında imzalanan Barış İçin Prensipler Deklarasyonu'nun meyvesiydi. Yeminli düşmanların el sıkışması, uzun bir süredir Norveçlilerin arabuluculuğunda gerçekleştirilen gizli görüşmelerin sonucunda mümkün olabilmişti. İsrail-Mısır barışından sonra bir kez daha dünya kamuoyunun dikkati Ortadoğu'ya odaklanıyordu. *Yoksa Ortadoğu gerçekten barışa kavuşuyor muydu?*

Amerikan Başkanı Bill Clinton, iki lideri kalabalığa takdim etti. Clinton'ın yanında, görevde oldukları dönemde Ortadoğu'da barış için girişimlerde bulunan eski başkanlardan Jimmy Carter ve George Bush duruyordu. Clinton, *"Cesaretin barışı elimizle dokunabileceğimiz kadar yakın. Ortadoğu'nun hemen her yerinde normal bir hayatın mucizev sknetine dönük büyük bir açlık var. Önümüzde zorlu bir yol olduğunu biliyoruz. Her barışın kendi düşmanları vardır."* diyerek girizęhı yaptı. Söz barışın taraflarındaydı. Ardından Rabin kalabalığa hitap etti: *"Siz Filistinlilere karşı savaşmış olan bizler, bugün size net ve yüksek bir sesle, bu kadar kan ve gözyaşı yeter diyoruz."* Arafat muhatabını tamamladı: *"Birlikte aldığımız bu zor karar, büyük cesaret isteyen bir iş."*

Ezelî düşmanlar ilk kez el sıkışıyor. Bu tokalaşma, bir süre sonra soldaki Rabin'in hayatına mal olacaktı. Filistin davasının sembol ismi Arafat'sa bağımsız bir Filistin göremeden göçüp gitmişti.

Bu tarihî tokalaşmayı bir dizi anlaşma ve bunların kısmen hayata geçirilmesi takip edecek, lakin bu yumuşama dönemi uzun soluklu olmayacaktı.

BBC muhabiri John Simpson, Arafat'ın bu tarihî anlaşmayla hayatını ortaya koyduğunu söylemişti, ama hayatını kaybeden bir başkası olacaktı...

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Oslo Süreci olarak bilinen bu barış girişimi iki meyve verdi. İlki Beyaz Saray bahçesinde hayata geçen I. Oslo Mutabakatı oldu. Buna göre İsrail Hkmeti ile FK arasında İsrail askerlerinin Gazze şeridi ve Eriha'dan çekilmeleri ile başlayan beş yıllık bir geçiş dönemi olacak, Batı şeria'nın büyük bir kesiminde yönetimin, savunma ve dış ilişkiler hariç Filistin otoritesine teslim edilmesi ile sonuçlanacak geçici bir dönem belirlenecekti. Bu mutabakatla İsrail FK'y Filistinlilerin resmî temsilcisi olarak tanıyor, barış karşılığında bazı topraklardan çekilmeyi kabul ediyor ve uzun vadede Filistinlilerin kendi yönetimlerini kurmalarını kabul edeceğini vaat ediyordu.

Bu, Filistinlilerle İsraililer arasındaki ilk yüz yüze antlaşma olması açısından tarihî öneme sahipti. Filistinliler de böylelikle İsrail'in var olma ve güvenli sınırlar içinde yaşama hakkını kabul ediyordu. *Bu, Ortadoğu'nun kanlı tarihinde devasa bir adımdı.*

Beyaz Saray'da varılan mutabakatın ardından Mayıs 1994'teki Kahire Antlaşması geldi. Bu antlaşmayla İsrail, askerlerini Gazze şeridi ve Eriha'dan çekmeyi, dış ilişkiler, i güvenlik ve yerleşimler konuları hariç tüm sivil otoriteyi Filistinlilere devretmeyi ve Filistin polis gücünün kurulmasını kabul etti. Bunların büyük

bir kısmı hayata geçirildi.

Kahire'den sonra 28 Eylül 1995'te 2. Oslo olarak da bilinen 'Batı Şeria ve Gazze Şeridi Geçici Antlaşması' yapıldı ve Filistin Otoritesi Batı Şeria'nın büyük şehirlerini de içine alacak şekilde genişletildi. Ve onu diğer irili ufaklı düzenlemeler takip etti. İsrail'de birbiri ardına gelen Benyamin Netanyahu, Ehud Barak ve Ariel Şaron hükümetleri, antlaşmaların hayata geçirilmesinde zorluklar çıkardı. Özellikle 2000 yılında Şaron'un Mescid-i Aksa'ya provokatif bir ziyaret gerçekleştirmesiyle bölgede işler iyice çığırından çıktı ve II. İntifada başladı. 2006'da gerçekleştirilen Filistin seçimlerinde Hamas'ın iktidara gelmesiyle barış süreci tamamen durdu. Oslo'dan itibaren kâğıt üzerinde birçok adım atılmış gibi görünmesine rağmen, değişmeyen bir şey vardı. Filistinliler, her ne kadar bazı topraklar üzerinde kendilerini 'kısmen' de olsa yönetmeye başlasa da, bir devletleri yoktu. *Halen de yok...*

Akılda kalanlar

- İzhak Rabin, 4 Kasım 1995'te antlaşmaya muhalif radikal bir Yahudi tarafından öldürüldü.
- Arafat, 1996'da Filistin Ulusal Otoritesi'nin Başkanı seçildi.
- Oslo Anlaşmaları'yla kolay konular gündeme alınırken, çözümü zor konular (*ne zaman imzalanacağı belirsiz olan*) nihai statü antlaşmalarına bırakıldı. Bazı Filistin topraklarında sivil idare kısmen Filistinlilere geçti.
- Yönetimi Filistinlilere devredilen bölgeler, ekonomik olarak İsrail'e bağımlı olmaya devam etti.
- Ünlü Filistinli düşünür Edward Said'e göre Oslo

Süreci, Filistinlileri birbirinden ayrı ve kuşatma altındaki bölgelere ayırmak ve bu bölgeler arasına Yahudi yerleşimciler yerleştirmek suretiyle kurulacak olan Filistin devletinin toprak bütünlüğünü engellemek üzere tasarlanmıştı; *gelişmeler onu doğruladı.*

Aynı günlerde Türkiye’de...

‘Solda Birlik’ gayretlerinden biri daha gösteriliyordu. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, DYP-SHP koalisyonunun küçük ortağı SHP’nin Genel Başkanı Murat Karayalçın’a, “Hükümette kalın ama birleşelim” diyor, basının bir bölümü bu gelişmeyi her zaman olduğı gibi ‘*Solda birlik rüzgârları*’ başlığıyla coşku içinde sayfalarına taşıyordu. Bu rüzgâr ilerleyen yıllarda da çok esecek, gürleyecek ama bir türlü yağmur yağdıramayacaktı. Aynı günlerde Türkiye’nin karanlık geçmişinin acı meyveleri dalından düşmeye devam ediyordu. 12 Mart’ın Ankara Merkez Komutanı Faruk Çelebioğlu evinde öldürölmüştü. Cesedin üzerine Dev-Sol bayrağı bırakılmıştı. Ve tabii ki değışmeyen gündem PKK... Türk tankları ve topları, namlularını Ermenistan sınırına doğru çevirmişti. Dönemin yetkilileri bunun sebebini ‘*Ermenistan’da yuvalanan PKK’lı militanlar*’ şeklinde açıklıyordu...

Soykırım utancı bir kez daha Avrupa’nın alnına yazılıyor

Sırp lar Srebrenica’da soykırım gerçekleştiriyor

11 Temmuz 1995

“Srebrenica, 1930’lardan bu yana Batı’nın en büyük

kolektif güvenlik başarısızlığı.”

Bill Clinton

(Eski ABD başkanı)

İkinci Dünya Savaşının ardından Balkan lkeleri Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan, Slovenya ve Makedonya, Yugoslav Federal Halk Cumhuriyeti'nin parçaları olmuştu. Dinler ve diller mozaiği Yugoslavya'yı uzun bir süre demir yumrukla yöneten Tito'nun 1980'de ölmesinin ardından bu cumhuriyetlerdeki milliyetçilik akımı derin uykusundan uyandı. Bu '*milliyetinin aşını farkında olma*' durumu, 80'lerin ortasında Sırbistan'da ortaya çıkan aşını milliyetçi lider Slobodan Miloseviç'le hız kazandı. Miloseviç, Bosna ve Hırvatistan'daki Sırlarla onların Boşnak, Hırvat ve Arnavut komşuları arasındaki husumeti, kendi nefretiyle daha da perçinledi. Sovyetlerin dağılması lambadaki cini çıkardı. 1991'de Slovenya, Hırvatistan ve Makedonya, federasyondan bağımsızlıklarını ilan ettiler. Hemen ardından Hırvatistan'da patlak veren savaşta, Sırların ağırlıkta olduğu Yugoslav ordusu, aynılıkçı Sırların Hırvat güçleriyle giriştiği çatışmalarda Sırlara destek verdi. Bosna'daysa Müslümanlar en büyük etnik grubu oluşturuyordu. 1990'da yapılan seımelerde Müslümanlar, Sırlar ve Hırvatlar, nüfusa oranlarına göre mecliste koltuk sahibi oldu. Müslümanların çoğunlukta olmasından dolayı Aliya İzzetbegoviç liderliğinde hükümet kuruldu. lke içi ve dışındaki tansiyonun artması zerine Bosna'daki Sırp azınlığın lideri Radovan Karadzic ve partisi, hükümetten çekilerek kendi meclislerini kurduklarını ilan ettiler. 3 Mart 1992'de, Karadzic'in partisinin Sırların yoğun yaşadığı birçok bölgede boykot ettiği referandumun ardından Cumhurbaşkanı İzzetbegoviç, Bosna'nın bağımsızlığını ilan etti. *Dram da işte o zaman başladı.*

Bosna'da Boşnakları hedef alan soykırım girişimi tüm dünyada, özellikle de Yahudi Soykırımı'ndan sonra 'bir daha asla' şeklinde iddialı bir tutum takınan Avrupa için tam bir utanç kaynağı olmuştu...

Bosna'daki Sırların derdi Bosna'nın bağımsızlığı falan değıl, kendi yaşadıkları toprakların, Yugoslavya'nın en güçlü cumhuriyeti olan Sırbistan'ın bir parçası olmasıydı. Böylelikle Sırp milliyetçilerinin hayali olan 'Büyük Sırbistan'a doğru bir adım atılacaktı. 1992 Mayıs'ının hemen başında, Amerika ve Avrupa Topluluğu'nun Bosna'nın bağımsızlığını tanınmasının hemen ardından Bosnalı Sırlar, Sırların denetimindeki Yugoslav ordusunun desteği ve Miloseviç'in yeşil ışık yakmasıyla, Bosna'nın başkenti Saraybosna'ya saldırdı. İlerleyen günlerde saldırı dalgası diğer Boşnak şehirlerine de ulaştı ve tarihe '*etnik temizlik*' olarak geçecek nüfus arındırması başladı. Boşnaklar evlerinden yurtlarından sürüldü. Bazen Hırvat ordusunun da desteğini alarak Sırlara karşı koymaya çalışsalar da, Bosnalı Sırlar kısa zamanda ülkenin büyük bir kısmını ele geçirdi. Karadziç, ülkenin doğusunda Bosnalı Sırlara ait Bosna Sırp Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti. Bu esnada ülkedeki Hırvat azınlığın büyük bir kısmı Hırvatistan'a kaçmıştı. Sırp milisleri ortalığı hallaç pamuğu gibi atarken, Avrupa ve Amerika olan bitene isim aramakla meşguldu. Bu bir savaş mı, yoksa iç savaş mı (*tüm olan biten görüntüde Bosna'daki etnik grplar*

arasında cereyan ettiği için) gevezelikleri Batılı başkentleri o kadar fazla meşgul ediyordu ki, yaşanan katliamlarla ilgilenmeye fırsat bulamıyorlardı. Sırların ele geçirdikleri toprakları bırakmamasından dolayı barış girişimleri suya düşerken, BM ise müdahil olmamayı tercih ediyor, sadece insani yardımıyla yetiniyordu. O insani yardımın makyajı da Srebrenica'da yaşananlarla dökülecekti...

Bosna'daki iç savaşın en sıcak günleriydi. Bosnalı Sırp ordusu, 11 Temmuz 1995'te Hollandalı barış gücü askerlerini bölgeden ıkımaya zorlayarak, Birleşmiş Milletler'in Srebrenica'da ilan ettiği 'güvenli bölge'nin kontrolünü ele geçirdi. 1500 kadar Sırp askeri, hafif silahlara sahip Hollanda askerlerinin yanından gle oynaya geçti.

Bosna Başbakanı Haris Silajdzic, aynı saatlerde NATO'yu tepki göstermemekle suçluyor ve Srebrenica halkının '*ihanete uğradığını*' söylüyordu. Kısa zamanda ne kadar haklı olduğu anlaşılacaktı. oğunluğu Müslüman olan kent halkından 30 bin kadar mülteci kuzeye doğru kaçmaya başladı. Onlar kaadursun, büyük gler bitmek bilmeyen topu birbirlerine atma seanslarına aralıksız devam ediyordu. ABD, Birleşmiş Milletler'in 'insani misyon' geekleştirebilme kabiliyetini sorguluyor, Birleşmiş Milletler, aresizce "Srebrenica'nın Bosnalı Sırp birliklerinin eline düştüğünü anlıyoruz" türünden saçma sapan açıklamalar yapıyordu. Binlerce Boşnak mülteci kuzeydeki Potocari kentine kaçmış, bu arada BM çatısı altında Boşnakları korumakla görevlendirilen Hollanda birliği de Potocari'ye çekilmişti. *Kötü, hem de çok kötü bir şeyler olacağı hissediliyordu.* stelik bu hengamede Sırlar, 30 kadar barış gücü askerini de esir almıştı. Sırp çeteciler, resmen tüm dünyaya kafa tutuyordu. NATO uçakları iki Sırp tankını vurmuştu ama karadan hiç kimse Sırlara bir şey yapamıyor, yapmıyordu. Hollanda Savunma Bakanı Joris Voorhoeve, "*Sırlar, rehin tuttukları 30 Hollandalı askeri*

ldrmekle, Hollanda üslerini ve Srebrenica'yı yerle bir etmekle tehdit ettiler" diyerek BM görevinden alınmalarını talep ediyordu. Bu arada Bosna Sırp ordusunun komutanı General Ratko Mladić, BM'ye, "teröristleri etkisiz hale getirmek için" söz konusu operasyonu yaptıklarını iddia ediyor, bir de zerine (Boşnakları kastederek) bölgedeki 'silahlı unsurları' temizlemedikleri için BM'ye fırça atıyordu! Ama aynı zamanda 'şefkatliydi' de; sivillerin ve barış gücü askerlerinin Sırlardan korkmalarına gerek olmadığını söylemeyi ihmal etmemişti. Sırlar, ellerini kollarını sallayarak girdikleri şehirde, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük soykırımı imza attı...

NEYİ DEĞİşTİRDİ?

Birleřmiř Milletler 12 Aęustos 1995'te, Bosna'da 2 bin 700 Müslüman erkeğin makinelili tüfeklerle öldürüldüğü ve toplu mezarlara gömüldüğüne dair iddiaları soruşturmaya başladı. Amerikan uçakları tarafından çekilen fotoğraflar, Srebrenica yakınlarında toplu mezarlar olduğunu gösteriyordu. Soruřturma sonucu sayıları 7 ila 8 bin arasında değişen Müslüman erkeklerin, Srebrenica'nın düşüşünün ardından katledildiği ortaya ıktı. Tanıklara göre Sırp komutan General Ratko Mladić, Müslüman esirlere yaptığı konuşmada, ölen her bir Sırp için 1000 mülteciyi öldüreceğini söylemişti. Her ne kadar katliam sırasında uluslararası camia bir řey yapmasa da, olayın ardından failleri cezalandırmak için harekete geçti. Mayıs 1993'te BM Güvenlik Konseyi, Eski Yugoslavya İçin Savaş Suçları Mahkemesi kurdu. Bu, Nrnmberg Duruşmaları'ndan bu yana soykırım yargılaması yapmak için kurulan ilk mahkeme oldu. Takip eden 20 yıl içerisinde mahkeme 120 kiři hakkında çeşitli cezalar verdi. 2002 yılındaki bir soruşturmada, askerleri soykırımı önlemede başarısız olduğu için çıkan tartışmalardan dolayı dönemin Hollanda hükümeti istifa etti. General Mladić ve o dönemde Bosna

Sırp Cumhuriyeti'nin Başkanı olan Radovan Karadzıĉ'ın, Savaş Suĉları Mahkemesi'nde soykırım suĉuyla yargılanmasına karar verildi. Karadzıĉ, Temmuz 2008'de Belgrad'da yakalandı ve Lahey'de yargılanmaya devam ediyor. General Mladiĉ halen kayıp ve aranıyor. Tüm bu kepezeliklerin baş sorumlusu, Sırbistan'ın o zamanki lideri Slobodan Miloseviĉ'se Lahey'de yargılanırken hücresinde öldü. Bosnalı Sırp komutanlardan General Radislav Krstic, Srebrenica trajedisindeki rolünden dolayı soykırım suĉuyla hapis cezasına ĉarptırıldı. Haziran 2004'te Sırlar ilk kez cinayetlerde bir rollerinin olduğunu kabul ettiler. Tüm bunların hepsi bir kenara, Srebrenica katliamı, Avrupa Birliği'nin askerî gĉten yoksun siyasi bir cüce olduğunu tüm ĉıplaklıėıyla gözler önüne serdi. Özellikle Başkan Clinton'ın gayretiyle Bosna Savaşı boyunca aktif bir siyaset izleyen Amerika, Balkanlar'daki Müslümanların hamisi rolüne soyundu ve İslam lkeleri nezdindeki prestijini arttırdı.

Akılda kalanlar

- BM Hollanda Barış Gücü'nn koruması altında bulunan Srebrenica'da 8 bin Boşnak'ın ldrlmesi, Lahey'deki Uluslararası Savaş Suĉları Mahkemesi tarafından resmen soykırım olarak nitelendirildi.
- Srebrenica katliamı ve ardından gelen Bosna'daki pazar yeri saldırısıyla Batı'nın sabrı 'nihayet' taştı. Ağustos 1995'te, Amerika'nın da bastırmasıyla, NATO gĉleri Bosnalı Sırlara karşı havadan ve karadan 3 hafta sürecek bir saldırı başlattı.
- Ambargolarla soluğu kesilen Sırbistan nihayet Bosnalı Sırlara desteğini kesmek zorunda kaldı. 1995'te Amerika'da Dayton Barış Antlaşması imzalandı. Buna göre Bosna, Boşnak-Hırvat Federasyonu ve Bosna Sırp

Cumhuriyeti olmak üzere federal bir yapıya büründü.

- Slobodan Miloseviç, Lahey’de yargılanırken, Srebrenica katliamının Fransız ajanları ve Bosnalı Müslümanlar tarafından ‘Bosna’ya müdahaleyi’ mümkün kılmak için uydurulduğunu iddia etti.
- Dayton Antlaşması’nın mimarı dönemin Amerikan Başkanı Bill Clinton, 2005’te o günlerle ilgili izlenimlerini anlatırken, dönemin Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand’ın Sırlara çok fazla sempati duyduğunu ve Müslümanların idaresinde birleşmiş bir Bosna’ya sıcak bakmadığını söylemişti.
- Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi eski Başsavcısı Carla del Ponte, uluslararası toplumun Bosna’daki Srebrenica katliamıyla ilgili hazırlıkların yapıldığından haberdar olmasına rağmen engellemediğini söyledi.
- 2010’da, Srebrenica soykırımının 15. yıl anma törenlerine katılarak tarihî bir adım atan Sırbistan Devlet Başkanı Boris Tadiç, katliamla ilgili, “Yapılanlar büyük bir trajedidir. Katliamın sorumlusu Ratko Mladiç’in yakalanması konusunda gösterdiğim kararlılıktan asla taviz vermeyeceğim” dedi.

Aynı günlerde Türkiye’de...

Türkiye’nin Bosna’daki Sırp saldırganlığını durdurmak için gücü oranında en aktif diplomasiyi yürüten ülkelerden biri olduğunu hatırlatarak o günlerin gündemine geçelim. Srebrenica’da katliam yaşandığı gün Türkiye’de mevzu, en azından medyanın gündemi, İstanbul’daki aşırı yağıştan dolayı taşan TEM Otoyolu ve ardından yaşanan sel rezilliği idi (Ülke bu

manzarayı birkaç kez daha yaşayacaktı). Gündeme yansıyan bir başka konuyla Harvard Üniversitesi tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu bölge ülkeleri arasında Ortadoğu Ortak Pazarı kurulmasını öngören bir rapordur. Bir süreliğine konuşulsa da zamanla unutulup gidecekti. Yine o günlerde Anavatan Partisi Lideri Mesut Yılmaz, dönemin başbakanı Tansu Çiller'e, "24 saat içerisinde mecliste bu işi halledelim" diyerek anayasanın değiştirilmesi çağrısında bulunuyordu. Çiller'se aynı günlerde Orta Asya gezisine çıkmıştı. Azerbaycan'da Aliyev tarafından karşılanmış, 'Türk dünyasının Aslanı' ilan edilmişti. Birkaç yıl sonra aslanı hatırlayan bile çıkmayacaktı.

Avrupa'nın ortasında Müslüman bir devlet istemediği için Bosna'daki drama kayıtsız kaldığı sonradan anlaşılacak olan Fransız Chirac'sa, Avrupa Parlamentosu'nda, "Türkiye bir terazi üzerinde. Türkiye'yi reddedersek köktendinci akımları güçlendiririz" türküsünü söylüyor, bu türkü Türkiye'deki bazı çevrelerce de alkışlanıyordu.

'Kopya koyun' Dolly doğdu

5 Temmuz 1996

"İnsanın 'bir bütün' olması için, bazıları ölçülebilen, bazıları hissedilemeyen neredeyse sınırsız diyebileceğimiz bileşenlerin bir araya gelmesi gerekiyor. Bir de bunlara kültürü, ruhaniliği, eğitimi, çevreyi ve benzerlerini eklediğimizde ortaya bir 'siz' ya da bir 'ben' çıkıyor. Bunları hiçbir teknoloji üretmez. Peki, böyle bir

durumda kopyalanmış bir insanın ruhu olabilir mi?

Buna da siz cevap verin.”

Dr. Gökhan Hotamışlıgil

(Harvard Üniversitesi Genetik ve Kompleks Hastalıklar Bölümü Başkanı)

İşkoçya'daki bilim adamları, ilk kez bir memeliyi başarıyla kopyalamayı (klonlanmayı) başarmıştı. Bu memeli koyun Dolly'di. İşkoçya'daki Edinburgh Roslin Enstitüsü'nde kopyalanan Dolly, yetişkin bir hcrenden başarılı bir şekilde kopyalanan ilk memeliydi. Daha nceki kopyalamalar embriyo hücresinden yapılmıştı. Uzmanlar kopyalamayı, yetişkin bir canlıdan alınan herhangi bir beden hücresinin DNA'sının kullanılmasıyla, o canlının genetik ikizinin oluşturulması şeklinde tanımlıyordu.

Dolly'nin 'üretilmesi' o güne dek alışlagelmiş tüm doğum ve üreme şablonunu altüst ettiği için doğal olarak ahlak-bilim-din çerçevesindeki tartışmaları da beraberinde getirdi. Yapılan işin dinen uygun olmadığından, ahlaki açıdan doğru olmadığına kadar bir dizi itiraz yükseldi. Kimilerine göreyse bilim haddini aşmış, Yaradan'ın sahasına müdahale etmeye başlamıştı.

Kopyalamayı gerçekleştiren Roslin Enstitüsü'nden embriyoloji uzmanı Dr. Ian Wilmut, olan biteni, "Bu gelişme şu an için neredeyse hiçbir tedavisi bulunmayan genetik hastalıkları inceleyebilmemizi sağlayacak" sözleriyle yorumluyordu. Kopyalama çalışmalarının lisansını alan PPL Therapeutics şirketi Dolly'nin, genetik biliminin ve yaşlanmanın anlaşılmasına yardım edeceğini ve daha ucuz ilaçların üretilmesini sağlayacağını savunuyordu.

Bir hayvanın kopyalanmasının ardından haliyle insan kopyalama tartışmaları da sökün etti. "İnsan kopyalamanın yasaklanması insanlığımızın göstergesidir. Bu yöntemle yeni bir çocuğun doğmasına kapı aralamak, temel değer ve inançlarımızın sorgulanmasının yolunu açar." diyen Amerikan Başkanı Bill Clinton, insan kopyalanmasına karşı bayrak açan ilk lider olmuştu.

Tüm bunlara karşın bir gerçek vardı ki Dolly vakası, hem felsefi hem de bilimsel alanda yarattığı tartışmalar ve geleceğe dönük barındırdığı potansiyelle, son 20 yılın en önemli bilimsel gelişmelerinden biri oldu.

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Başarıyla kopyalanmış ilk canlı olarak tarihe geçen koyun Dolly, günümüzde de devam etmekte olan tıbbi, dinî ve felsefi tartışmaların ateşleyicisi oldu. Dolly, sadece 6 yıl yaşamış olsa da, kendisinden sonra köpek, maymun, domuz gibi onlarca hayvan başarıyla kopyalandı. Akıl almaz ihtimaller ve teoriler gündeme geldi. Genetik konusunda dünyanın sayılı bilim adamlarından Harvard Üniversitesi'nden Dr. Gökhan Hotamışlıgil'e göre, günümüz imkânlarıyla Adolf Hitler'in bile fiziksel olarak 'birebir' kopyalanması teorik olarak mümkün ama pratikte değil. Zira kopyalanan örneklerde gözlenen bir sorun, bir önceki hücrenin maruz kaldığı genetik eskime ve yaşlanmanın kopyalanan yeni

canlıya aktarılması ve burada ortaya çıkan adaptasyon güçlükleri. Bunlar aşılmadan insan kopyalama uygulamaları mümkün gözükmüyor.

Bugün tıbbi araştırmalarda kullanılmak üzere İngiltere, Güney Kore, Çin ve Singapur'da insan embriyoları kopyalanmasına izin veriliyor. Embriyo kopyalama, tıp alanında devrim yaratacak bir potansiyeli barındırıyor. Hastalıklı hücrenin yerine sağlamını koyarak hastalıkların tedavisini mümkün kılması bekleniyor. Kopyalamanın bir başka safhası olan kök hücre çalışmalarıysa olanca hızıyla devam ediyor. Bu çalışmalar, Dolly'den sonraki en büyük adım olarak kabul ediliyor. İstenilen sonuç alınabilirse, kısa bir zaman dilimi içinde, artık kullanılamaz hale gelmiş böbreğimizi ya da diğer bir organımızı, yine kendi bedenimizden alınan hammaddeyle kopyalanan tıpkısının aynısı bir organla değiştirebileceğiz.

Akılda kalanlar

- 2003 yılında akciğer hastalığı olduğunun belirlenmesi üzerine Dolly'nin yaşamına son verildi. Muhafaza edilen bedeni, Edinburgh'daki İskoçya Ulusal Müzesi'nde sergileniyor.
- Kopyalama fikri ilk kez 1938'de, Alman embriyolog Hans Spemann tarafından ortaya atıldı.
- İlk kopyalama denemeleri 1952 ve 1970'te kurbağa yumurtaları üzerinde gerçekleştirildi ama başarısız oldu.
- Fizikçi G. Richard Seed, 1998'de insan kopyalamak istediğini ve bu yönde çalışmalara başladığını duyurunca, Amerika'da insan kopyalamaya dönük çalışmalar yasaklandı. 1999'da ise 19 Avrupa ülkesi

insanın genetik olarak kopyalanmasını yasaklayan sözleşmeyi Paris'te imzaladı.

- Kopyalama tekniklerinin insanlığın yararına uygulanabilmesi amacıyla, günümüzde üreme amaçlı kopyalama yerine tedavi edici kopyalama konusunda bir mutabakat oluşmuş durumda.

Aynı günlerde Türkiye'de...

İskoçyalı bilimadamlarının bilimin ve dolaylı olarak felsefenin de sınırlarını zorladığı günlerde Türkiye'de Refah-yol hükümeti iktidardaydı. Ülkedeki bazı çevrelerin bitmek tükenmek bilmeyen 'laiklik hassasiyeti' yine gürz yapılmış, hükümetin başındaki Erbakan-Çiller ikilisi dövülüyordu. Rektörler ve bazı kadın dernekleri Anıtkabir'e yürüyor, merkez medya 'irtica', 'gericilik', 'vatan elden gidiyor', 'meclis lojmanlarında kuran kursu!' etiketli haberlerle çalkalanıyor; kısacası 2 yıl sonra gerçekleştirilecek 28 Şubat darbesinin temelleri atılıyordu. Ülkenin, daha doğrusu medyanın tek bir gündemi vardı: *Hassas toplumsal dinamikleri harekete geçirerek ne olursa olsun Erbakan liderliğindeki hükümetten kurtulmak.*

"Akla gelmeyen şeylerin yaşandığı gün"

**El Kaide Amerika'ya
savaş açtı**

11 Eylül 2001

*"Böylesine devasa önemi haiz bir olayın bu şekilde
gizeme
gömülmesine modern tarihte daha önce hiç
rastlanmamıştır. Anahtar konumundaki bazı
gerçekler*

*mümkün ve anlaşılabilir bir temele
dayandırılarak
açıklanamamış durumdadır."*

Michael Meacher

(İngiliz İşçi Partisi Milletvekili/Eski bakan)

O akıl almaz gün işte böyle başladı...

08.45 American Airlines'a ait 11 sefer sayılı uçak, New York'un finans merkezi Manhattan'daki Dünya Ticaret Merkezi'nin kuzey binasına çarptı. Boston'dan kalkan uçak, 92 yolcusu ile birlikte Los Angeles'a gidiyordu.

09.03 United Airlines'a ait 175 sefer sayılı uçak, Dünya Ticaret Merkezi'nin güney kulesine çarptı ve büyük bir patlama meydana geldi. Boston'dan kalkan uçak, 65 yolcusu ve mürettebatı ile Los Angeles'a gidiyordu. Çarpışmayı, kaza olduğu düşünülen ilk çarpışmanın sonrasını TV'den canlı olarak izleyen milyonlar şok oldu. Yaşananlar kaza değildi!

09.10 ABD Başkanı George W. Bush, Florida'da ziyaret ettiği bir ilkokulda çocuklara kitap okurken Beyaz Saray personel şefi Andrew Card, kulağına eğilerek olanları haber verdi. Başkan Bush, 11 dakika hiçbir şey söylemeden boş gözlerle etrafına baktı.

09.20 FBI, kaçırılan uçakları soruşturmaya başladı.

09.29 Kayıplar konusunda ilk raporlar gelmeye başladı. Ticaret Merkezi'nde 50 binden fazla kişi bulunuyordu.

09.30 Başkan Bush, 'Ulusal bir trajedi yaşadık. Görünüşe göre ülkemize yönelik bir terörist saldırı düzenleyen iki uçak Ticaret Merkezi kulelerine saldırdı' açıklamasını yaptı.

09.40 İçindeki 64 yolcuyla Washington'tan Los Angeles'a gitmekte olan American Airlines'a ait 77 sefer sayılı uçak, Washington'daki Savunma Bakanlığı binası Pentagon'a çarptı. Amerikan askerî gücünün en önemli merkezi olan bina yanmaya

başladı ve beş taraflı binanın bir tarafı tamamen çöktü.

09.45 Beyaz Saray ve Kongre Binası olası saldırılardan dolayı boşaltıldı.

09.50 ABD hava sahası tüm uçuşlara kapatıldı, hava sahası içindeki tüm uçaklara en yakın limana inme emri verildi, aksi takdirde vurulacaklardı.

09.58 Pennsylvania'daki acil durum merkezi United Airlines'a ait 93 sefer sayılı uçaktan şöyle bir mesaj aldı: 'Kaçırıldık, kaçırıldık!'

10.00 United Airlines'a ait 93 sefer sayılı uçak, Pittsburgh'un 80 mil güneydoğusunda düştü. Uçak Newark-New Jersey'den San Fransisco'ya gidiyordu.

Bu esnada tüm dünya olan bitenleri, şok olmuş bir vaziyette TV ekranlarından canlı olarak izliyordu. Neredeyse tüm TV kanalları canlı yayına geçmiş, olan biteni aktarmaya çalışıyorlardı ama açıkçası hiç kimse ne olup bittiğini bilemiyordu. Üstelik yaşanan şok sona ereceğe de benzemiyordu. Bir anda, TV kameralarının şu ana kadar kaydettiği en dehşet verici, yıllarca akıldan çıkmayacak görüntüler akmaya başladı...

09.50 Dünya Ticaret Merkezi'nin güney kulesi çöktü.

10.29 Dünya Ticaret Merkezi'nin kuzey kulesi çöktü.

12.39 Bush ikinci bir açıklama yaptı. Sorumluların cezalandırılacağını belirterek suçluları yakalayacaklarına dair yemin etti.

13.20 Bush, Louisiana'daki Barksdale Hava Üssü'nden ayrılarak, güvenlik amacıyla Nebraska'daki Offutt Hava Kuvvetleri Merkezi'ne hareket etti.

13.44 Pentagon, beş savaş ve 2 uçak gemisinin, New York ve Washington'daki hava kuvvetlerine destek vermek üzere ülkenin doğu kıyısında üslendiğini duyurdu.

13.50 Washington Belediye Başkanı Anthony Williams başkentte olağanüstü hal ilan etti.

14.00 ABD Sermaye Piyasası Kurulu, ülkedeki tüm borsaların öğleden sonra kapandığını duyurdu.

14.48 New York Belediye Başkanı Rudy Giuliani, saldırıların yol açmış olabileceği can kaybını 'katlanabileceğimizden çok daha fazla olabilir' şeklinde tanımladı.

16.30 Başkan Bush, Offutt Hava Üssü'nden ayrılarak savaş uçaklarının eskortluğunda televizyondan yapacağı ulusa sesleniş konuşması için Washington'a döndü.

17.20 Dünya Ticaret Merkezi kompleksindeki 7 nolu 47 katlı bina çöktü.

20.30 Başkan Bush televizyondan ulusa seslendi: 'Bu terörist saldırıyı düzenleyenlere ve yataklık edenlere en sert şekilde cevap vereceğiz!'

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Bush, tıpkı dediği gibi, cevabı vermekte gecikmedi. Önce Afganistan'ı, ardından da Irak'ı işgal etti. Her iki ülkedeki rejim de değiştirildi. '*Terörle Savaş*' doktrini çerçevesinde işgal edilen bu ülkelerde yaşananların yarattığı şok dalgaları halen yayılmaya devam ediyor. Hem Ortadoğu, hem de Orta Asya istikrarsızlıktan kırılıyor. 11 Eylül saldırıları ve Amerika'nın buna verdiği ölçsüz cevap, dünyamızı daha kaotik bir yer haline getirdi. Güvenlik kaygısı, demokratik hassasiyetleri rafa kaldırdı. İşkence birçok ülkede devlet politikası oldu. El Kaide'nin dünyanın değişik bölgelerinde gerçekleştirdiği bombalı saldırılar, sivil özgürlüklerin budanmasına dayanak teşkil etti. Hepsinden önemlisi bir din olarak İslam ve Müslümanlar hedef tahtasına oturtuldu. Bu durum birçok Batı ülkesindeki yabancı düşmanı siyasetçilerin elini güçlendirdi. 11 Eylül, uluslararası ittifakları da çatlattı.

Saldırlarla birlikte Amerika'nın Rusya ile ilişkilerinin niteliği “*Sen benim terörle savaşını görme, ben seninkini grmeyim*” şeklinde değişirken, BM'yi saf dışı bırakarak Irak'a saldıran Amerika ve İngiltere'nin Almanya ve Fransa ile arası açıldı. Bu durum AB içinde de atlağa yol açtı. Irak'a saldırı için topraklarını Amerika'ya amayan Türkiye'nin AB ve İşlam lkeleri nezdindeki prestiji arttı.

New York'un silüetini değiştiren o tarihî günde ilk uçağın kulelerden birine çarpması kaza olarak yorumlanmış, ikinci uçağın da ikinci kuleyi gözüne kestirmesiyle, bambaşka bir şeyler olduğu kısa zamanda anlaşılmıştı...

'Kendisini eki, tüm dünyayı da çivi gören' Bush iktidarı sona ermiş olsa da, 11 Eylül saldırılarının açtığı perde henüz kapanmış değil...

Akılda kalanlar

- 11 Eylül saldırılarında 3 bin dolayında Amerikan vatandaşı hayatını kaybetti.
- 1942'deki Pearl Harbor baskınından bu yana Amerikan topraklarına yapılan ilk saldırı olan 11 Eylül olaylarını, neredeyse tüm dünya ikinci uçağın kuleye

çarpmasından itibaren canlı yayında takip etti.

- Amerika'nın saldırılara cevap olarak Irak ve Afganistan'a karşı açtığı savaşlarda ölen sivillerin sayısı 150 bini geçti. Her iki ülkede ölen Amerikan askerlerinin sayısı 5 bine ulaştı.
- Saldırıların ertesinde komplo teorilerinden göz gözü görmez hale geldi. Birçoklarına göre 11 Eylül saldırılarının mimarı, dünyaya çekidüzen vermek için sıkı bir gerekçe arayan Amerika'nın kendisiydi!
- *New York Times* gazetesi tarafından yapılan bir ankete göre her 4 Amerikalıdan 3'ü, hükümetin 11 Eylül olaylarıyla ilgili doğruları söylemediğinden şüphelendiğini belirtmişti.
- 11 Eylül'ün beyni olduğu ilan edilen Usame Bin Ladin'i yakalamak için kendisini Afgan dağlarına vuran Amerikan özel birlikleri, aradan geçen 10 yıla rağmen aradıklarını bulmuş değil. Bin Ladin'in nerede olduğu ya da halen hayatta olup olmadığı bilinmiyor.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Saldırlardan bir gün önce İstanbul Taksim meydanında DHKP-C'li bir militan intihar saldırısı gerçekleştirmiş, iki polis memuru şehit olmuştu. Saldırıların olduğu günse işadamı Üzeyir Garih'in katil zanlısı Yener Yermes tutuklanıyordu. Yine aynı günlerde ülke gündemindeki bir diğer başlıksa 'Ne olacak bu eğitimin hali?' meselesiydi. Milli Eğitim'in sekizinci sınıflar için yaptığı deneme sınavında çocuklar sadece Türkçeden geçer not almış, diğer dallarda dökülmüşlerdi. 11 Eylül saldırılarının gölgesinde kalan en önemli gündem maddesiye, 12 Dev Adam'ın Avrupa Basketbol Şampiyonası'nda kazandığı ikincilik olmuştu. Saldırının hemen ertesinde bir açıklama yapan dönemin

başbakanı Bülent Ecevit, teyakkuz halinde olayları izlediklerini söylüyordu.

3 haftalık savaşın ardından Amerikalılar Irak'ı işgal etti

Bağdat düştü...

9 Nisan 2003

"Bu savaşın çok önceden planlandığını gösteren deliller var."

Hans Blix,

(BM Silah Denetçisi, 9 Nisan 2003)

Amerikan askerlerinin Bağdat sokaklarında ellerini kollarını sallayarak gezdiği bu tarihî gün, aynı zamanda bir dönemin de kapanışını sembolize ediyordu. Askerlerin öfkeli halkın bir kısmını da yanlarına alarak şehir merkezindeki Saddam heykelini yıkmasıyla oyun sona erdi. Hükümet çökmüş ve Irak'ı Arap dünyasının şampiyonu yapmaya soyunan ama geride acı, kan, gözyaşı ve fakirlikten başka bir şey bırakmamış olan 30 yıllık Baas Rejimi tarihe karışmıştı.

Amerikan birlikleri Dicle Nehri'nin batı kıyılarını işgal etmiş, özel birliklerse şehrin doğu yakasına doğru ilerlemeye koyulmuştu. Tek tük direnişçilere rastlansa da, Amerikan ordusu tereyağından kıl çekercesine şehrin içlerine yayılıyordu. Her şey beklediklerinden daha kolay olmuştu.

Sokaklara dökülen binlerce Iraklı, Saddam rejiminin yıkılışını kutluyordu. Amerikan tanklarının üzerine çıkıp sevincini gösterenlere de rastlanıyordu. Oysa henüz sevinmek için çok erkendi. *İşgalin faturasını ödemeye henüz başlamamışlardı.*

Ülkede, kötüsünden de olsa otoritenin çökmüş olması, işleri rayından çıkarmış, Bağdat'ta akıl almaz bir yağma başlamıştı.

şirketler, müzeler, mağazalar, her yer ama her yer amansız yağmacıların insafına terk edilmişti. Bu durumda işgal gücünün ülkedeki polis ve orduyu lağvetmesinin payı büyüktü. Baas Partisi'nin korkulan tüm organları bir anda buharlaşmıştı. Düzenli ordusu, adıyla ortalığa dehşet saçan Cumhuriyet Muhafızları ve sokak milisleri ortalıkta görünmüyordu. Çoğu korkudan sivillerin arasına karışmış, bir kısmıysa kısa bir süre sonra patlak verecek direniş hareketine katılmak için gizlenmişti.

Bağdat'ın düşüşü ve binlerce Iraklının liderlerinin heykelleri üzerinde tepinerek bunu kutlaması, 21 gün önce Başkan Bush tarafından Saddam Hüseyin rejimini devirmek ve kitle imha silahları deposu olduğuna inanılan Irak'ı kontrol altına almak için başlatılan savaşın bittiğine işaret ediyordu. 20 Mart'ta Kuveyt'ten başlatılan işgal operasyonu sonunda Amerikan ve İngiliz birlikleri ülkenin üçte ikisini denetimleri altına almış, eski rejimin neredeyse tüm önemli birimlerine el koymuşlardı. Saddam Hüseyin, ailesi, bakanları ve parti ileri gelenleriye sırra kadem basmıştı. Saddam'ın doğum yeri Tikrit başta olmak üzere petrol yatakları Musul ve Kerkük gibi önemli bölgeler de henüz ele geçirilmemişti. Amerikan Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, "Daha yapılması gereken çok savaş, öldürülmesi gereken çok adam var. şunu aklınızdan çıkarmayın. Sokaktaki tüm kutlamalara rağmen bu iş bitmedi." diyordu. *Zaman onu haklı çıkaracaktı...*

Bununla birlikte Bağdat'ın Firdevs Meydanı'nı dolduran kalabalık, Saddam'ın Stalinist tarzda inşa edilmiş heykellerinden birinin Amerikan askerleri tarafından devrilmesini ürkek bir sevinçle karşılamayı ihmal etmiyordu. Yere devrilen heykeli, ayaklarından çıkardıkları terliklerle dövüyorlardı. Nice sonraları Ortadoğulu bir gazeteci arkadaşım bu durumu şöyle izah edecekti: "*Saddam onları o kadar korkutmuş ki, konuşmayı, bağırıp çağırmayı unutmuşlardı. Tepki gösterecek tek yol olarak bu*

kalmıştı...”

Üç hafta önce Bağdat'ın işgal güçlerinin kâbusu olacağını ilan eden, tek sorunlarının İngiliz ve Amerikalıların tek tek mi, yoksa toplu mezarlara mı gömülmesi gerektiği olduğunu ilan eden hükümet sırta kadem basmış, Baas rejimi yerle yeksan olmuştu. *Irak'ta ve belki de tüm Ortadoğu'da belirsizlikle örülü kanlı bir dönem başlıyordu...*

Bağdat'taki Firdevs Meydanı'ndan başlayarak ülkenin dört bir yanında yıllarca boy göstermiş olan Saddam heykellerinin işgal güçlerinin öncülüğünde yıkılması, Ortadoğu'da yeni bir dönemin başladığının en güçlü belirtisiydi.

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

En büyük değişiklik Baas Rejimi'nin ve Saddam Hüseyin diktatörlüğünün tarihe karışması oldu. Saddam'ın onlarca yıl demir yumrukla yönettiği ve farklılıkların '*milliyetçi-laik Iraklı*' kimliği altında eritmeye çalışıldığı ülkede, herkes bir anda kendi kimliğine sarıldı. Mezhep, dil ve din farklılıkları kanlı bir şekilde su yüzüne çıktı. Polisin ve ordunun lağvedilmesiyle Vahşi Batı'ya dönen ülke, terör ve istikrarsızlık yatağı oldu. Ülkedeki en büyük mezhebi oluşturan ve işgale dek Sünni Baas rejiminin baskısı

altında inim inim inleyen Şiiler, Irak'taki en belirgin güç olarak sahneye çıktı. Bu durum Şii İran'ın bölge denklemindeki önemini arttırdı. Böylelikle Amerika, öteden beri bölgede sorun kaynağı olarak gördüğü İran'ın elini istemeden de olsa güçlendirmiş oldu. Öte yandan Amerikan işgalinin Irak'ta yarattığı yıkım, dünya genelindeki Amerikan karşıtlığına tavan yaptırırken, yine birçok Amerikan karşıtı radikal terör örgütü, otorite boşluğu yaşanan Irak'ı eğitim sahasına çevirdi. Ülkede yaşananlara dış bileyen örgütler birçok ülkede intikam amaçlı terör eylemi gerçekleştirdi. *Kitle imha silahlarının yanı sıra 11 Eylül saldırıları da bahane edilerek işgal edilen Irak, bir bakıma terörü küreselleştirmiş oldu.*

Akılda kalanlar...

- Irak'taki son Amerikan muharip birlikleri 31 Ağustos 2010'da çekildi. Iraklıların eğitimi amacıyla kalan 50 bin kişilik birlikse 2011 sonundan itibaren ülkeyi terk edecek.
- İşgalin faturası ağır oldu. Şu ana dek, Iraq Body Count isimli kuruluşun tuttuğu kayıtlara göre 100 binin üzerinde sivil hayatını kaybetti (*Lancet Survey ölümlerin 700 bin, ORB (Opinion Research Business) ise bir milyon dolayında olduğunu öne sürüyor. Bununla birlikte bu rakamlar güvenilir bulunmamakta. Wikileaks belgeleri de sivil kayıplarını 110 bin olarak göstermekte*). 5 bin dolayında Amerikan askeri öldü. Şiddet yüzünden 2 milyon kişi ülkesini terk etti, 2 buçuk milyon kişi de kendi ülkesinde mülteci konumuna düştü.
- İşgal Irak'ın kültürel ve bilimsel insan hazinesini kuruttu. İşgalin başladığı 2003'ten bu yana ülkede en az 115 şarkıcı, 65 film yıldızı ve 60 ressam hayatını

kaybetti. Basra ve Bağdat'taki sinemalar, sanat galerileri, tiyatrolar ve konser merkezleri, el bombaları ve havan topu saldırıları yüzünden enkaza dönmüş durumda. Yine 500 dolayında bilim adamı ve eğitimcinin yanı sıra 2 bin kadar doktor saldırılar ve çatışmalar sonucu öldü. Ülkedeki 34 bin doktordan 20 bini yurt dışına kaçtı. Bu dramatik tabloda işgalin ardından patlak veren mezhep çatışmalarının da payı büyük.

- Alt yapısı tamamen çökmüş olan ülkenin dış borcu 125 milyara ulaştı.
- Irak işgali Amerikan ekonomisini de kuruttu ve kimilerine göre 2008 ekonomik krizine yenik düşmesinde bu durum önemli bir rol oynadı. Bazı kaynaklar işgalin faturasını 200 milyar dolar olarak gösterirken, bazılarıysa 2 trilyon dolara kadar çıkıyor.
- İşgalden kısa bir süre sonra patlak veren direniş ve onunla paralel giden mezhep çatışmaları sonucu ülke, 60'dan fazla farklı silahlı gücün hem birbirleriyle, hem işgal güçleriyle, hem de işgalcilerin uzantısı olarak gördükleri Irak güvenlik birimleriyle çatıştığı akıl almaz bir atış poligonuna dönüştü.
- İşgalin ardından ülkeden gelen haberlerde en çok iki kelime kullanıldı: *İntihar saldırganı* ve *bombalı araç*. 2003'ten bugüne dek (1 Şubat 2011 itibarıyla) 1759 intihar ya da bombalı araç saldırısı gerçekleştirildi! (*Olay sonrası ölenlerin parçaları birbirine karıştığı için saldırıların intihar saldırganları tarafından mı yoksa uzaktan kumandalı bombalar vasıtasıyla mı gerçekleştirildiği net olarak tespit edilemiyor.*)
- 13 Aralık 2003'te Tikrit yakınlarındaki bir sığınakta

yakalandığı açıklanan Saddam Hüseyin, 2 yıllık yargı sürecinin ardından 30 Aralık 2006'da asılarak idam edildi.

Aynı günlerde Türkiye'de...

Her ülkede olduğu gibi Türkiye'nin de gözü kulağı Irak'taydı ama gündelik hayat da bir yandan akıp gidiyordu. Lise son ğrencilerinin niversite sınavına hazırlanmak adına uyduruk raporlarla son yıl neredeyse okula uğramıyor olmaları, Milli Grşu Türkiye aleyhinde faaliyet yürüten terör örgütleri arasında gösteren düzenlemenin değiştirilmesi, DYP'nin AK Parti hkmetini denetlemek için gölge kabine kurması konuşuluyordu. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, kapatılan Refah Partisi'ne yapılan hazine yardımıyla ilgili olarak SP lideri Recai Kutan'ın da aralarında bulunduğu dönemin 5 parti yöneticisi hakkında, 'özel evrakta sahtecilik' suçundan dava açmıştı. 31 Mart olayına farklı bir açıdan bakmaya alışan Abdülhamit Düşerken isimli film tartışılıyor ve sıklıkla olduğu gibi Avrupa Birliği'nden gelen 'Türkiye bizim için önemlidir' içerikli gzellemler gazete sayfalarını süslüyordu...

BUNLAR DA OLDU

15 Mart (M..) 44 / Sezar ld; Roma, imparatorluğa yürüdü

Roma ordusunun yetiştirdiği en büyük komutanlardan olan Julius Sezar, Roma Cumhuriyeti'ne bağlı topraklardaki birçok ayaklanmayı bastırımış, ülkenin gücünü pekiştirmişti. Bu arada kendisini ömür boyu diktatör ilan ettirmişti. Ülkenin başta rejimi olmak üzere her şeyine el atması, ülkeyi normalde yöneten senatoyu fkelenirmişti. Konforu bozulan senatörler ve diğer sınıfların kararıyla Sezar'ın ortadan kaldırılmasına karar verildi. Roma'nın en kudretli adamının vücudundan boşalan oluk oluk kan, Campus Martius'daki Pompey Tiyatrosu'nun beyaz mermerlerini kıza boyadığında, ülkenin kaderi de değişmeye başlıyordu. Bazı senatörler, cumhuriyet rejimini kaldırıp imparatorluğu ilan edeceğinden çekindikleri Sezar'ı elbirliğiyle bıçaklayarak ldrmşti. Ama dönemin şartları artık yeni bir rejimi gerekli kılıyordu. Ülkenin en gcl adamının öldürülmesiyle Roma on yıllık bir iç savaşa sürüklendi ve bu dönemin sonunda da resmen bir imparatorluğa dnşti. Bir bakıma Sezar'ın ortadan kaldırılması, o çok çekindikleri imparatorluğa geçişi hızlandırmıştı.

11 Kasım 732 / Avrupa, Tur ve Puvatya Savaşı'yla

Müslümanları durdurdu

İslam dini henüz tebliğ edilmeye başlandığında Akdeniz dünyasının tamamı Hristiyanların kontrolünde idi. Peygamberin lmnn ardından İslam, fetihlerle birlikte süratle yayılmaya başladı. nce Arap Yarımadası, ardından da Bizans ve Sasanilerden alınan topraklarla genişleme sürdü. Araplar, Roma İmparatorluğu'ndan Suriye, Filistin ve Mısır'ın yanı sıra İspanya ve Akdeniz adalarını, Sicilya'yı ve Kuzey Afrika'yı almışlardı. Öyle ki Müslüman savaşçılar, bir süre için Sicilya ile İtalya'nın güney bölgelerini işgal etmişler, hatta bir ara Roma'yı tehdit eder duruma gelmişlerdi. Doğu'da Suriye ve Irak'a giren İslam orduları önce Anadolu'ya, sonra da Bizans İmparatorluğu'nun anayurdu olan Yunan ve Hristiyan topraklarına yüklenmişti. Batı'daysa Emeviler, İber Yarımadası'nı hallaç pamuğu gibi atıyorlardı. İspanya'yı süratle aşmış, Pireneler'e ulaşmışlardı. Neredeyse tüm Batı Avrupa'nın İslam ordularının kontrolüne girmesi söz konusuydu. Kritik öneme sahip bir savaşta iki devasa ordu, bugün Fransa topraklarında kalan Tur (Tours) yakınlarında çarpışmaya başladı. Yine Fransa topraklarındaki Puvatya'da (Poitiers) savaş sona erdiğinde, Charles Martel komutasındaki Hristiyanlar zaferlerini kutluyordu. Batı Avrupa'yı Hristiyanlık adına kurtardığı kabul edilen bu savaş sonunda, ilk kez tehdit edilebilir veya kurtarılabılır bir varlık olarak Avrupa kavramı ortaya çıkmıştı.

31 Ekim 1517 / Luther Protestanlığa ebelik etti

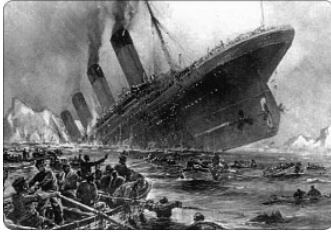
Alman rahip Martin Luther, Katolik Hıristiyanlıktaki bozulmadan fazlasıyla şikayetçiydi. Kilisenin ruhban sınıfı adı altında ayrıncalıklı bir bürokrat sınıfı oluşturduğunu, dine aykırı işler yapıldığını ve imanın sadece İncil'den kaynaklandığını haykırmaya başladı. Özetle Papalık'a, "Tanrı'yla aramıza girmeyin!" dedi. Luther'e göre şatafatlı dinî kurumlar ve törenler gereksizdi, aslolan saf imandı. Papalık'ın uygulamalarına, özellikle de halka endüljans, yani öldükten sonra cennette yer tapusu anlamına gelen belgenin satılmasına fena halde sinir oluyordu. Cemaate bu uygulamayı boykot çağırısı yaptı. 31 Ekim 1517'de Katolik Kilisesi'ne karşı yazdığı 95 maddelik protesto bildirisini, Wittenberg şatosu Kilisesi'nin kapısına asınca Papa tarafından aforoz edildi. Luther kendi yolunda yürüdü. Protesto

kökenli Protestanlık hareketi de böyle başladı.

4 Temmuz 1776 / Amerikalılar bağımsızlığa baş koydu!

İngiliz İmparatorluğu'nun sömürgesi olan 13 koloni, bağımsızlık için harekete geçti. 4 Temmuz 1776'da yayımladıkları bağımsızlık bildirgesiyle niyetlerini belli etmişlerdi. Özgür bir devlet olacaklardı. Ayaklandılar. 1775-1783 yılları arasında Amerikan Bağımsızlık Savaşı adı verilen bir süreçle hedeflerine yürümeye başladılar. 1781'de istedikleri oldu, İngilizlerden kurtuldular. Sonuçta bugün bildiğimiz Amerika Birleşik Devletleri ortaya çıktı.

15 Nisan 1912 / Titanic battı!

2 bin 340 yolcusuyla ilk yolculuğına çıkan Titanic transatlantiği, New Foundland'ın güneyinde bir buzdağına çarparak battı, 1513 kişi Kuzey Atlantik'in buzlu sularına gömülerek hayatını kaybetti. Zamanının en büyük buharlı yolcu gemisiydi ve ne olursa olsun batmayacağına inanılıyordu. Oysaki daha ilk seferinde battı. Kaza, dünya savaşları dışındaki en büyük deniz felaketlerinden biri olarak tarihe geçti. Titanic dünyanın en güvenilir gemisiydi. Üstelik dünyanın en kaliteli çeliği bu gemi için kullanılmıştı. Batmaz denilen gemi 3 saat gibi kısa bir sürede Grönland açıklarında okyanusun soğuk sularına gömüldü. 1985 yılında bir ünlü su altı araştırmacısı Bob Ballard, Titanic'in enkazını 12 bin 612 feet derinlikte bulmayı başardı. İlk araştırma ekibi 1991 yılında Titanic'e ulaştı. Kazada ölenlere saygı göstermek amacıyla hiçbir kişisel eşya enkazdan yukarı çıkarılmadı. Sadece araştırmalar için gemi enkazından metal parçalar toplandı. Toplanan parçalar ve enkazın deniz dibindeki görüntüsü Titanic'in nasıl battığını gözler önüne seriyordu. Buna göre gemi baştan ve sondan darbe alacak şekilde tasarlanmış ve birbirinden bağımsız su almaz kompartımanlardan oluşacak şekilde inşa edilmişti. Ama kaza sırasında beklenmedik şekilde buz dağı geminin yan tarafını baştan sona bir bıçak gibi kesmiş ve

tek bir kompartıman yerine bütün kompartımanlar suyla dolmuştu. Böylelikle batış kaçınılmaz oldu.

3 Mart 1938 / Suudi Arabistan'da petrol bulundu

Suudi Kralı Abdülaziz İbni Suud, Basra Körfezi'ni çevreleyen ve sadece birkaç palmiye ağacının göze çarptığı uçsuz bucaksız çölde araştırma yapmaları için Amerikalı mühendislerden oluşan bir ekibi görevlendirmişti. Svarilerinin atlarının ve develerinin nefeslenebileceği yeni su vahalarının bulunmasını mit ediyordu. Lakin California merkezli Standart Oil'den gelen ekibin niyeti, kralın beklentisinin çok ama çok ötesindeydi. Bölgedeki diğer ülkelerde petrol keşfedilmişti ama mühendisler Arabistan'da daha fazla bulunabileceğini hesaplıyorlardı. Buna karşın birkaç yıldır açtıkları kuyular, kendilerini hayal kırıklığına uğratmıştı. Neredeyse pes etme noktasına gelmişlerdi ki 7 numaralı kuyuda daha da derine inmeye karar verdiler. 1440 metreye ulaştıklarında buldukları şey su değil, bölgenin kaderini sonsuza dek değiştirecek bir hazineydi: Dünyanın en zengin petrol rezervlerine ulaşmışlardı.

Kral, başlangıçta Amerikalıların sevincini tam olarak paylaşmakta güçlük çekti. Keşiften bir yıl sonra mahiyeti ile birlikte geldiği Ras Tanura petrol istasyonunda, Suudi petrolü ile limandan ayrılan ilk tankeri gördüğünde bambaşka bir dönemin başladığını anlamıştı. O andan itibaren Kral'ın, İşlam'ın kutsal şehri Mekke'ye hac görevini ifa etmeye gelen Müslümanların bıraktığı paraya ihtiyaı kalmamıştı. Suudi Krallığı, artık Ortadoğu politikalarının vazgeçilmez aktryd. O, artık dünya enerji pazarının sözü en çok dinlenen abisi olacaktı.

16 Temmuz 1945 / Almanya'nın ve Japonya'nın kaderi Postdam'da yazıldı

İngiltere Başbakanı Winston Churchill, ABD Başkanı Harry S. Truman ve Sovyetler birliği Lideri Josef Stalin, İkinci Dünya Savaşı'nın gidişatını ve Avrupa'daki siyasi ve ekonomik durumu konuşmak için Almanya'nın Postdam şehrinde bir araya gelmişti. Gündemde teslim olmuş Almanya'nın gelecekte nasıl kontrol edileceği ve halen savaşa devam eden Japonya'ya ne yapılacağı vardı.

Postdam, Tahran ve Yalta'da yapılanlardan sonra üçüncü ve sonuncu büyük savaş konferansı olmuş, konferansın ardından yayınlanan Postdam Deklarasyonu'yla Japonya tehdit edilmişti. Müttefikler Japonya'ya, "Koşulsuz olarak teslim ol ya da kesin bir yıkıma katlan" diyordu. Atom bombasını kastettikleri sonradan anlaşılacaktı. Postdam'ın bir sonucu olarak Almanya, dört işgal bölgesine bölünmüş, Nazizm'in tüm unsurlarıyla tasfiyesi karara bağlanmıştı. Polonya'nın doğu sınırının belirlenmesi ve bazı

Doğu Avrupa topraklarındaki 10 milyondan fazla Alman'ın Almanya'ya transferi de Postdam'da sonuca bağlandı. Stalin'in konferans boyunca sergilediği umarsız ve tehditkâr tavırlar, Soğuk Savaş'ın başlangıcı olarak kabul edilir.

9 Şubat 1950 / McCarthy komünistlere karşı Haçlı Seferi başlattı

Amerikalı senatör Joe McCarthy, Dışişleri Bakanlığı'nda çalışan 200'den fazla kişiyi Komünist Parti üyesi olmakla suçlayarak, ülkeyi komünistlerin istila ettiğini söyledi. Bakanlık bu iddiaları yalanlasa da, söylenti çığ gibi büyüdü. Zira dönem Soğuk Savaş devriydi ve senatörün iddiaları, Amerikalıların komünizmin dünyada yayılması karşısında beslediği korkuların ayyuka çıktığı bir döneme denk gelmişti. Senatör, siyasetteki rakiplerini de komünizm sempatzanı olarak göstererek ekarte etmişti.

McCarthy, iddialarını ortaya attıktan iki gün sonra Başkan Harry Truman'a mektup yazdı ve kongredeki komünistlerin isimlerine ulaştığını söyledi. Ardından yine kongrede birçok siyasetçiyi zan altında bırakan uzun bir konuşma yaptı. Başlattığı cadı avı ona yaygın bir destek kazandırdı. Zirvede olduğu dönemde 25 eyalet, komünist dernekleri yasaklayan tasarıları

kabul etti.

Zaman içinde suçlamalarının dozunu arttırınca, güvenilirliği sorgulanmaya başladı. İddialarının kof olduğu anlaşıldı ama o zamana dek birçok kişi işini ve itibarını kaybetmişti.

25 şubat 1956 / Kruşev Stalin putunu devirdi

Sovyet lideri Nikita Kruşev, Komünist Parti'nin 20. Kongresi'nde kışkırtıcı bir konuşma yaptı ve selefi Stalin'i despotlukla suçlayarak açıkça kınadı. Neredeyse putlaştırılmış ve dokunulmazlık kazanmış Stalin'i, 'bir şüphe, korku ve terör' rejimi inşa etmekle itham ediyor, Sovyet halkını 30 yıl boyunca

esareti altında tutan ‘Stalin kültünü’ yıkmak istediğini söylüyordu. Stalin’in partinin üst kadrolarında yaptığı kıyımı da açıkça dile getiren Kruşev, Stalin’in İkinci Dünya Savaşı sırasındaki dış politikasını da eleştirdi (*Stalin, hem Winston Churchill’in hem Moskova’daki İngiliz Büyükelçisi Sir Stafford Cripps’in uyarılarına rağmen Almanya’nın Rusya’yı işgal edeceğine inanmak istememişti*). Eski nderini şiddetli milliyetçilik ve antisemitizm yapmakla da suçlayan Sovyet lider, Lenin’in vasiyetnamesinde Stalin’in Komünist Parti’nin Genel Sekreteri olmasının engellenmesini tavsiye ettiğini de açıklamıştı. Kruşev’in bu tabu deviren konuşması 18 Mart 1956’ya kadar kamuoyuna açıklanmadı. O tarihteyse sadece Washington ve Belgrad’da kamuoyuna duyuruldu. Kruşev’in bu bir nevi sistem içi eleştirisi, *Stalinsizleştirme* (de-Stalinizasyon) sürecini başlatmış, bu durum özellikle Polonya ve Macaristan gibi Doğu Bloku lkelerinde sistem karştı hareketleri cesaretlendirmişti. Kruşev’in bu konuşmasının metni, 1988 yılına dek Rusya’da yayımlanmadı.

25 Mart 1957 / Avrupa Birliği’nin (AB) temelleri atıldı!

İkinci Dünya Savaşı, arkasında milyonlarca l ve yaralıyla birlikte onlarca yıkılmış diyar bırakmıştı. Savaşın ardından Avrupa’nın siyasi kadroları, yaşanan sıkıntılarını ve savaşların

nedenlerini sorgulamaya başladı. Sonuçta her şeyin ilacı, barış içinde birlikte yaşamak olabilirdi. Yıkılmış Avrupa için el ele verilmeli ve kaynaklar birleştirilmeliydi. Bu iş birliğinin temeli 1951 yılında Paris Antlaşması ile atıldı. ‘Altılar’ olarak bilinen Federal Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya arasında Avrupa Kömür Çelik Topluluğı kuruldu. Zira tüm modern savaşların temelinde bu iki hammaddenin paylaşılması için verilen kavga vardı. 1955’ten itibaren, işbirliğinin kömür ve çelikten diğerk alanlara da yayılması fikrine dayanan Avrupa Ekonomik Topluluğı (AET) fikri gündeme geldi. Altılar, 25 Mart 1957’de Roma’da iki imza daha atarak, daha çok Ortak Pazar olarak bilinen Avrupa Ekonomik Topluluğı’nu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğı’nu kurdular. Roma’da atılan bu tarihî imzalarla yeni bir Avrupa kurulmuş oldu. 1 Kasım 1993’te yürürlüğe giren ve ekonomik ve parasal birliğı öngören Maastricht Antlaşması’yla topluluk, Avrupa Birliğı (AB) olarak anılmaya başladı.

22 Kasım 1963 / Başkan Kennedy öldürüldü

Amerikan Başkanı John F. Kennedy, seçim kampanyası sırasında eşi Jacquin Kennedy ile geldiğı Dallas’ta üstü açık bir otomobille halkı selamlarken vurularak hayatını kaybetti. Olay mahallinin karşısındaki bir depoda çalışan eski deniz piyadesi ve keskin nişancı Lee Harvey Oswald suikasttan sorumlu tutularak tutuklandı ama kısa süre sonra o da vurularak öldürüldü. Kennedy’nin öldürölmesinin ardından, kaç el ateş edildiğı, katil

olarak tutuklanan Oswald'ın tek başına hareket edip etmediğı uzun süre tartışılmış ancak kesin bir sonuca ulaşılammıştı. 1979'da Amerikan Kongresi'nin Suikastları Araştırma Komitesi, ses kaydında dört el silah sesi duyulduğunu ve bunların iki farklı noktadan geldiğı izlenimi edindiklerini açıklamış; katil zanlısı olarak tutuklanan ancak yargılanamadan öldürülen Lee Harvey Oswald'ın, büyük olasılıkla tek başına hareket etmediğine karar vermişti. Amerikan halkının en sevdiğı başkanlardan biri olan Kennedy'nin öldürülmesiyle ilgili binlerce sayfadan oluşan raporlar hazırlandı, ancak suikasta ilişkin sır perdesi hiçbir zaman aralanmadı. Kennedy, 1960'ta, 43 yaşındayken Eisenhower'ın ardından başkanlık görevini devralmıştı. Barışçı politika anlayışını savunuyordu. Ortadan kaldırılmasıyla ilgili olarak şimdiye dek Kübalılar, Ruslar, Amerika'daki silah lobisi ve mafya olmak üzere, onlarca evre suçlanmış olsa da, cinayet hâlâ gizemini koruyor.

9 Kasım 1967 / Che Guevara öldürüldü

Marksist devrimci Ernesto 'Che' Guevara, Bolivya ormanlarında gerillalarla askerler arasında yaşanan çatışmada öldürüldü. Küba Başbakanı Fidel Castro'nun sağı kolu olan Guevara, bir süre önce ortadan kaybolmuş ve o zamandan beri nerede olduğı hep tartışma konusu olmuştu. Arjantin doğıumlu gerilla lideri,

1959'da Küba'da iktidarı ele geçiren Fidel Castro'nun yoldaşlarından biriydi. Devrimin ardından ulusal bankanın başına getirilmiş, ardından da Sanayi Bakanı olmuştu. Birçok kişi onu Castro hükümetinin entelektüel gücü olarak görüyordu. İngiltere Dışışleri Bakanlığı'nın 1967'de yayımladığı 'Küba'nın önde Gelen Kişileri' adlı raporda ismi geçen 61 kişi arasında Che Guevara da bulunuyordu. Söz konusu rapora göre Che, Castro'nun yakın çevresi içindekilerin belki de en akıllısı ve alışkanıydı. Kimi zaman sosyal çevresinde genel kültürünü gösterirken, kimi zaman da çevresindekileri hor görebiliyordu. Raporda Che Guevara'yla ilgili şu yoruma yer verilmişti: "Bu bıyıklı Arjantinli, İrlandalılara benzer soğukkanlılığı ve giydiği askerî üniformayla, çok sayıda kadın ve erkek arasında hayranlık uyandırmıştı." Raporda ayrıca Küba lideri Fidel Castro'nun, Guevara'nın, ülkesindeki devrimi Latin Amerika'ya yayma gibi fikirlerine pek sıcak bakmadığı belirtiliyordu. lmnn ardından nc Dünya sosyalist devrim hareketlerinin sembol kahramanı oldu. Efsaneleştirilerek romantik bir figür olarak günümüze kadar geldi.

5-6 Eylül 1972 / Kara Eylül rgt Münih Olimpiyatları'nı bastı

Münih'teki Olimpiyat Köyü'nden kaçırılan dokuz İsraili sporcu, düzenlenen kurtarma operasyonu esnasında militanlar tarafından öldürülünce dünya kamuoyu şok oldu. Sporcular, İsrail'de tutuklu bulunan 200 Filistinlinin serbest bırakılmasını

talep eden Filistinli Kara Eylül rgtne mensup militanlar tarafından kaçırlmış, olimpiyat köyündeki ilk arbede sırasında iki İsraili sporcu hayatını kaybetmişti. Ev sahibi Batı Almanya, atletlerin serbest bırakılması için her türlü bedeli ödemeye hazır olduğunu duyurmuş, militanların uçak taleplerini kabul etmiş ve havalimanına gidebilmeleri için 3 helikopter temin etmişti. Silahlı atışma, helikopterler havalimanına iner inmez başladı. Militanlar, içinde rehinelerin de bulunduğu bir helikopteri el bombasıyla havaya uçurdu, ardından da helikopter enkazını otomatik silahlarla taradı. Olayın ardından Filistinli militanlardan beşinin ldğu, nnse ele geçirildiği açıklandı. Ele geçirilen militanlar, bu kez Beyrut'ta bir Lufthansa uçağını kaçıran Filistinli hava korsanlarıyla yapılan pazarlık üzerine serbest bırakıldı. Serbest bırakılan 3 militan Libya'ya uçtu. İsrail Gizli Servisi Mossad, Başbakan Golda Meir'in emriyle bir suikast birimi kurdu. Mızrak Operasyonu adı verilen bir dizi eylemle, hem hayatta kalan 3 Münih militanından ikisi, hem de dönemin önde gelen Filistinli liderlerden bazıları öldürdü. Münih'te yaşananlar zerine İsrail ve Mısır oyunlardan çekilse de, Olimpiyatlar devam etmişti.

29 Ekim 1975 / Diktatör Franco'nun 36 yıllık iktidarı sona

erdi

İspanyol İç Savaşının ardından ülkesinin iplerini eline alan ve muhalefetin çanına ot tıkayan General Francisco Franco'nun diktatörlüğü, veliaht Prens Juan Carlos'un 29 Ekim 1975'te İspanya'nın geçici devlet başkanı olarak atanmasıyla resmen sona eriyordu. Generalin hastalığının devam etmesi üzerine böyle bir karar alınmıştı. Son üç haftadır iç kanama geçiren Franco, bir dizi kalp rahatsızlığı geirmışti. 37 yaşındaki Prens, babasıyla Franco arasındaki mutabakat gereği veliaht olduğu 1969'dan beri başa geçmeyi bekliyordu. Soğuk Savaşın dengeleri gereği Batı'nın görmezden geldiği nadir diktatrlerden olan Franco 20 Kasım 1975'te öldü. Son mesajında "Beni kendilerine düşman addeden herkesi affettiğim gibi bütün dşmanlarımdan da, her ne kadar ben onları öyle görmesem de, af diliyorum." demişti. 22 Kasım 1975'te İspanya Kralı olarak ta giyen Juan Carlos'un ilk işi, binlerce kişi gibi generalin cenazesine katılmak olmuştu.

4 Temmuz 1976 / İsrail ordusu Entebbe rehinelerini kurtardı

250 yolcu taşıyan bir Air France uçağı, İsrail'den Paris'e giderken ikisi Filistinli ikisi de Almanya'nın Baader-Meinhof etesinden dört militan tarafından 27 Haziran'da kaçırılmış ve

Uganda'nın Entebbe havalimanına indirilmişti. Korsanlar, İsrail'in de aralarında bulunduğu bazı ülkelerdeki arkadaşlarının serbest bırakılmasını istiyordu. Buna karşılık İsrail komandoları, 4 Temmuz'da düzenledikleri operasyonla çoğu İsraili 100 yolcuyu kurtardı. İsrail'den Uganda'ya gelen 3 nakliye uçağından inen 200 kadar İsrail zel tim mensubu havalimanını kuşatmış; yarım saat süren çatışmanın sonunda, 3 rehine, 20 Uganda askeri ve militanların tamamı lmşti. İsraililer Uganda hava gücünün dörtte birini oluşturan 11 Rus yapımı MİG savaş uçağını da imha etti. Operasyon emrini veren İsrail Başbakanı İzhak Rabin, "Bu operasyon kesinlikle askerî tarihteki, efsanelerimiz ve ulusal hafızamız içerisindeki yerini alacaktır" demişti. Militanlara destek veren Uganda Devlet Başkanı İdi Amin büyük itibar kaybetti. Operasyona katılanların büyük kısmı ilerleyen yıllarda İsrail ordusunda veya yönetiminde önemli pozisyonlara geldi.

7 Haziran 1981 / İsrail, Irak'ın nükleer reaktörünü

bombaladı

İsrail, Irak'ın başkenti Bağdat yakınlarında Fransızlar tarafından inşa edilen nükleer reaktörü, İsrail'i yok etmek için nükleer silah üretmek üzere tasarlandığı iddiasıyla bombaladı. Tarihte ilk kez bir nükleer santrale karşı hava saldırısı düzenleniyordu. Sayıları açıklanmayan ve F-15 önleme ve F-16 bombardıman uçaklarından oluşan filo, İsrail Başbakanı Menahem Begin'in emriyle Bağdat'ın 20 kilometre kadar dışındaki Osirak reaktörünü yerle bir etti. Reaktör neredeyse tamamlanmak üzereydi; ancak henüz nükleer yakıtla doldurulmamıştı. İsrailliler, Fransızları ve İtalyanları Irak'a nükleer malzeme sağladıkları için eleştirmiş ve topraklarını ne pahasına olursa olsun koruyacaklarını söylemişlerdi. Reaktörde çalışan ve o gün izin yapan Fransız işçileri korumak için saldırı Pazar günü gerçekleştirilmişti. Irak, saldırıyı ancak İsrail açıkladıktan sonra kabul ederek tepki gösterdi. Saldırıyı gerçekleştiren pilotlardan biri olan İlan Ramon, sonradan İsrail'in ilk astronotu oldu. 2003'te dünyaya dönerken infilak eden Uzay Mekiğı Columbia'da hayatını kaybetti. Osirak saldırısından iki hafta sonra İsrail, kendi nükleer silahlarını üretme kapasitesine sahip olduğunu kabul edecekti. Operasyonun ardından İsrailli pilotların sevinci kameralara yukarıdaki gibi yansıyordu.

16-18 Eylül 1982 / Beyrut kamplarındaki mülteciler katledildi

Beyrut'un batısında Lübnanlı milisler tarafından gerçekleştirilen ve 24 saat süren saldırılarda en az 800 sivil katledildi. İsrail yanlısı Hristiyan Falanjist grubuna mensup silahlı milisler, Sabra ve Şatilla adlı Filistin mülteci kamplarındaki bütün aileleri soğukkanlılıkla öldürdü. Katliam, dört gün önce suikasta kurban giden Hristiyan Cumhurbaşkanı Beşir Cemayel'in intikamını almak üzere düzenlenmiş gibi görünüyordu. Kamplarda 2 bin kadar Filistinli teröristin saklandığını iddia eden İsrail ordusu, özellikle de dönemin Savunma Bakanı Ariel Şaron, katliama yardım ve yataklık etmekle

suçlandı. İsrail Meclis Araştırma Komisyonu Sharon'u katliamdan sorumlu tuttu. Olaydaki rolünden dolayı 'Beyrut Kasabı' olarak anılmaya başlanan Sharon, Savunma Bakanlığı görevinden istifa etse de sonrasında hakkında açılan onlarca soruşturma ve suç duyurusundan hiçbir sonuç çıkmadı. Katliam, 15 yıl süren Lübnan İç Savaşı'nın en kanlı sayfalarından biri oldu.

28 Ocak 1986 / Challenger düştü!

Amerikan uzay mekiği Challenger 28 Ocak 1986'da kalktıktan 72 saniye sonra infilak etti, yedi astronot öldü. Sovyetlerle girişilen uzay yarışının son ürünü olan mekik, onuncu ve son uçuşunda, TV'den kendisini izleyen milyonların gözü önünde patladığında, Amerikan uzay programı da 6 yıl sürecek derin bir suskunluğa büründü. Mekik uçuşları 1992'de tekrar başladı. Ancak uzay mekiklerinin ilesi bitecek gibi değildi. 2003 yılının 2 şubat günü dünya bir kez daha bir mekiğin düştüğüne şahit olacaktı. Bu kez Columbia uzay mekiği dönüş yolculuğu esnasında Teksas eyaleti üzerindeyken parçalanarak, 7 kişilik mürettebatıyla düşmüştü. Astronotların hepsi hayatını kaybetmişti. Amerikan Uzay ve Havacılık Dairesi NASA'ya 1979

yılında teslim edilen Columbia, ilk kez 1981 yılında deneme amacıyla yörüngeye fırlatılmıştı. NASA'nın en eski uzay mekiği olan Columbia, 1992 ve 1999 yıllarında modernize edilmiş, 80 önemli bilimsel deneye ev sahipliği yapmış ve toplam 28 seferde birçok astronotu uzaya taşımıştı. Columbia faciasının ardından mekik seferleri bir kez daha askıya alındı. 26 Temmuz 2005'te Discovery uzay mekiğinin Florida'daki Cape Canaveral uzay üssünden fırlatılmasıyla insanlı uzay uçuşları tekrar başladı.

3 Aralık 1989 / Malta Zirvesi Soğuk Savaşı sona erdirdi

İki süper gücün liderleri; Rus lideri Mihail Gorbaçov ve Amerikan Başkanı George Bush, Malta'daki iki günlük zirvenin ardından Soğuk Savaş'ın sona erdiğini duyuruyordu. Maxim Gorky adlı Sovyet gemisinin güvertesinden dünyaya seslenen ikili, asker sayılarını azaltmaya ve Avrupa'daki silah sayısını düşürmeye karar verdiklerini açıkladıklarında, dünya rahat bir nefes almıştı. Gorbaçov, "ABD Başkanı'na bir daha asla sıcak bir savaş başlatamayacağıma dair güvence verdim" derken, Bush ise "Kalıcı bir barışı sağlayabiliriz ve Doğu-Batı ilişkilerini sürekli bir işbirliğine dönüştürebiliriz. Bu Başkan Gorbaçov'la burada, Malta'da temellerini attığımız bir gelecek" diyordu. Zirvenin ardından iki süper güç arasında silahların azaltılmasına yönelik anlaşmalar imzalandı. Gemide gerçekleştirilen görüşmeler esnasında her iki lideri de sık sık deniz tuttuğu için, zirve Uluslararası medyada 'Deniz tutması Zirvesi' olarak adlandırılmıştı. Denizde buluşma fikriyse, Başkan Bush'tan çıkmıştı. Çünkü Bush, İkinci Dünya Savaşı'ndaki ABD Başkanı

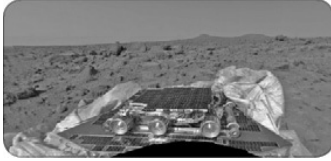
Franklin D. Roosevelt'in diğer ülke liderleriyle açık denizde savaş gemilerinde buluşma alışkanlığına karşı sempati besliyordu. Ayrıca Roosevelt, ünlü Yalta Zirvesi'nden hemen önce yine burada düzenlenen mini zirvede İngiliz Başbakanı Winston Churchill ile bir araya gelmişti. Malta'nın 1980'de tarafsızlığını ilan etmesi de burayı zirve açısından cazip kılmıştı. Birçok tarihçiye göre Malta Zirvesi, 1945'te Churchill, Stalin ve Roosevelt'in Yalta'da savaş sonrası Avrupası'nı planladıkları toplantıdan sonraki en önemli siyasi gelişmeydi.

25 Aralık 1989 / Çavuşesku çifti idam edildi!

90'ların sonuna doğru Doğu Bloku'nu etkisi altına alan değişim rüzgârları Romanya'ya ulaştığında kanlı esmeye başladı. Halk baskıcı iktidara karşı ayaklanarak, rejime sadık güvenlik güçleriyle çatışmaya başladı. Ordu halkın tarafına geçince rejim devrildi. 24 yıllık diktatörlüğü yıkılan Devlet Başkanı Nikolay Çavuşesku ve karısı Elena, kaçmaya çalışırken yakalandı. Aralarında soykırım ve devletin ekonomisini batırmak gibi bir dizi ithamla suçlanarak devrim mahkemesince yargıldılar. 25 Aralık 1989'da, yani Noel günü, bir duvarın dibinde idam mangası tarafından infaz edildiler. Halk ayaklanması sırasında binden fazla kişinin öldüğü iddia edilse de, ilerleyen yıllarda bu rakamın 100

dolayında olduğu ortaya çıktı. 1990'da Romanya'da seçimler gerçekleştirildi ve tek parti rejimine son veren Ulusal Kurtuluş Cephesi iktidara geldi.

4 Temmuz 1997 / Kâşif ve Tanrı Misafiri Mars'a indi!

Uzaydaki ilk büyük adımını Ay'a ayak basarak atan insanoğlu, ikinci dev adımını Dünya'nın en yakın komşusu Mars'a attı. Amerikalıların 2 Aralık 1996'da gönderdiği uzay aracı Pathfinder (Kâşif) Mars'a başarılı bir iniş yaptı. Bu tarih aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlığının 221. yıl dönümüne denk geliyordu. Kâşif, altı ayda 497 milyon kilometre yol yaparak Mars'a ulaşmıştı. Planlanan yere sadece 50 kilometrelik bir hata payıyla inmişti. Yüzeydeki sıcaklık -53 dereceydi. Kâşifin içinden çıkan diğer gözlem aracı Sojourner (Tanrı Misafiri), yüzeyde dolaşmaya başladı. Kâşif, ilk kez Mars'ın 'panoramik' fotoğraflarını dünyaya yolladı. Görüntüler büyük heyecan yarattı. Uzay araçlarından son olarak 27 Eylül 1997'de sinyal alındı. Kâşif 16 bin 500, Tanrı Misafiri'ye 550 fotoğraf göndermişti. Her iki araç da planlanandan daha uzun süre hizmet etti. Gezegen yüzeyinde turlayan Tanrı Misafiri toprak ve kaya analizleri yapıp, yüzeydeki diğer atmosfer olaylarıyla ilgili bilgiler yolladı. Bu bilgiler, bir zamanlar Mars'ın yüzeyinde su olduğunu ve farklı atmosfer koşullarının yaşandığını gösterdi.

11 Mart 2004 / Madrid bombalarla sarsıldı!

İspanya'nın başkenti Madrid'teki banliyö trenlerinde meydana gelen 10 ayrı patlamada 191 kişi hayatını kaybetti. Uzaktan kumandayla patlatılan bombalar dünyayı şok ederken; İspanya Başbakanı Jose Maria Aznar, ülkenin kıdemli terör örgütü ETA'yı suçladı. Lakin acele etmişti. El Kaide bağlantılı Ebu Hafız El Mesri Tugayları isimli örgüt, olayın sorumluluğunu üstlendi. Saldırının sebebi olarak İspanya'nın Irak'ta Amerika'yla yaptığı ittifakı göstermişti. Bombalar lke siyasetini derinden sarsacaktı. İki gün sonra yapılan seçimlerde Aznar hükümeti hezimete uğradı. Seçimleri, Irak'taki İspanyol askerlerini geri çekeceğini ilan eden Sosyalist Jose Luis Rodriguez Zapatero kazandı ve dediğini de yaptı.

7 Temmuz 2005 / Londra'da intihar saldırıları: 52 ölü

Şehrin ulaşım ağını hedef alan bir dizi bombalı saldırı 56 kişinin ölümüne, 700 kişinin de yaralanmasına sebep oldu. Patlamaların üçü metro istasyonlarında, biri de iki katlı bir otobüste meydana geldi. Ölenler arasında 4 intihar saldırganı da bulunuyordu. Saldırıları, gözaltı düzenlemeleri ve İngiltere'deki Müslümanlara dönük kısa süreli bir baskı ve şüphe rüzgârı estirmesinin haricinde kalıcı bir etki yaratmadığı gibi, İspanya'dakinin aksine İngiliz dış politikasında gözle görülür bir değişikliğe neden olmadı. 11 Eylül saldırılarının 9/11 simgesine benzer bir şekilde, 7/7 simgesiyle anılan ve İngiltere'nin 11 Eylülü olarak isimlendirilen bu olay, aynı zamanda Batı Avrupa'daki ilk intihar saldırıları oldu. El Kaide, Londra saldırılarını üstlendiğini gösteren bir video kaydı yayınladı.

14 Ocak 2011 / Zeynel Abidin bin Ali Tunus'tan kaçtı!

Tunus Devlet Başkanı Zeynel Abidin Bin Ali, halkının refahını yükseltip, ülkesini görece istikrarlı bir şekilde yönettikten sonra patlak veren halk ayaklanmasının ardından 14 Ocak 2011'de ülkesinden kaçmak zorunda kaldı. 23 yıllık otoriter rejim, bir ay süren gösterilerin ardından yıkıldı. Bin Ali, kansız bir saray darbesiyle, 1987'de Tunus'a bağımsızlığını kazandırmasına

rağmen daha sonra ‘Bunak’ olarak adlandırılan Habib Burgiba’nın yerini almıştı. Batı kamuoyu ve Tunuslular bu değişimi başlangıçta memnuniyetle karşılamıştı. Çünkü pek de memnun olmadıkları Burgiba’dan daha kötüşü olamaz diye düşünüyordardı. Liberal politikalar izleyip ülkesindeki İşlamcı muhalefete göz açtırmayan Bin Ali’nin kredisi Batı’da hiç bitmedi ama zamanla çiftliği gibi baskıyla yönettiği ülkesindeki halkın sabrıysa taşmak üzereydi. Adaletsiz gelir dağılımı, fakirlik ve yolsuzluk ülkeyi içten içe kaynatmaya başlamıştı. Ekmeğinin peşinde koşan milyonlardan biri olan seyyar satıcı Muhammed Buazizi, arabasına polis tarafından el konulması üzerine Sidi Buzid şehrindeki bir devlet dairesi önünde kendisini yakarak öldürdü. Uzun yıllar fakirlikten ve rejimin tasallutundan muzdarip olan halk bu olay üzerine ayaklandı. Bu ayaklanma hem Tunus’taki rejimin ipini çekti, hem de bölgedeki diğer totaliter rejim altında yaşayan halklara örnek oldu. Önce Mısır halkı isyan etti, ardından diğerleri...

11 şubat 2011 / Mısır’da Hüsnü Mübarek rejimi yıkıldı

Otuz yıldır iktidarda olan Hüsnü Mübarek, 18 gündür devam eden protesto gösterileri ardından istifa etti. Eski Hava Kuvvetleri Komutanı olan Mübarek, Enver Sedat’ın 1981 yılında suikast

sonucu öldürülmesi üzerine cumhurbaşkanlığına getirilmişti. Görevde olduğu onlarca yıl boyunca olağanüstü hal uygulamasını sürdürmüş, polisin gözaltı yetkisini artırmış, temel hak ve özgürlükleri kısıtlamış, uzun lafın kısıası ülkeyi tam bir diktatör gibi yönetmişti. Hem İslamcılara göz atırmaması hem de Mısır'ın İsrail'le olan özel ilişkilerinden dolayı Batı, Mübarek rejimini son ana dek desteklemişti. Mısır'daki rejim muhalifi fırtına, Tunus diktatörü Bin Ali'yi deviren halk ayaklanmasından birkaç gün sonra başladı. Protestolara karşın iki kez televizyondan halka seslenen Mübarek, istifaya yanaşmayacağını aıklaşa da, hem iç hem de dış baskıların artması üzerine sonunda pes etmek zorunda kaldı. Hiç sona ermeyecek gibi görünen bir devir kapanmıştı. Tunus'taki rejim değişikliği benzer baskıcı rejimler altında yaşayan halkları mitlendirse de, asıl cesaretlendiren Mısır'daki isyancıların başarısı oldu. Arap dünyasının lideri konumundaki bu ülkede sokaktaki insanın gücünü keşfetmesi, Kuzey Afrika'dan Arabistan Yarımadası'na uzanan coğrafyadaki birçok ülke halklarını ayaklandırıdı...